

Základy humánní parazitologie

Prof. RNDr. Milan Gelnar, CSc.

Ústav botaniky a zoologie
oddělení parazitologie
Přírodovědecká fakulta MU
E-mail: gelnar@sci.muni.cz

Základy humánní parazitologie

Základní údaje o předmětu:

přednáška: pondělí, od 17.00 do 20.00 hodin,

budova B11, místnost 306

zkouška (ústní/písemná) se bude konat v kampusu MU Bohunicích v pavilonu Ústavu botaniky a zoologie A31 v místnosti 332 – bude info mailem ???

studijní materiály na IS – prezentace

Paraziti mezi námi a všude kolem

Stručná osnova přednášky

- Úvod
- Doporučená literatura
- Základní parazitologické metody:
  - Mikroskopické
  - Koprologické
  - Histologické
  - Ekologiko-evoluční
  - Molekulárně genetické metody
- Parazitologická pitva
- Sběr a fixace
- Preparace
- Dokumentace
- Barvicí techniky
- Taxonomie s systematika
- Diagnostika
- Základní parazitologické pojmy

Možnosti studia parazitologie na PřF

Bakalářský stupeň:

Obecná parazitologie (Gelnar + Šimková)

Speciální parazitologie (Řehulková)

Základy humánní parazitologie (Gelnar)

Magisterský stupeň (povinně volitelné)

Biologie parazitických protozoí
(Koudela)

Biologie parazitických helmintů (Kašný)

Biologie parazitických členovců
(Valigurová)

Lékařská parazitologie a diagnostika
(Ditrich)

Magisterský stupeň + DSP (volitelné)

Parazito-hostitelské interakce (Horák)

Patologie parazitismu (Dyková)

Imunologie parazitismu (Salát)

Ekologie parazitů (Vetešníková-Šimková)

Další související přednášky:

Evoluční ekologie (Vetešníková-Šimková)

Histologie (Hodová)

Mikroskopická (Zoologická) technika
(Seifertová)

Mikroskopické zobrazovací techniky
(Mašová)

Biostatistika (Jarkovský)

Studijní a doporučená literatura

PARASITOLOGIE PRO LÉKAŘE

III. přepracované a rozšířené vydání

AKADEMIK OTTO JÍROVEC A SPOLUPRACOVNÍCI

RNDR. PETR BEDRNÍK, CSc., MUDR. RNDR. JINDŘICH JÍRA, CSc., doc. MUDR. EMIL KMETY, DrSc., RNDR. BOŽENA KOTRLÁ, DrSc., prof. RNDR. JAROSLAV KRAMÁŘ, DrSc., doc. MUDR. KAMIL KUČERA, DrSc., RNDR. JAROSLAV KULDA, CSc., MUDR. MIROSLAV PŘÍVORA, CSc. A AKADEMIK BOHUMÍR ROSICKÝ

K vydání připravil redakční kolektiv:

JINDŘICH JÍRA, BOŽENA KOTRLÁ, JAROSLAV KRAMÁŘ A JAROSLAV KULDA

UČEBNICE

17/79

Pril. č. 1. a 2.

REVIZE 2003

PRAHA 1977

AVICENUM / ZDRAVOTNICKÉ NAKLADATELSTVÍ

Akademiik Otto JÍROVEC (1907–1972)

J. Havlík
a spolupracovníci

Příručka
infekčních
a parazitárních
nemocí

AVICENUM

ZDRAVOTNICKÉ NAKLADATELSTVÍ

VILIAM JURASEK, PAVOL DUBINSKY A KOLEKTIV

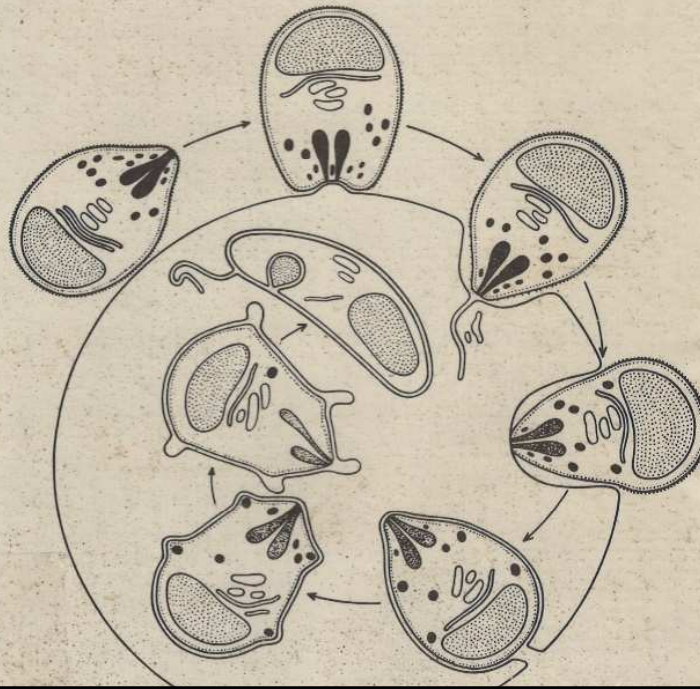
Veterinárna parazitológia

PRÍRODA a. s.
Bratislava

ZÁKLADY PARAZITO LOGIE

Bohumil Ryšavý
a kolektiv

SPN

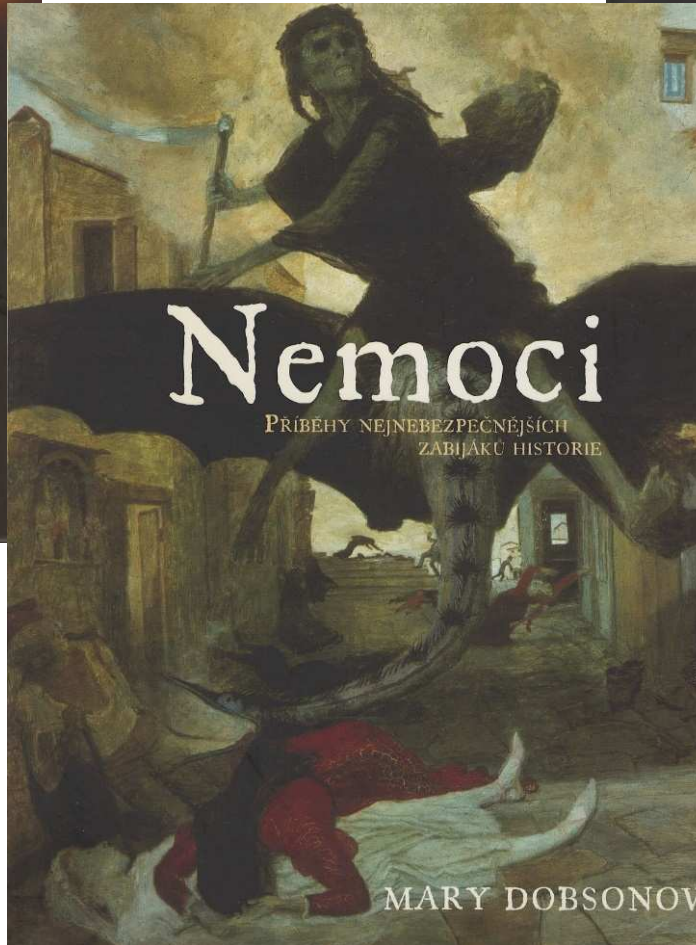

PARAZITI

a jejich biologie

Petr Volf
Petr Horák
a kol.

TRITON

Nemoci

PRÍBEHY NEJNEBEZPEČNĚJŠÍCH
ZABIJÁKŮ HISTORIE

MARY DOBSONOVÁ

TRITON

Jan Votýpka
Iva Kolářová
Petr Horák a kol.

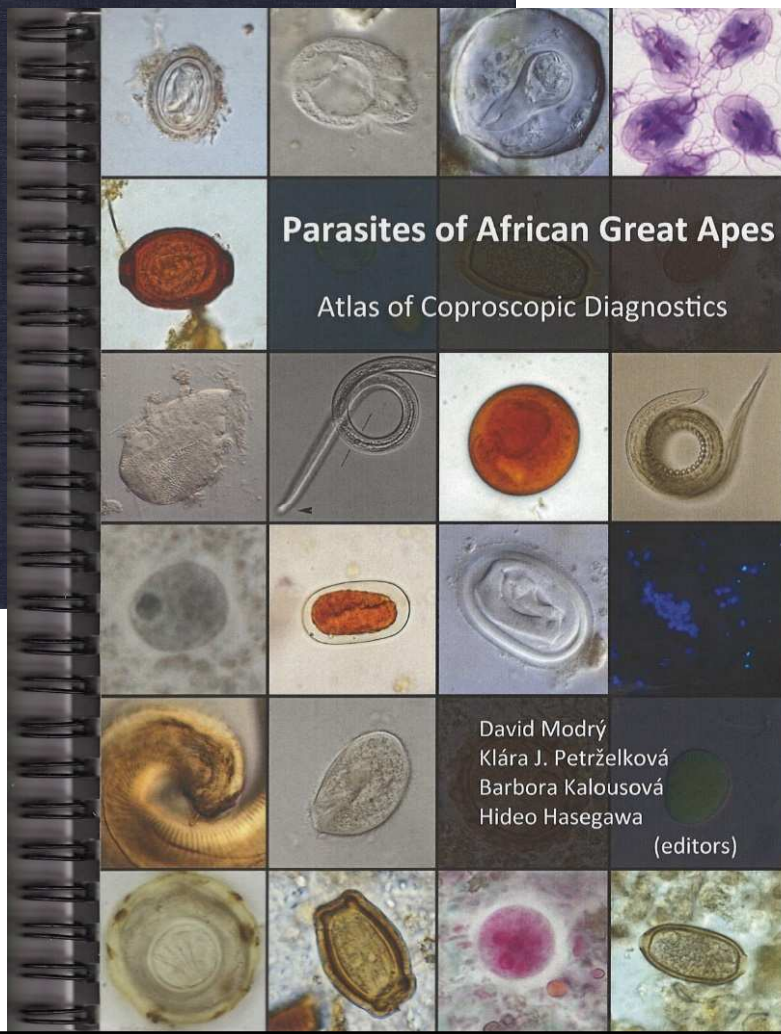
O PARAZITECH A LIDECH

Jindřich Jíra

LÉKAŘSKÁ HELMINTOLOGIE

Helmintoparazitární nemoci

Galen

Proto zoologie

KLAUS
HAUSMANN
NORBERT
HÜLSMANN

ACADEMIA

ATLAS ZÁVAŽNÝCH PARAZITÓZONÓZ

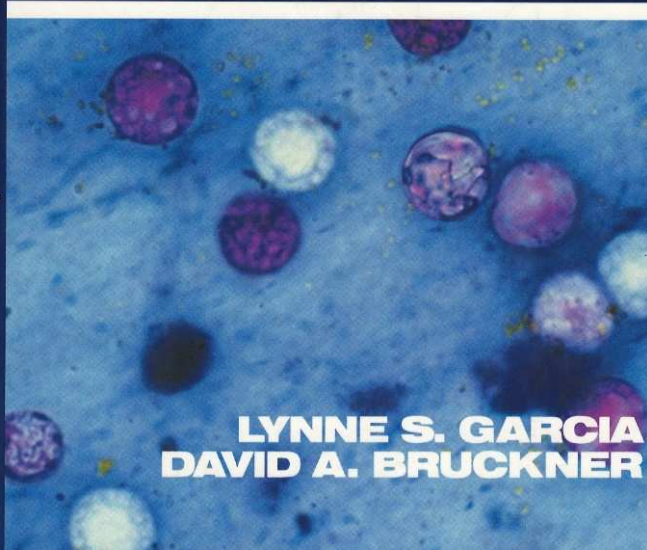
Pavol Dubinský, Viktória Majláthová,
Martina Miterpáková, Ingrid Papajová, Branislav Petko,
Michal Stanko, Bronislava Vichová

Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku
Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ

SECOND EDITION

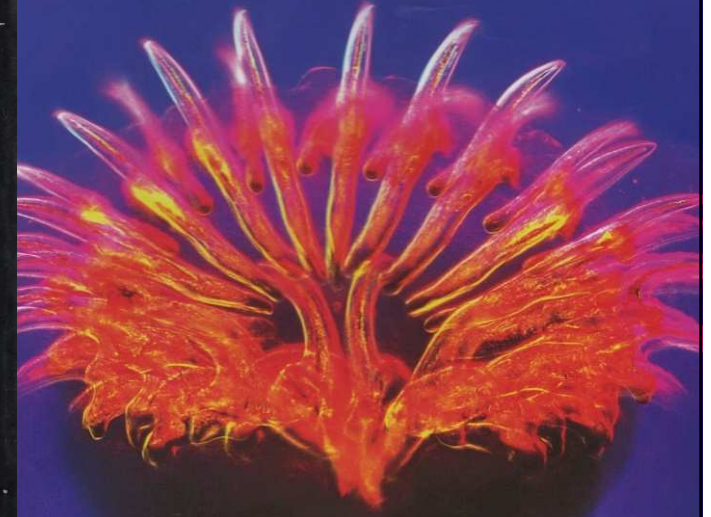
Diagnostic Medical Parasitology

6TH EDITION

DIAGNOSTIC MEDICAL PARASITOLOGY

LYNNE SHORE GARCIA

HUMAN PARASITOLOGY

THIRD EDITION

BURTON J. BOGITSH CLINT E. CARTER THOMAS N. OELTMANN

Heinz Mehlhorn

Human Parasites

Diagnosis, Treatment,
Prevention

 Springer

Heinz Mehlhorn

Animal Parasites

Diagnosis, Treatment,
Prevention

 Springer

Rohela Mahmud · Yvonne Ai Lian Lim
Amirah Amir

Medical Parasitology

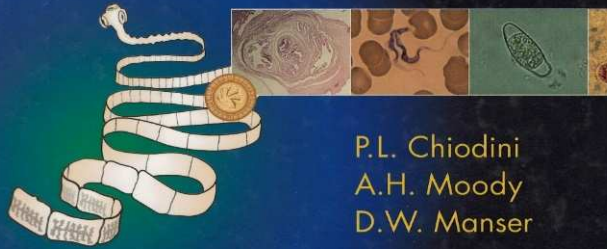
A Textbook

 Springer

Fourth edition

Atlas of Medical Helminthology and Protozoology

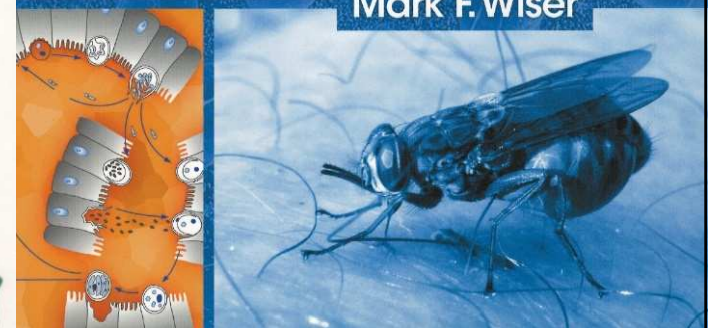
P.L. Chiodini
A.H. Moody
D.W. Manser

Protozoa and Human Disease

Mark F. Wiser

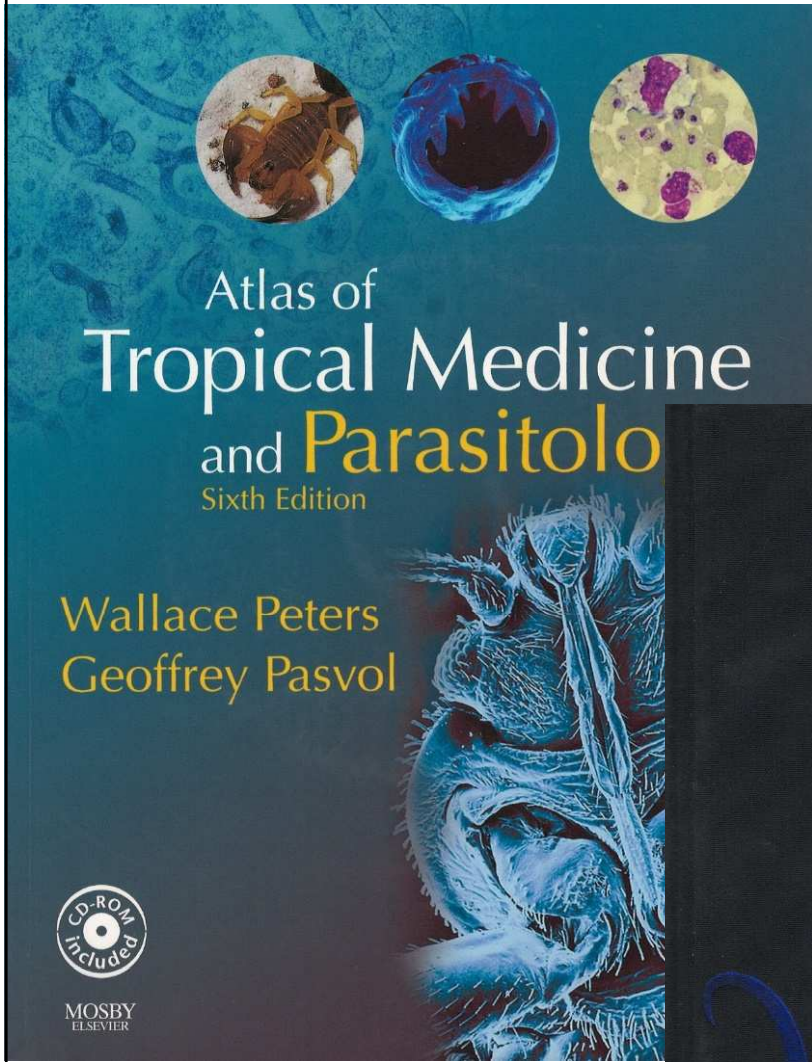

A Color Atlas of Parasitology

John T. Sullivan

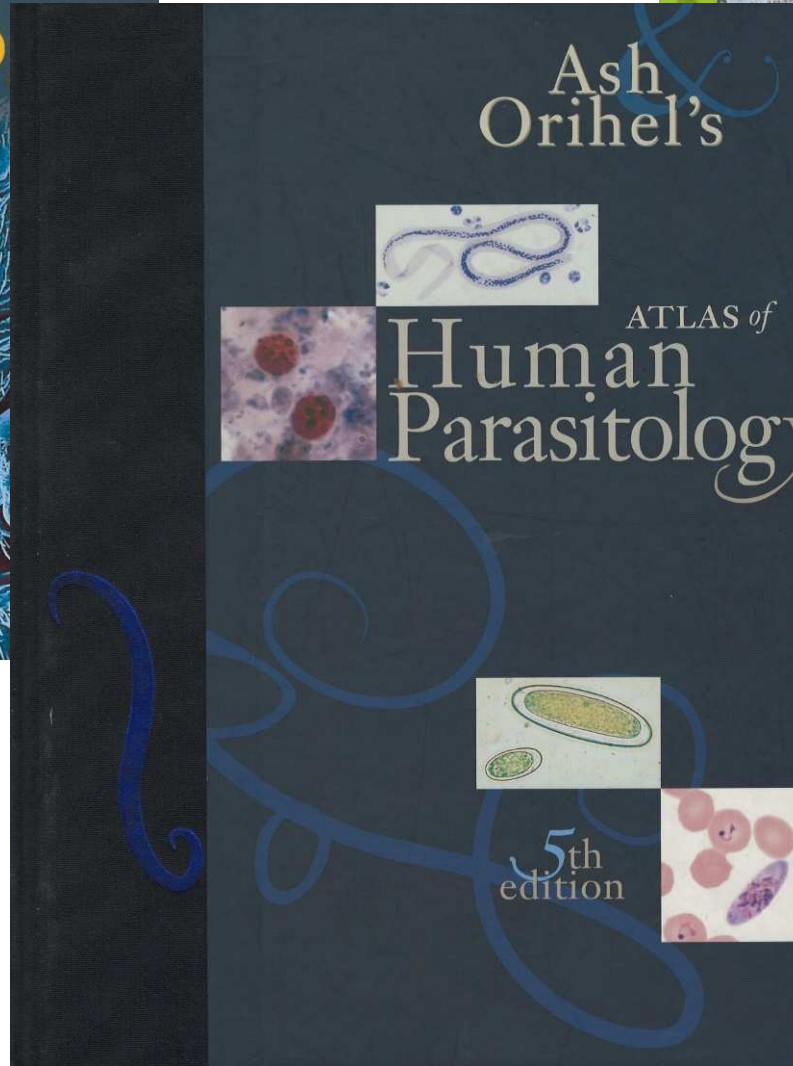

Atlas of
Tropical Medicine
and **Parasitology**
Sixth Edition

Wallace Peters
Geoffrey Pasvol

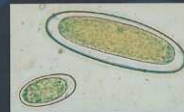
MOSBY
ELSEVIER

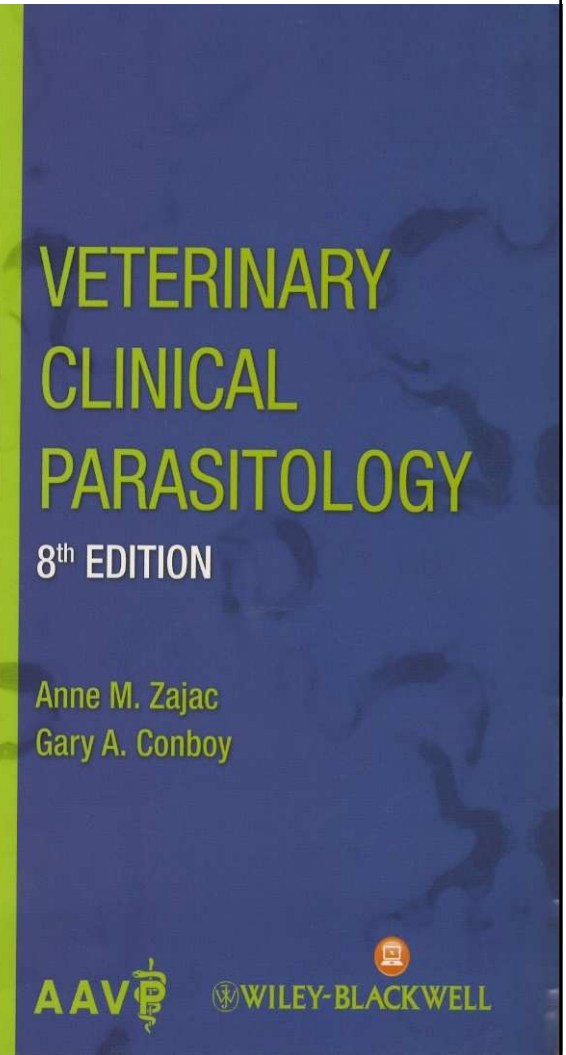
Ash
& Orihel's

ATLAS of
Human Parasitology

5th
edition

**VETERINARY
CLINICAL
PARASITOLOGY**

8th EDITION

Anne M. Zajac
Gary A. Conboy

ENCYCLOPEDIA
REFERENCE
OF
PARASITOLOGY

Diseases · Treatment · Therapy

Heinz Mehlhorn (Ed.)

Second Edition

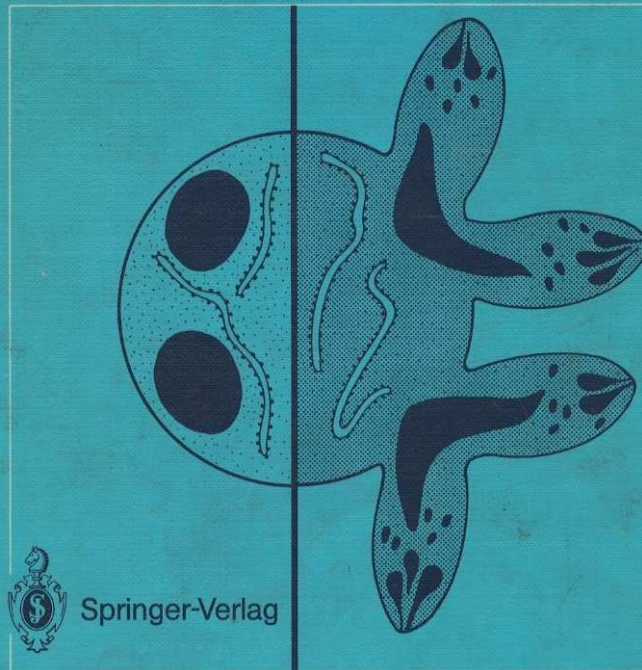

Springer

Heinz Mehlhorn (Ed.)

**Parasitology
in Focus**

Facts and Trends

Springer-Verlag

SPRINGER
REFERENCE

Heinz Mehlhorn
Editor

VOLUME 1
A-M

**Encyclopedia
of Parasitology**

3rd Edition

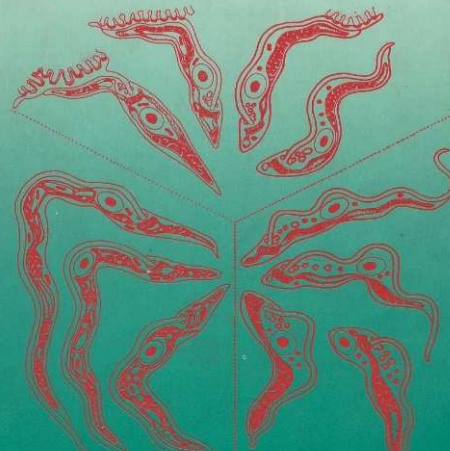
 Springer

William C. Marquardt
Richard S. Demaree
Robert B. Grieve

SECOND EDITION
**Parasitology
& Vector
Biology**

INTRODUCTION TO
Animal Parasitology

Third Edition

OXFORD TEXTBOOKS IN PUBLIC HEALTH

Oxford Textbook of
Zoonoses

Biology, Clinical Practice, and Public Health Control

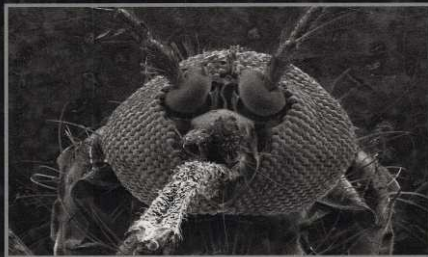
SECOND EDITION

Edited by
S. R. Palmer
Lord Soulsby
P. R. Torgerson
David W. G. Brown

**BIOLOGY
OF
DISEASE
VECTORS**

SECOND EDITION

WILLIAM C. MARQUARDT

WILLIAM C. BLACK, IV
JEROME E. FREIER
HENRY H. HAGEDORN
JANET HEMINGWAY

STEPHEN HIGGS
ANTHONY A. JAMES
BORIS KONDRATIEFF
CHESTER G. MOORE

Larry S. Roberts / John Janovy, Jr. / Steve Nadler
Gerald D. Schmidt & Larry S. Roberts'

Foundations of Parasitology

Ninth Edition

This
International
Student Edition
is for use
outside
the U.S.

McGraw-Hill INTERNATIONAL EDITION

10TH EDITION
**TOPLEY
& WILSON'S**
MICROBIOLOGY & MICROBIAL INFECTIONS

PARASITOLOGY

EDITED BY

F.E.G. COX, DEREK WAKELIN,
STEPHEN H. GILLESPIE, &
DICKSON D. DESPOMMIER

Modern Parasitology

A TEXTBOOK OF PARASITOLOGY
EDITED BY F. E. G. COX

SECOND EDITION

sixth edition

PARASITOLOGY

The Biology of Animal Parasites

second edition

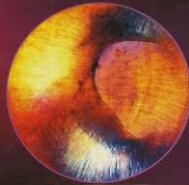

PARASITISM

the diversity and ecology of animal parasites

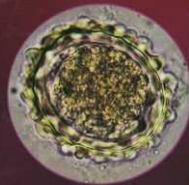
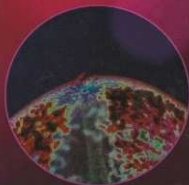
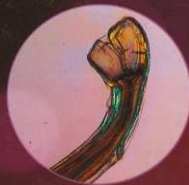

Alan Gunn and Sarah J. Pitt

Parasitology

An Integrated Approach

WILEY-BLACKWELL

ELIZABETH A. ZEIBIG

Clinical Parasitology

A PRACTICAL APPROACH

Second Edition

ELSEVIER

<http://evolve.elsevier.com>

Parasitology

RCALLISTO
REFERENCE

Elen Downey

Z historie parazitologie

Historie parazitologie

Je zřejmé, že dávní předci člověka měli své parazity, avšak nemáme o nich **v současnosti žádné doklady**. Obecně lze říci, že nálezy cizopasníků pravěkých lidí člověka lze doložit pouze studiem zkamenělých výkalů a nebo jiného fosilního materiálu. Nejstarším zjištěným nálezem jsou proto **vajíčka motolice plicní**, která byla nalezena ve fosilních výkalech v severní **Chile z doby 5000BC**. Rovněž byl z této doby doložen výskyt hlístic rodu **Ancylostoma v Brazílii** a **vajíčka škrkavek z doby cca 2330BC z Peru**.

Starověký Egypt

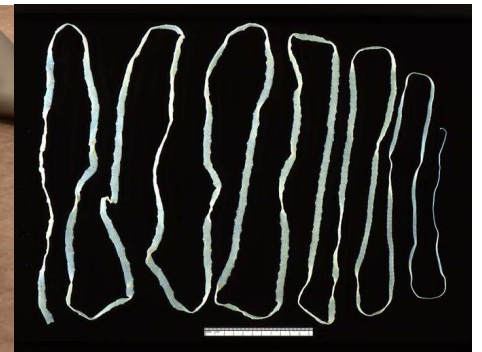
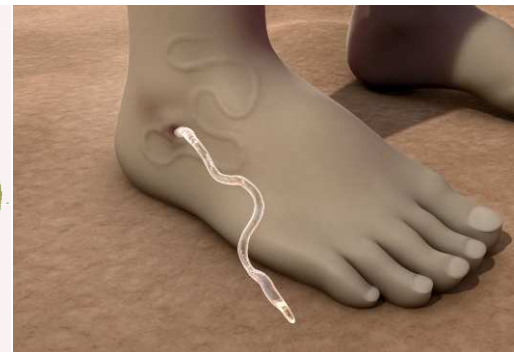
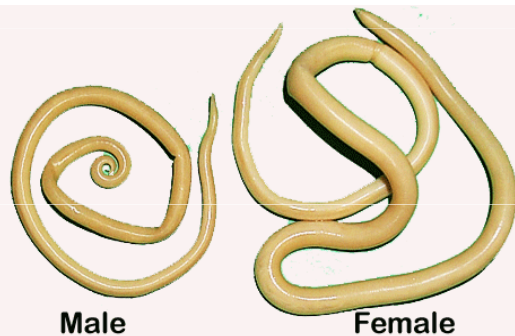
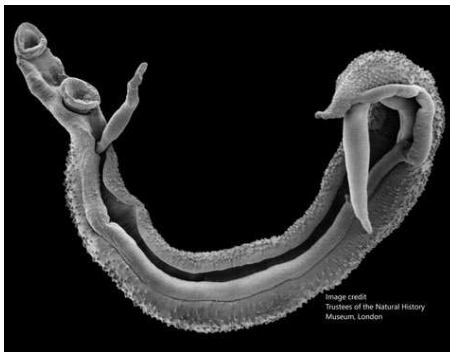
Z historie parazitologie I

Egypt:

První údaje ze staroegyptských papyrů z doby cca 3000 – 4000BC. Rozlišovali ***Schistosoma haematobium***, ***Ascaris lumbricoides***, ***Dracunculus medinensis***, ***Strongyloides***, tasemnice rodu ***Taeniathynchus***. Vajíčka tasemnic byly nalezeny v mumiích s datováním cca kolem **2000 BC**, **1250 BC** a **1000BC**.

Řecko a Řím:

U starých Řeků, dokumentovali Hippocrates a Aristoteles několik dnešních druhů parazitů ve svém díle Corpus Hippocraticus. V této knize popsali výskyt červů parazitujících u ryb, domácích zvířat a lidí. Dobře je popsán výskyt Cysticerku tasemnice ***Taenia solium***. Tuto tasemnici popisuje taky Aristophanes s Aristotelem v části věnované prasatům, v jejich knize Historia Naturalium. Díky obětem byly ve starověku rovněž dobře známy cysty tasemnice ***Echinococcus granulosus***. Nejvýznamnější nemocí byla ve starověku **drakunkuloza**, díky metodě izolace samičky vyčuhující z těla na povrch. Tento příznak je hojně popisován v mnoha pramenech kolem roku 1000AD.

Starověký Řím a Řecko

Starověká Čína

Z historie parazitologie II

Čína

- V Číně většinou dokumentovali nemoci a ne jejich původce. Čínské texty obsahují několik údajů o ***Necator americanus***, ***Ancylostoma duodenale***. Z doby **2700 let BC** pochází první údaj o malárii v textu Nei Ching od císaře Huang Ti. Popsal pocení, horečky a bolesti hlavy jako hlavní příznaky.
- Rovněž doklady o ***Ascaris lumbricoides***

Amerika

Figure 2. Early lesions associated with *Tunga penetrans*.

helminti

Tunga penetrans

Pediculus humanus

Malárie (*Plasmodium*)

Leishmanióza (*Leishmania*)

Předkolumbovská amerika

Z historie parazitologie III

Evropa (1200 – 1650)

- 1379: Fasciola hepatica
- 1592: Diphyllbothrium latum
- 1674: Eimeria
- 1681: Giardia intestinalis
- 2. pol. 17.stol – Francesco Redi – „otec parazitologie“ - redie

(1626 – 1697, Itálie)

REDI'S EXPERIMENT

open jar

gauze-covered jar

sealed jar

Evropa historická

Z historie parazitologie IV

- Středověk – mnoho falešných představ o cizopasnících

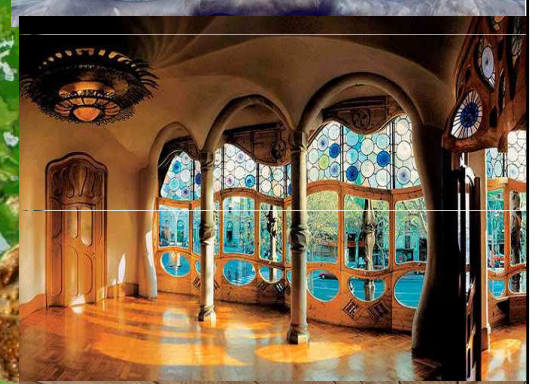
- Rudolphi:
  - Nematoidea
  - Acanthocephala
  - Nematoda
  - Cestoda
  - Cystica

(1771 – 1832)

- 1773: cercarie (Muller)
- 1816: cercarie – motolice (Nitzsch)
- 1842: životní cyklus motolice (Thomas, Leucard)
- 19. století – parazitologie jako věda (Zeder, Rudolphi, Frolich, Butschli, Dolfein, Dujarden, von Siebold, Schaudin, Loos aj.)

Evropa současná

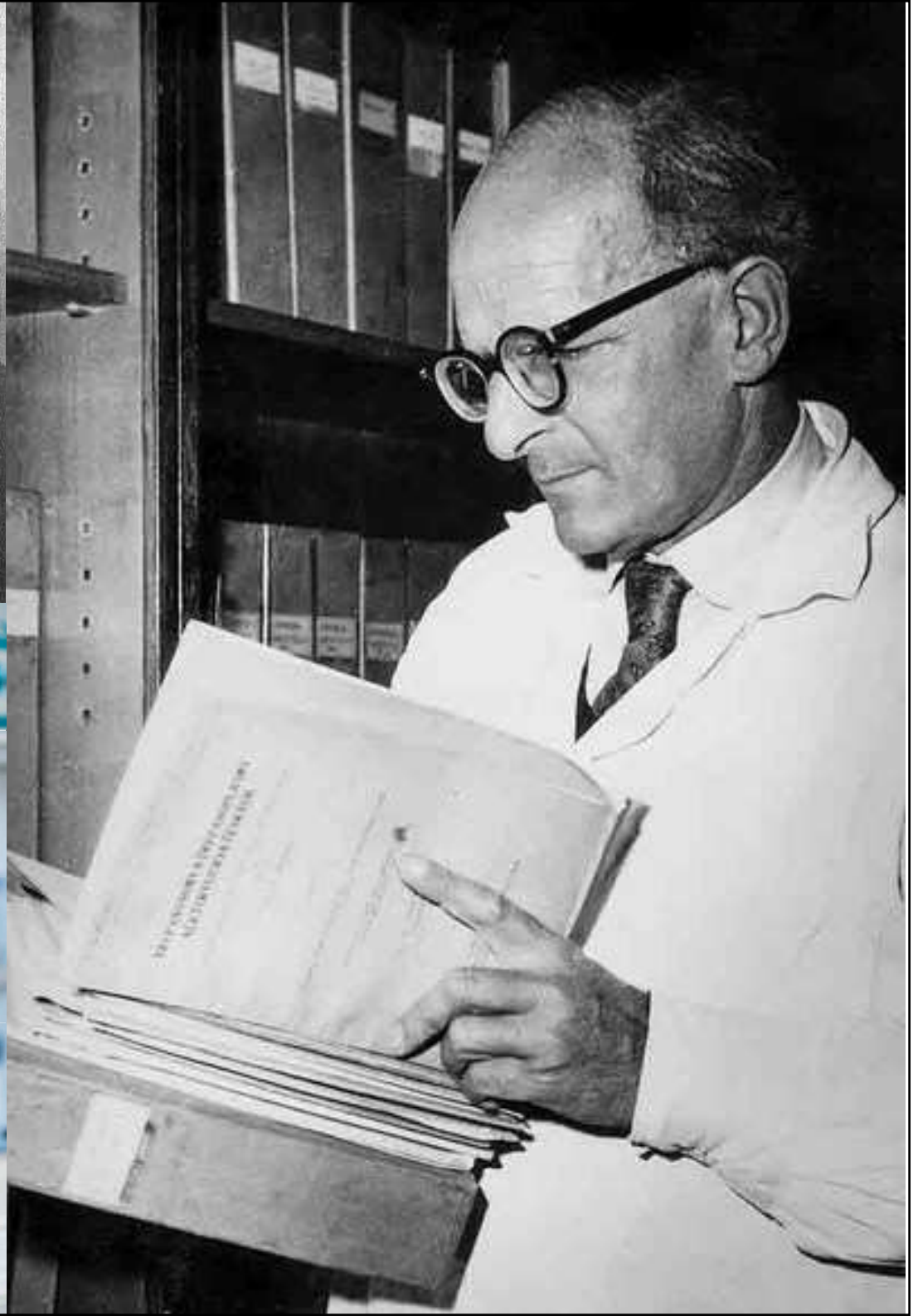

0077

Prof. MUDr. VILÉM D. LAMBL.
Zemfel ve Várlavě dne 26. února 1895.
Převodit reprodukce dle fotografie.

Parazitologie v České republice

- Univerzita Karlova, Praha
- Masarykova univerzita, Brno
- Veterinární univerzita, Brno,
- Jihočeská univerzita a Biologické centrum AV ČR v Českých Budějovicích - Parazitologický ústav AV ČR - Č. Budějovice

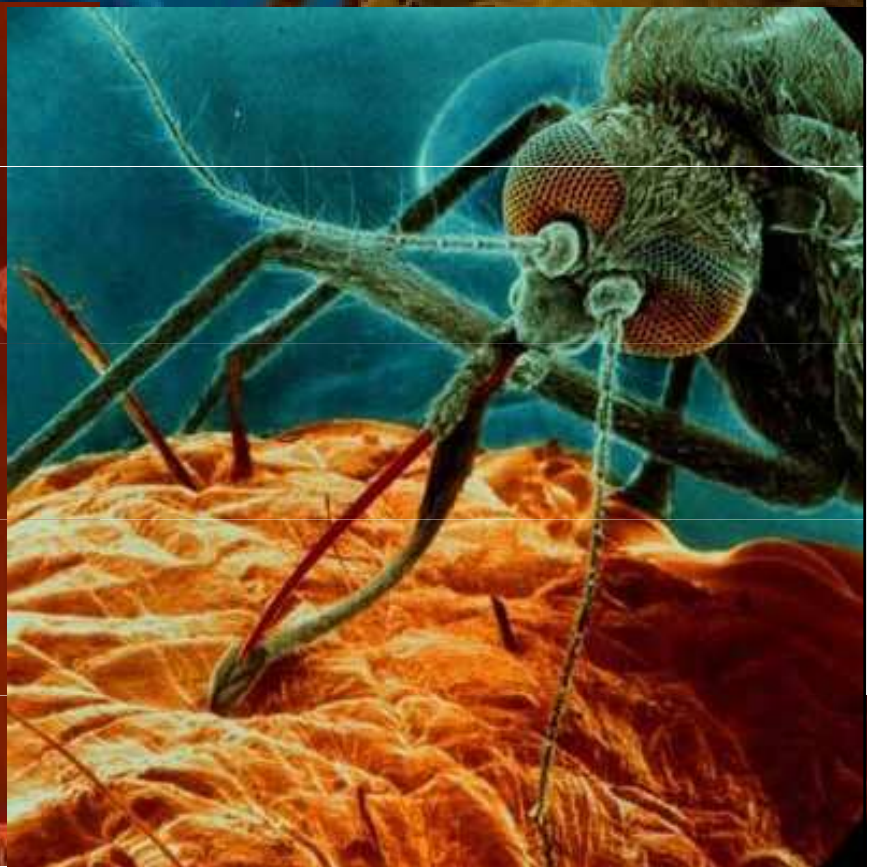
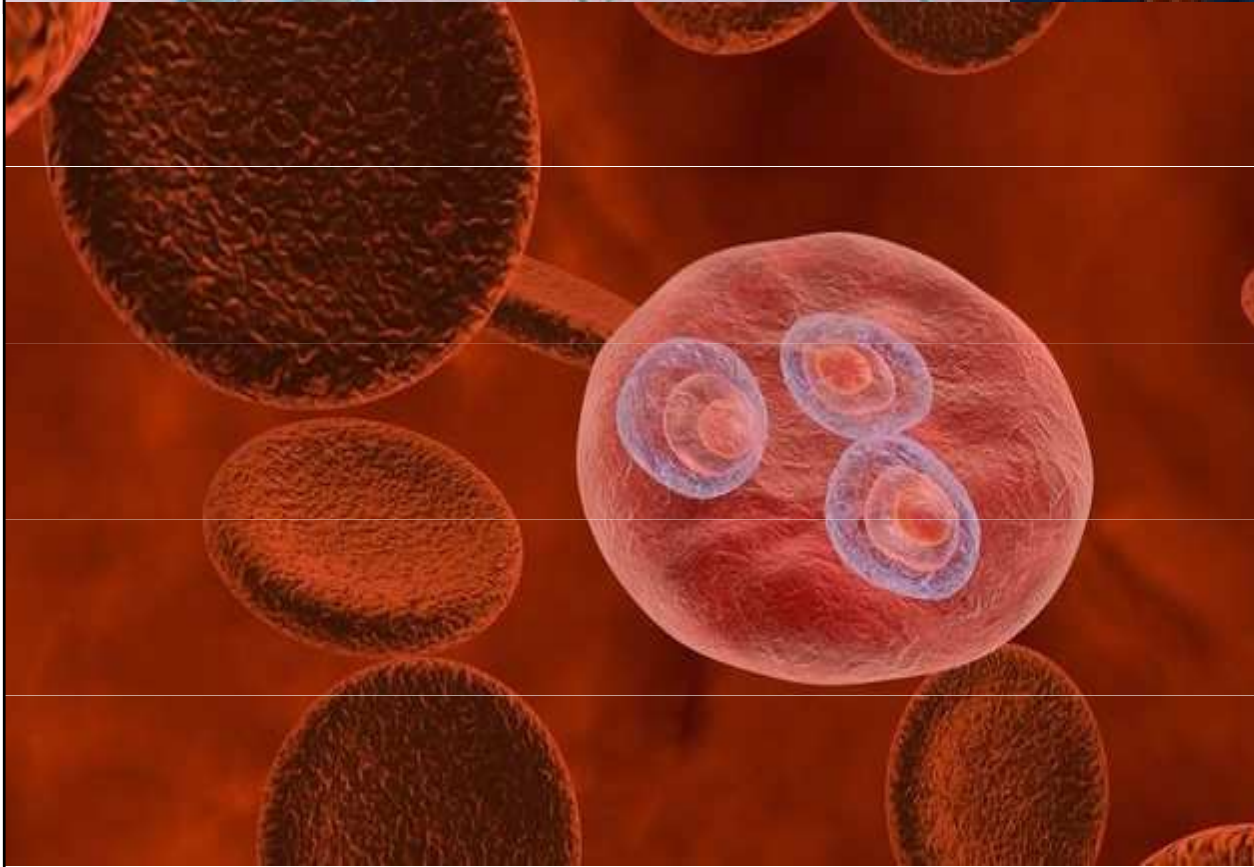
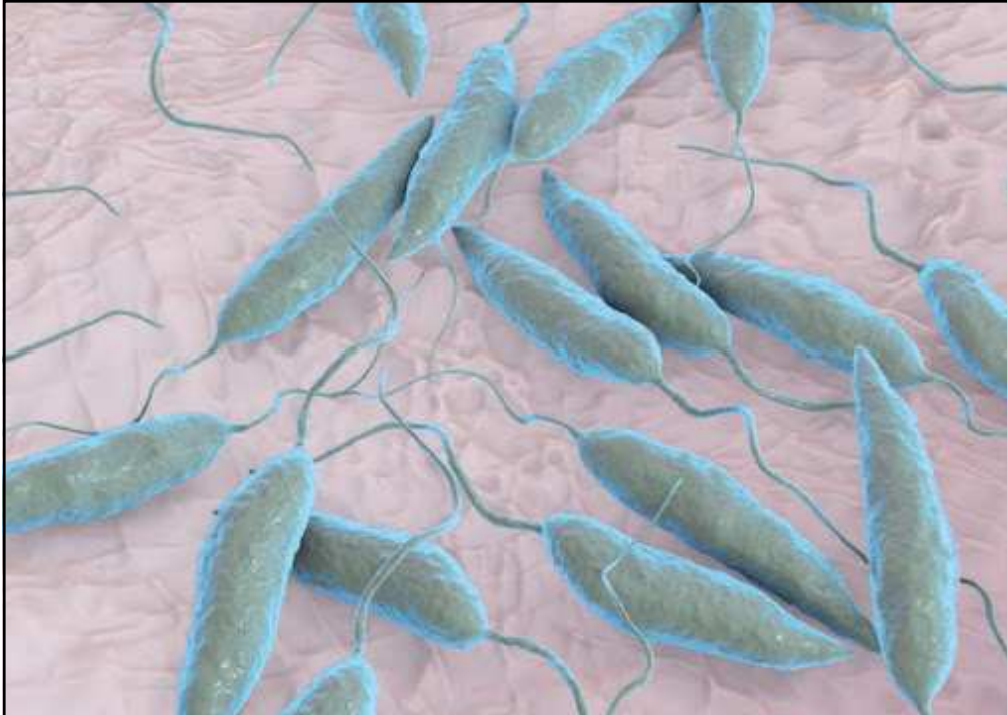

Historický vývoj parazitologie VI

- 20. století – parazitologie vyhraněná vědní disciplína
- Fauna cizopasníků
- Morfologie, taxonomie a systematika
- Životní a vývojové cykly
- Biologie a ekologie
- Fyziologie, biochemie, imunologie
- Epidemiologie a matematické modelování
- Genetika a molekulární biologie
- Evoluční biologie a fylogenetika
- Genomika a transkriptomika

- Histologie, histochemie, imunohistochemie
- Ultrastruktura a anatomie
- SCAN, TEM, CLSM

Parazit – Parazitismus -Parazitologie

Rozmanitost cizopasníků

Parazit – organismus (mikroorganismus, rostlina, živočich), který žije na těle nebo uvnitř těla jiného organismu (hostitele), živí se na jeho úkor a tím mu škodí.

Kdo to je parazitolog ?

Quaint person who seeks truth in strange places, person who sits on one stool, staring at another.

**Není to příliš kořeněné
milostivá ?**

Co je to parazit/parazitismus ?

Původně označení těch, kteří obsluhovali při chrámových slavnostech

Později označení prospěchářů (příživníků), kteří dostanou jídlo za příjemnou konverzaci nebo poskytnutí nějaké služby – běžné postavy v řecké komedii

O několik století později, život, který čerpá z jiných životů

Pojem **parasite** poprvé použit v angličtině roku 1539; slovo *parasite* pochází ze středověké francouzštiny *parasite* a to z latinského *parasitus*, a to vzniklo latinizací původního pojmu pocházejícího ze starověké řečtiny **παράσιτος** (*parasitos*), tj. „**ten kdo ujídá ze stolu druhého**“, a ten pak ze slov *παρά* (*para*) „vedle“ + *σιτος* (*sitos*), „pokrmu“.

Parasitism - v angličtině tento pojem ukotven v roce 1611, *parasitism* - jeho původ se odvozuje z řeckého *παρά* (*para*) + *σιτισμός* (*sitismos*) „pojídání, tloustnutí“.

Maska parazita

Schweinebandwurm (Taenia solium)

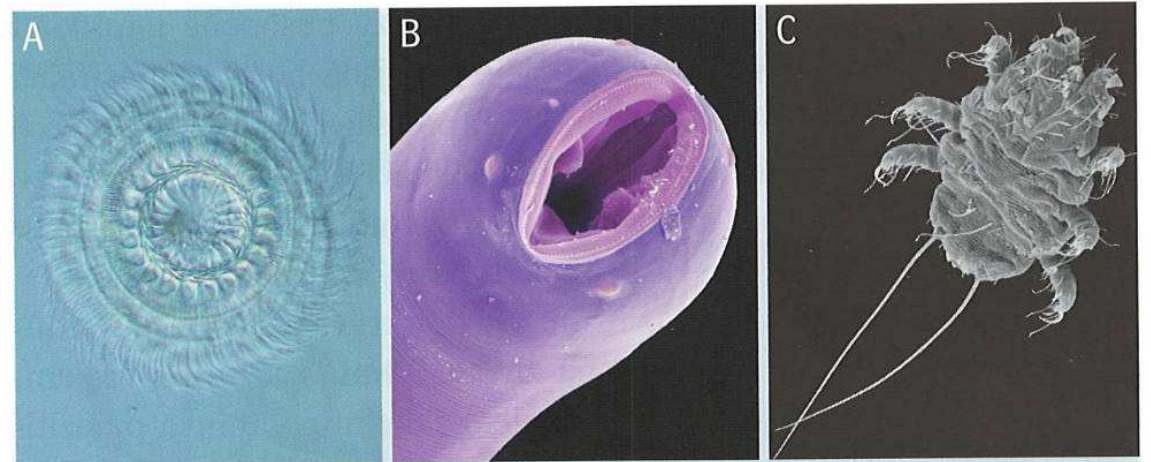
Parazité - definice

- Organismus, který získává živiny od jednoho hostitele či malého počtu hostitelských jedinců, obvykle je poškozuje, ale nepůsobí bezprostředně smrt.
- Pozor: komensální x parazitické interakce (např. k poškození dochází až při vyšším počtu parazitů či špatné kondici hostitele).
- Míru způsobené škody lze měřit jako snížení růstové rychlosti hostitele (nebo celé populace).
- Existence těsného spojení mezi parazitem a hostitelem.
- Závislost parazita na hostiteli při regulaci prostředí.

Parazitologie – komplexní vědní disciplína

Tři základní části:
„Svatá trojice“

- Protozoologie
(Protistologie)
- Helmintologie
- Arachnoentomologie

„Svatá Trojice“

Z pohledu klasické, tj. humánní a veterinární parazitologie považujeme za parazity pouze příslušníky následujících tří velkých skupin: prvoků (protist), helmintů (parazitických červů) a členovců. **Brousilka** (*Trichodina*) (A), žijící na povrchu ryb, zastupuje prvoky (správněji protista) a její nápadné a současně nezvyklé kontury inspirovaly podobu znaku Parazitologického ústavu Biologického centra AV ČR (viz logo na str. 238). **Hlístice** *Cucullanus cirratus* (B) je představitelem parazitických červů (tzv. helmintů), vyskytuje se ve střevech mořských ryb a vyznačuje se ústní kapsulou lemovanou drobnými zoubky. Poslední skupinu, parazitické členovce (mezi něž náležejí korýši, roztoči a hmyz), reprezentuje **myší roztoč** rodu *Myobia* (C), který se vyskytuje i u doma chovaných hlodavců. (Zdroj: Jana Bulantová)

Členění parazitologie jako vědní disciplíny

- Protozoologie
- Helmintologie
- Arachnoentomologie

- Humánní parazitologie
- Veterinární parazitologie
- Klinická parazitologie

- Environmentální (ekologická) parazitologie
- Evoluční (teoretická) parazitologie

Parazitologie – komplexní vědecká disciplína

Od 20. století – parazitologie vyhraněná vědní disciplína.
Čím se parazitologové zabývají ?

Vědecké disciplíny:

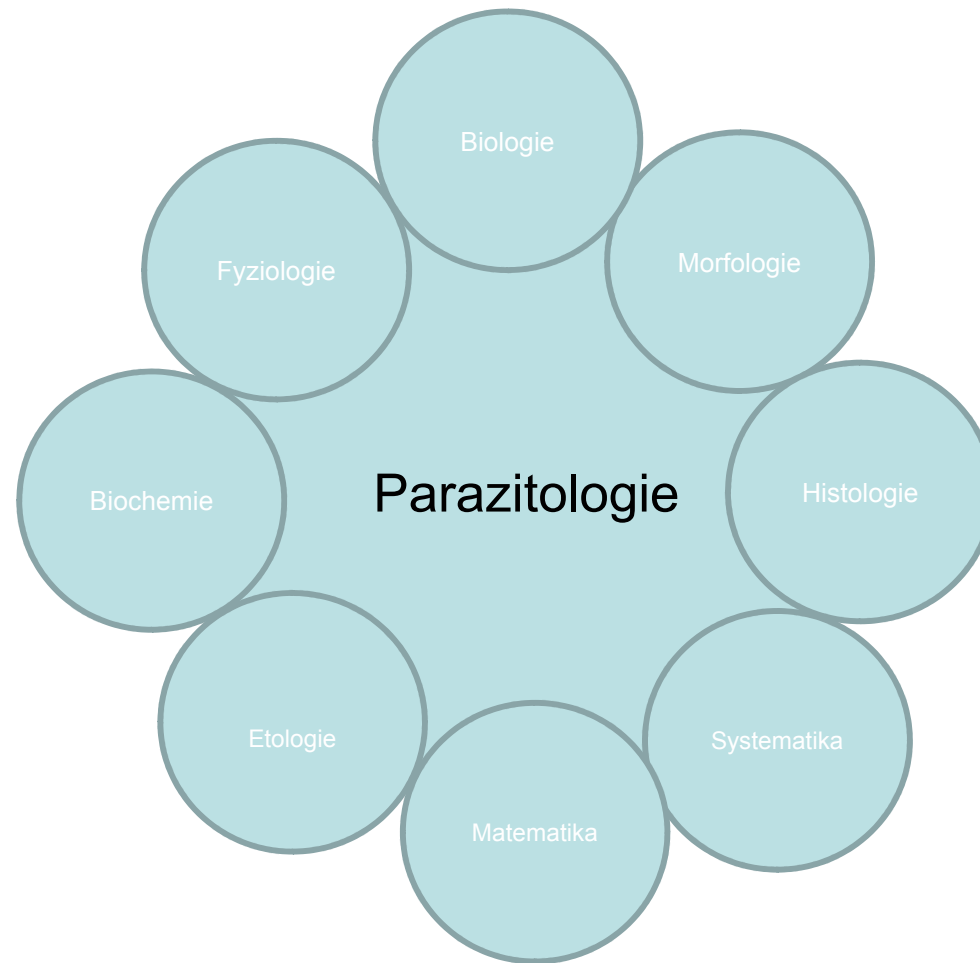
- Fauna cizopasníků, zoologická nomenklatura
- Morfologie, anatomie, taxonomie a systematika
- Životní a vývojové cykly
- Biologie a ekologie
- Fyziologie, biochemie, imunologie
- Epidemiologie a matematické modelování
- Genetika a molekulární biologie
- Evoluční biologie a fylogenetika
- Genomika a transkriptomika

Technické obory:

- Histologie, histochemie, imunohistochemie
- Ultrastruktura a anatomie
- Mikroskopická technika
- SCAN, TEM, CLSM

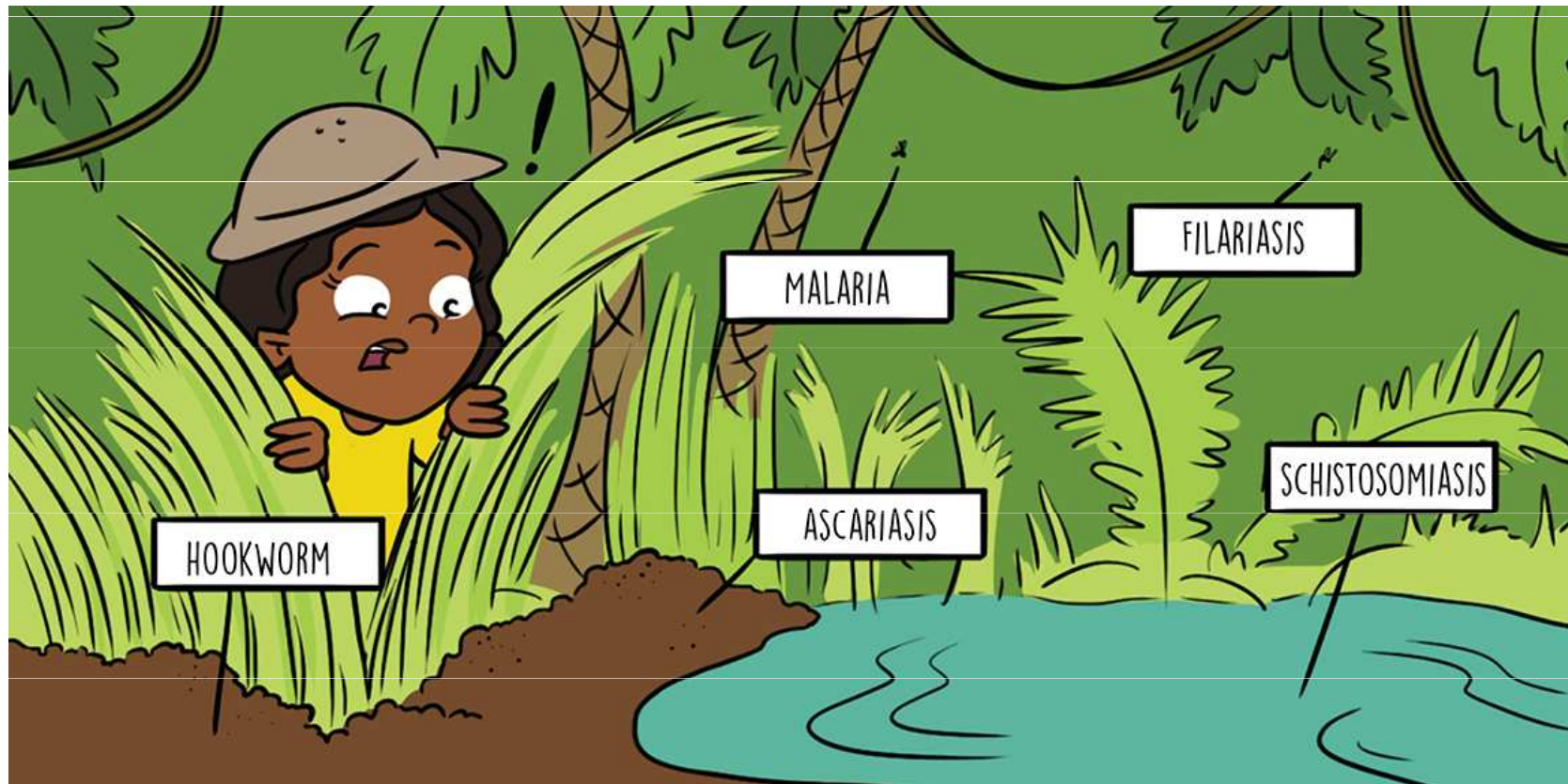

Parazitologie – spolupracující obory

Význam parazitů

- Volně žijící organismus, který není hostitelem několika parazitických jedinců různých druhů je raritou.
- Více než polovina známých druhů jsou parazité nebo patogeni (a neznáme zdaleka všechny bakteriální a virové parazity).

Význam parazitismu pro člověka

Vliv cizopasníků na historii lidstva

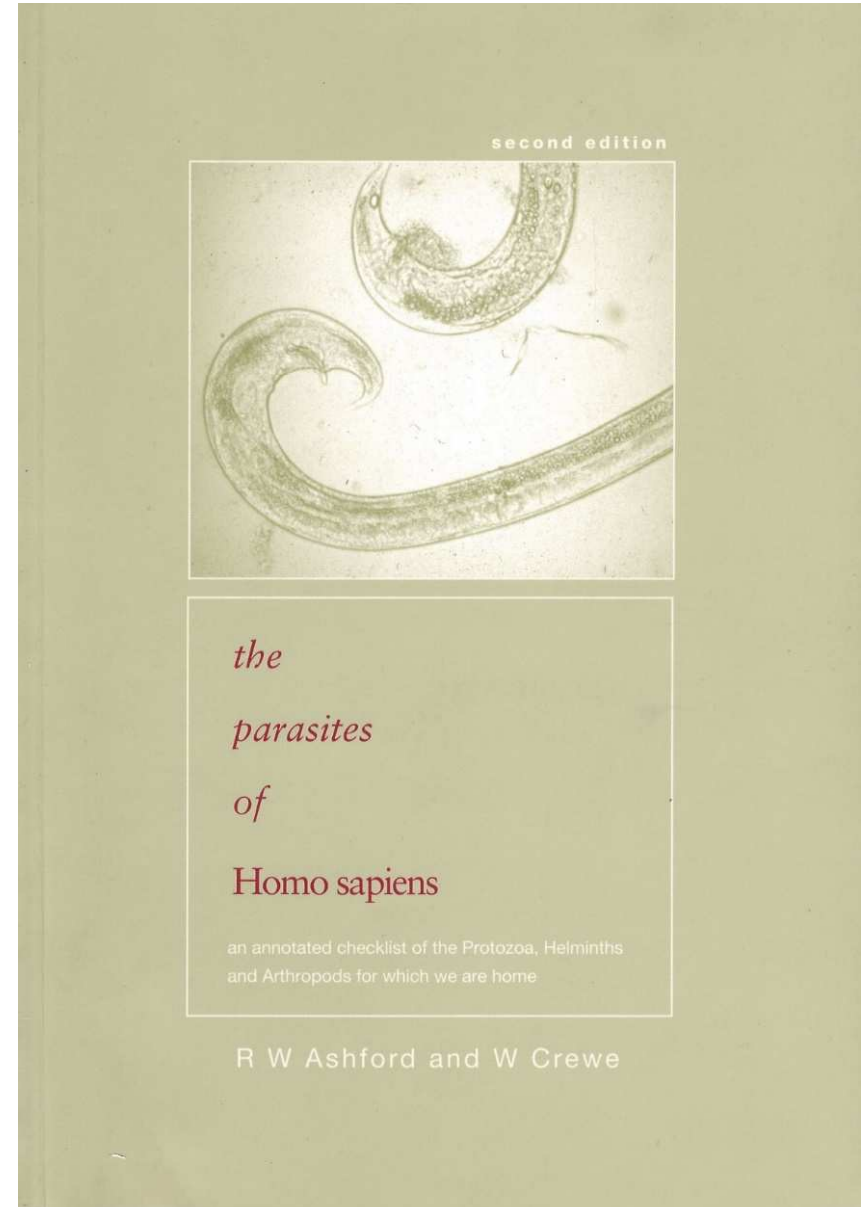
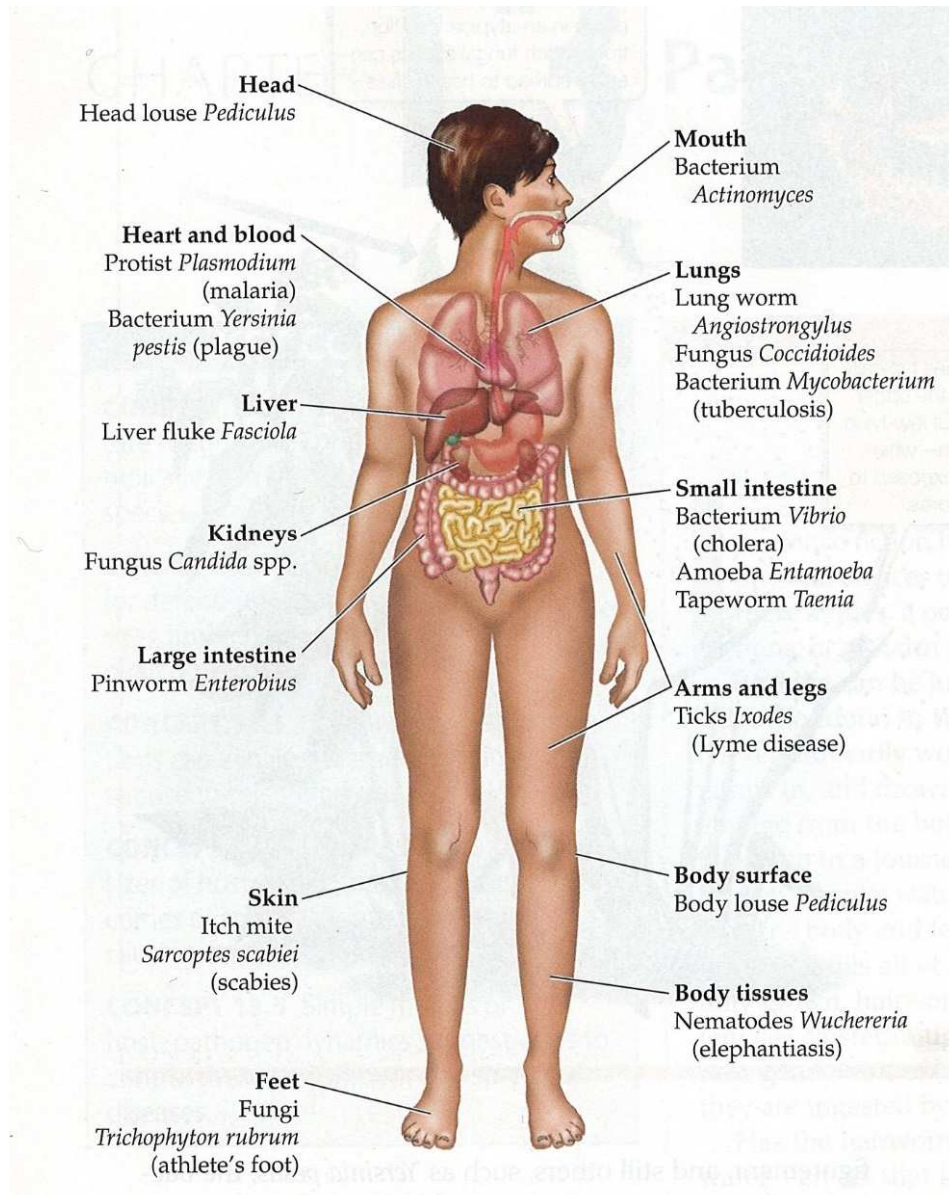
Ekonomický význam pro lidské zdraví

Ekonomický význam pro zdraví
hospodářských zvířat

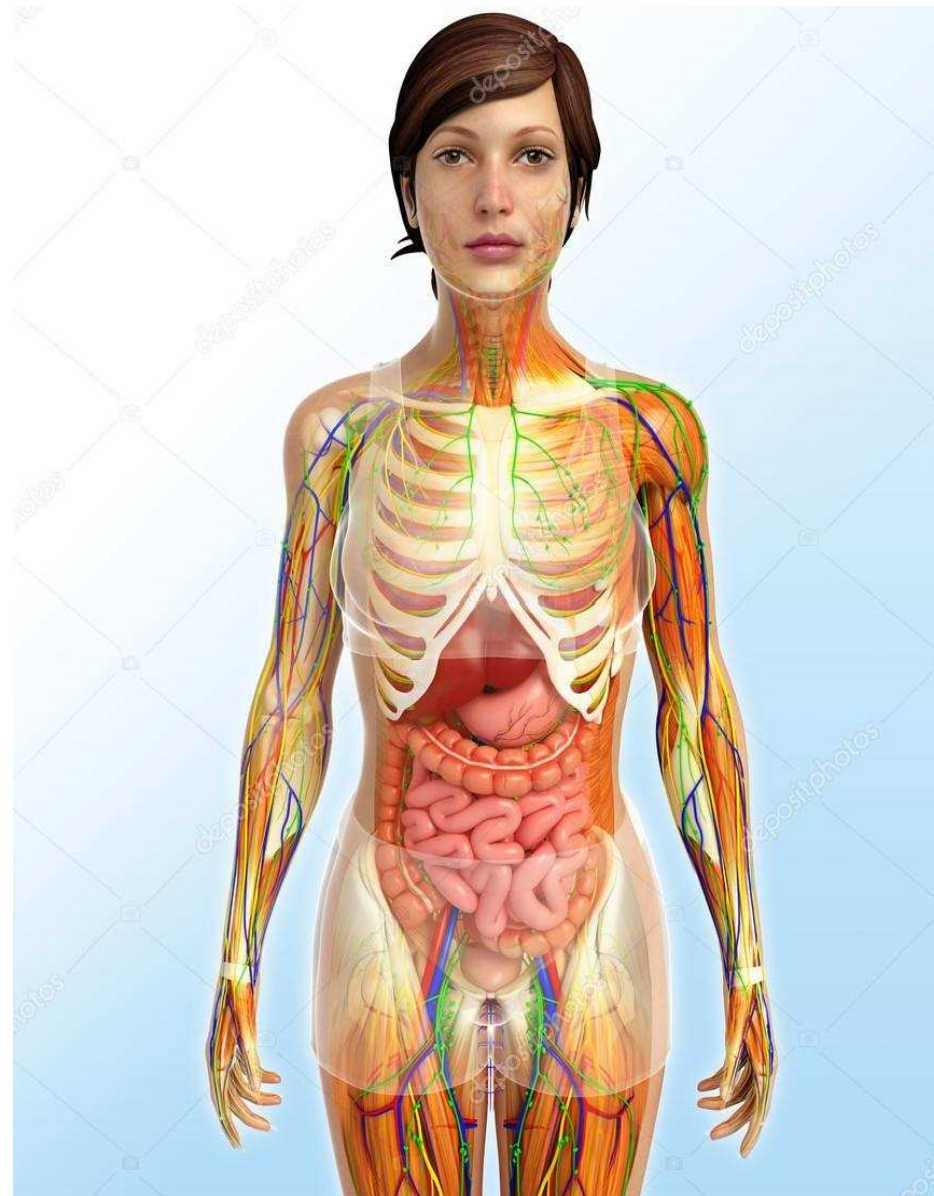
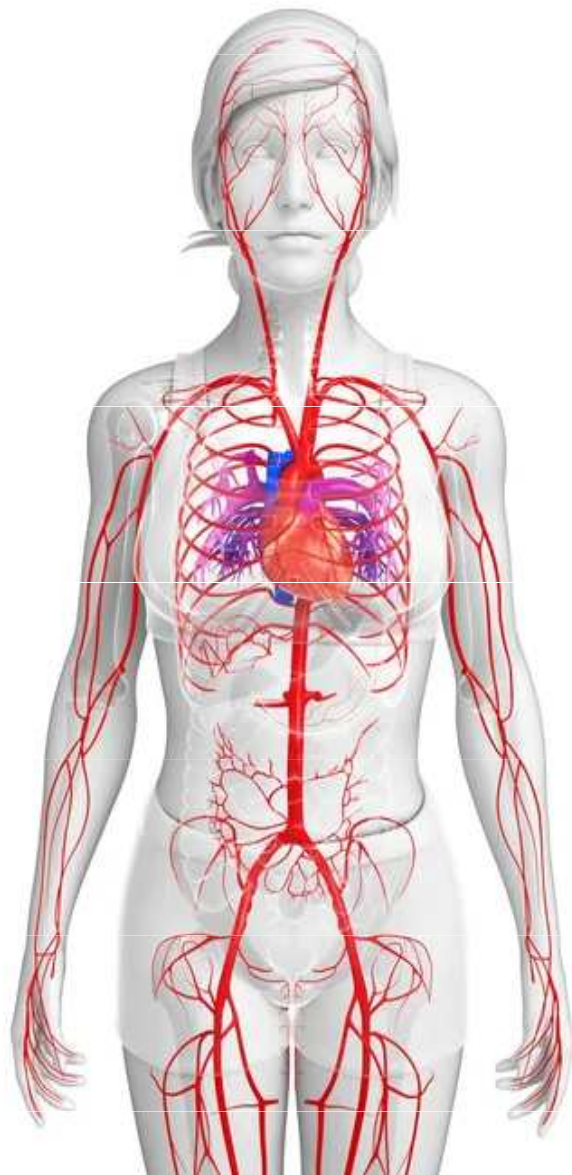

Lidské tělo jako habitat

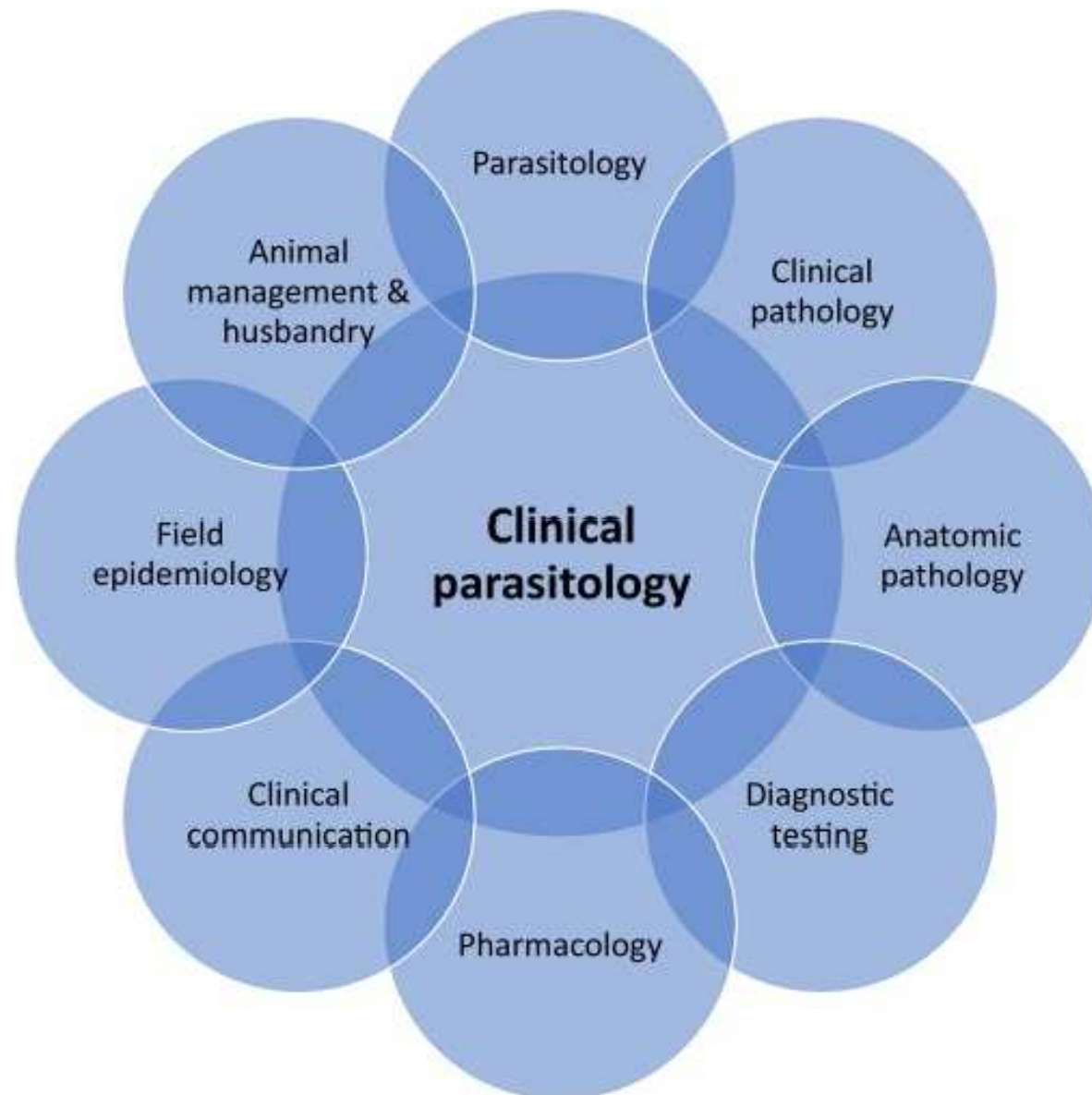
Rozdílné části lidského těla představují vhodné habitaty pro různé druhy cizopasníků

Anatomie člověka

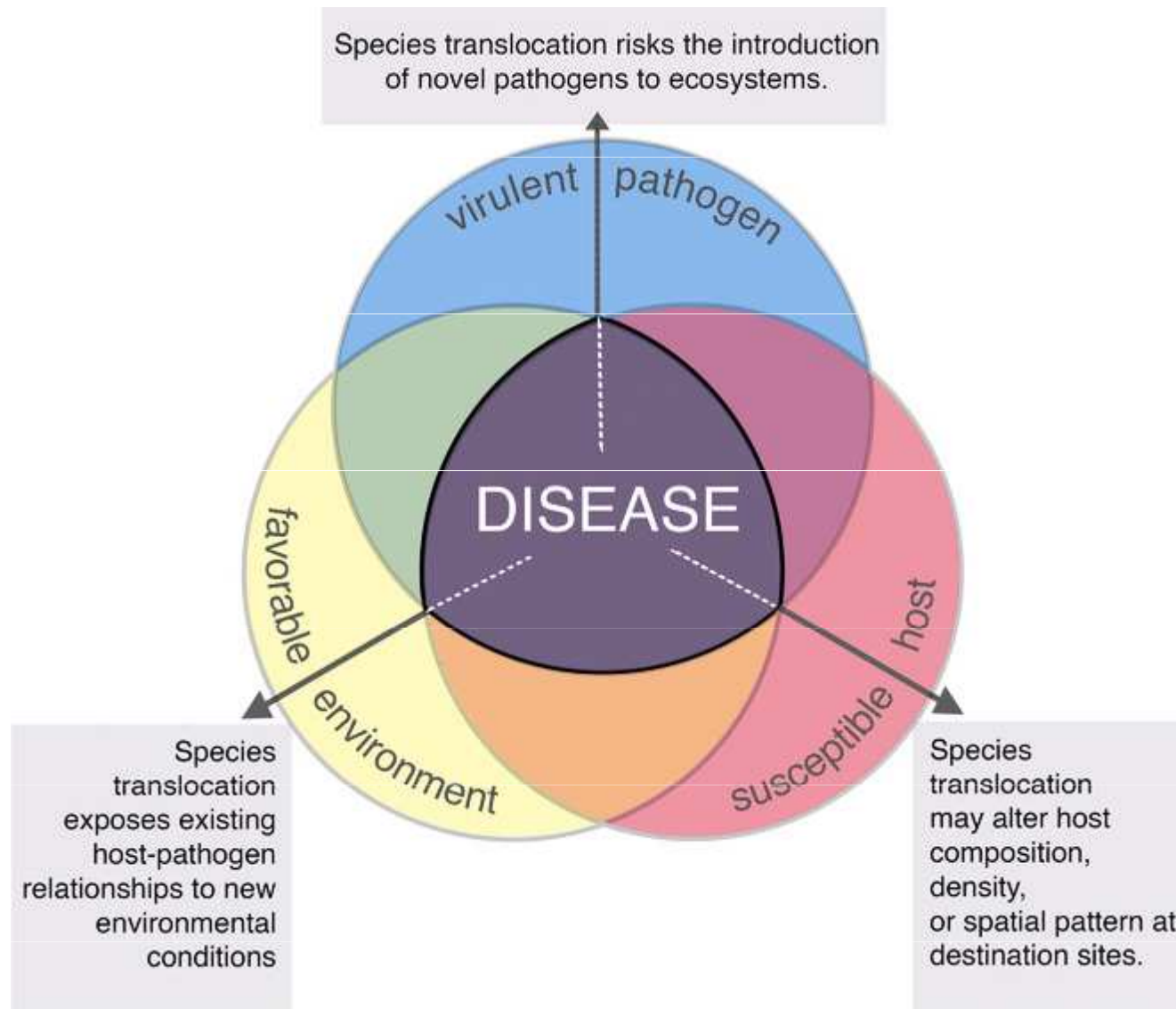
Klinická parazitologie - význam

Parazitární nemoci člověka

Helmintózy	4,46 miliard
Ascaris lumbricoides	1221 mil
Ancylostoma	740 mil
Trichuris	795 mil
Filariózy	657 mil
Schistosomy	200 mil
Malárie	298-659 mil
Entamoeba histolytica	50 mil

Schéma vzniku parazitárního onemocnění

Výskyt parazitárních onemocnění v ČR

Tab. 1 Hlášený výskyt vybraných parazitárních a infekčních onemocnění v České republice v letech 2010-2016, včetně importovaných infekcí (malárie aj.). (Zdroj EPIDAT)

Diagnóza / Rok	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
svrab	2 952	3 139	3 336	3 960	4 202	4 277	4 590
enterobióza	1 125	925	1079	1 226	1 241	1 738	1 865
askarióza	48	45	38	21	33	24	24
tenióza	11	13	10	38	18	12	8
toxoplasmóza	259	180	188	155	147	169	147
amébóza	385	361	316	298	240	213	303
giardióza	152	133	135	145	106	81	100
malárie	13	28	27	27	31	29	38
lymeská borelióza	3 597	4 834	3 304	4 646	3 743	2 913	4 694
klíšťová encefalitida	589	861	573	625	410	355	569
plané neštovice	48 270	42 785	42 529	40 413	51 617	47 051	44 089
kampylo-bakteriíza	21 164	18 811	18 412	18 389	20 903	21 102	21 291
salmonelóza	8 622	8 752	10 507	10 280	13 633	12 739	11 912

Patogen, vektor

Patogen, resp. **patogenní agens**:

choroboplodný zárodek nebo **původce nemoci**, je biologický faktor (organismus), který může zapříčinit onemocnění hostitele.

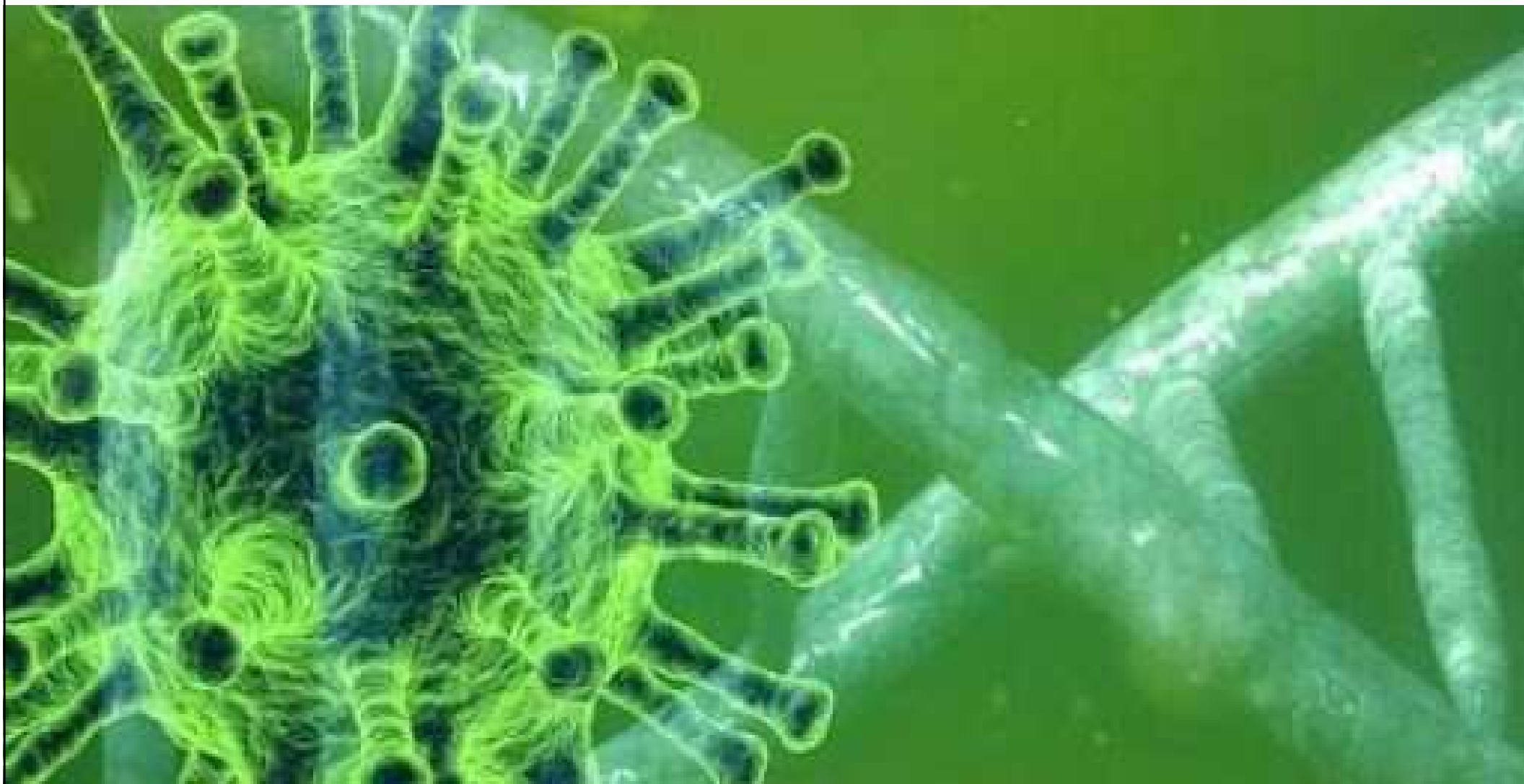
Tento pojem se často používá ve zúženém rozsahu zahrnujícím organismy, které mohou narušit normální fyziologické procesy mnohobuněčných organismů, nicméně v plném významu zahrnuje

veškeré biologické faktory infikující jakoukoliv součást biologické říše

Za patogen považujeme všechny organizmy včetně virů, viroidů, které nemůžeme označit za mikroorganizmy.

přenašeč (vektor) přenáší na svého hostitele patogena. Takto je patogeny využívána řada parazitických členovců. Přitom se parazit ve vektoru může namnožovat, vyvíjet se v něm, nebo může být přenos pouze mechanický.

Bez komentáře !

Viry jsou v podstatě obligátní paraziti, bez hostitele nejsou schopni existence !

Výhody parazitismu

- 1) Po nalezení hostitele nemusí hledat dalšího
- 2) Permanentní dostupnost potravy
- 3) Redukovaná potřeba složitého získávání a zpracovávání potravy
- 4) Ochrana před extrémě vnějším prostředím
- 5) Ochrana před predátory a nemocemi
- 6) Redukovaná potřeba mechanismů šíření (zajišťuje hostitel)
- 7) Větší tělesné proporce pro reprodukční orgány než u volně žijících živočichů

Nevýhody parazitismu

- 1) Extrémní specičnost zvyšuje riziko vyhynutí
- 2) Nutnost vyhledat optimální místo lokalizace na/v hostiteli
- 3) Nutnost se adaptovat vnitřnímu fyziologickému prostředí hostitele
- 4) Nutnost překonávat imunitní systém hostitele
- 5) Rozšíření je omezeno na geografické rozšíření hostitele
- 6) Přenos je extrémně riskantní a většina potomků cizopasníka zahyne před dosažením vhodného hostitele.

Faktory zhoršující vliv parazitismu

Chudoba

Nedostatečná hygiena

Podvýživa

Nedostatečná zdravotní infrastruktura

Nezájem vládních garnitur

Korupce

Urbanizace

Sociální konflikty/války

Přesuny vnímavých osob do oblastí s infekcí

Přesuny napadených osob do oblastí bez infekce

Antropogenní poškozování/degradace prostředí

Přírodní katastrofy

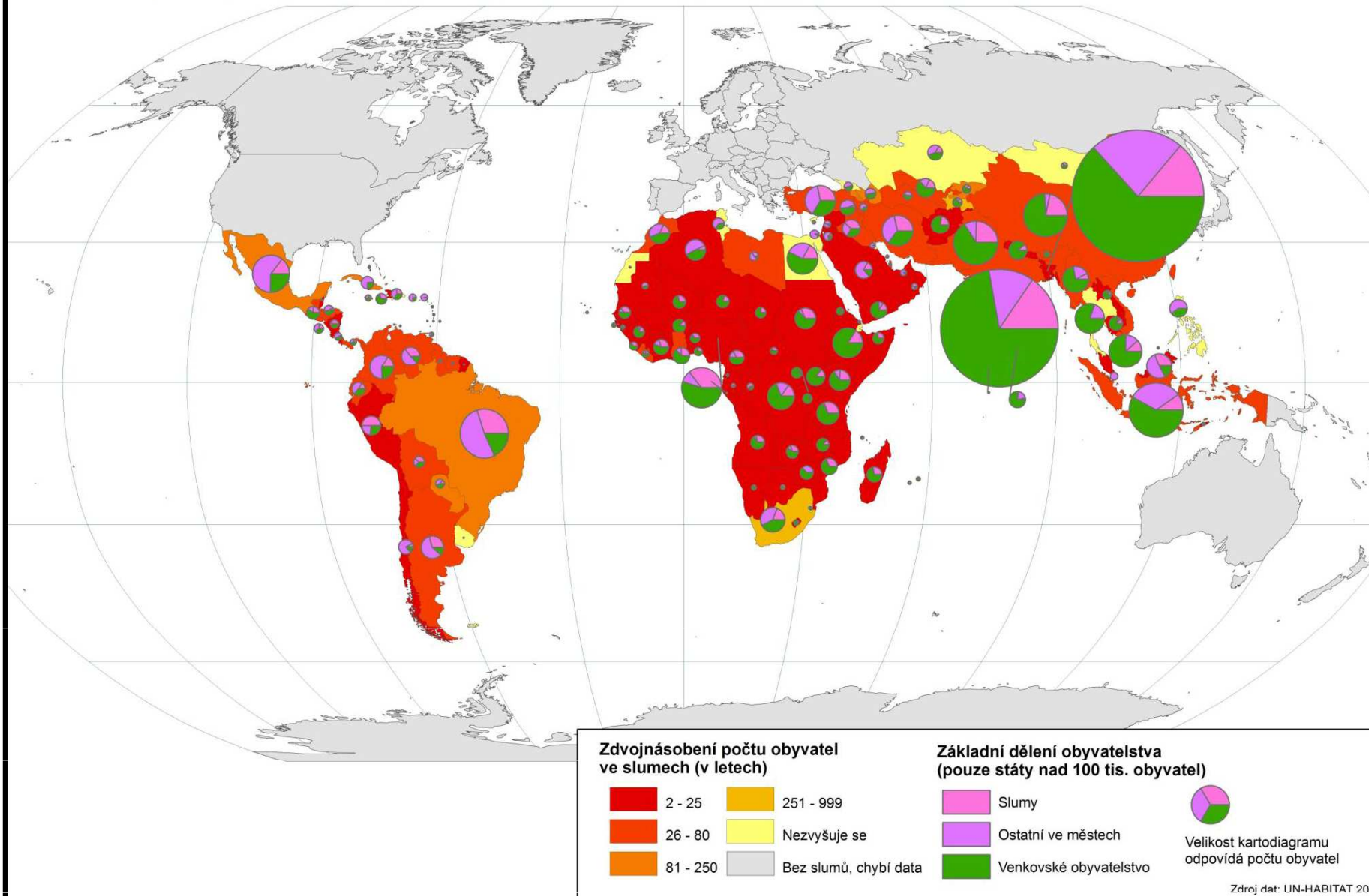
Nedostatek účinných léčiv/rezistence cizopasníků

Růst rezistence vektorů/mezihostitelů

OBYVATELÉ ŽIJÍCÍ VE SLUMECH

Podíl obyvatel žijících ve slumech podle států (mimo Severní Ameriky a Evropy)

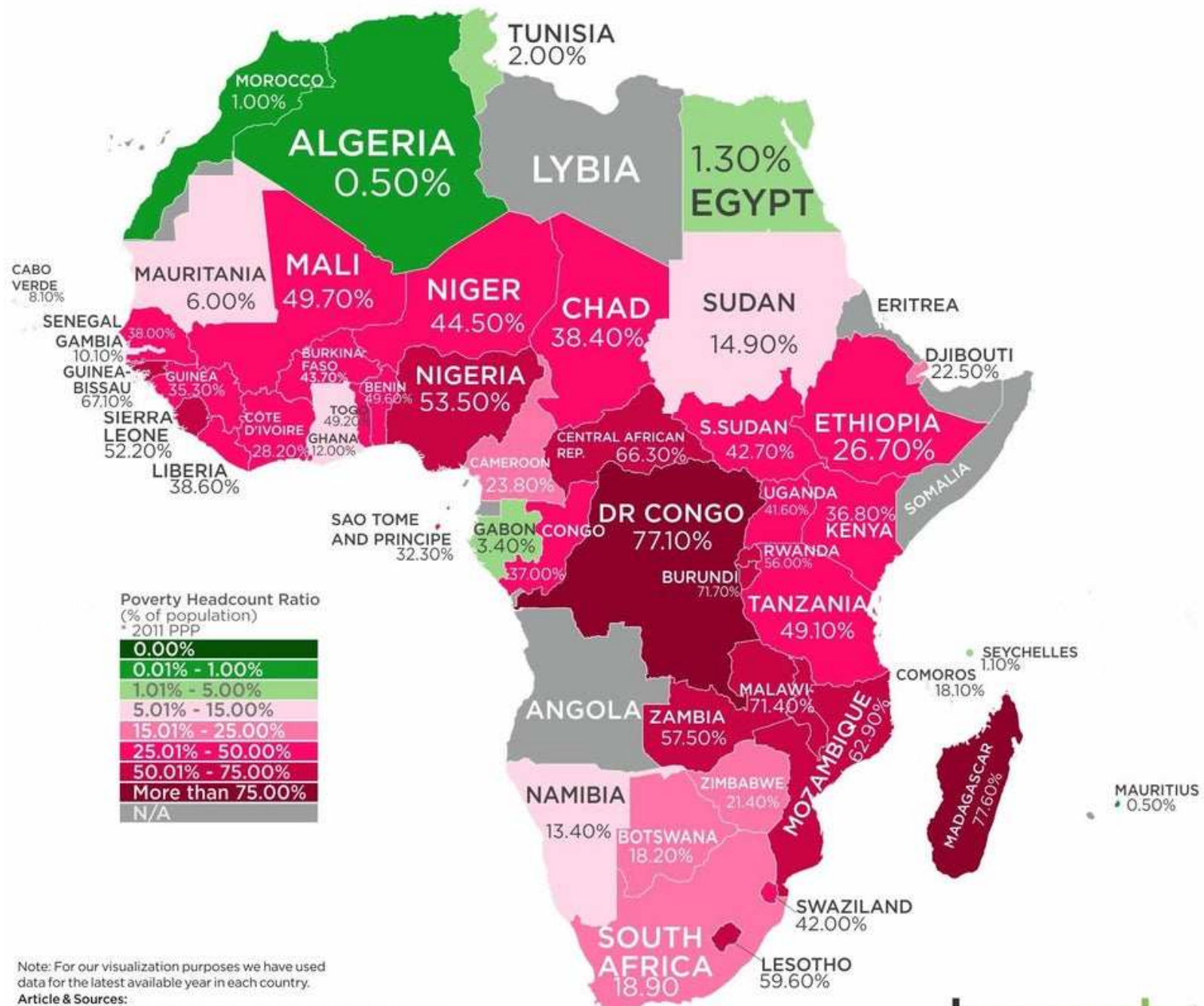

People Living in Extreme Poverty in Africa

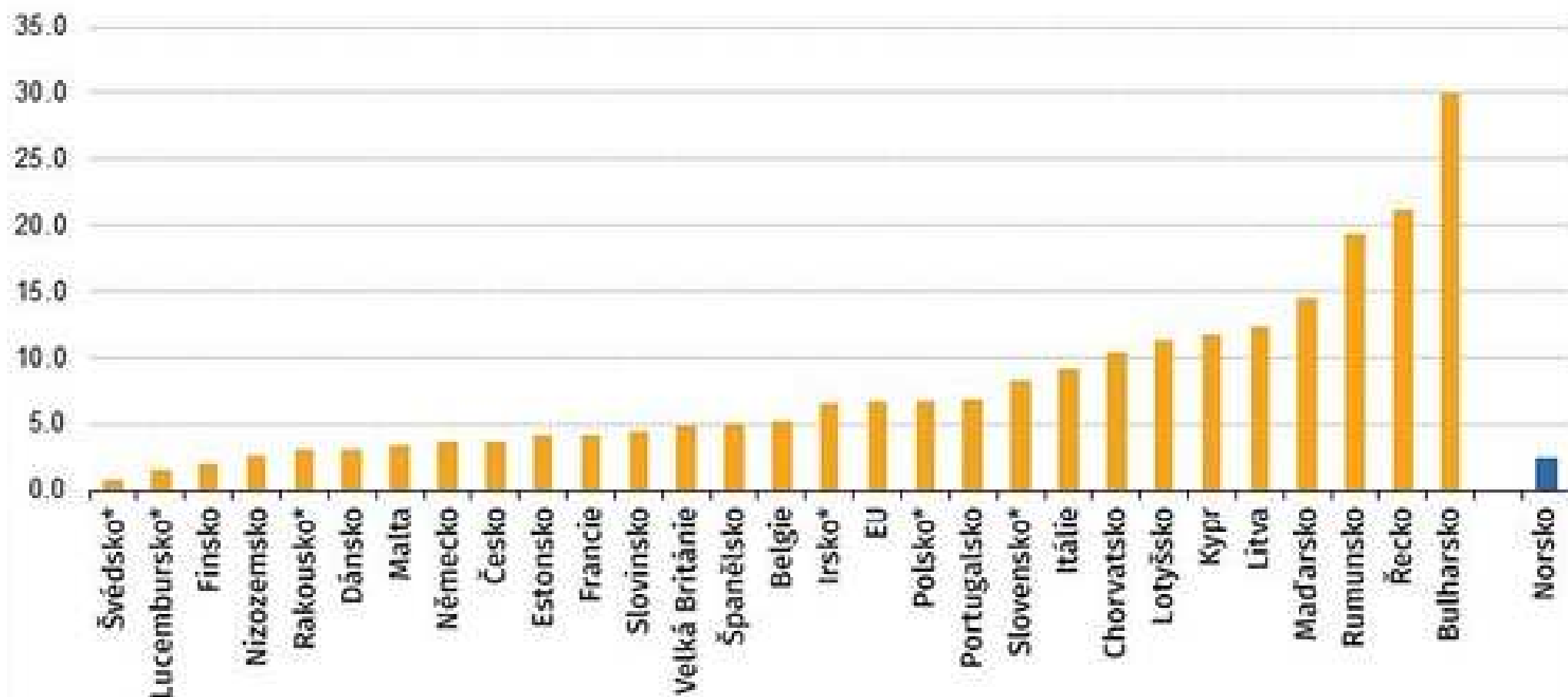
Percentage of Population Living on less than \$1.90 a day*

Note: For our visualization purposes we have used data for the latest available year in each country.
 Article & Sources:
<https://howmuch.net/articles/people-living-in-extreme-poverty-2018>
 The World Bank - <http://www.worldbank.org>

Extrémní chudoba v EU podle zemí

údaje za rok 2017 (procento populace)

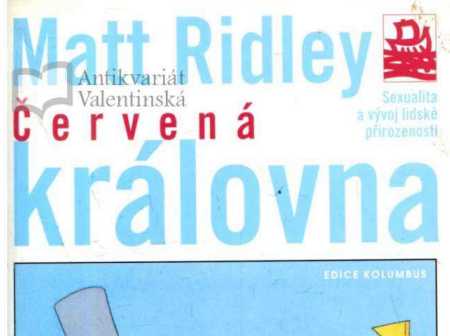

* údaj za rok 2016

JAK BLECHA ZAPŘÍČINILA ROZPAD VELKÝCH IMPERIÍ

Parazitům vděčíme i za sex

Co v evropských dějinách způsobila blecha? Kdy se parazit stane Robinem Hoodem? Jaký vliv měli cizopasníci na pohlavní rozmnožování? Proč je muňka ohrožený druh? Jak motolice řídí mravence a proč dělá toxoplazmóza z myši sebevraha? „K parazitům je nutné mít za určitých okolností respekt, ale v našich končinách vůbec není důvod bát se jich přespříliš,“ říká doc. RNDr. JAN VOTÝPKA (46), Ph.D., parazitolog z Přírodovědecké fakulty UK, expert na parazitický hmyz a spoluautor knihy *O parazitech a lidech*. Svět cizopasníků v jeho podání je fascinující, i když se při čtení možná budete trochu ošivat.

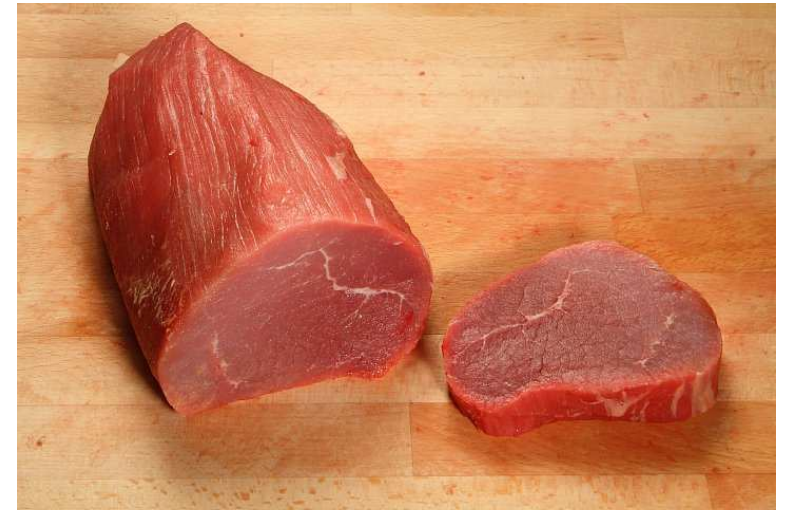

Význam parazitismu pro člověka

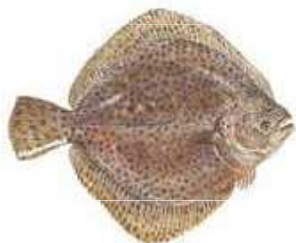
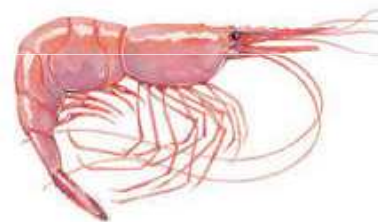
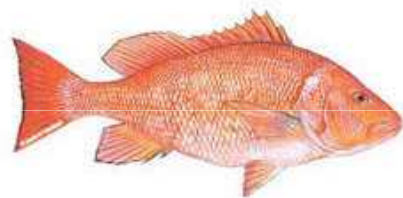
Vliv cizopasníků na historii lidstva

Ekonomický význam pro lidské zdraví

Ekonomický význam pro zdraví
hospodářských zvířat

SUCHI FISH MAJÍCÍ PARAZITY

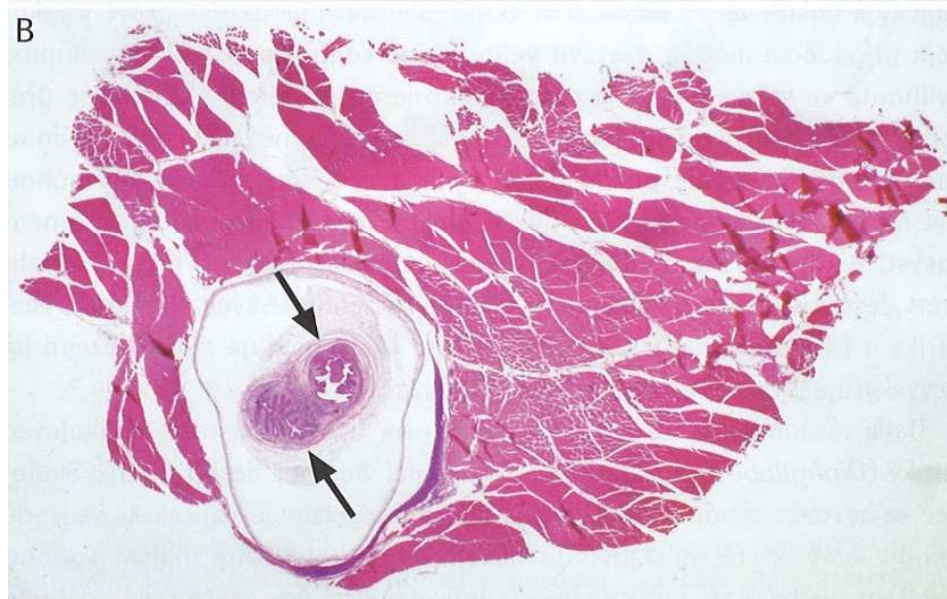
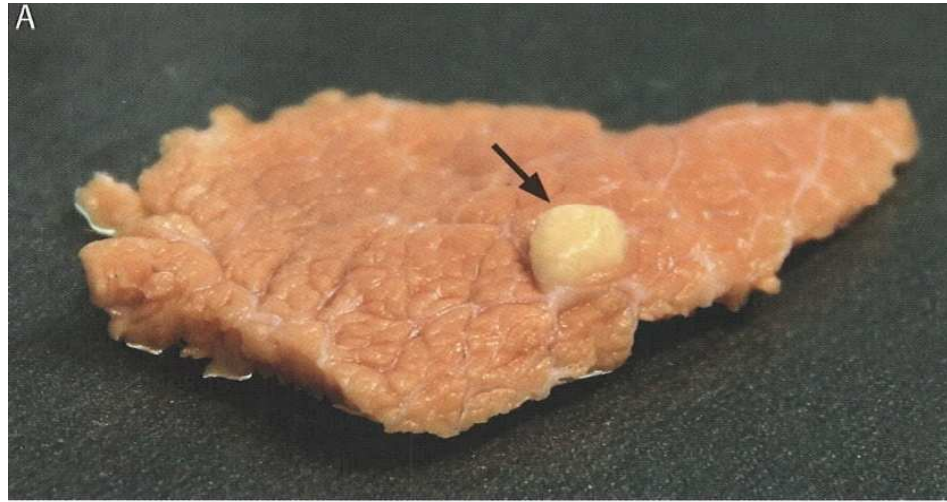

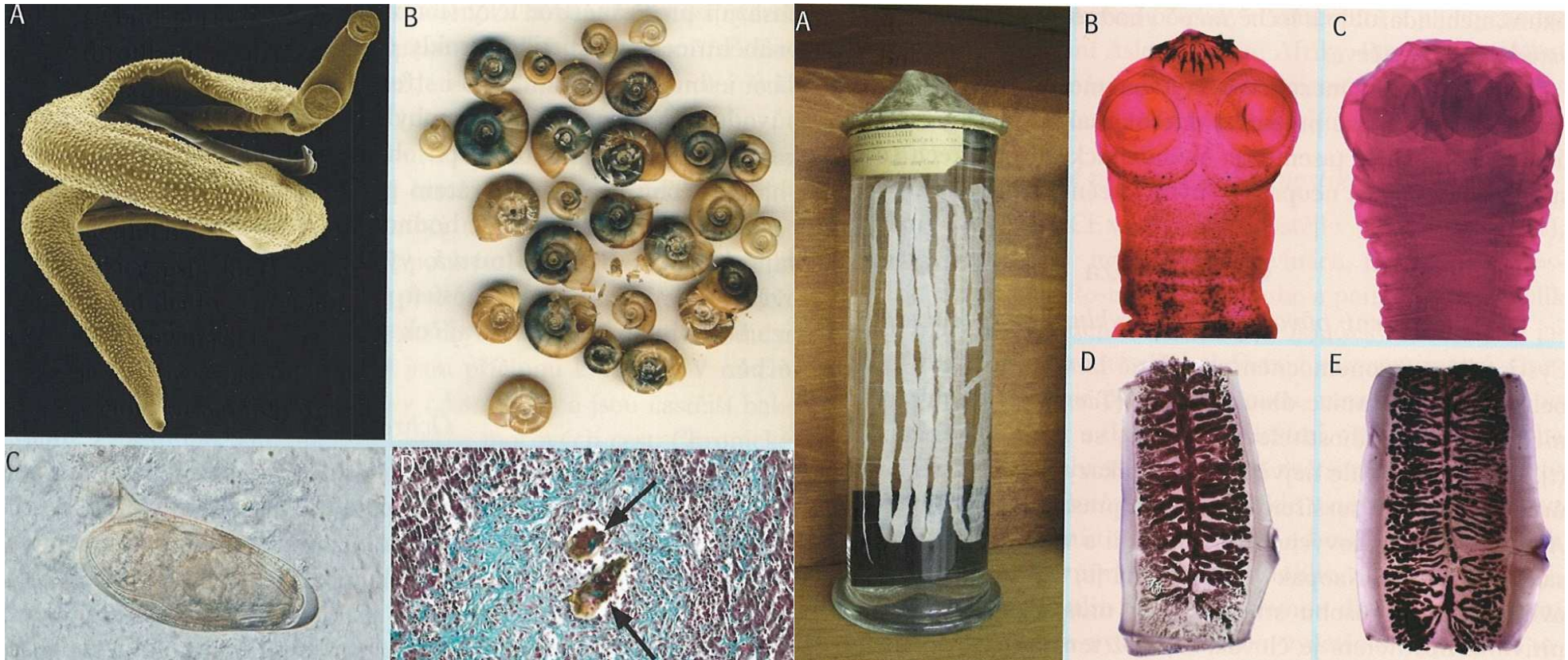

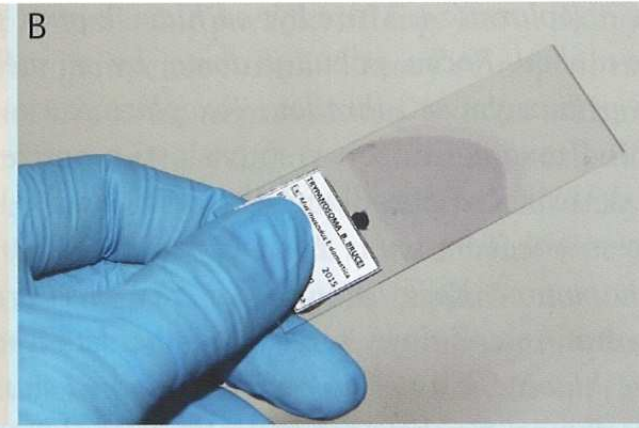
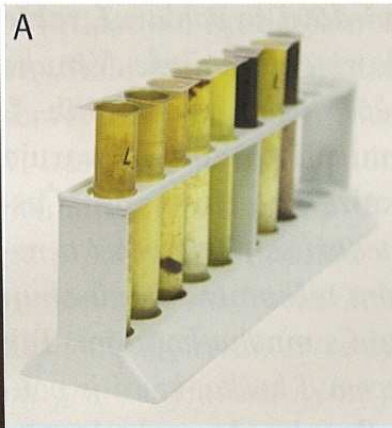
Vliv parazitů na lidské zdraví

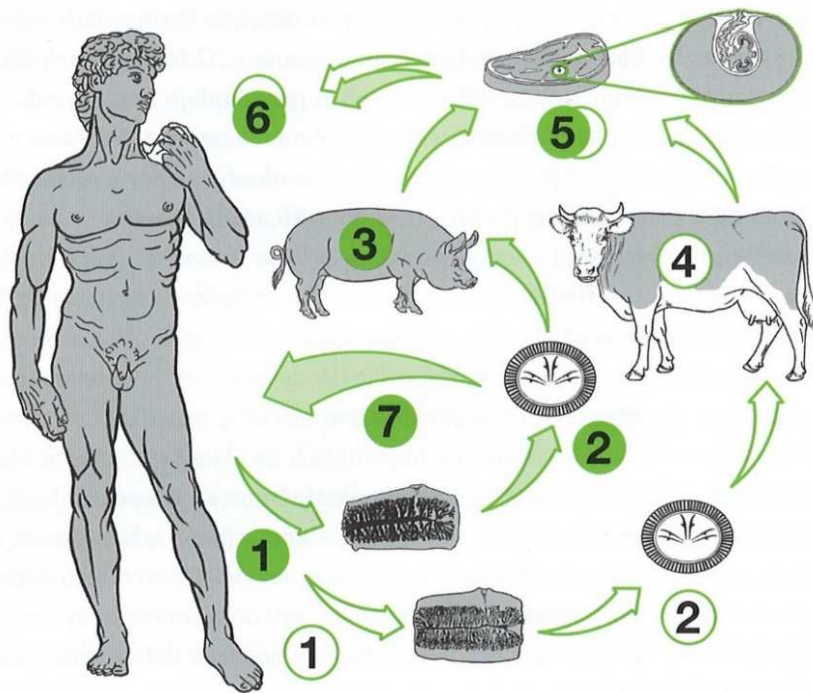
Co je hlavní úkol parazitologů ?

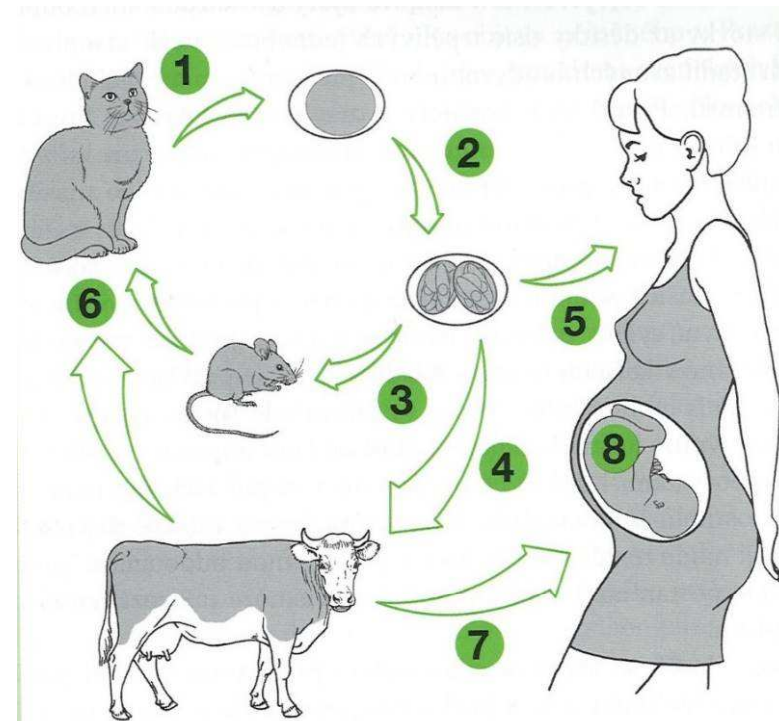
Profesionální diagnostika původců onemocnění

Studium životních cyklů – klíčová znalost

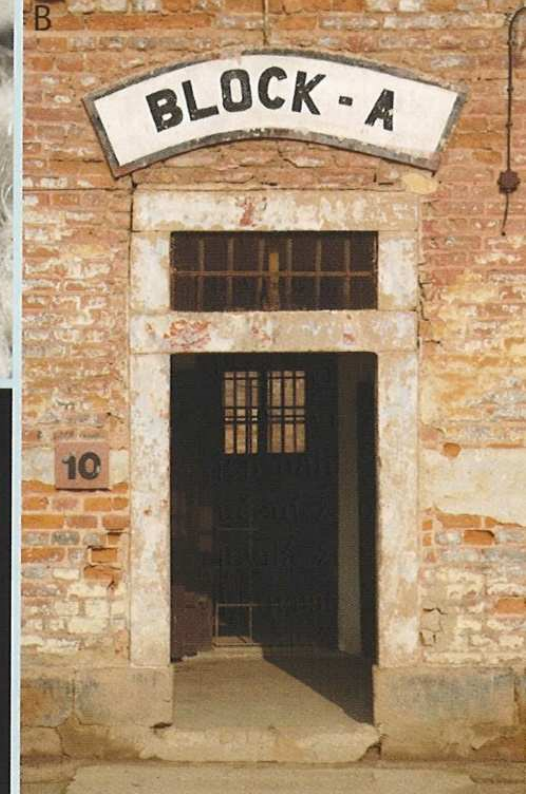
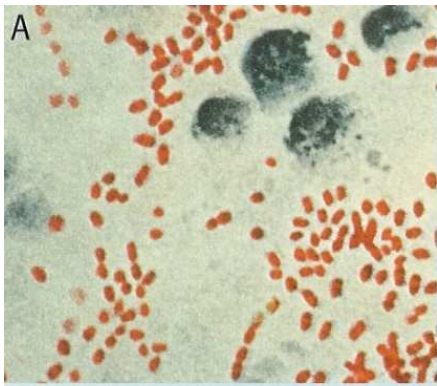

Životní cyklus lidských tasemnic rodu *Taenia*

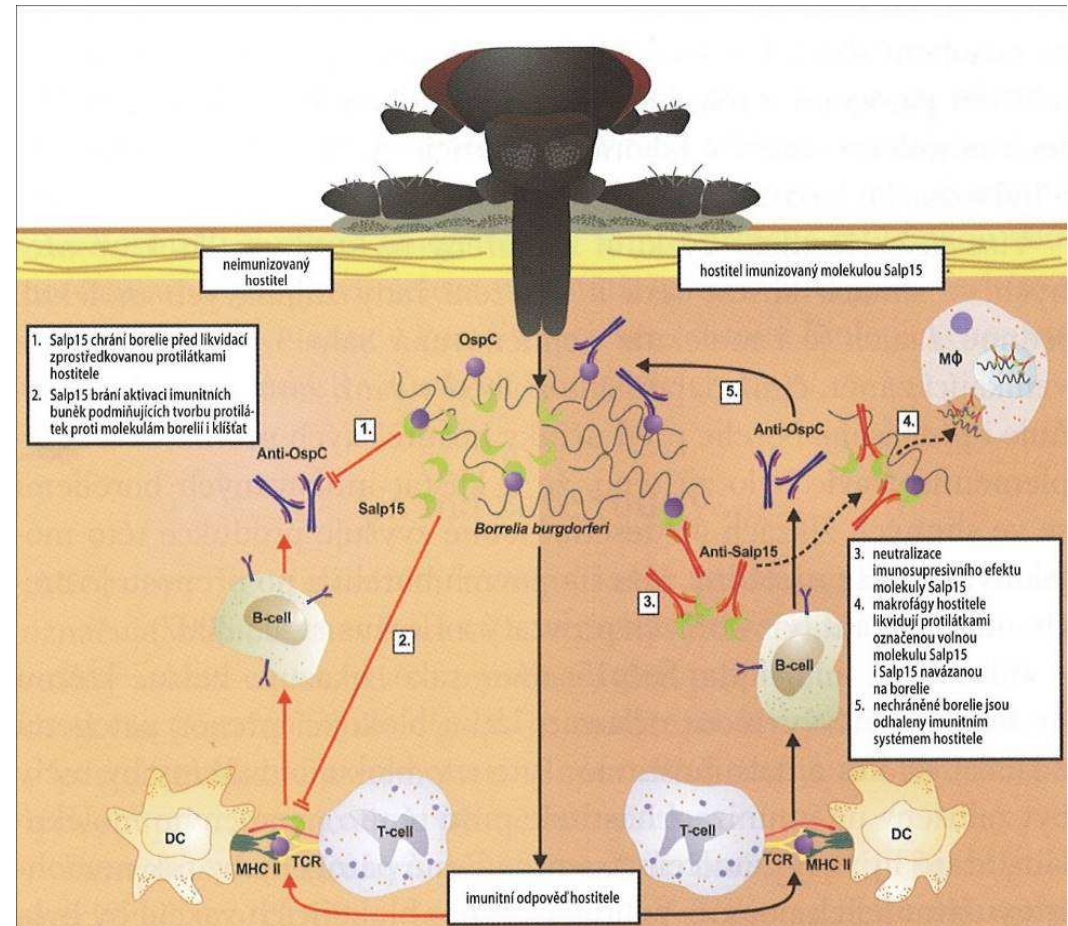
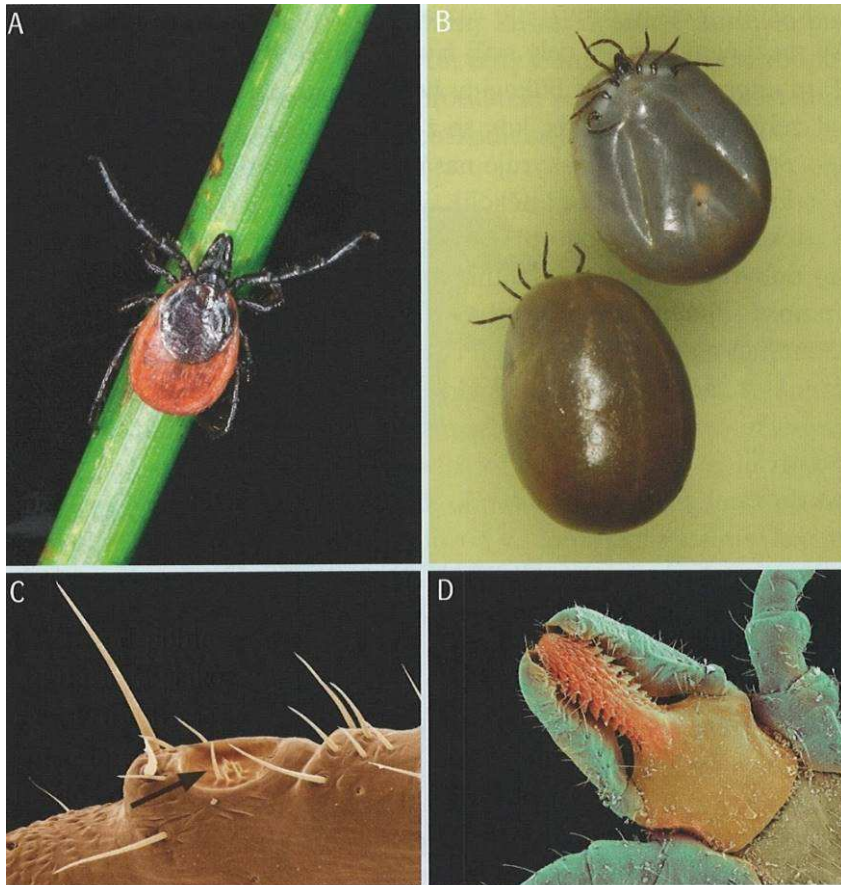

Životní cyklus prvoka *Toxoplasma gondii*

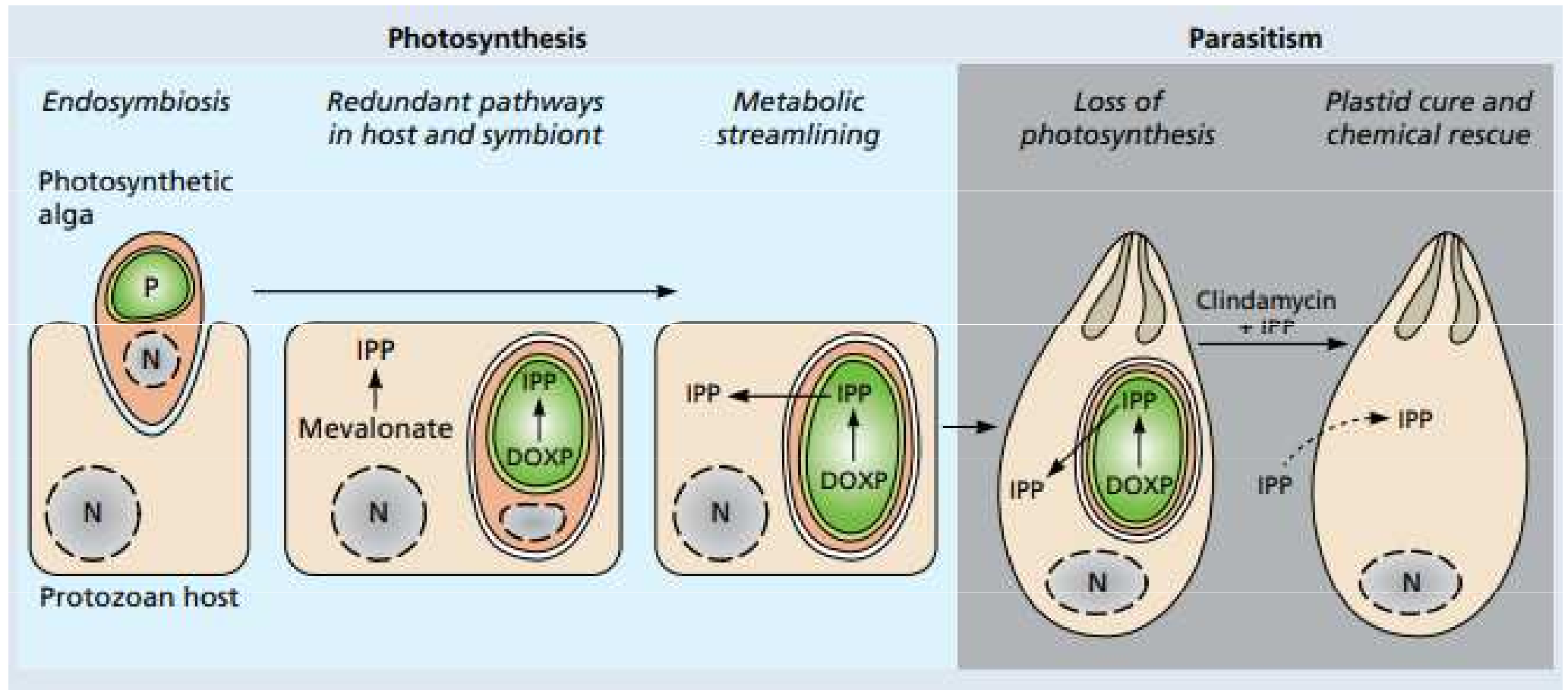
Studium přenosu a šíření patogenů (často smrtících epidemií)

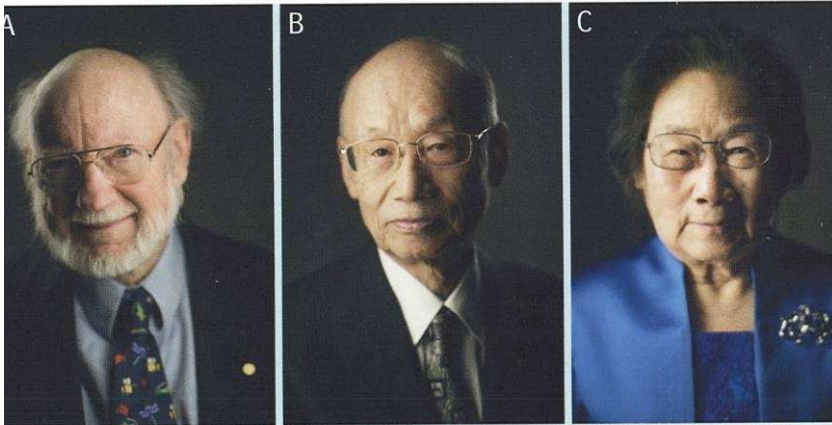
Aplikace ve zdravotnictví – příprava vakcín

Apicoplast – potenciální cíl nově vyvíjených terapeutik

Parazitologické nobelovky

Parazitologické „Nobelovky“

Nobelova cena! Nejvyšší meta, jaké může vědec dosáhnout. Parazitologové získávají toto ocenění nejčastěji v kategorii fyziologie a lékařství. Pro parazitology byl velmi významný rok 2015, kdy byla Nobelova cena udělena **Williamu C. Campbellovi (A)** a **Satoši Omurovi (B)** za lék proti parazitickým hlísticím a **Tchu Jou-jou (C)** za příspěvek k léčbě malárie. Ale nebylo to zdaleka poprvé, kdy parazitologové takto „zabodovali“. Nobelovy ceny se předávají od roku 1901 a hneč

Patrick Manson

Sir Patrick Manson (A), objevitel přenosu malárie přes komáry rodu *Anopheles* zobrazené zde na poštovních známkách (B), byl skotský lékař, který se narodil 3. října 1844 nedaleko Aberdeenu a zemřel 9. dubna 1922 v Londýně ve věku 77 let. (Zdroj: A, Wikipedia; B, archiv Jana Votýpky)

Vliv parazitů na umění ☺

Vši a blechy ve výtvarném umění

Mnohé obrazy, které se nám dochovaly z dob minulých, nezachycovaly nutně samotné parazity, ale spíše procedury a postupy, kterými se lidé těchto obtížných souputníků zbavovali.

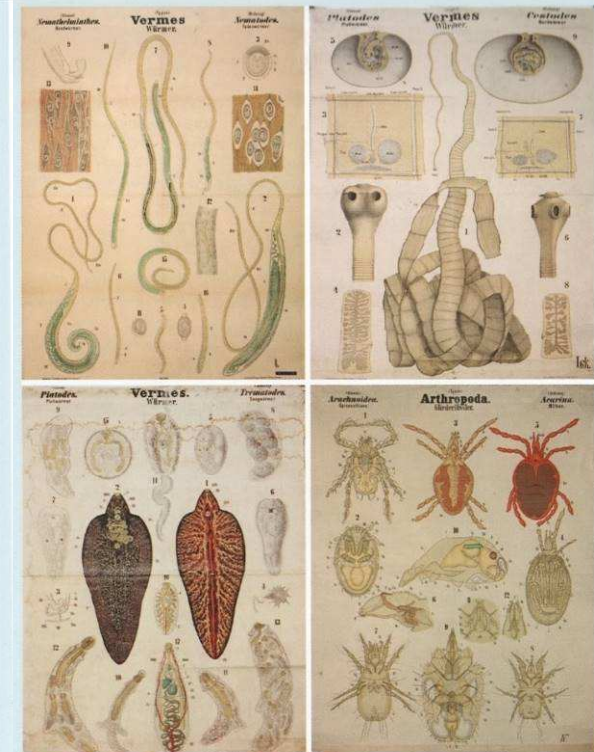
Jan Siberechts (1627–1703) byl vlámský krajinář. Tematiku odvíšivování zpracoval na svých obrazech hned několikrát a tato scéna je mj. součástí obrazu *Dvůr* a pochází z roku 1662 (A). Originál si můžete prohlédnout v Muzeu výtvarného umění v Bruselu.

Španělský barokní malíř Bartolomé Esteban Perez Murillo (1617–1682) se vedle náboženské tematiky věnoval i zachycení každodenního života.

Slečno, chcete vidět moji sbírku známek?

„No, a že jsem tak smělá, copak sbíráte?“ „Milostivá, já jsem sběratel specialista. Já sbírám vědce! Říkáte si, samej dědek, ale co oni všechno vykonali pro lidstvo! Tady Francouz Eugène Jamot (1879–1937) objevil přenašeče spavé nemoci, Ital Giovanni Battista Grassi (1854–1925) popsal životní cyklus lidského plasmodia. A nevěřila byste, kolik známek se věnuje speciálně komárům anofelům nebo boji proti malárii, jejíž původce tento bodavý hmyz přenáší. Jedna taková pochází dokonce přímo z Česka. Mám tu i dvojici polských známek z roku 1978, oslavující Čtvrtý mezinárodní kongres parazitologů, s motivem anofela a mouchy tse-tse. *Anopheles* se objevil spolu s plasmodiem a chinovníkem i na sérii kubánských známek věnovaných malárii. A vidíte ta nádherná klíšťata na mozambičských známkách z osmdesátých let?“ (Zdroj: archiv autorů)

Výukové obrazy prof. Leuckarta

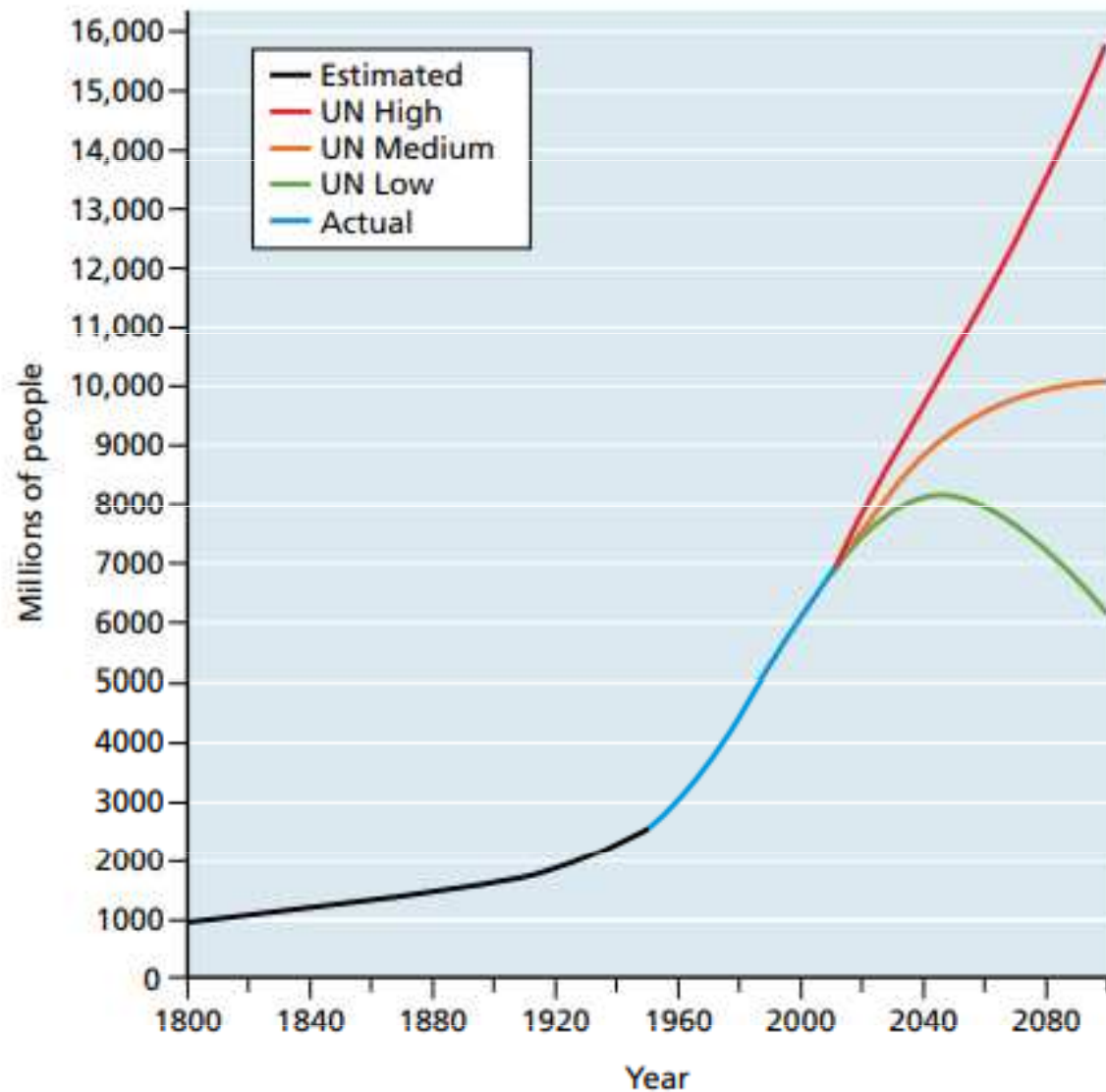
Profesor Karl Georg Friedrich Rudolf Leuckart (1822–1898) byl německý zoolog, který získal vědecký věhlas jako zakladatel německé parazitologie, a proto po něm německá parazitologická společnost pojmenovala i výroční medaili (Rudolf Leuckart Medaille). Věnoval se především výzkumu hlístic svalovců a lidských tasemnic. V letech 1877–1892 vytvořil Leuckart se svými spolupracovníky sérii obrazů pro výuku různých bezobratlých živočichů, včetně těch parazitických. (Zdroj: hpsrepository.asu.edu.)

Paraziti na poštovních známkách

Budoucnost parazitologie

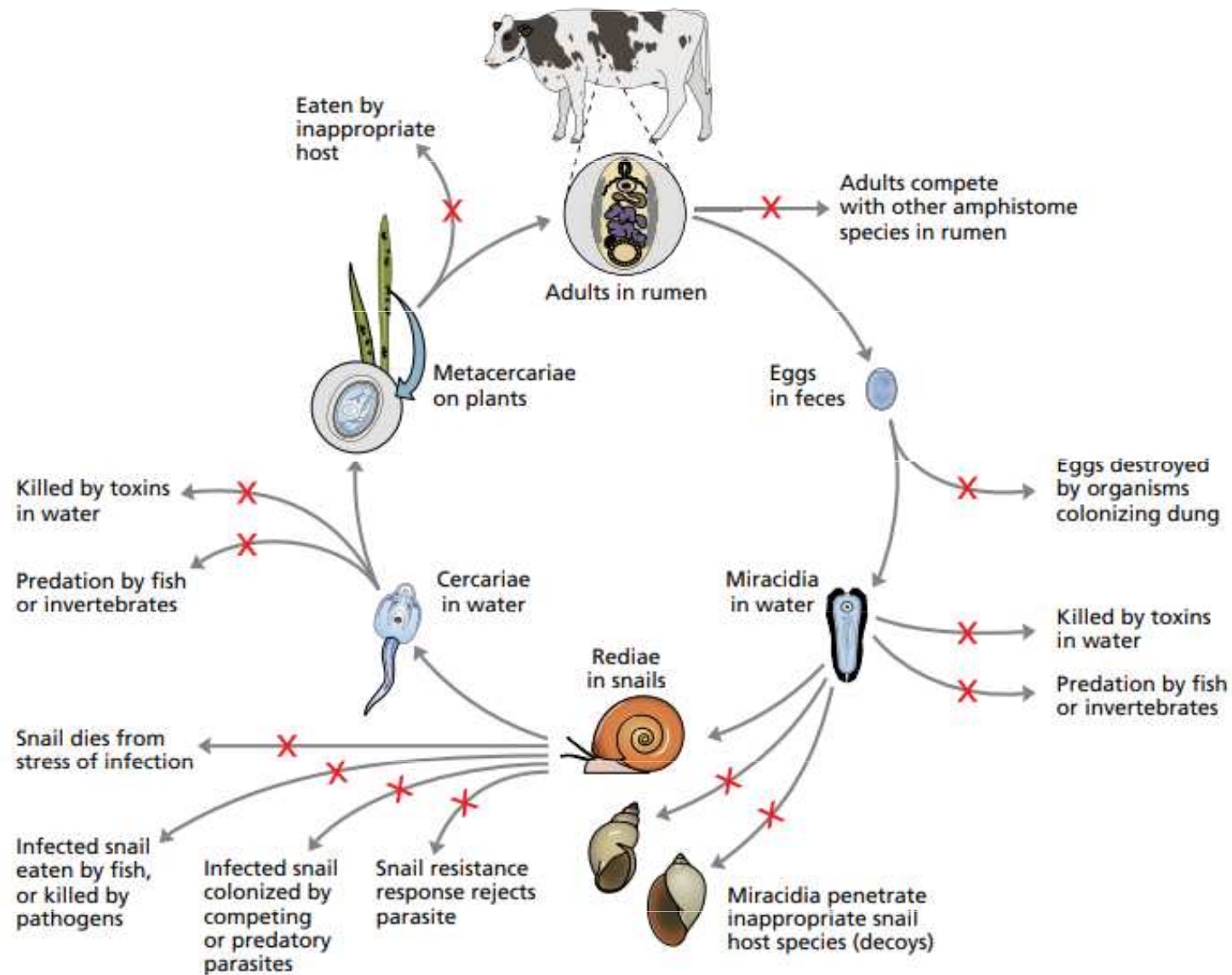
Demografický vývoj lidstva

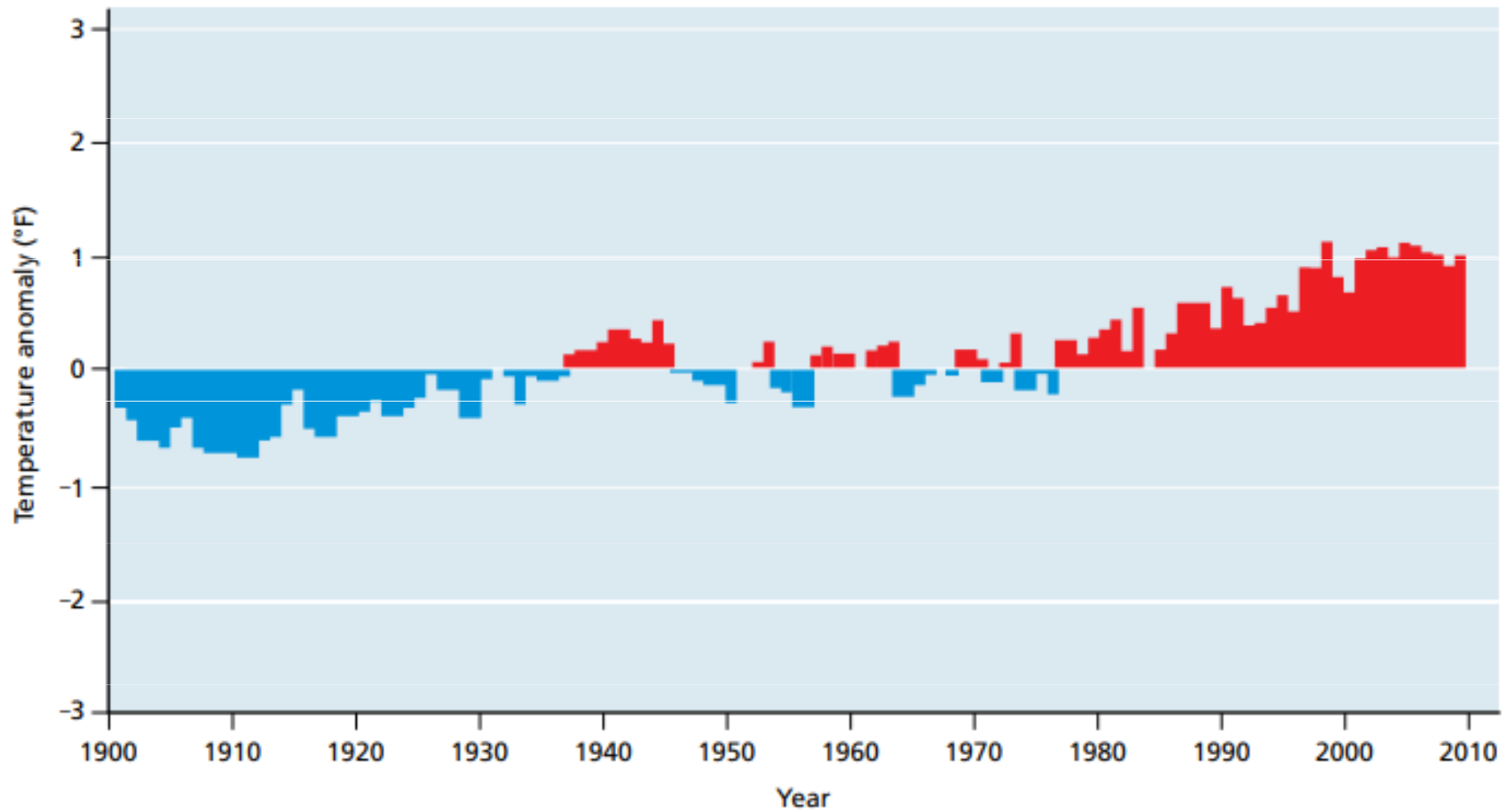
Dva nově popsané druhy: A – tasemnice *Rhodentolepis gnoskei* z hostitele *Suncus varilla*, jezero Mallawi, B – pseudoblecha *Pseudopulex jurasicus* z dinosaura *Pedopenna dauhugouensis* (Mesozoicum) z Číny.

Komplexní studium interakcí s biotickým a abiotickým prostředím

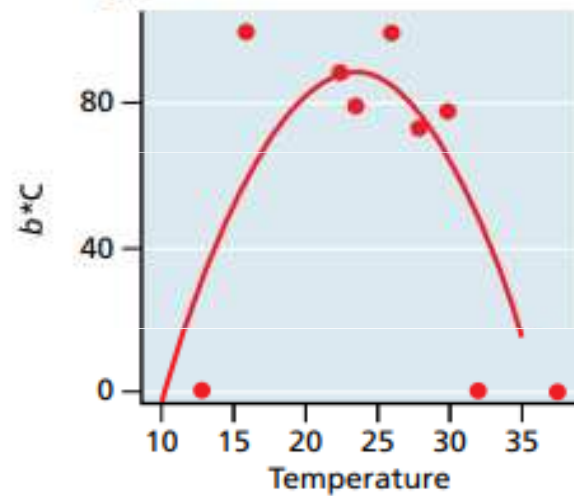

Vliv oteplování klimatu

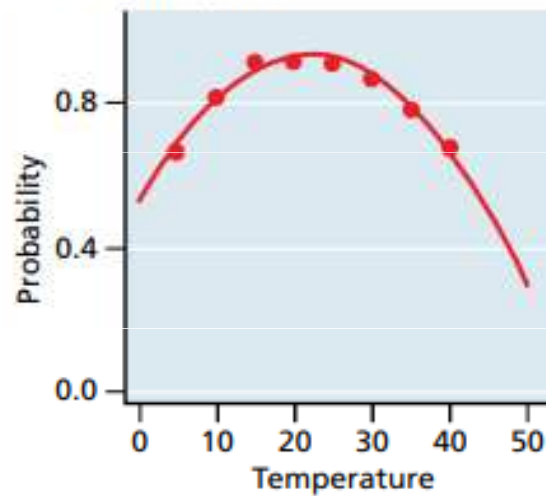

Vliv stoupající teploty (malárie)

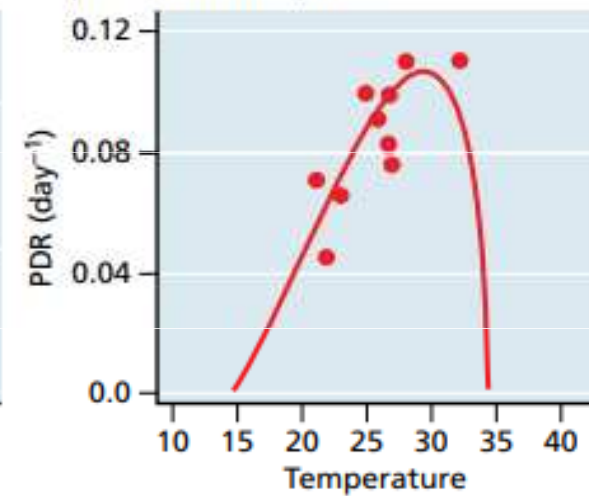
A Competence of vector to carry malaria

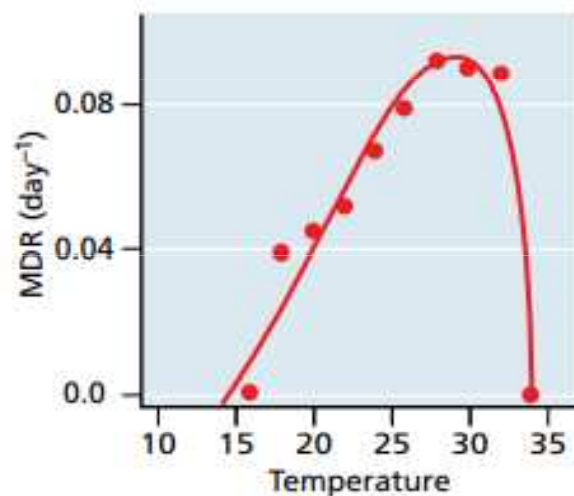
B Daily survival probability of adult mosquito

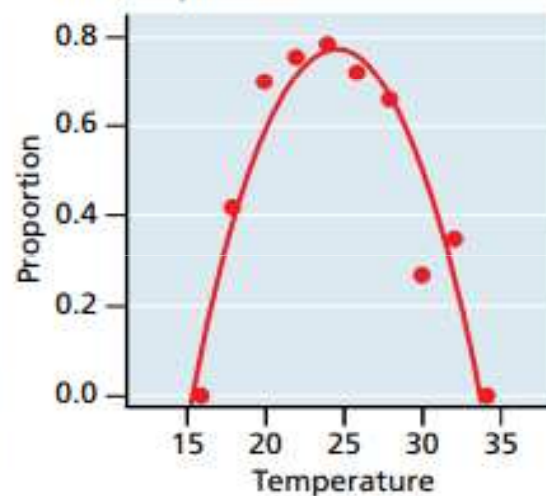
C Development rate of malaria parasite in mosquito

D Mosquito development rate

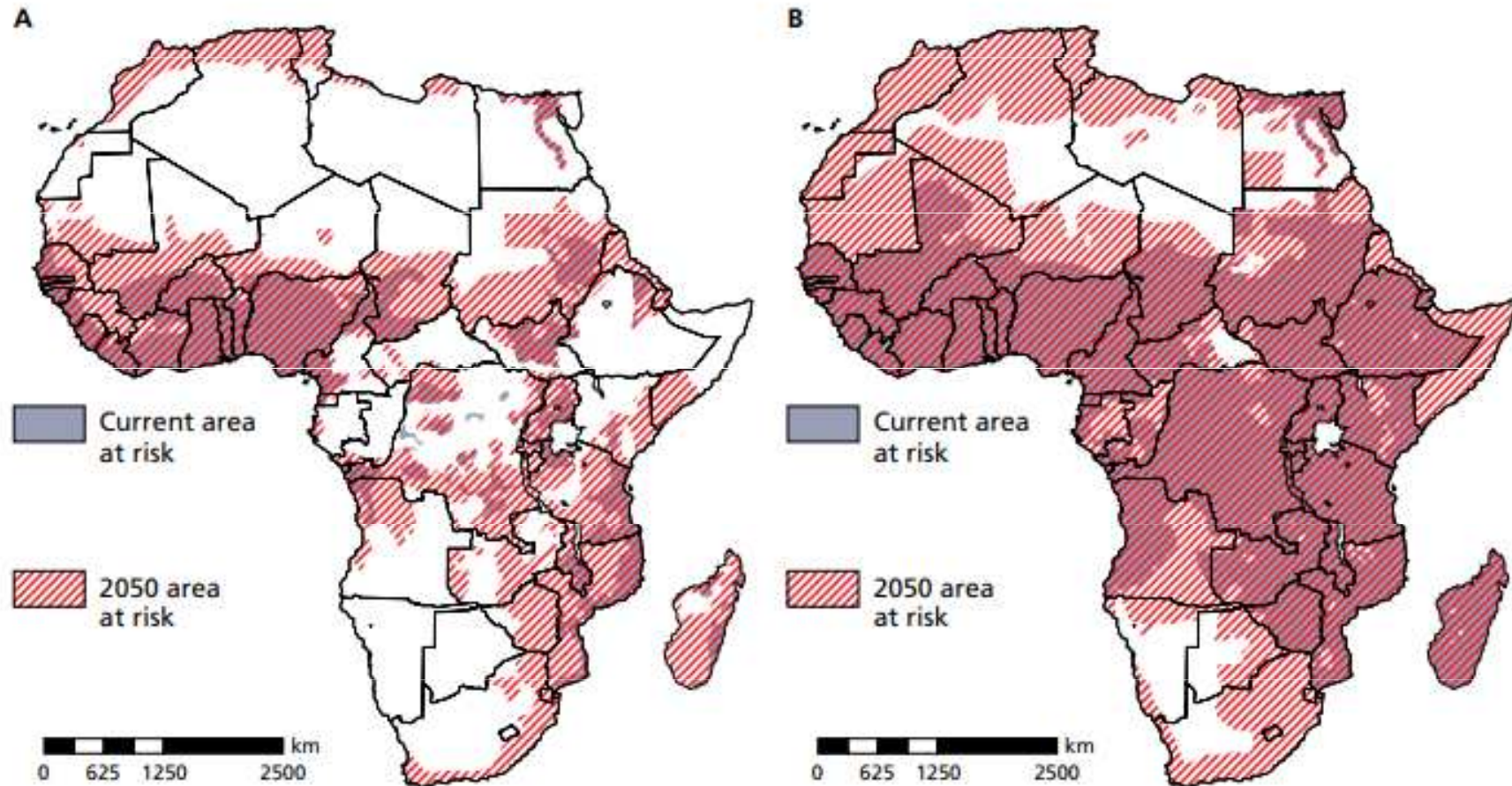
E Egg to adult survivorship for mosquitoes

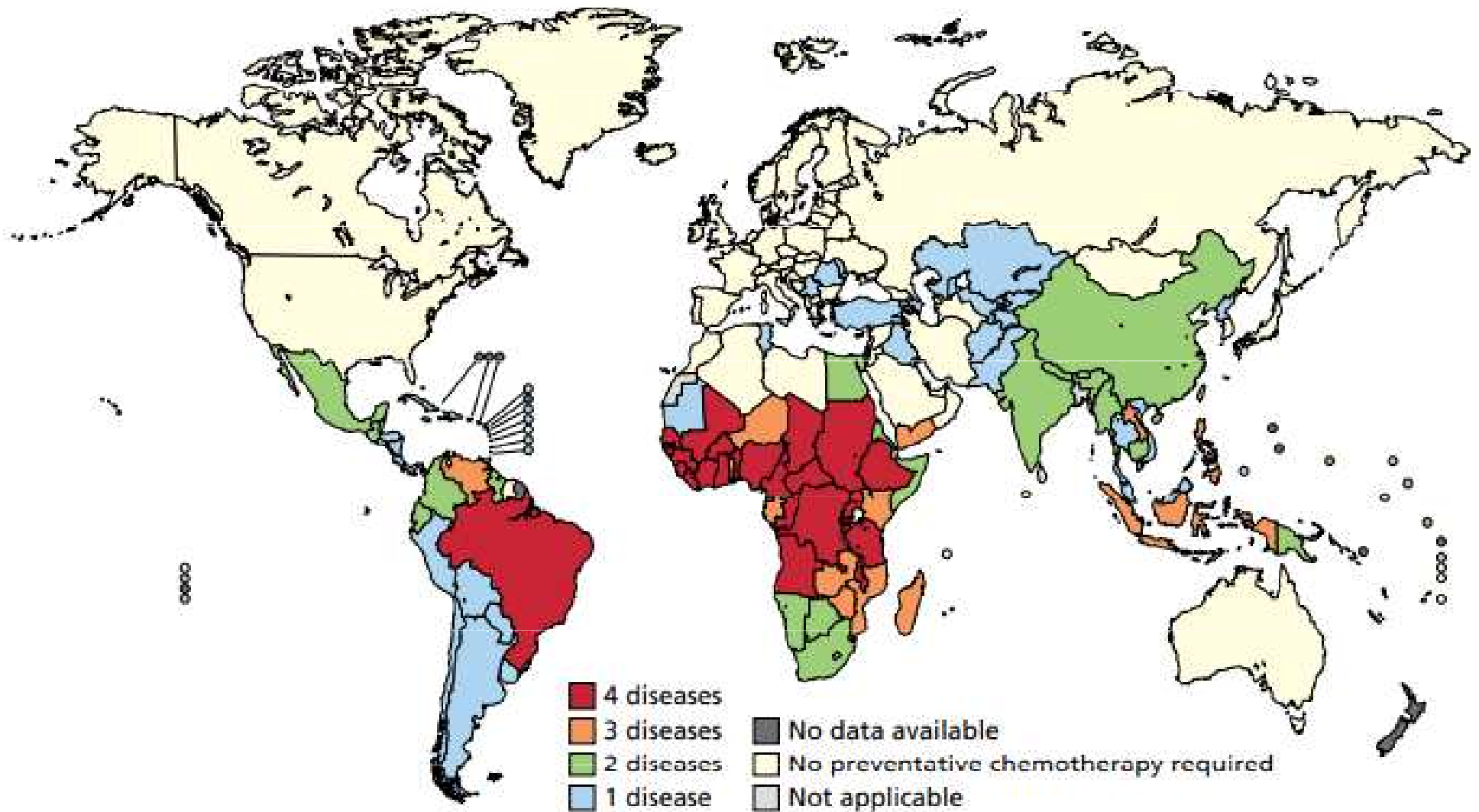
Figure 10.5 Thermal preference curves for several mosquito and malaria parasite life-history traits that influence the value of R_0 for malaria. Note that values for many of these parameters do not simply continue to rise in a linear fashion with increasing temperature, but fall sharply at higher temperatures. PDR, Parasite Development Rate; MDR, Mosquito Development Rate; b^*C , vector competence. (From Mordecai EA et al [2013] *Ecol Lett* 16:22–30. With permission from John Wiley and Sons.)

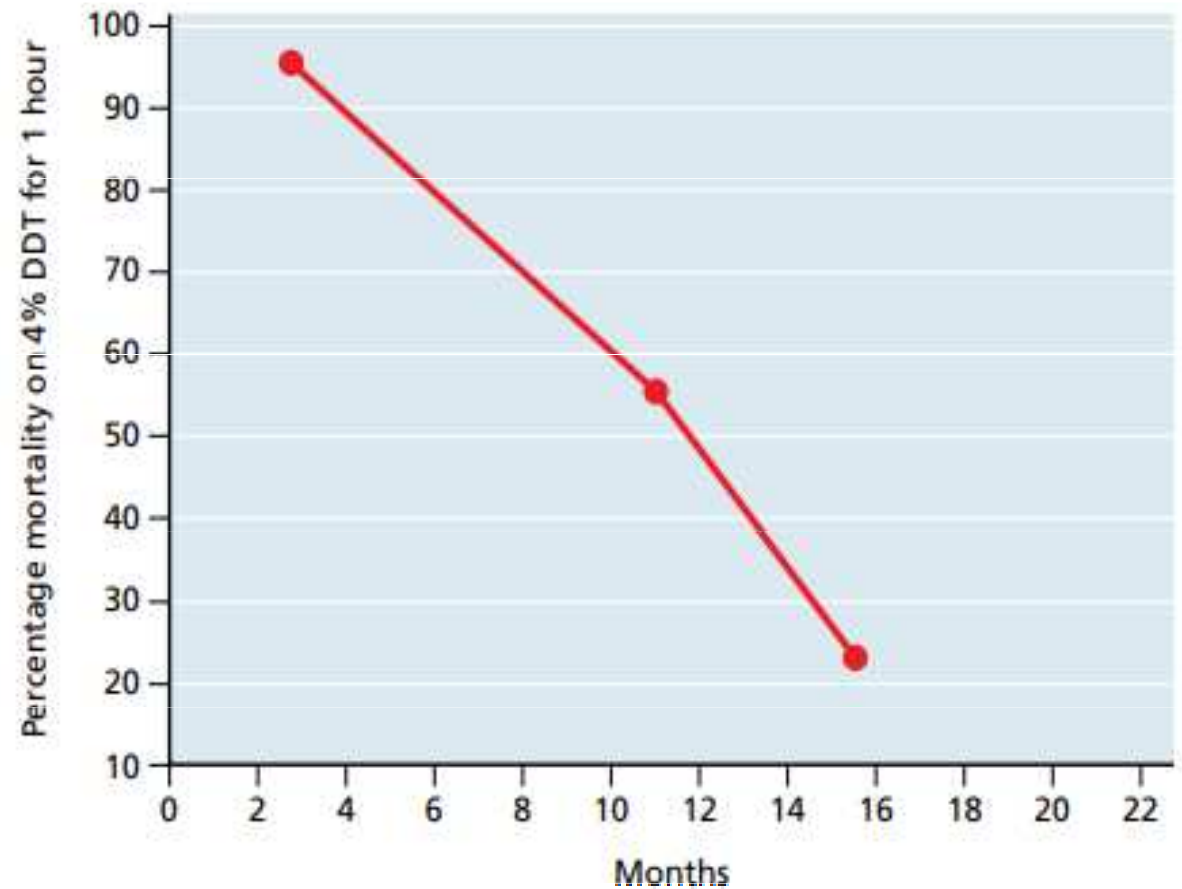
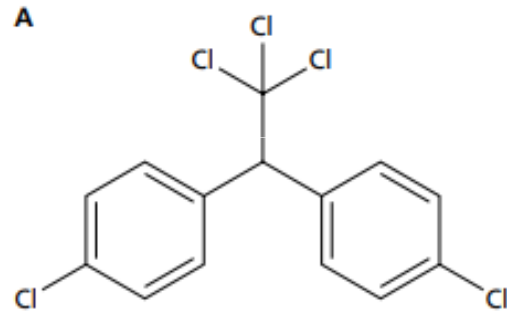
Aplikace modelování ekologických nik na predikci vlivu působení lymfatické filariózy

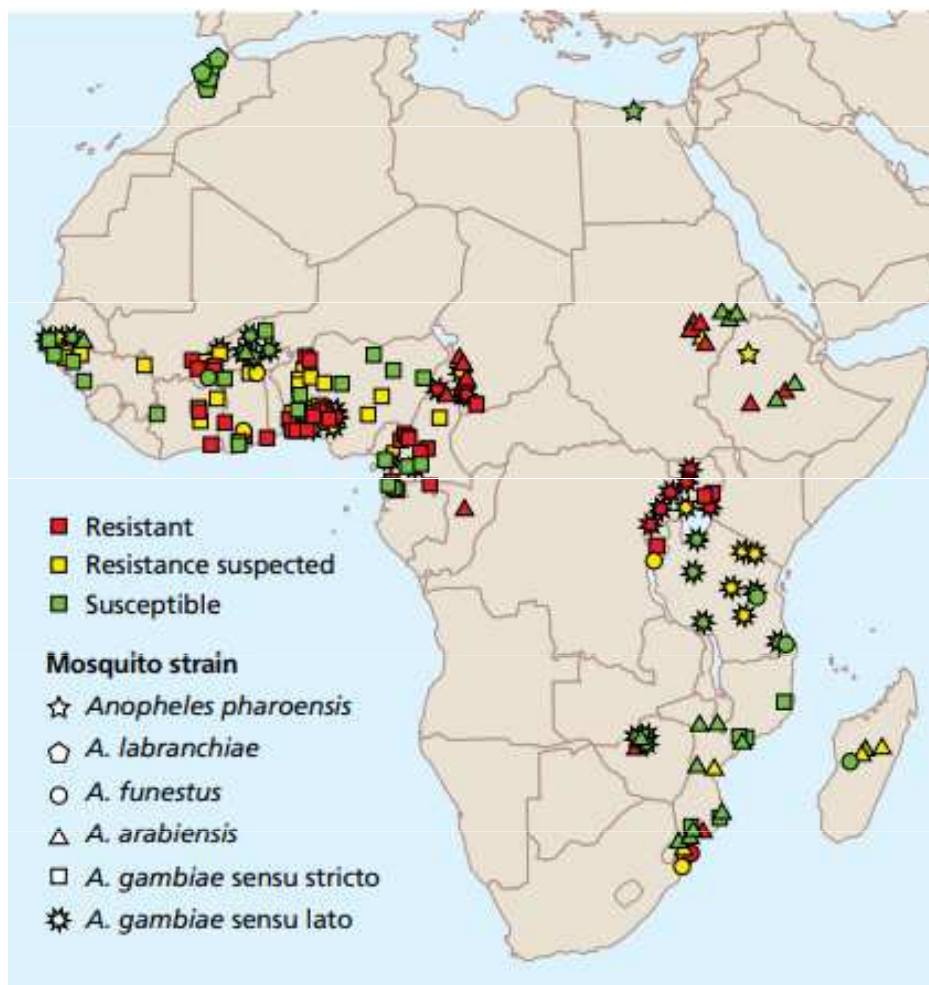
Země trpící mnohočetnými parazitárními infekcemi

Struktura a aplikace DDT (vlevo) a rezistence komárů vůči DDT (vpravo)

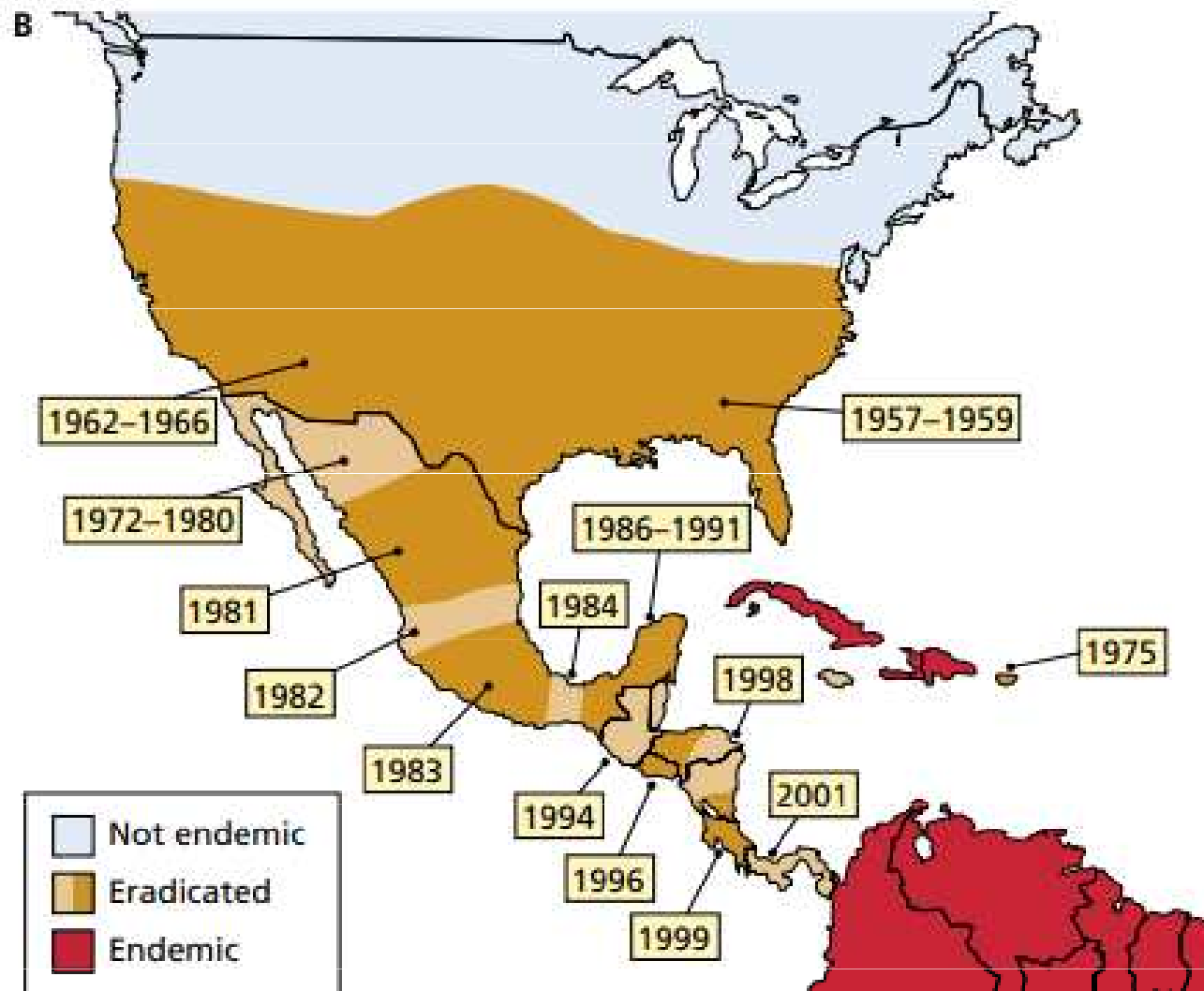

Rezistence komárů vůči pyretroidům

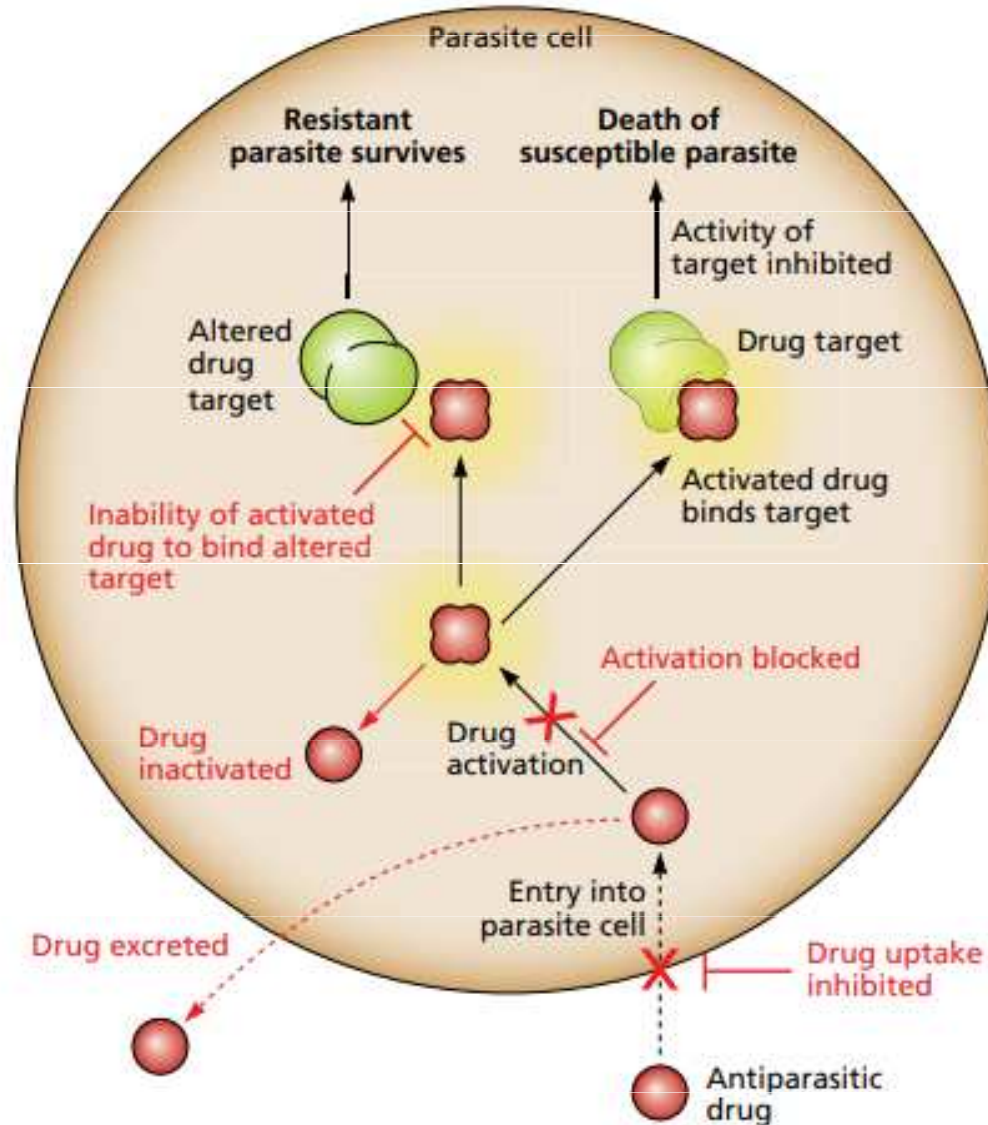

Pomníček rybce *Gambusia affinis*

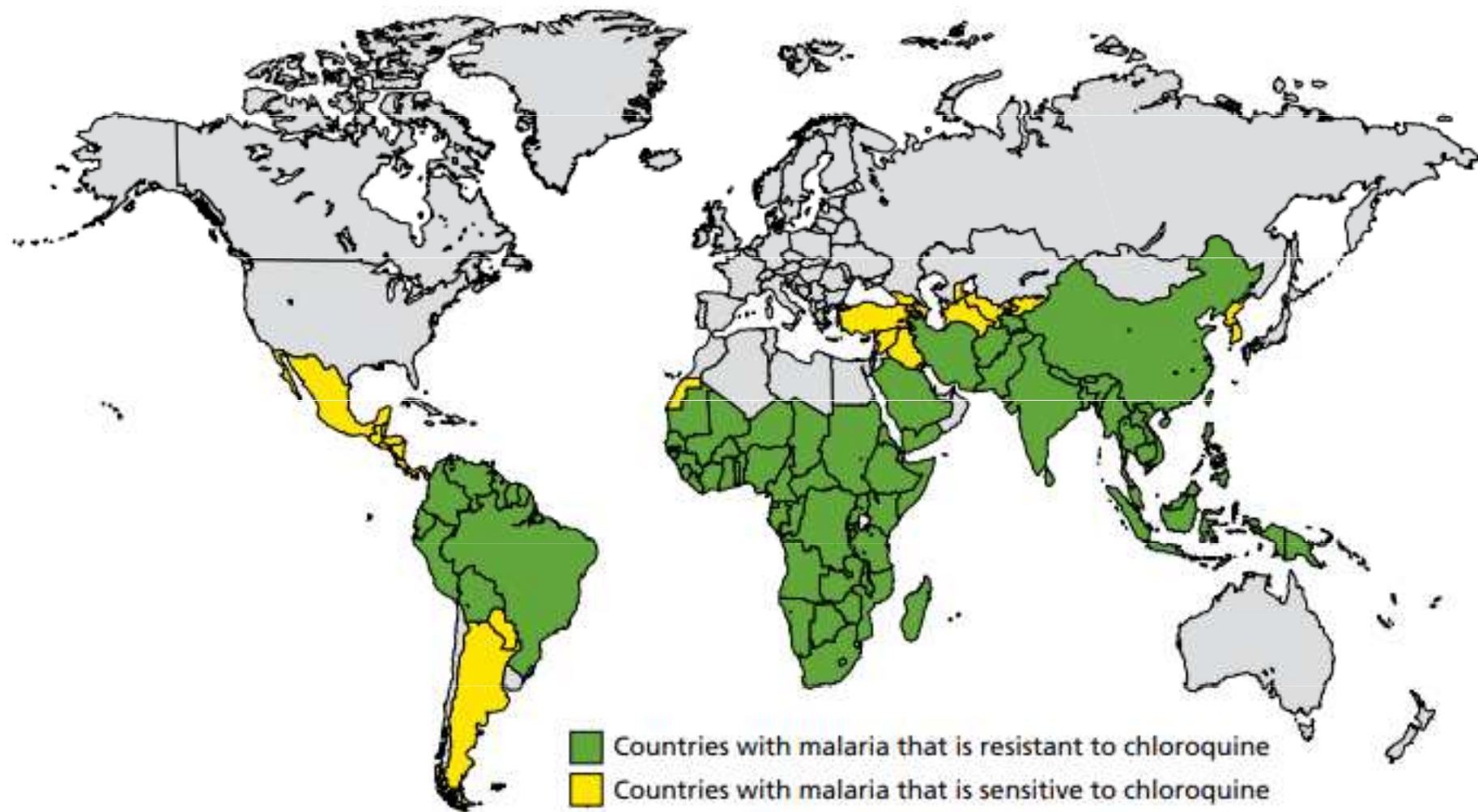
Eradikace působením sterilních samců ektoparazitické mouchy *Chochliomyia hominivorax*

Mechanismus vzniku rezistence

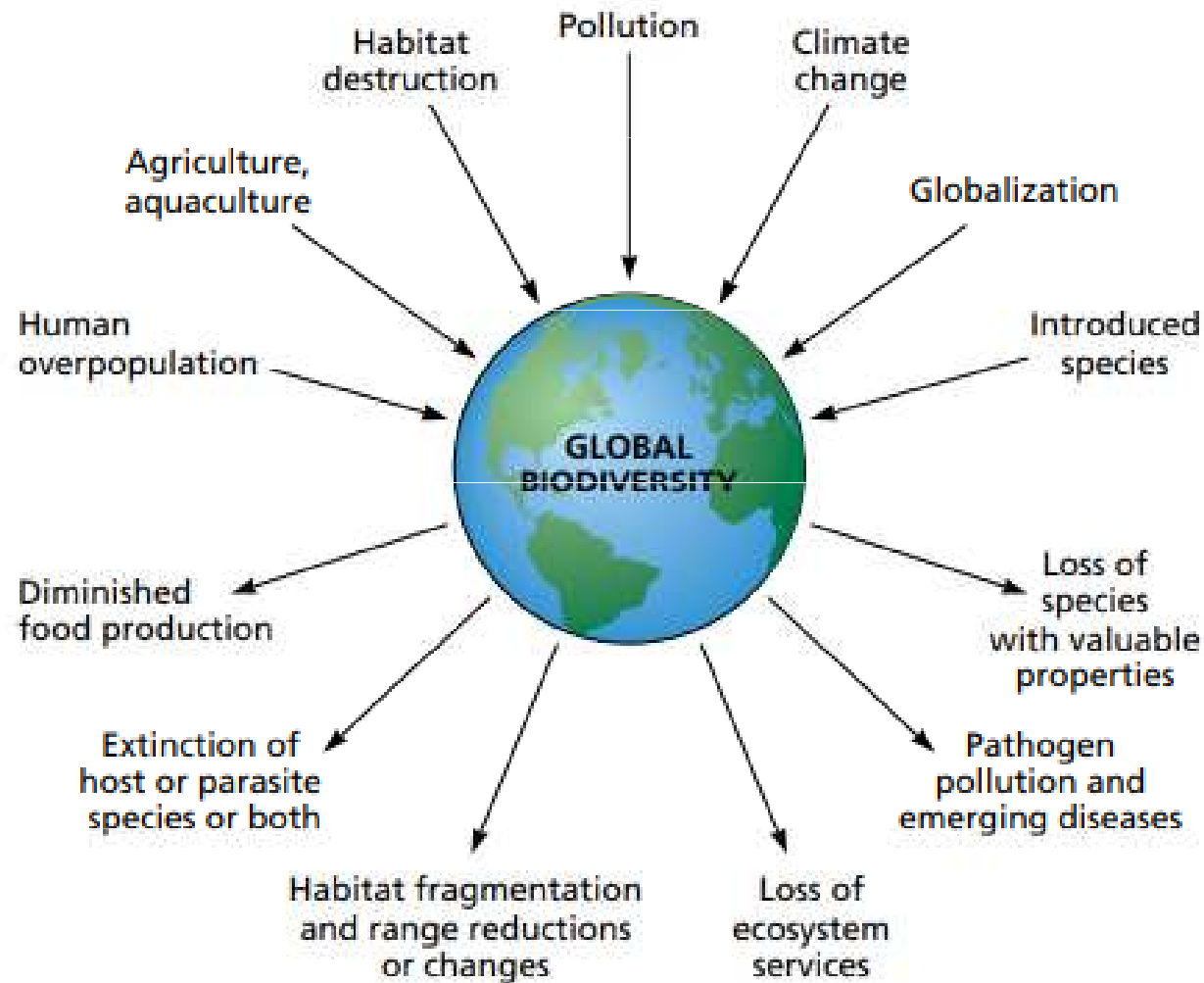
Rozšíření rezistence komárů vůči chlorochinu

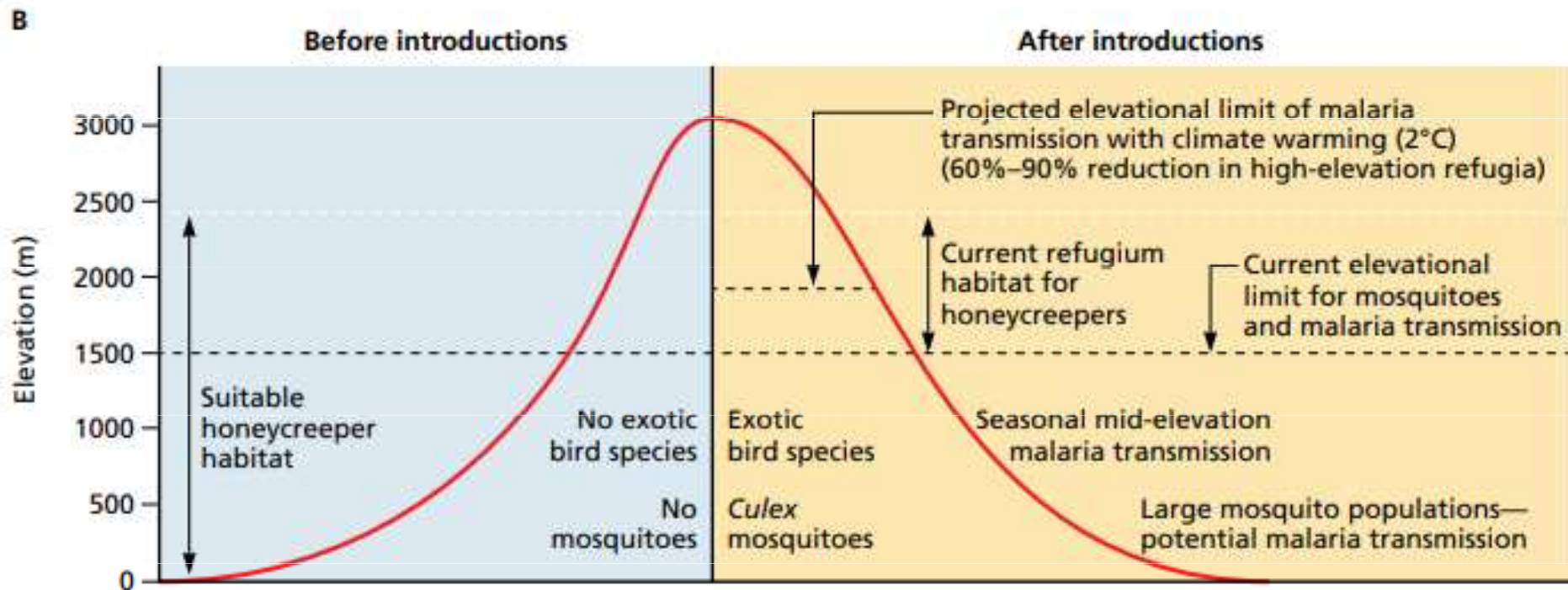
Paraziti a ochrana životního prostředí

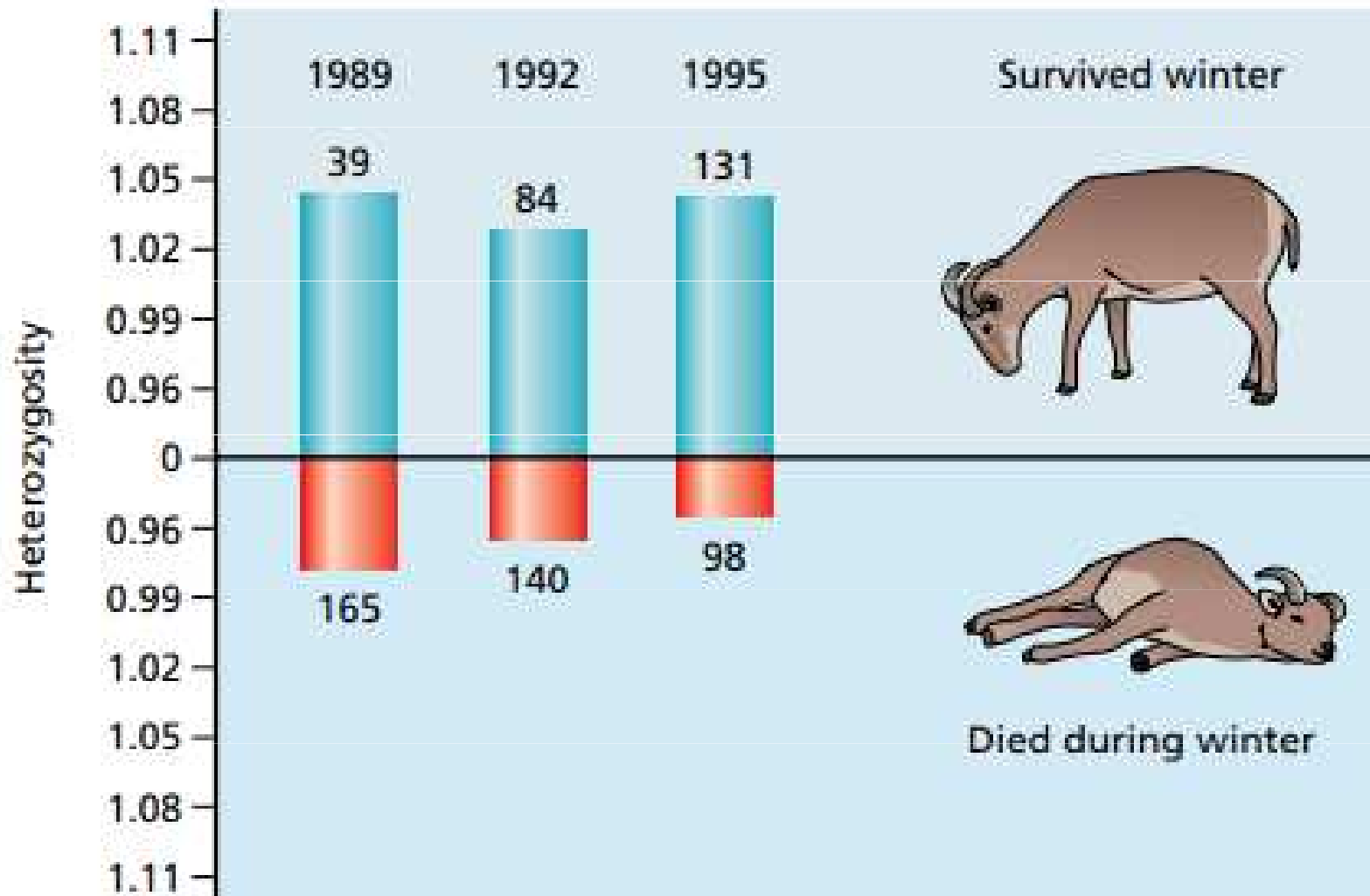
Přehled faktorů působících na biodiverzitu

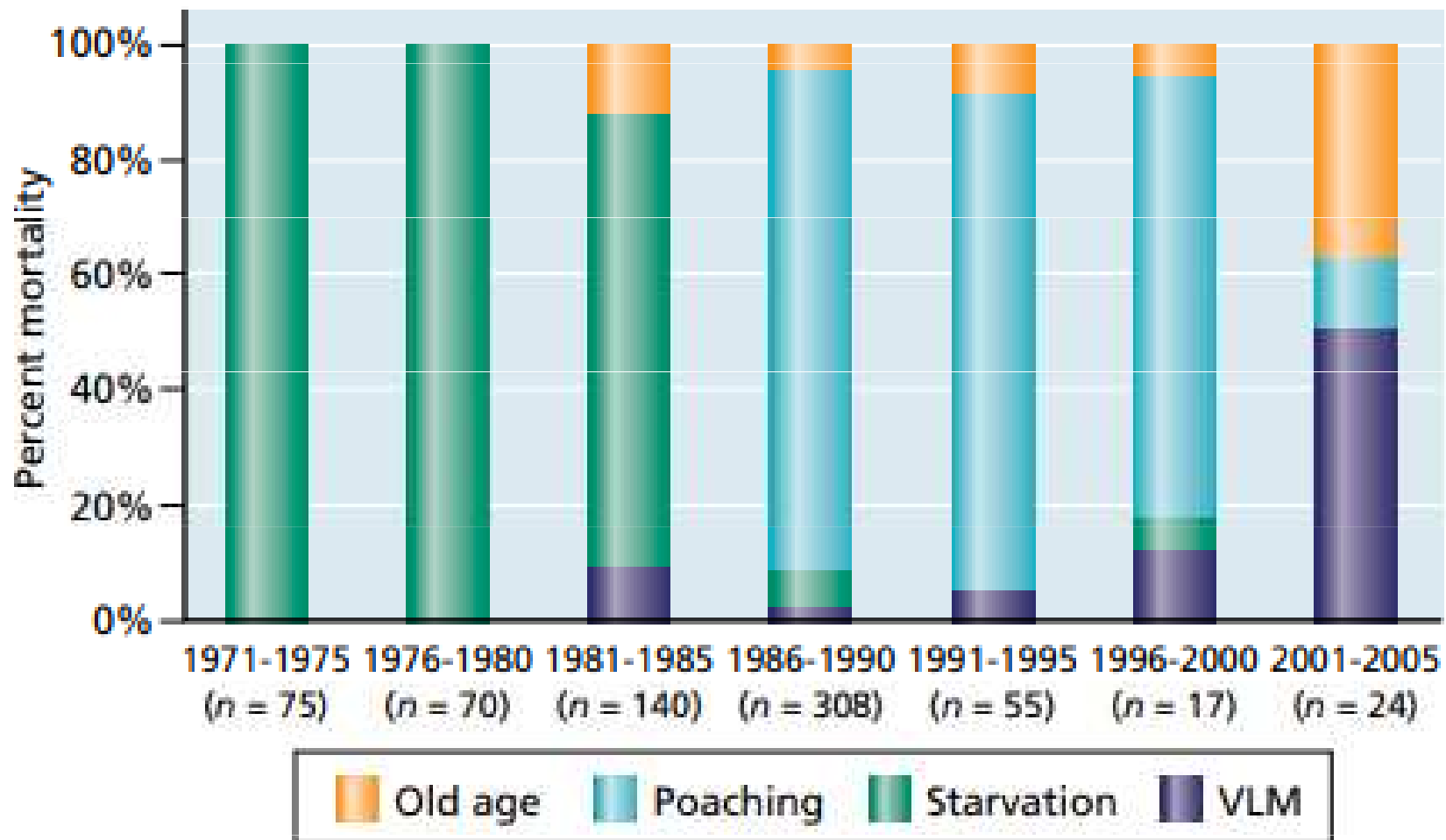
Příklad vyhynulých havajských ptáků druhu *Drepanis pacifica* v důsledku introdukce komára *Culex quinque fasciatus* přenašeče malárie *Plasmodium relictum*.

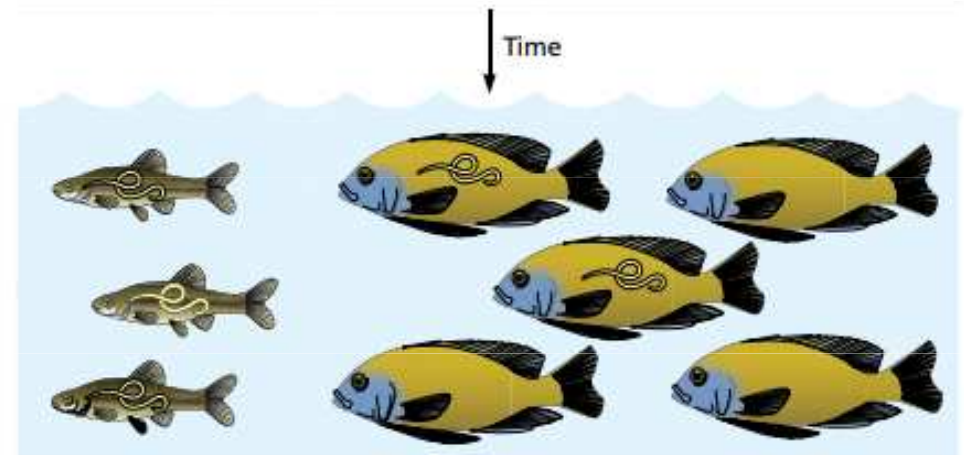
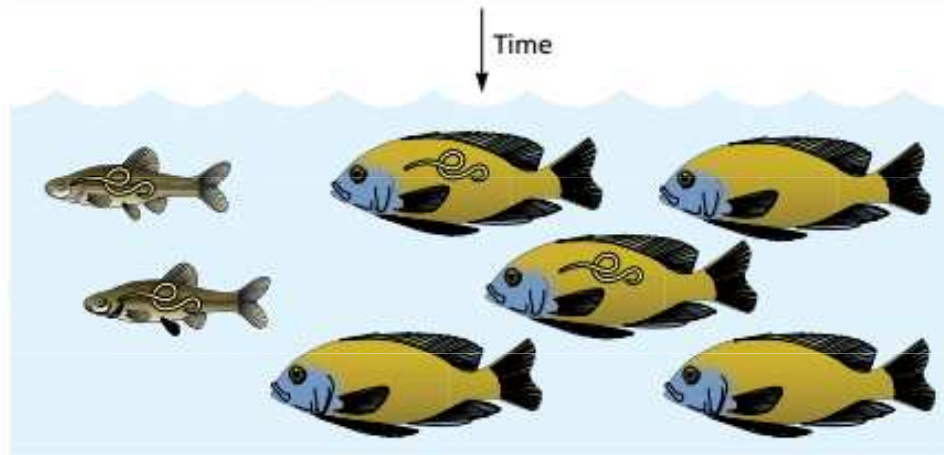
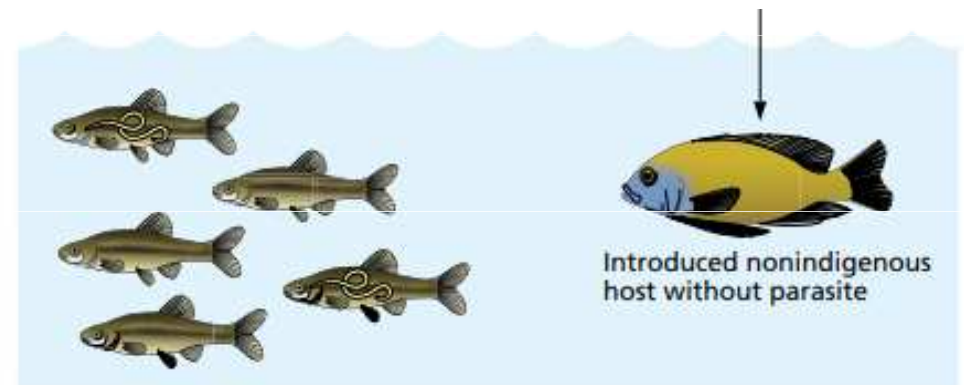
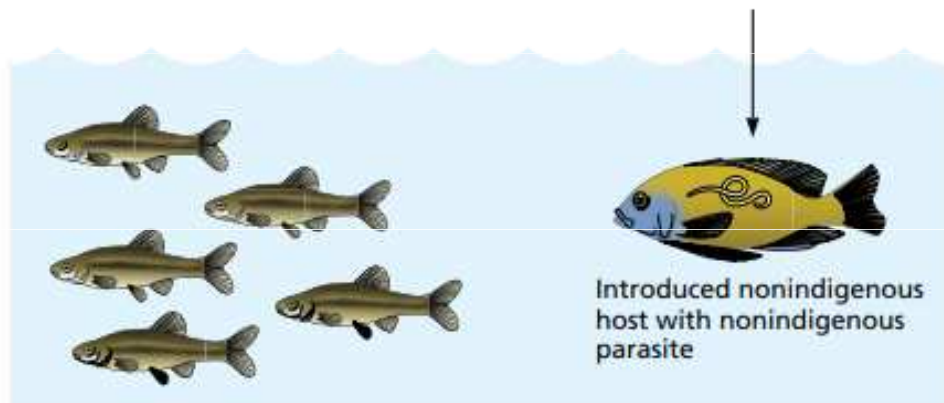
Genetická heterosigosita hostitele a jeho přežití přes zimu v důsledku působení hlístice *Teladorsarsia circumcircta*

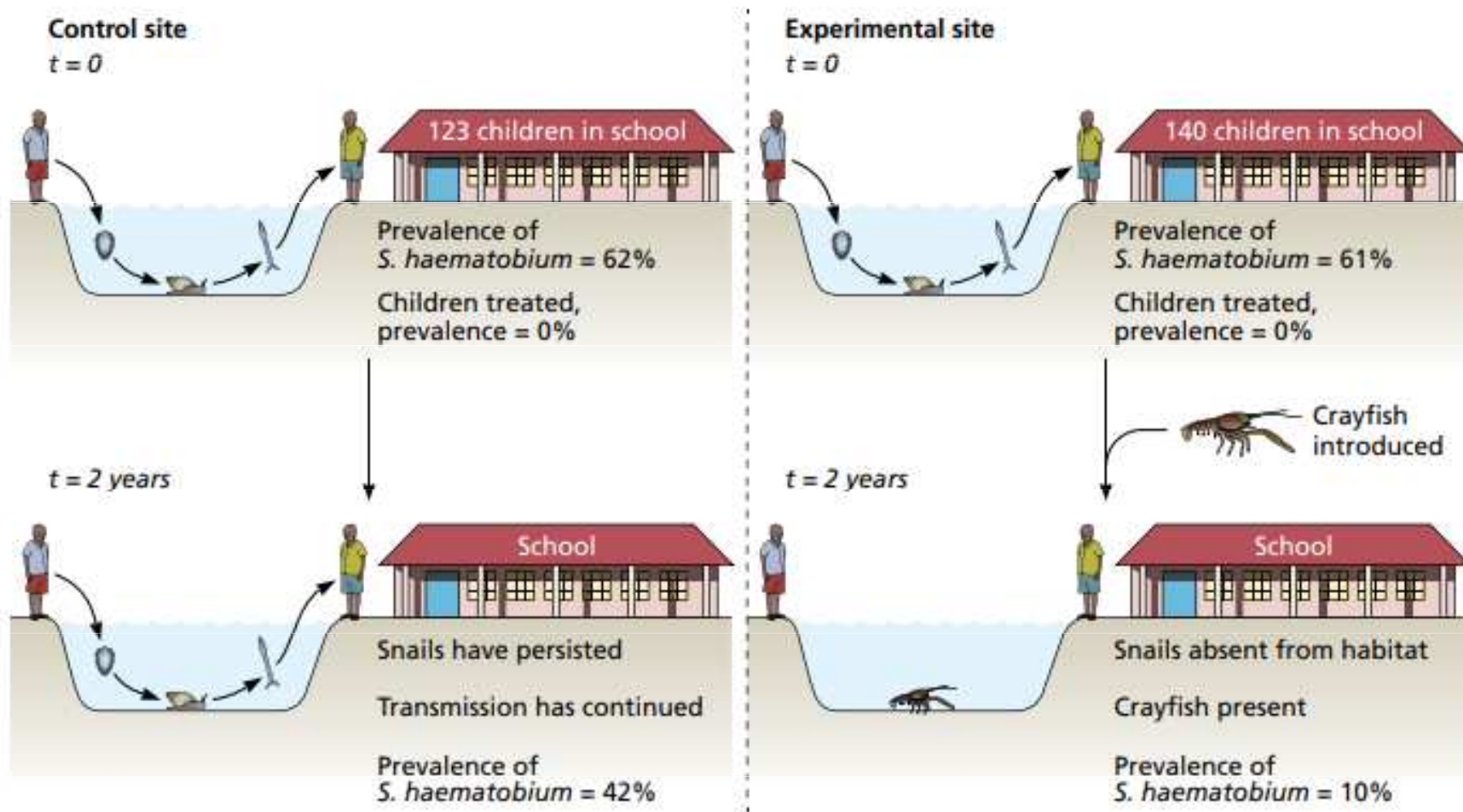
Rostoucí působení parazitů viscerální larvy migrans (VLM) druhu *Baylis schoederi* na mortalitu Pandy velké

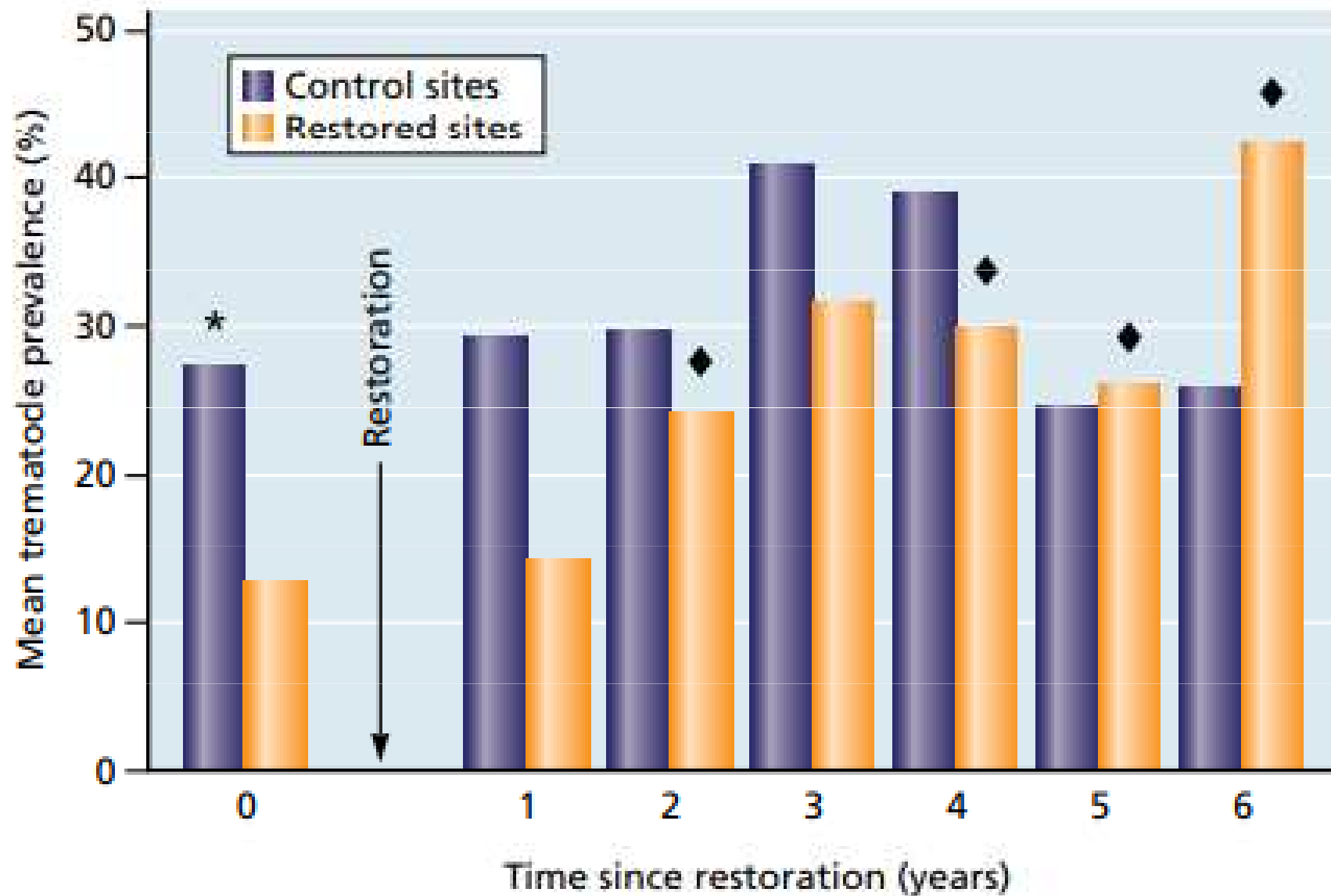
Vysazení nepůvodního hostitele s nepůvodním parazitem (vlevo) a vysazení nepůvodního hostitele a jeho napadení lokálním parazitem (vpravo)

Vliv introdukce nehostitelského druhu raka *Procambarus clarki* na přenos *Schistosoma haematobium* (*Bulinus* spp.)

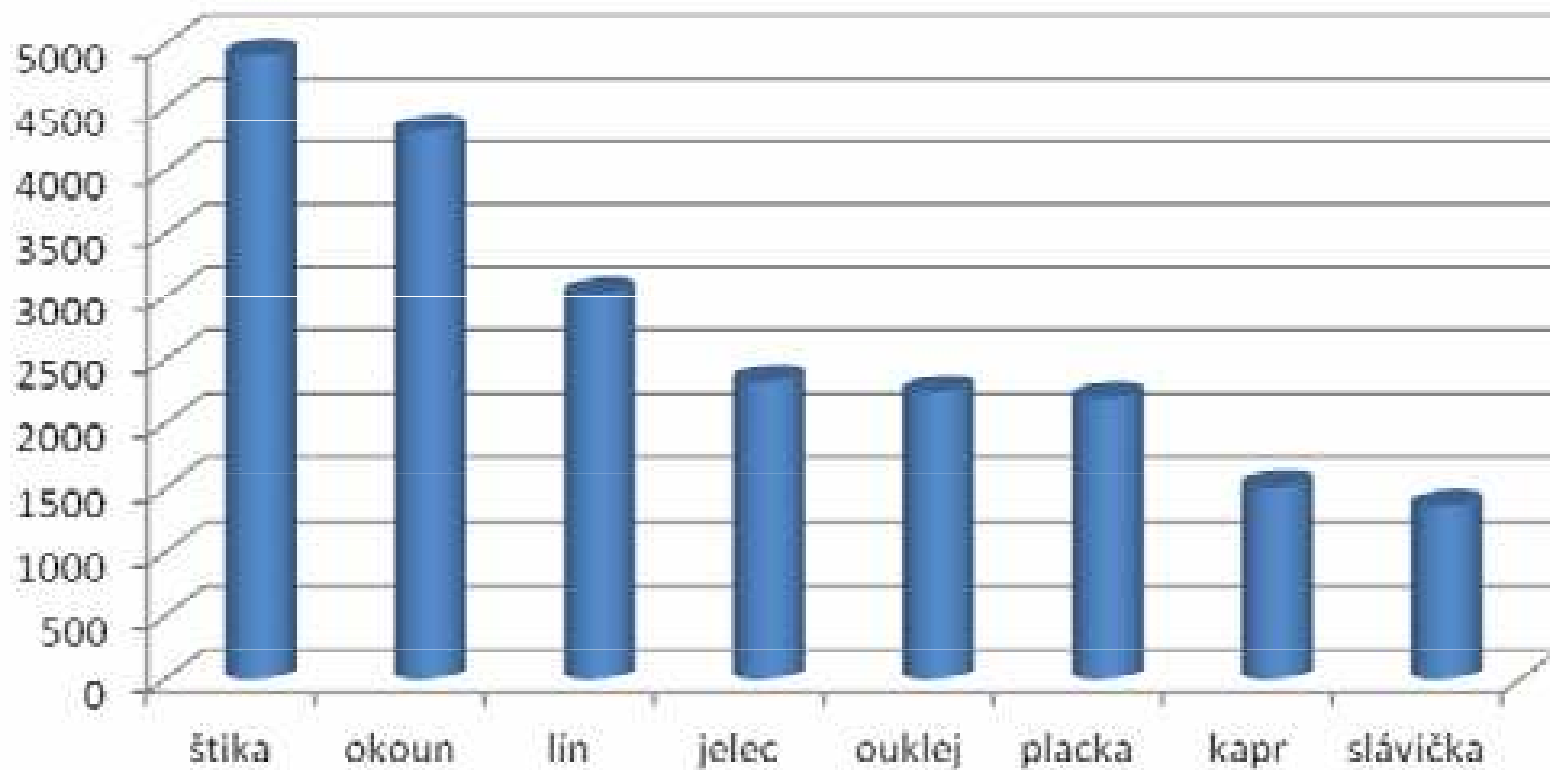

Využití parazitů jako indikátorů environmentální zátěže ekosystému

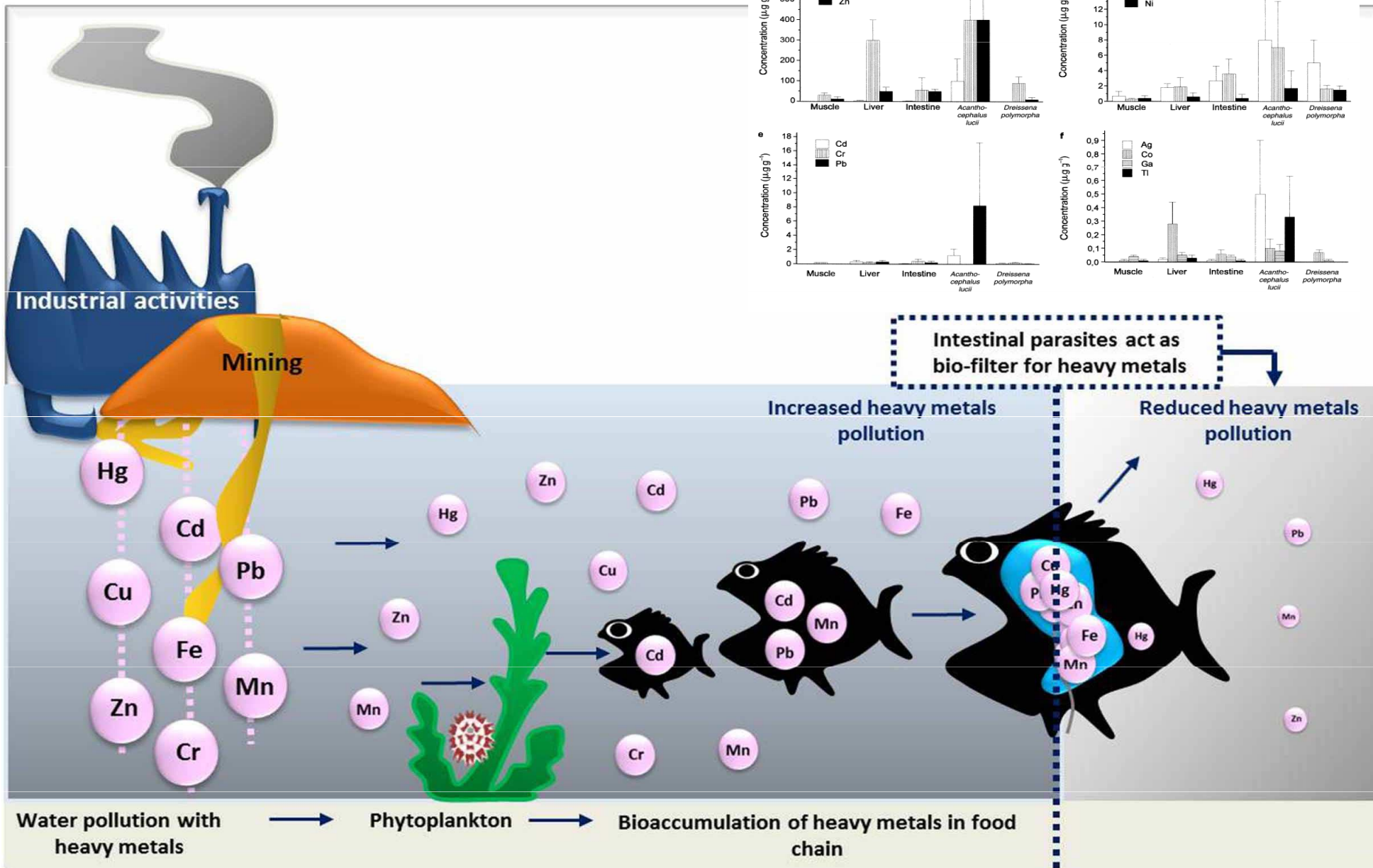
Graf celkových koncentrací PCB naměřených ve slávičce mnohotvaré a několika druzích ryb

koncentrace PCB [ng/g lipidů]

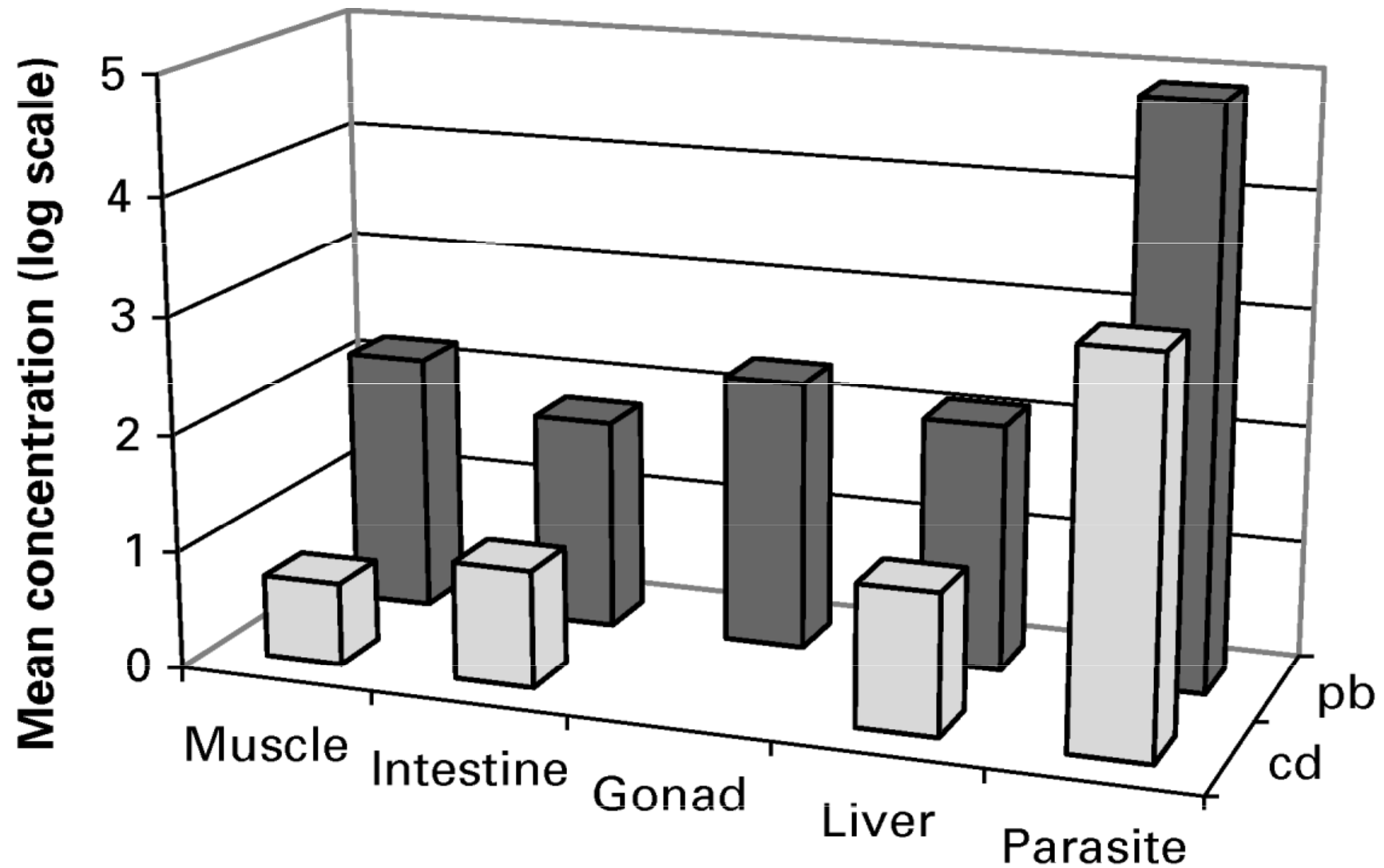

Akumulace těžkých kovů potravním řetězcem (bioakumulace)

Paraziti jako indikátoři akumulace těžkých kovů u žraloka *Charcarhinus dussumieri* v Peském zálivu

Základní parazitologické metody

- Mikroskopické
- Evolučně ekologické
- Koprologické
- Histo-patologické
- Hematologické
- Molekulárně genetické

Parazitologická laboratoř - UBZ

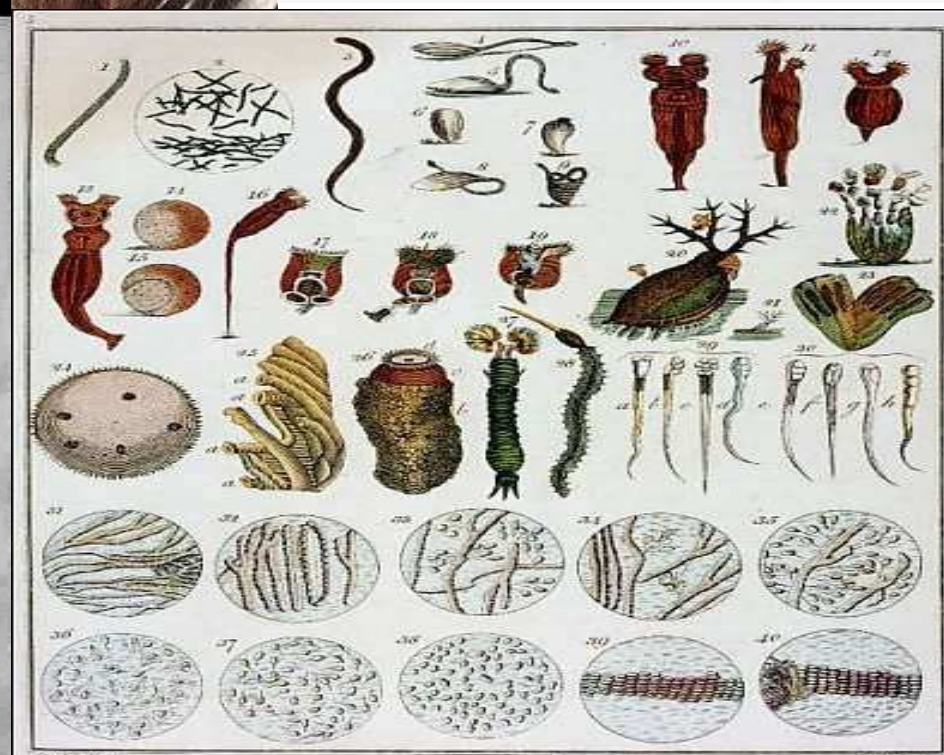
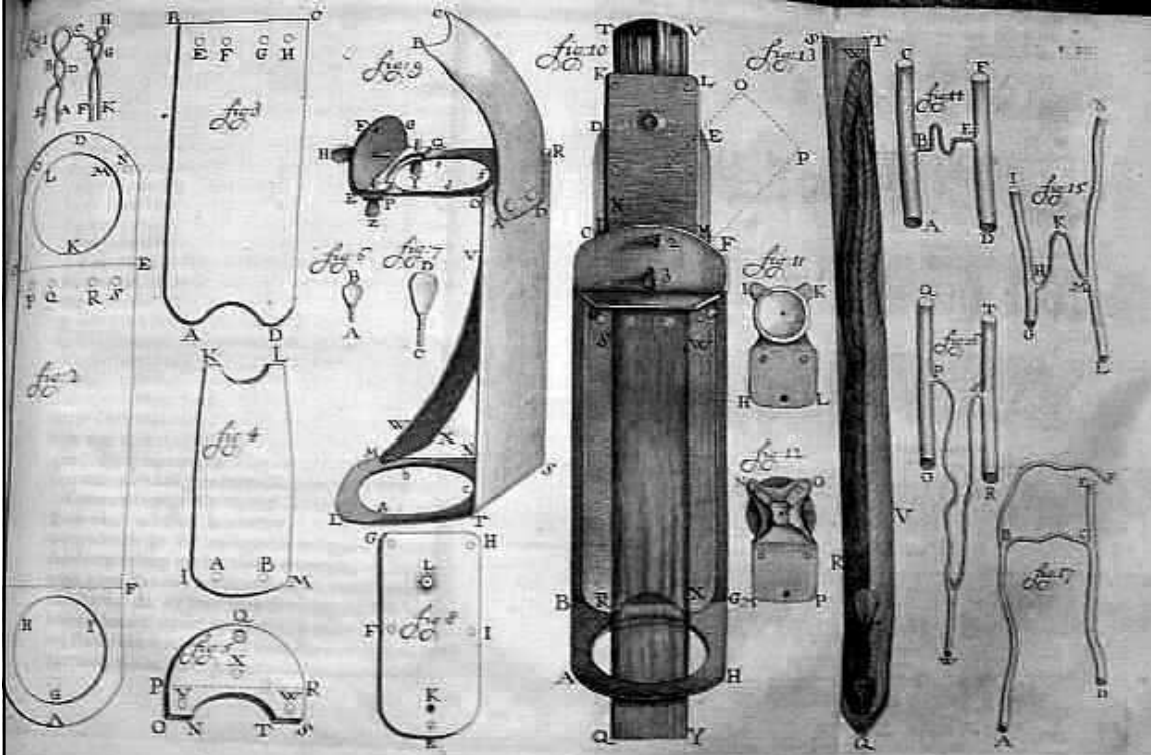
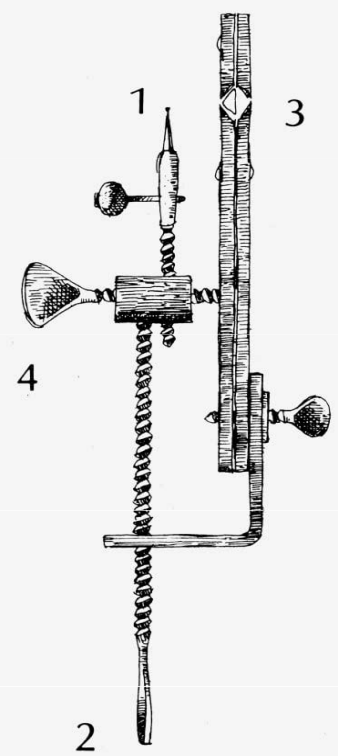
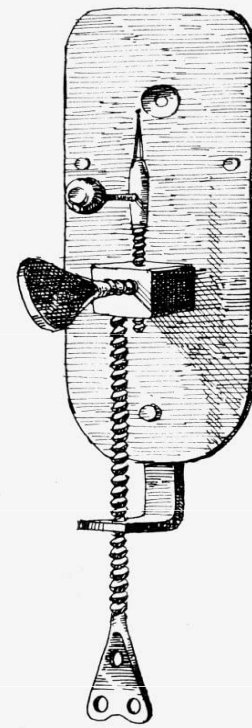
Moderní parazitologická laboratoř

Základ – kvalitní mikroskopická technika

Antoni van Leeuwenhoek (1632 – 1723) Holandsko

Přehled základních mikroskopických technik

Small drop has a nearly perfect spherical shape, and so it can serve as a lens.

17th century - Stephen Gray used a water drop as a lens for a microscope he built

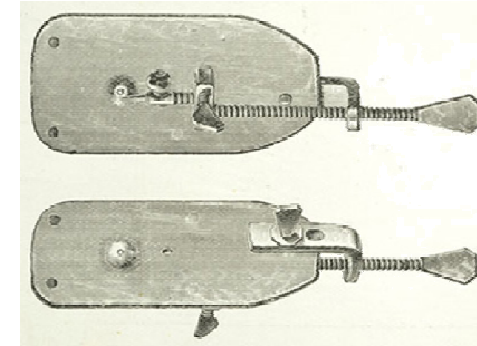

Fig: 4.

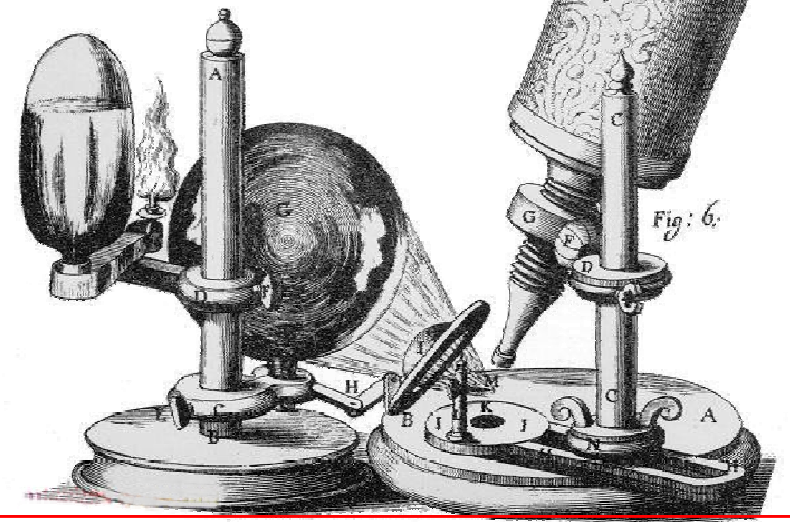
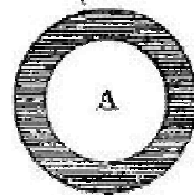
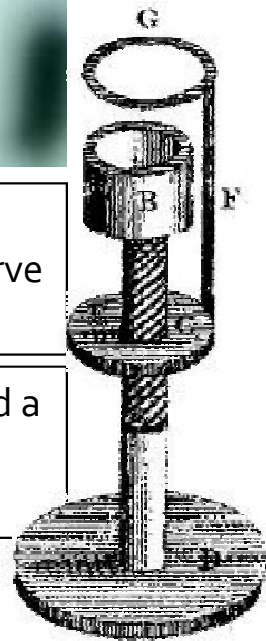
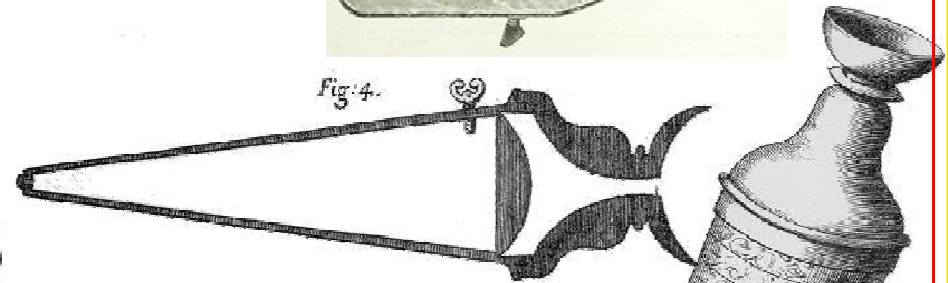

Fig: 6.

Metody mikroskopické

- Makroskopické pozorování
- Stereomikroskopie
- Světelná mikroskopie
- Temné pole
- Polarizační mikroskopie
- Fázová mikroskopie
- Nomarského DIC kontrast
- Fluorescenční mikroskopie
- Konfokální mikroskopie
- Elektronová mikroskopie

Mikroskopická technika I

**Galileo
Microscope
(circa late 1600s)**

**John Marshall
Compound
English
Microscope
(circa 1720)**

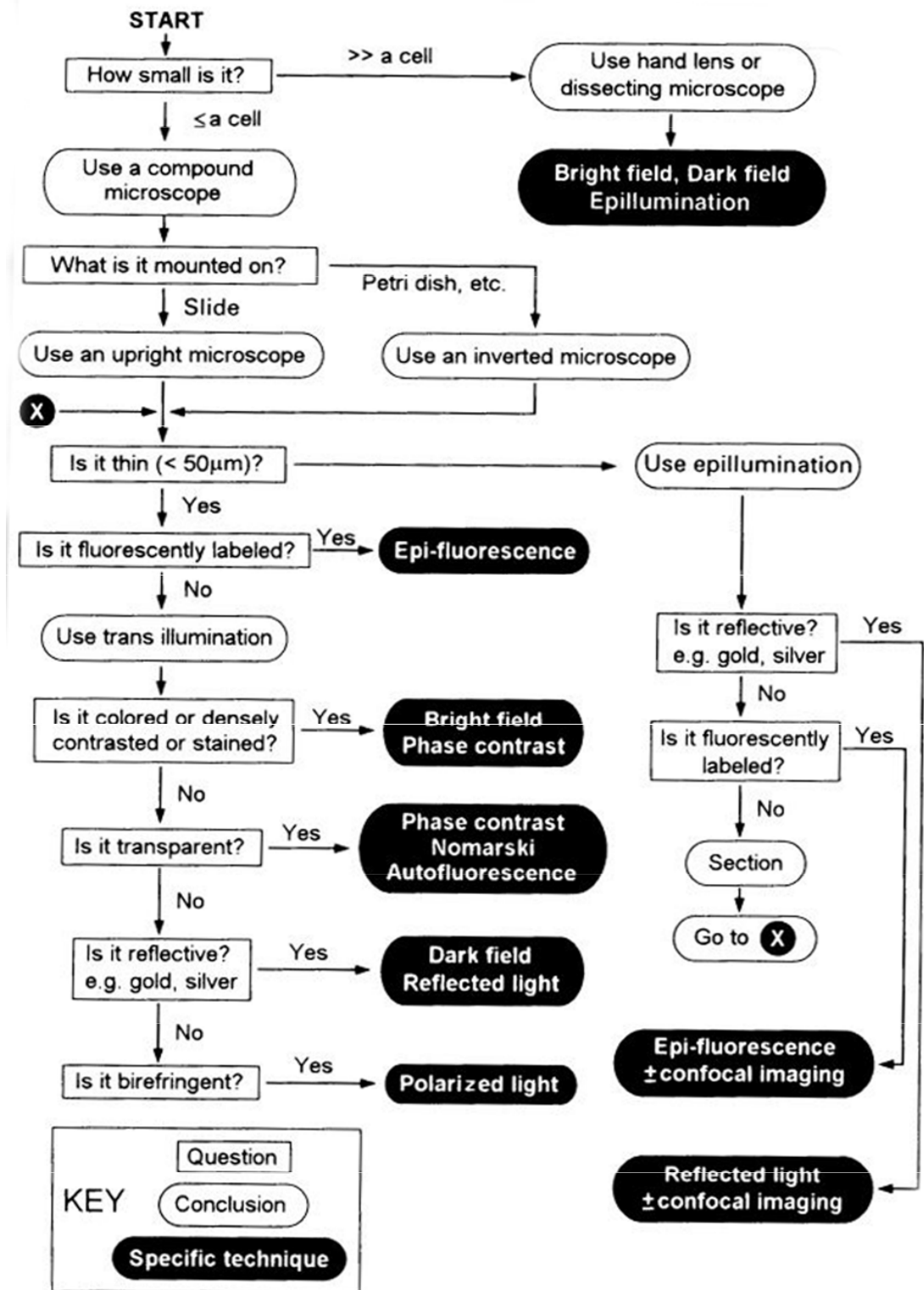
Mikroskopická technika II

Mikroskopická technika III

Jak vybrat správnou mikroskopickou techniku ?

Makroskopická prohlídka

Makro mikro kdo se v tom má vyznat !

Preparační stereomikroskopy (dissecting microscope)

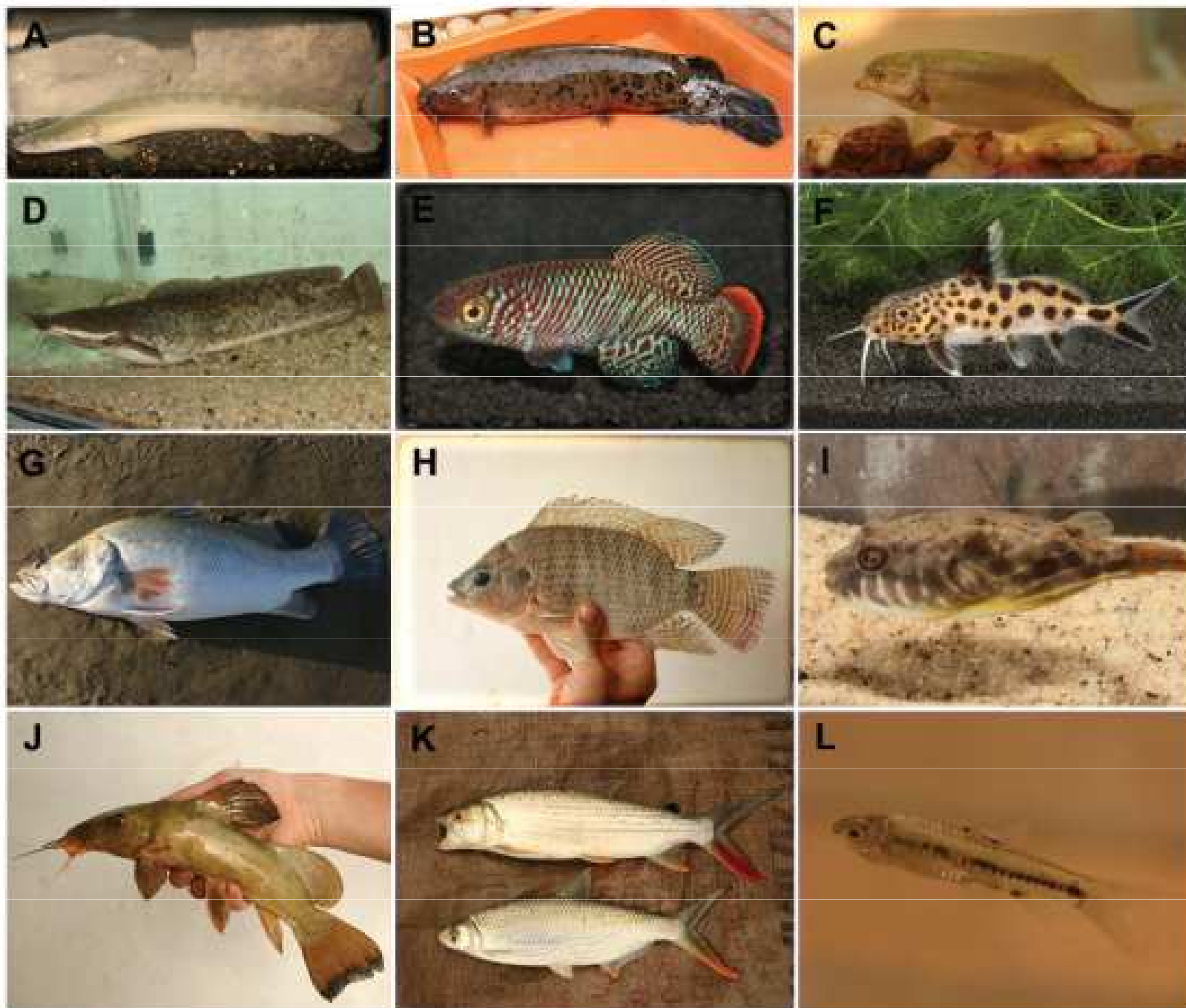
Parasitic crustacea

ECTOPARASITES
Parasitic crustaceans,
leeches - found
externally:
usage of hand lens or
dissecting microscope

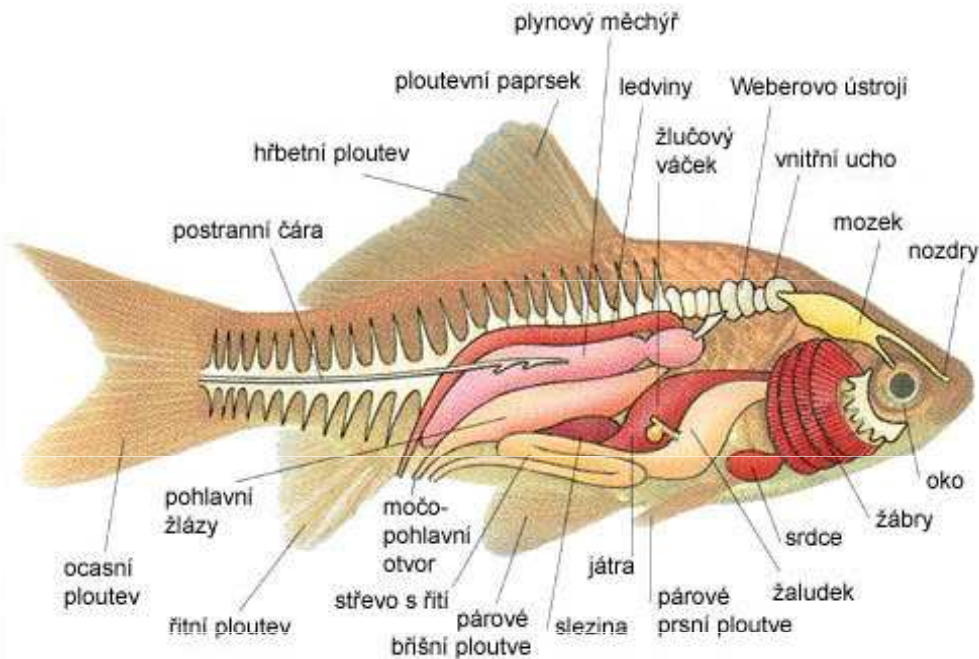

Lov a správná determinace hostitele

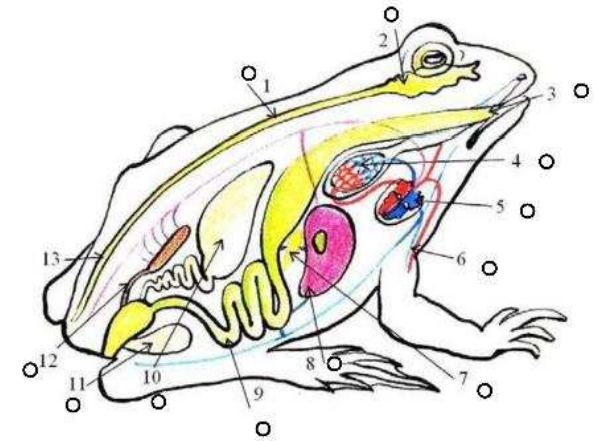
NEJBĚŽNĚJŠÍ ZPŮSOBY MĚŘENÍ DÉLKY RYBY

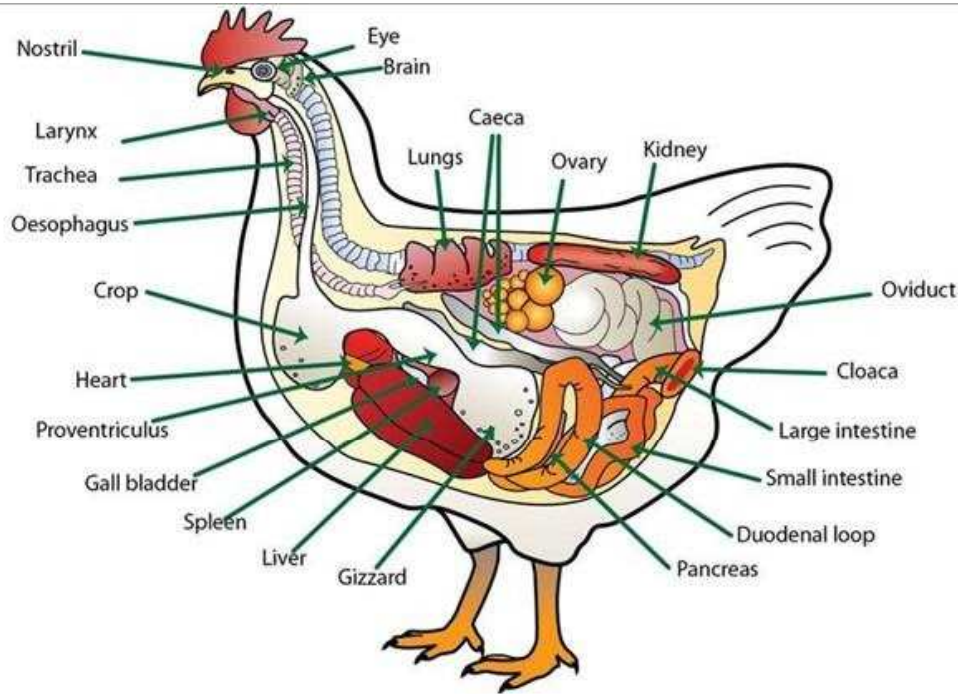

- ledviny
- pľíce
- mícha
- střevo
- cévní soustava
- ústní otvor
- mozek
- pohlavní soustava
- srdce
- játra se žlučníkem
- slinivka břišní
- močový měchýř

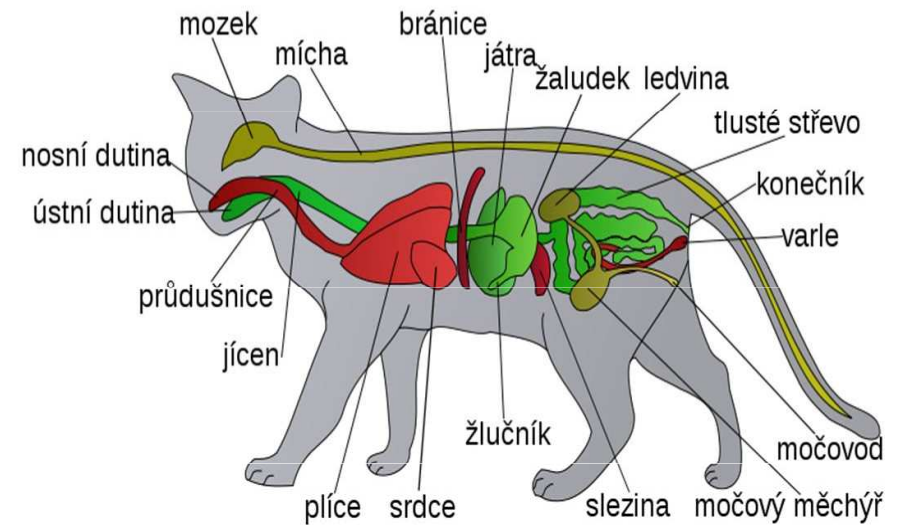
Anatomie obojživelníků:

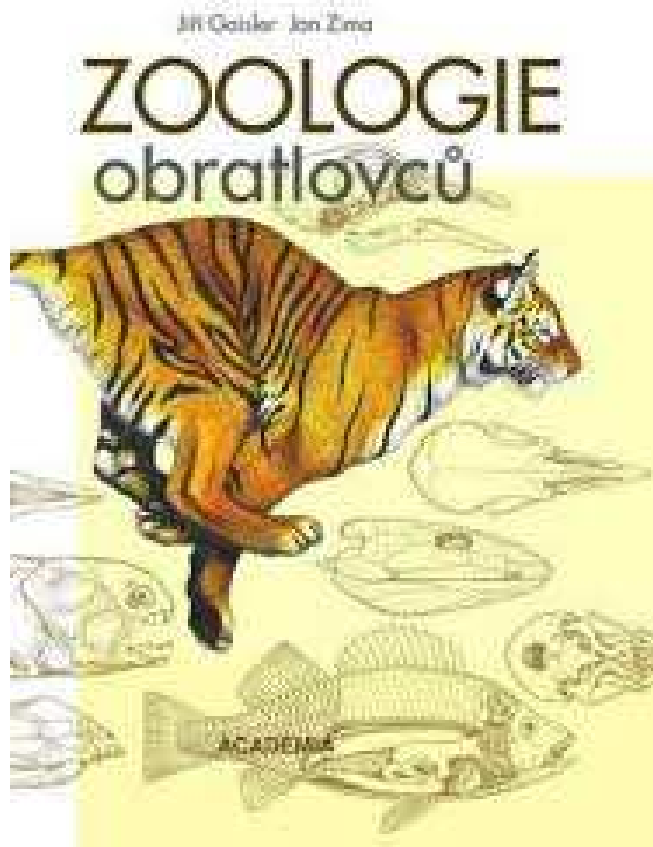

Obr.7

Vnitřní stavba těla savců

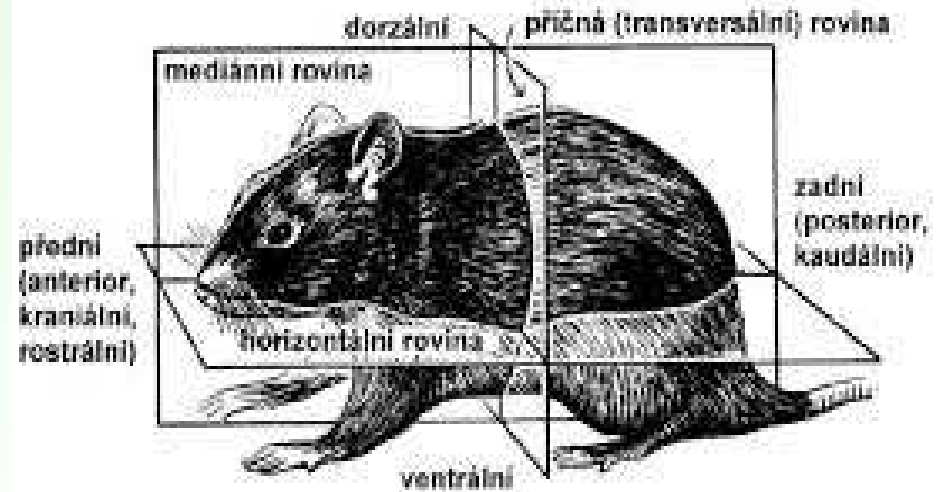
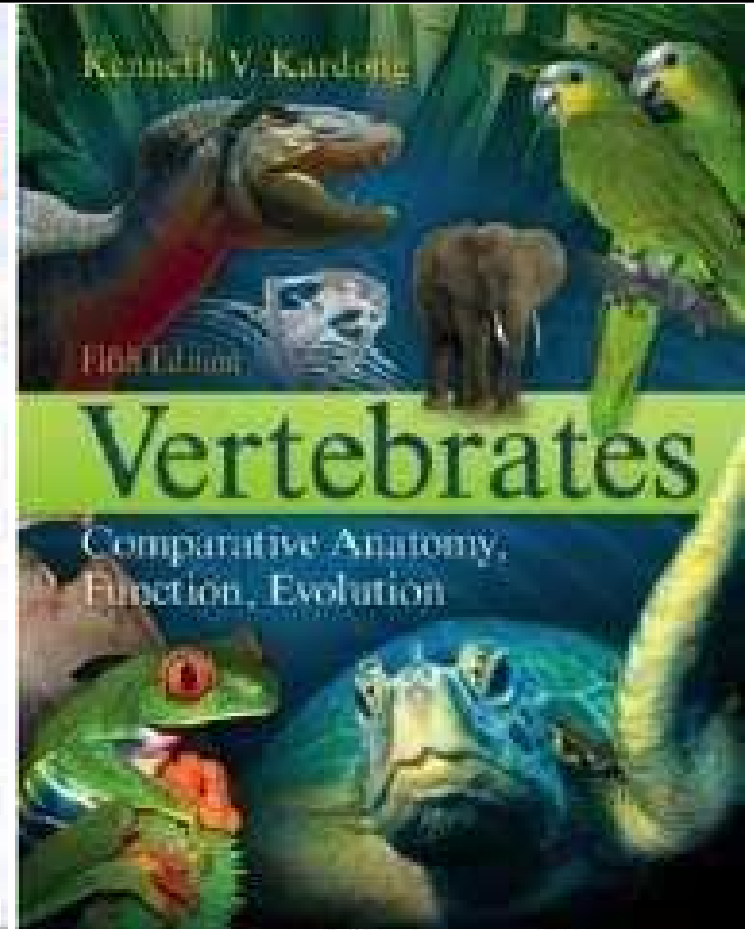

HISTORIE EVOLUCE, FyLOGENEZE, SYSTÉM

OBRATLOVCŮ

ZBYNĚK ROČEK • Academia

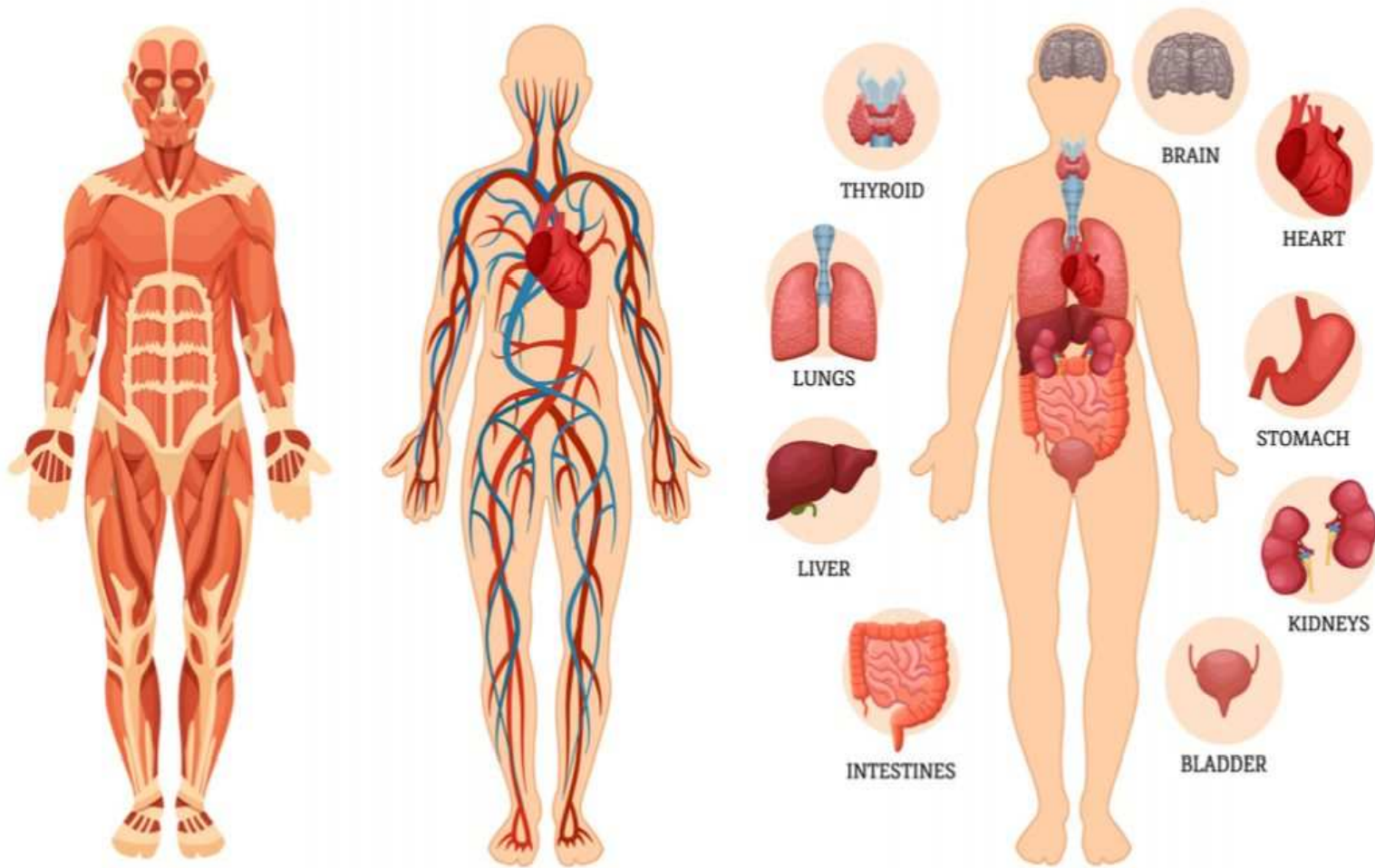

Obr. 2. Označení směrů a rovin na těle suchozemského obratlovce.

Lidské tělo jako habitat !

Lidské tělo jako prostředí cizopasníků

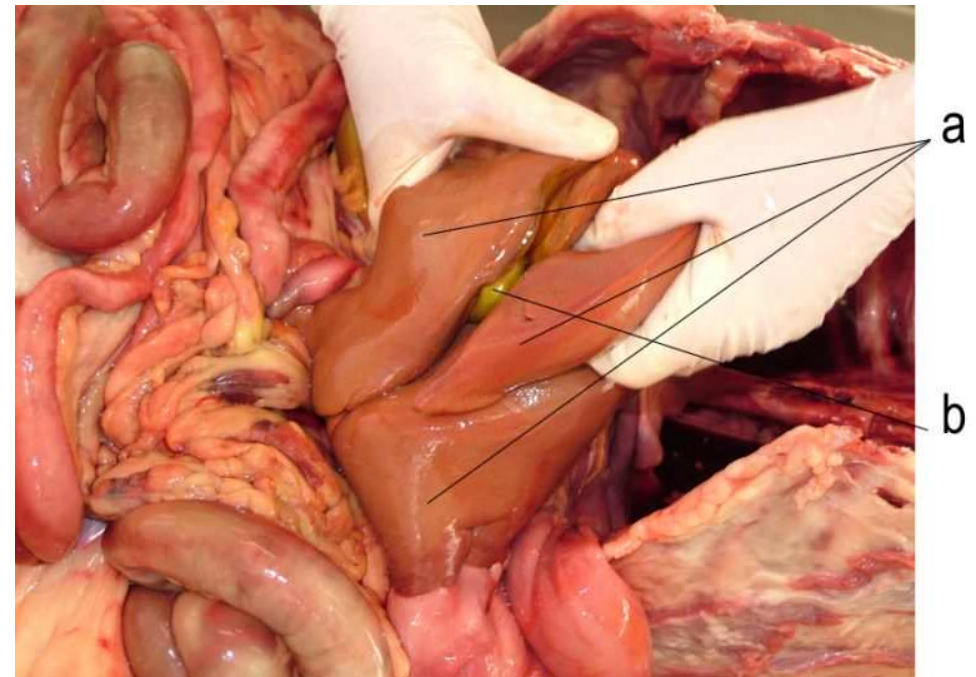
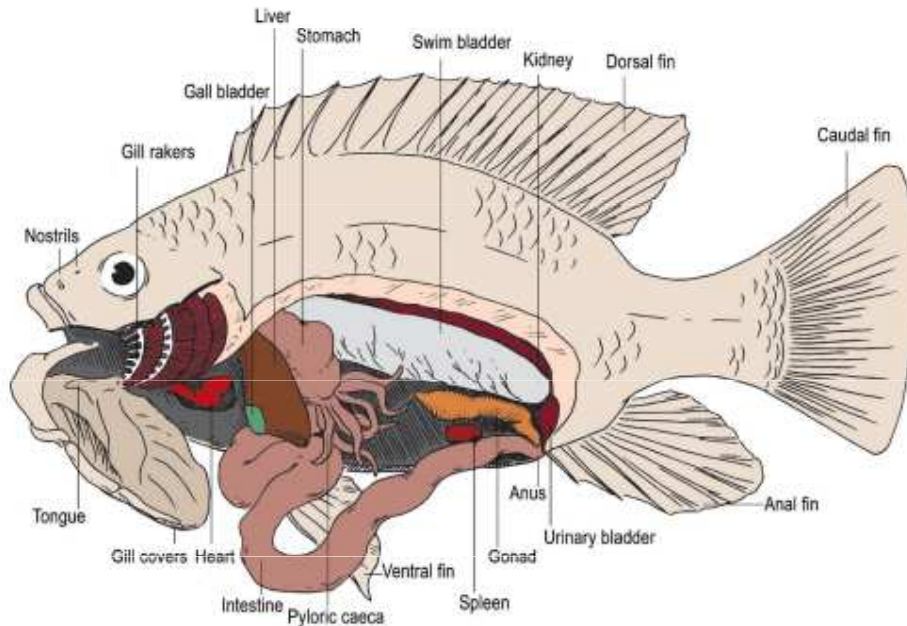
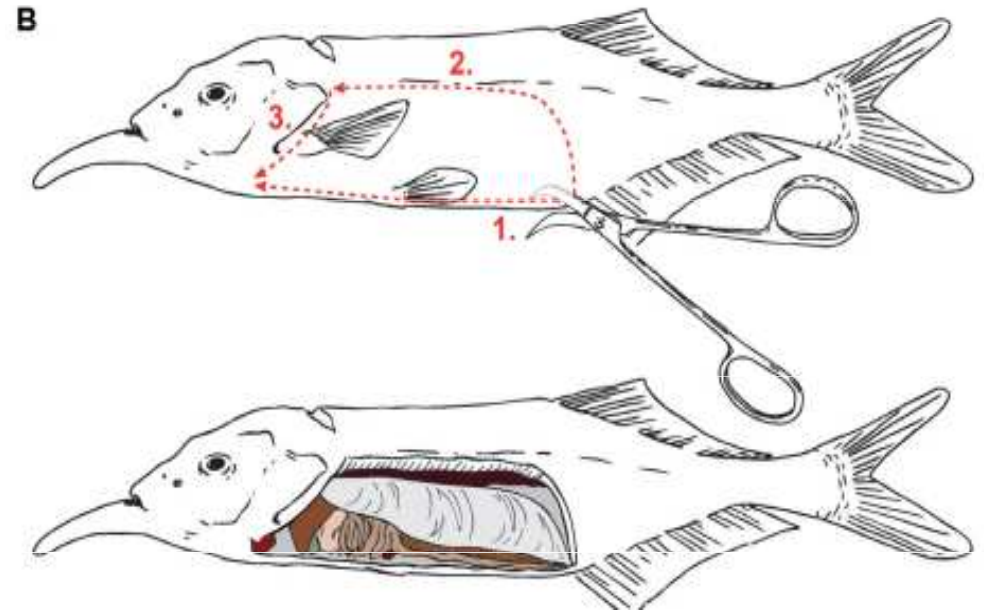

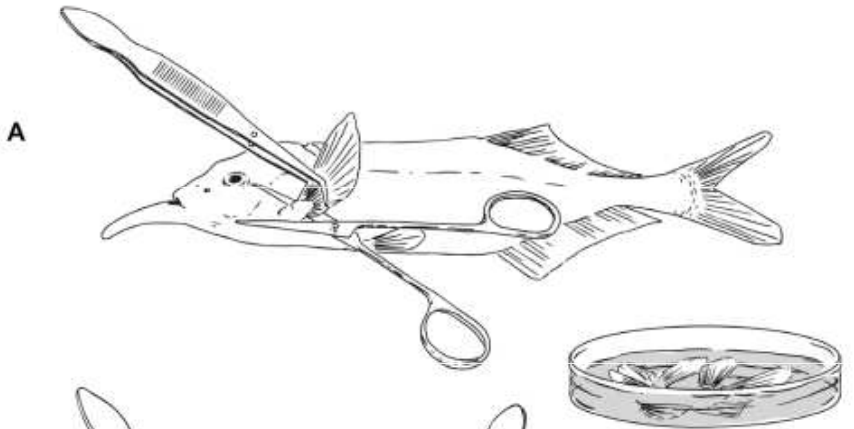
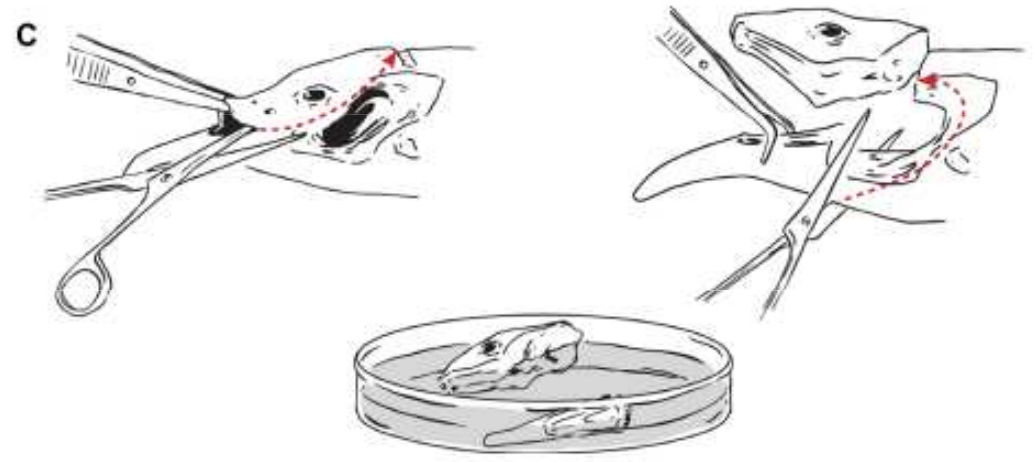
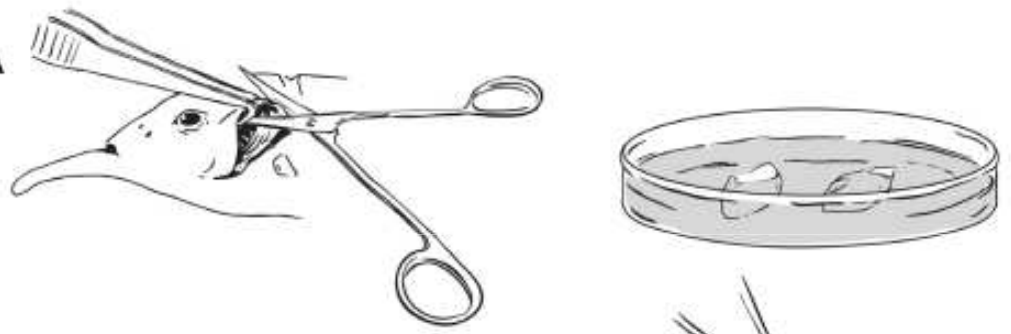
Postup při parazitologické pitvě

- Získání hostitele (lov, determinace, usmrcení)
- Makroskopická prohlídka povrchu těla
- Vlastní pitva (úplná, orgánová)
- Sběr a fixace parazitologického materiálu
- Sběr vzorků pro histo-patologii
- Sběr vzorků pro molekulární metody
- Příprava materiálu pro determinaci (barvení)
- Zhotovení dočasných nebo trvalých preparátů
- Determinace a dokumentace (kresba, foto)
- Popis nalezeného druhu

Parazitologická pitva

Parazitologická pitva ^A

Parazitologická poiva

Oddělení parazitologie - infrastruktura

Laboratoř speciální mikroskopie

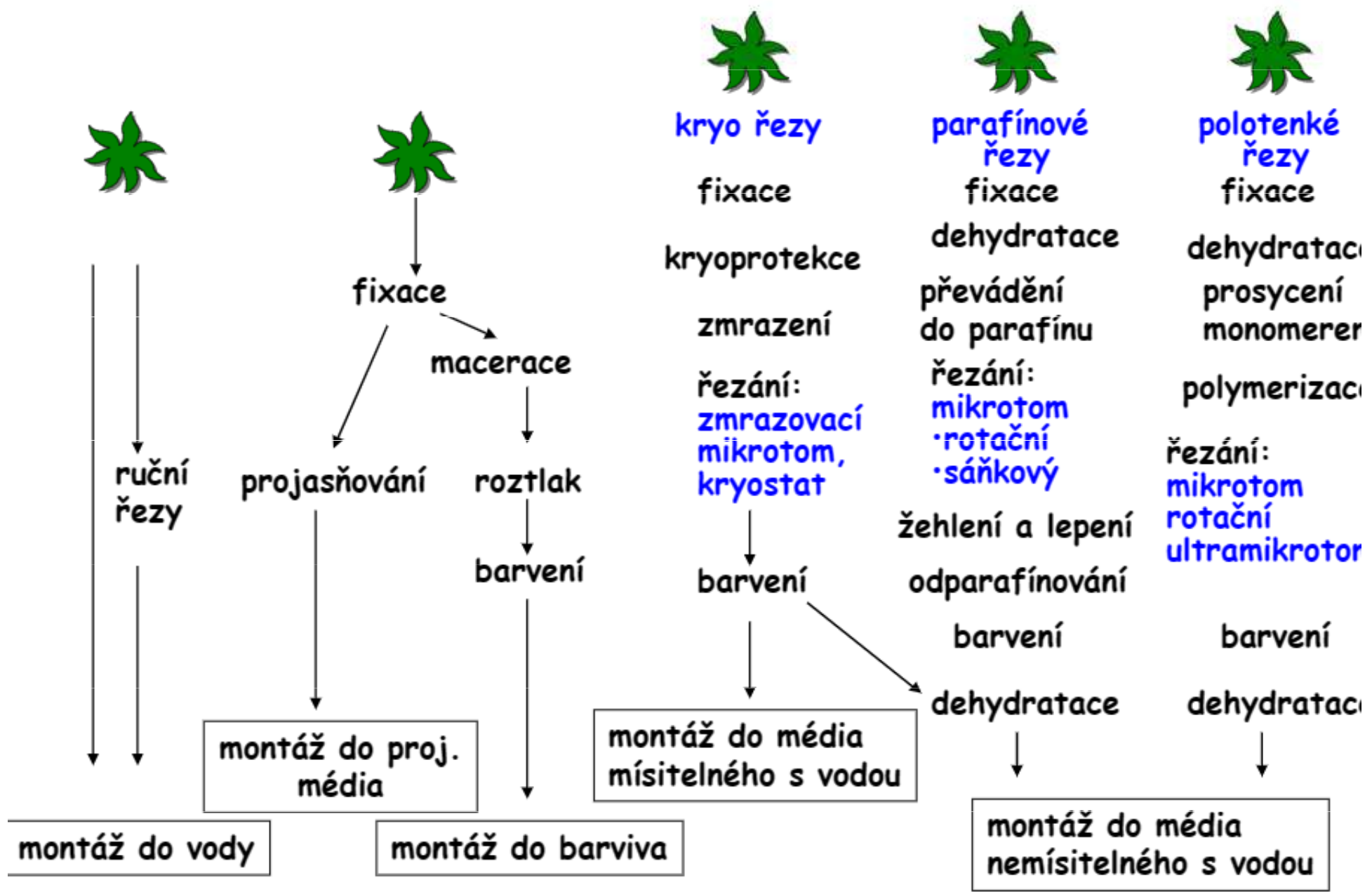

Mikroskop
Olympus BX51 s fázovým
kontrastem a analýzou obrazu

Základ je kvalitní fixace parazitologického materiálu – mikroskopický preparát

Schéma příprav mikroskopických preparátů

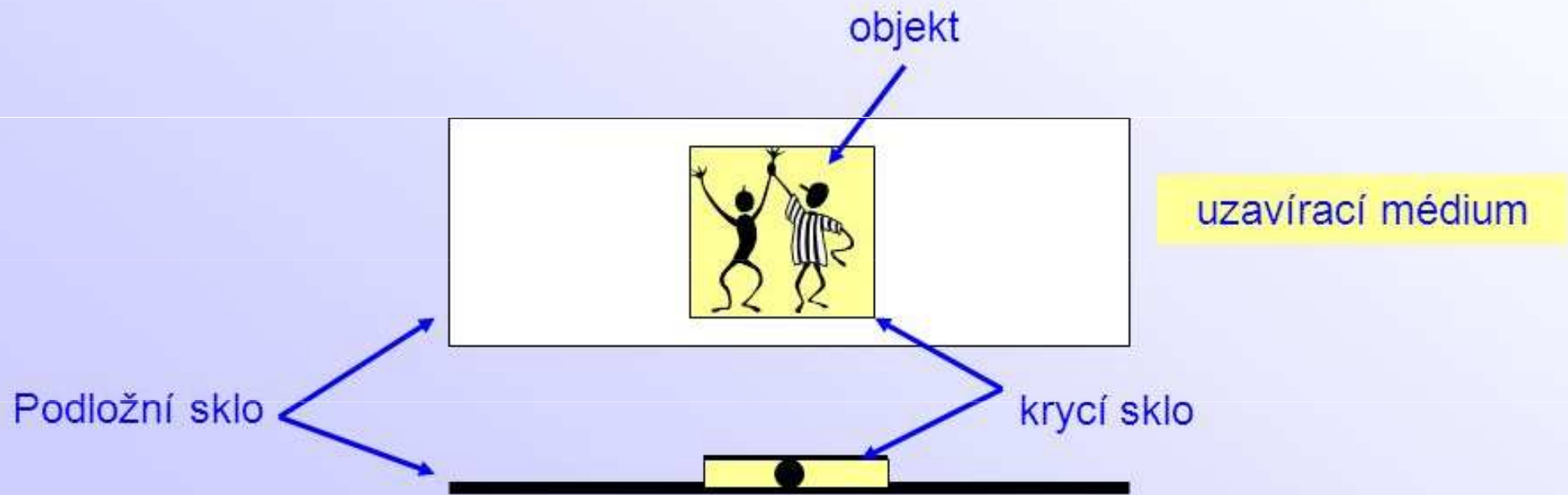

Příprava mikroskopických preparátů

zhotovení - objekt uzavřeme do vhodného média a prohlédneme mezi sklem podložním a krycím

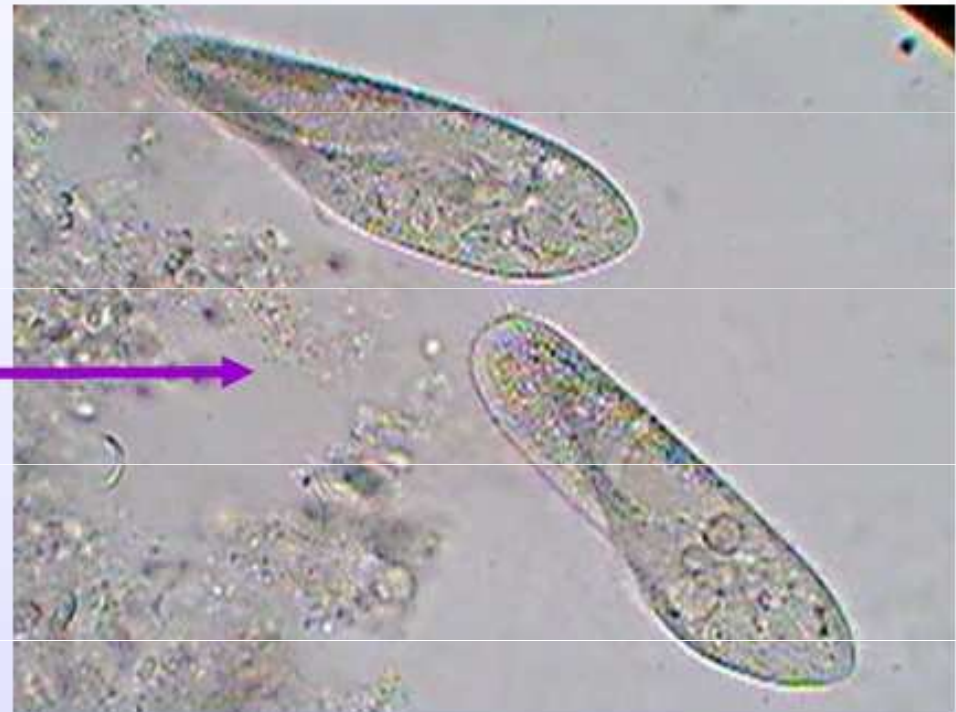
uzavírací médium - tekuté nebo tuhnoucí, zřídka vzduch,

Druhy preparátů

Podle trvanlivosti:

dočasné - nativní, čerstvé
trvalé

Nativní preparát, vitální barvení

Nativní preparáty

studium nativních preparátů - nejstarší metoda v biologii

výhody:

neporušený objekt

možnost pozorovat pohyb buněk

činnost organel - pohyb bičíků, řasinek, kontraktilní vakuoly

nevýhody:

omezený výběr materiálu (velikost, sezóna)

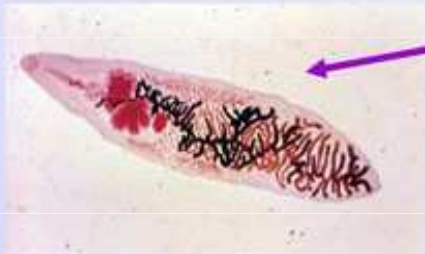
časové omezení

izolované buňky (krev, lymfa, leukocyty, roztlačené vazivo, chrupavka na řezech, pozorování buněčného dělení, průkaz vajíček, cyst nebo vegetativních stádií střevních parazitů ve stolici atd.)

drobné organismy

Nativní preparát, vitální barvení

Podle způsobu přípravy:

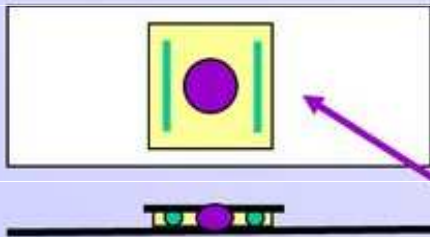
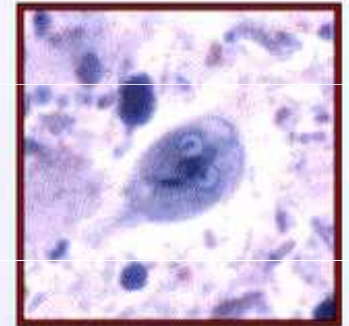
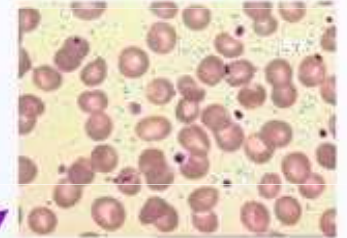

• **totální** (celé objekty - např. motolice)

• **roztěry** (z tekutin, v nichž jsou rozptýleny drobné objekty)

- **suché** (krevní roztěry, spermie)

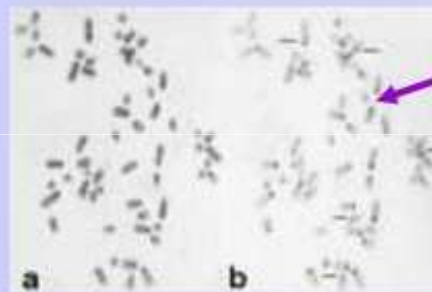
- **vlhké** (střevní prvoci)

• **vlhká komůrka** (visutá kapka s objekty)

• **řezové preparáty** (histologické řezy - polotenké, tenké, tlusté řezy žiletkou)

• **roztlaky** (karyotypy)

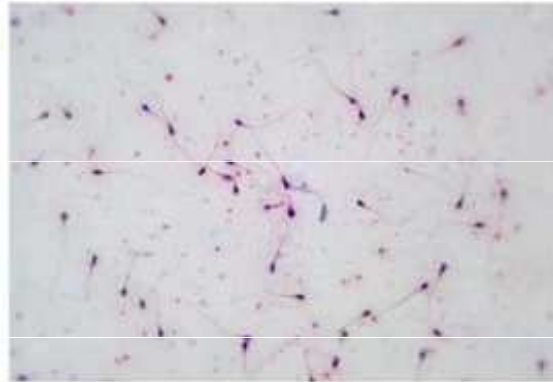
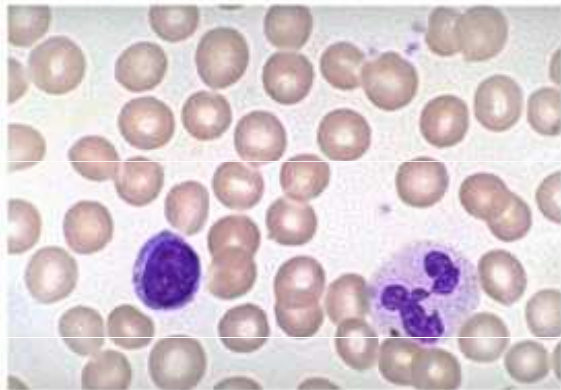
• **výbrusy** (tvrdý materiál - kosti, zuby)

Druhy preparátů

Podle způsobu přípravy:

- **roztěry** (z tekutin, v nichž jsou rozptýleny drobné objekty)

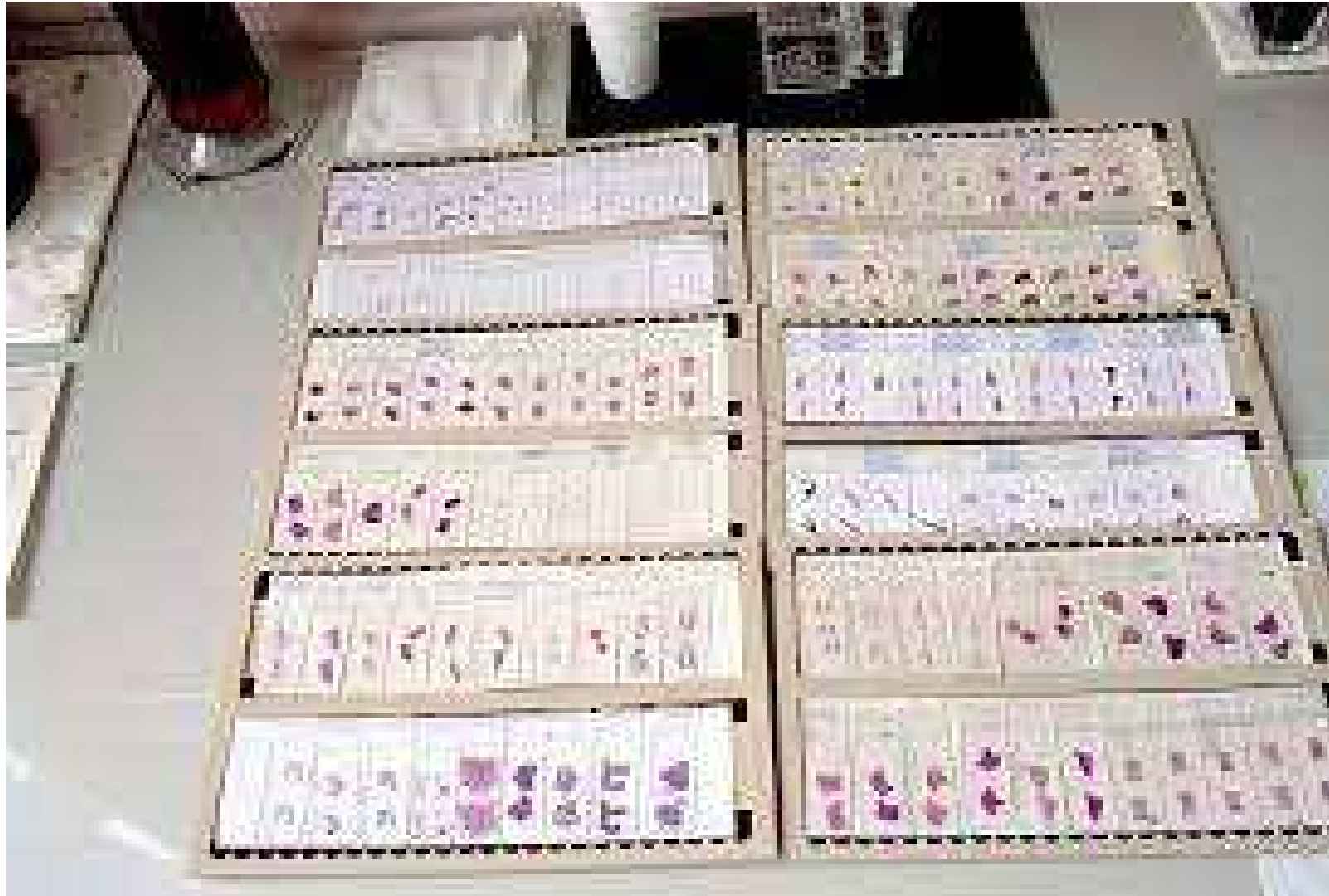
- **suché** (krevní roztěry, spermie)

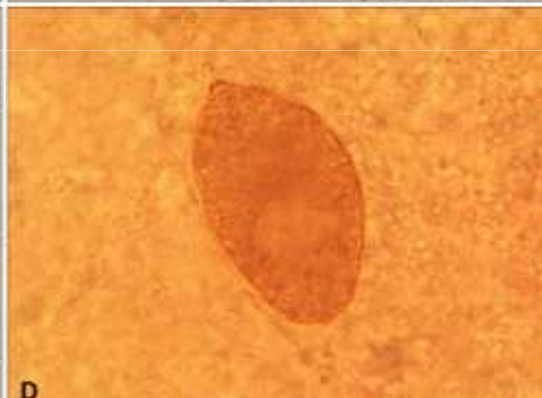
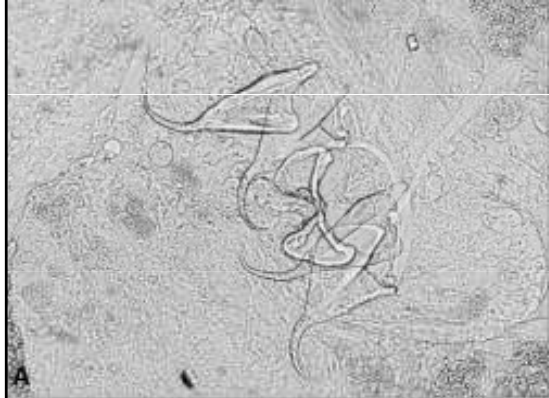
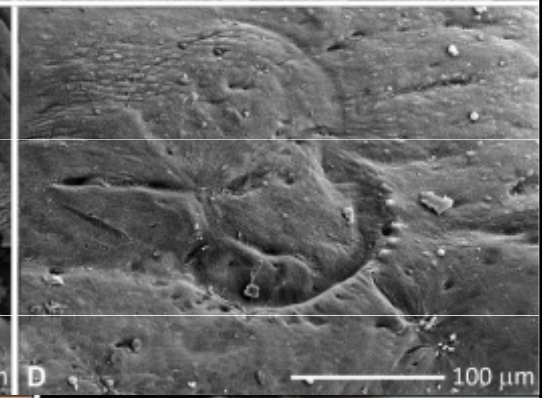
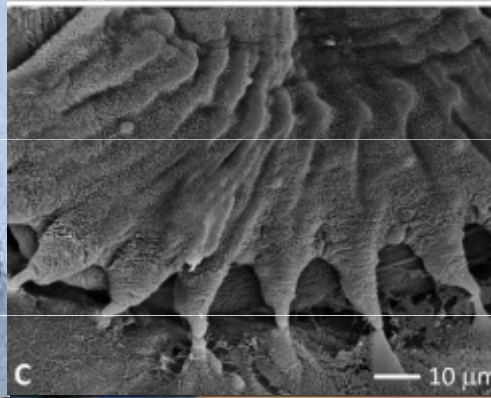
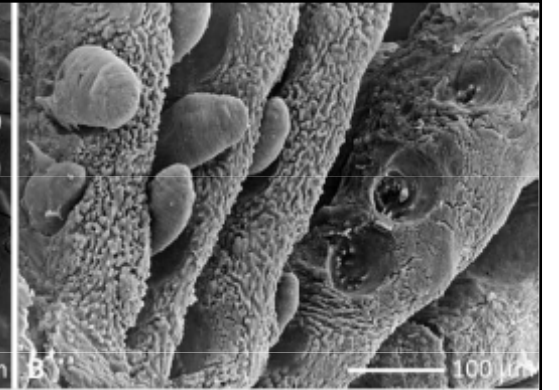
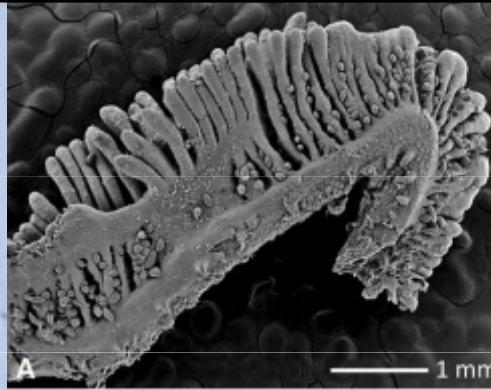

Objekt: *Giardia intestinalis*

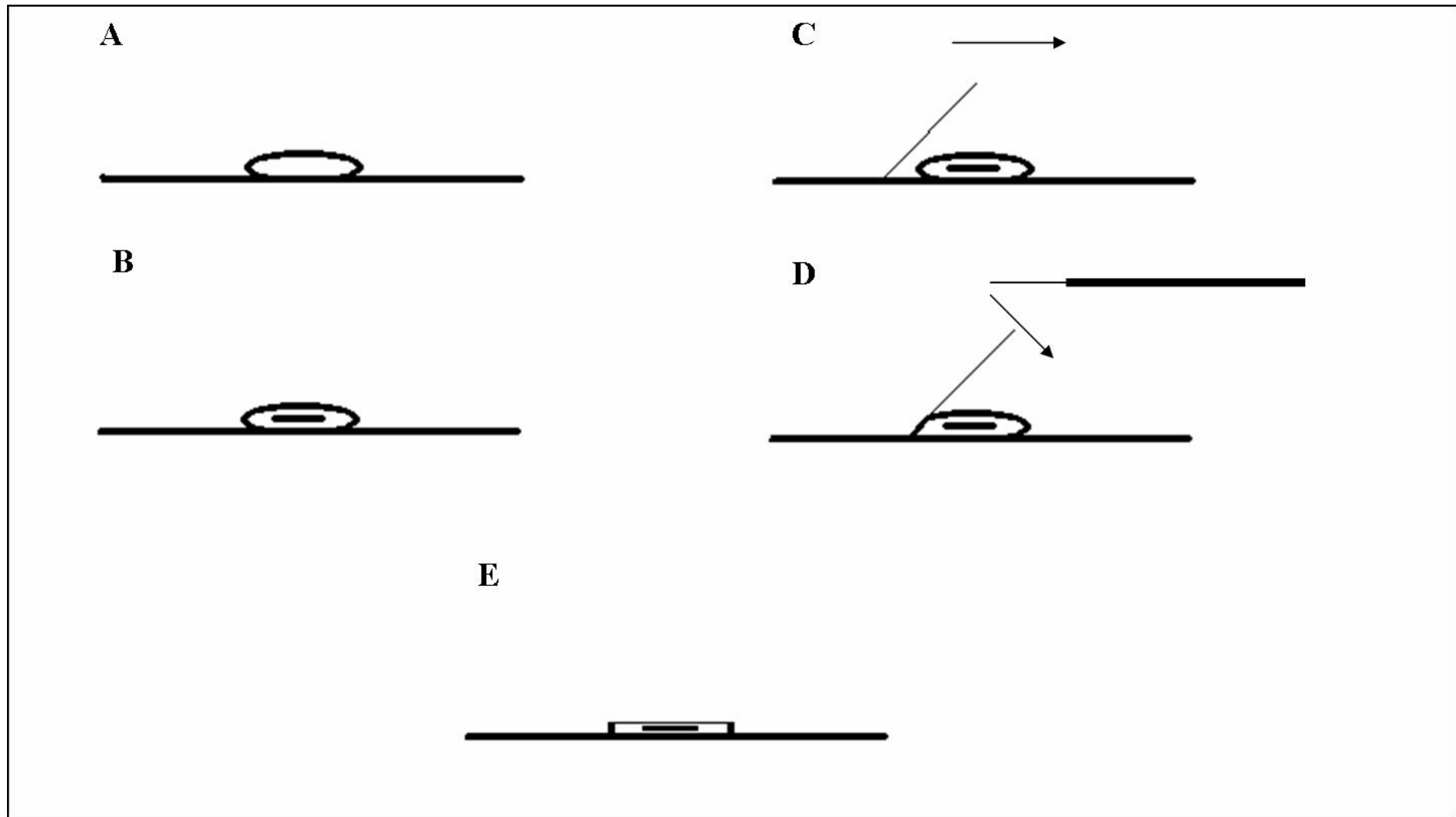
- **vlhké** (střevní prvoci)

Mikroskopické preparáty

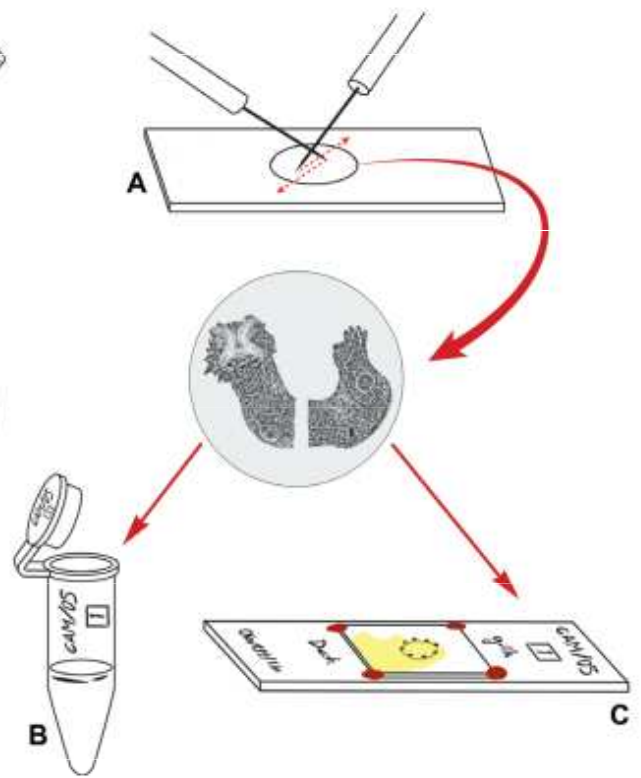
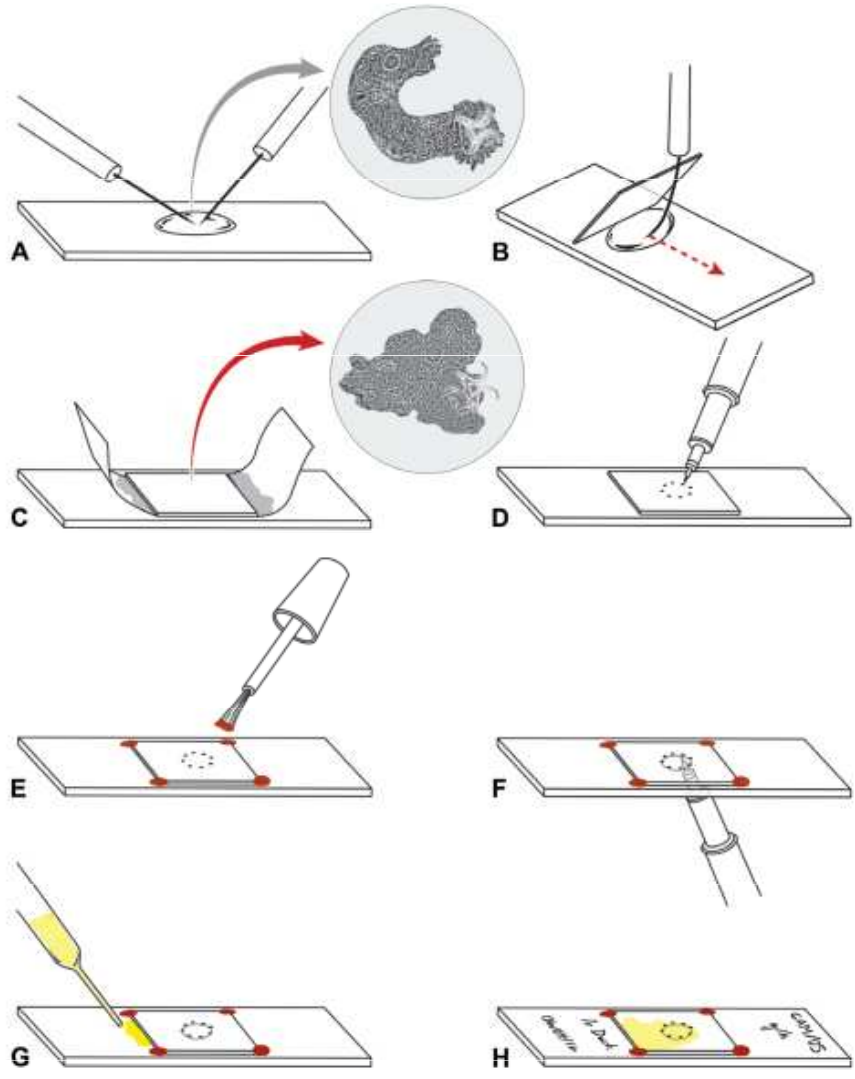

Zhotovení mikroskopického preparátu

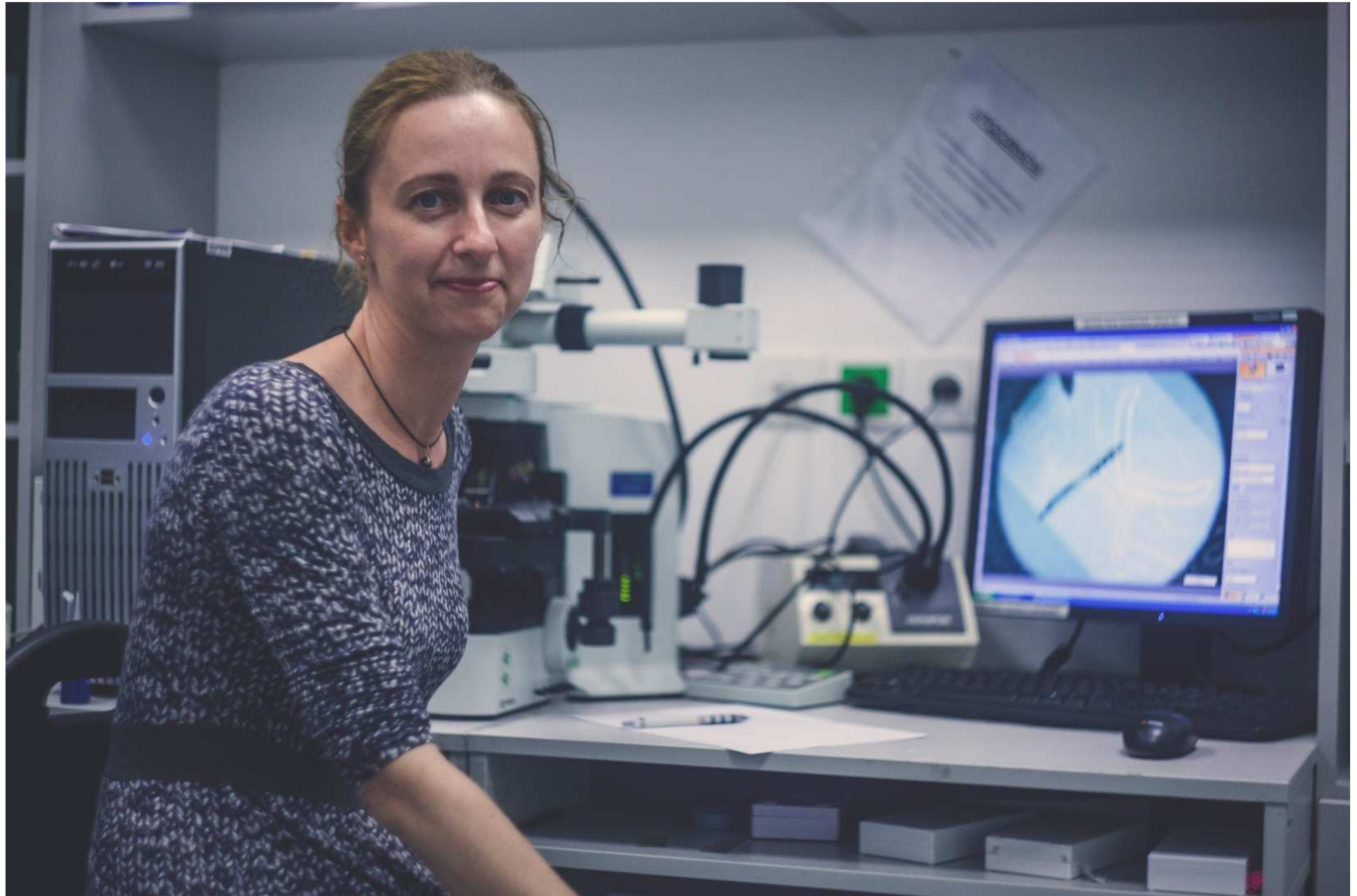

Zhotovení mikroskopického preparátu

Diagnostika: systematika a taxonomie parazitů

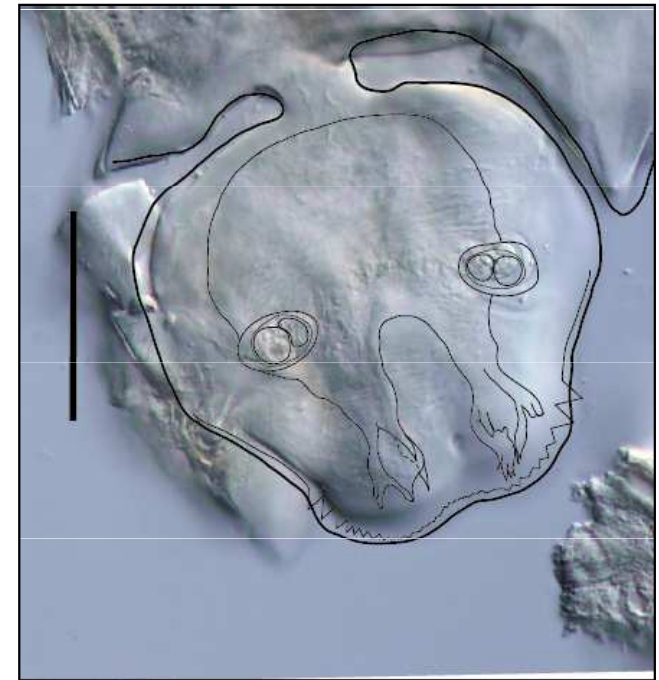
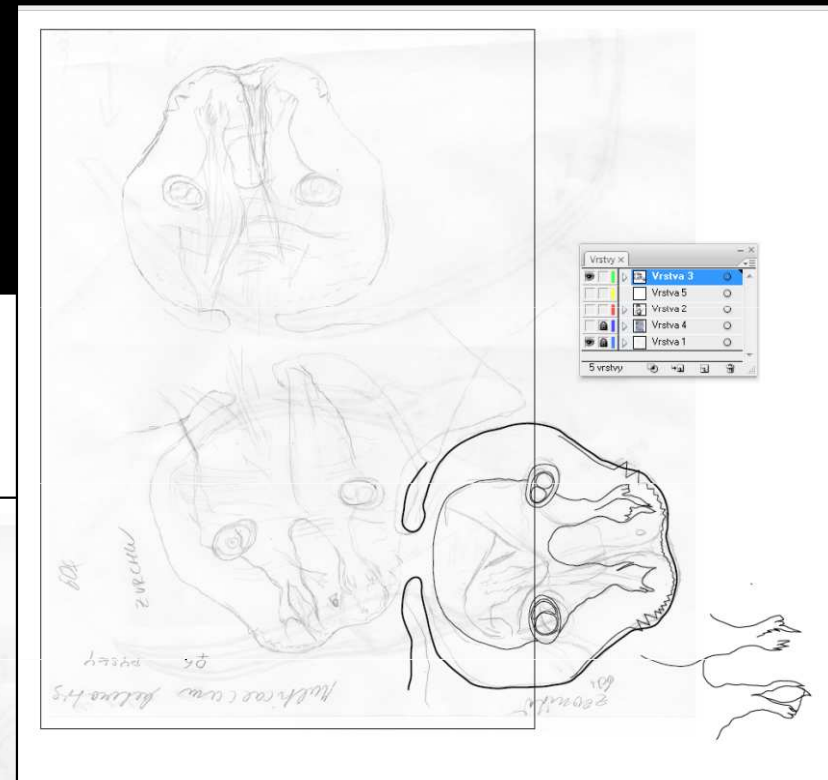
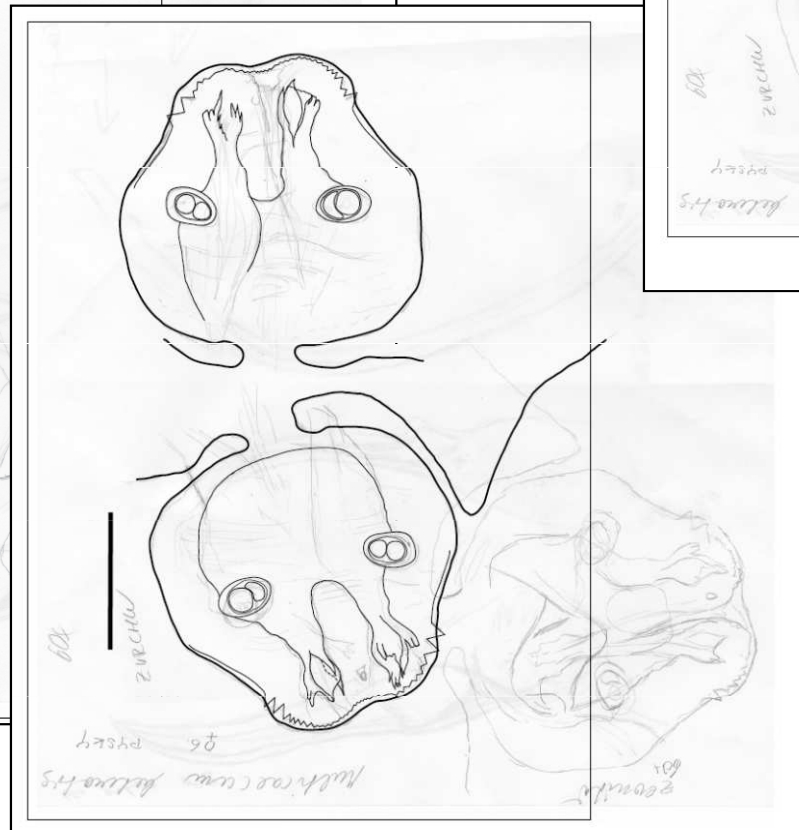
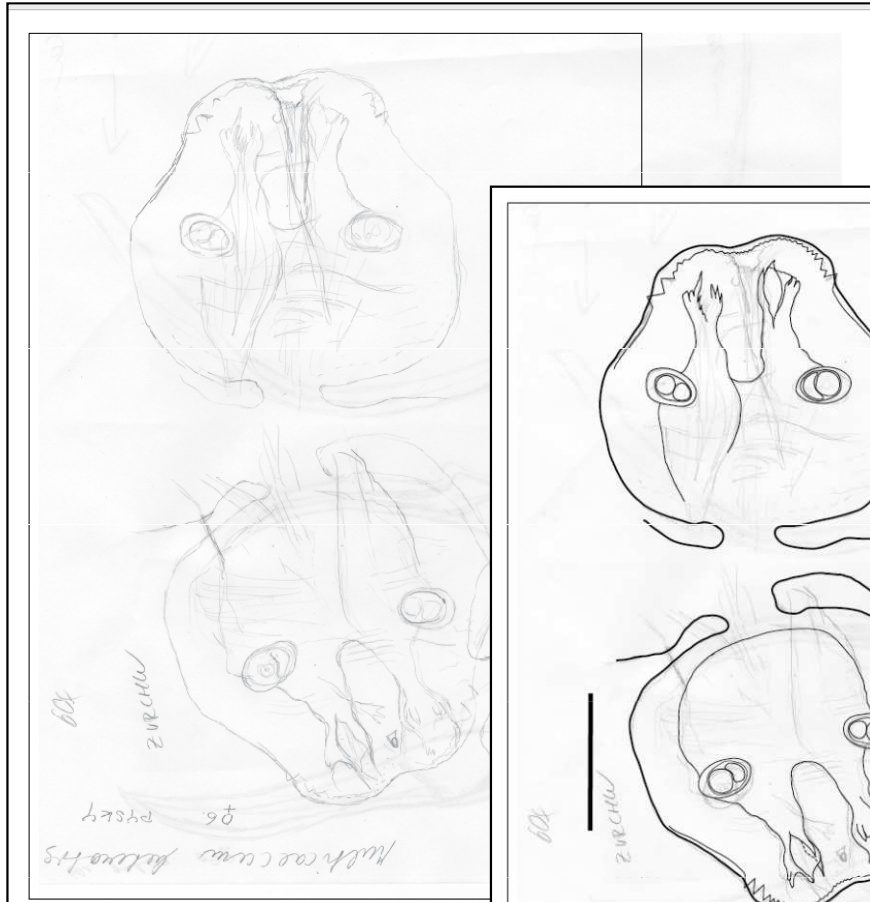
Line-drawings

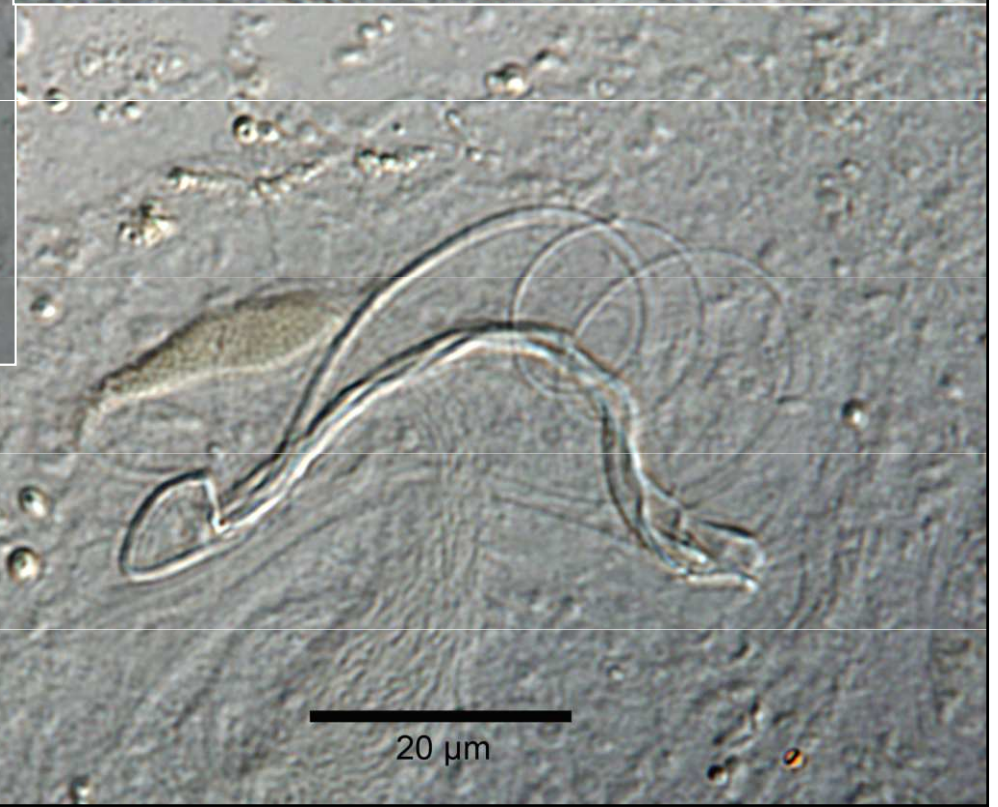
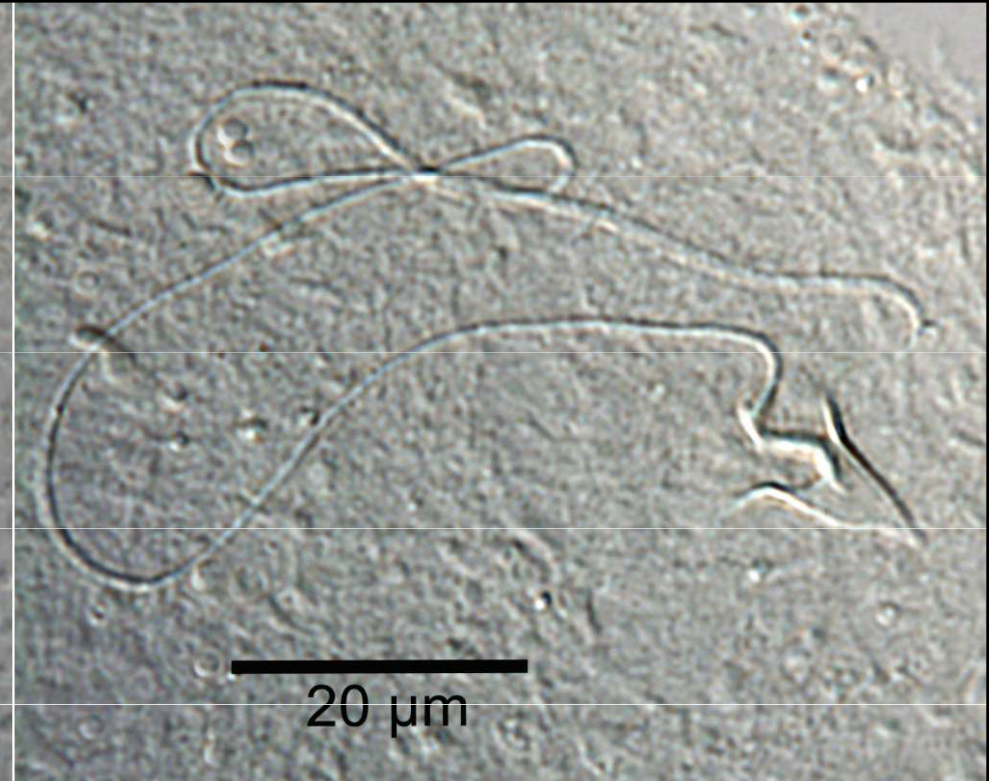
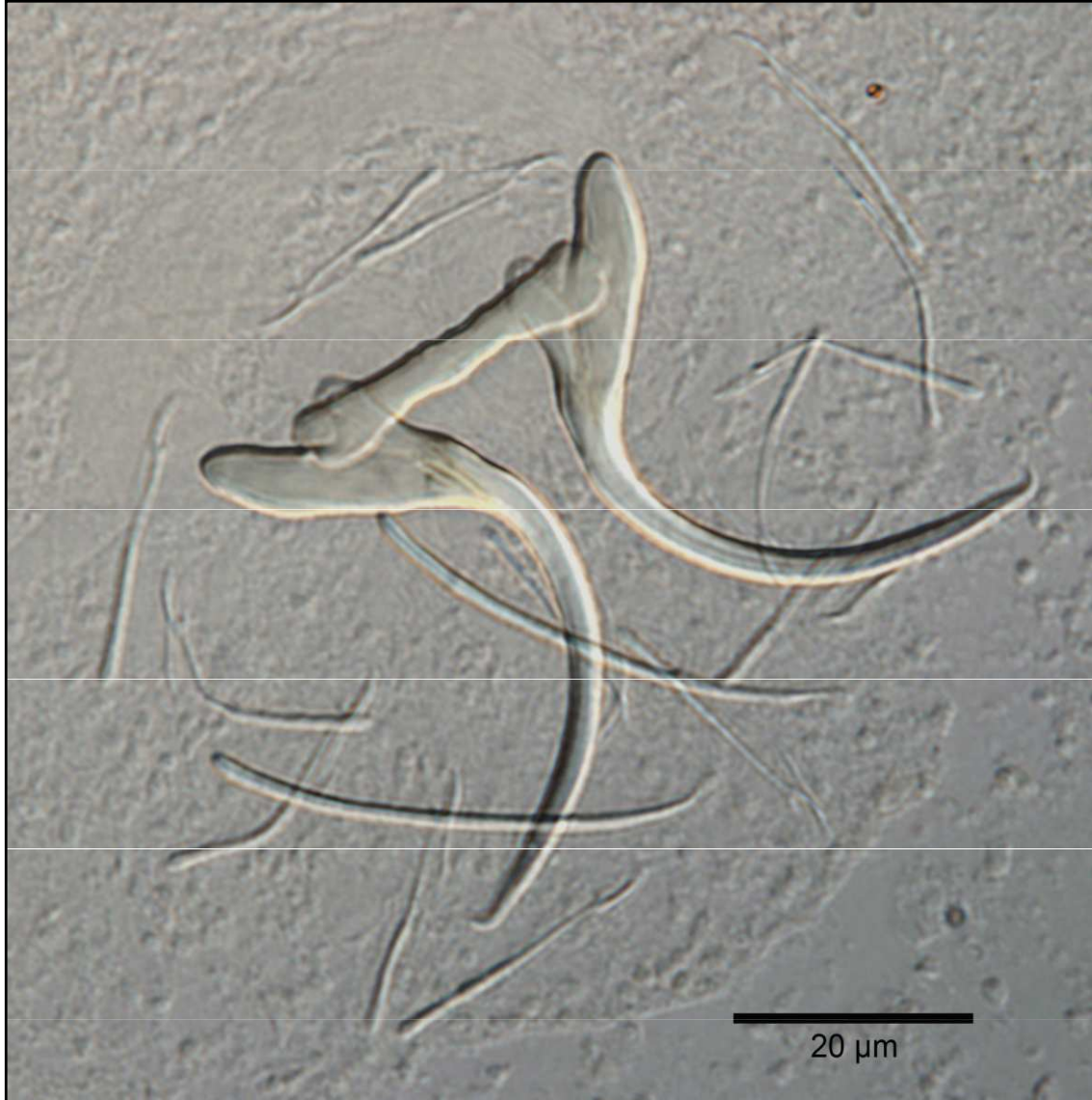

Kresba morfologických struktur parazitů z mikroskopu a jejich digitalizace

Line-drawings

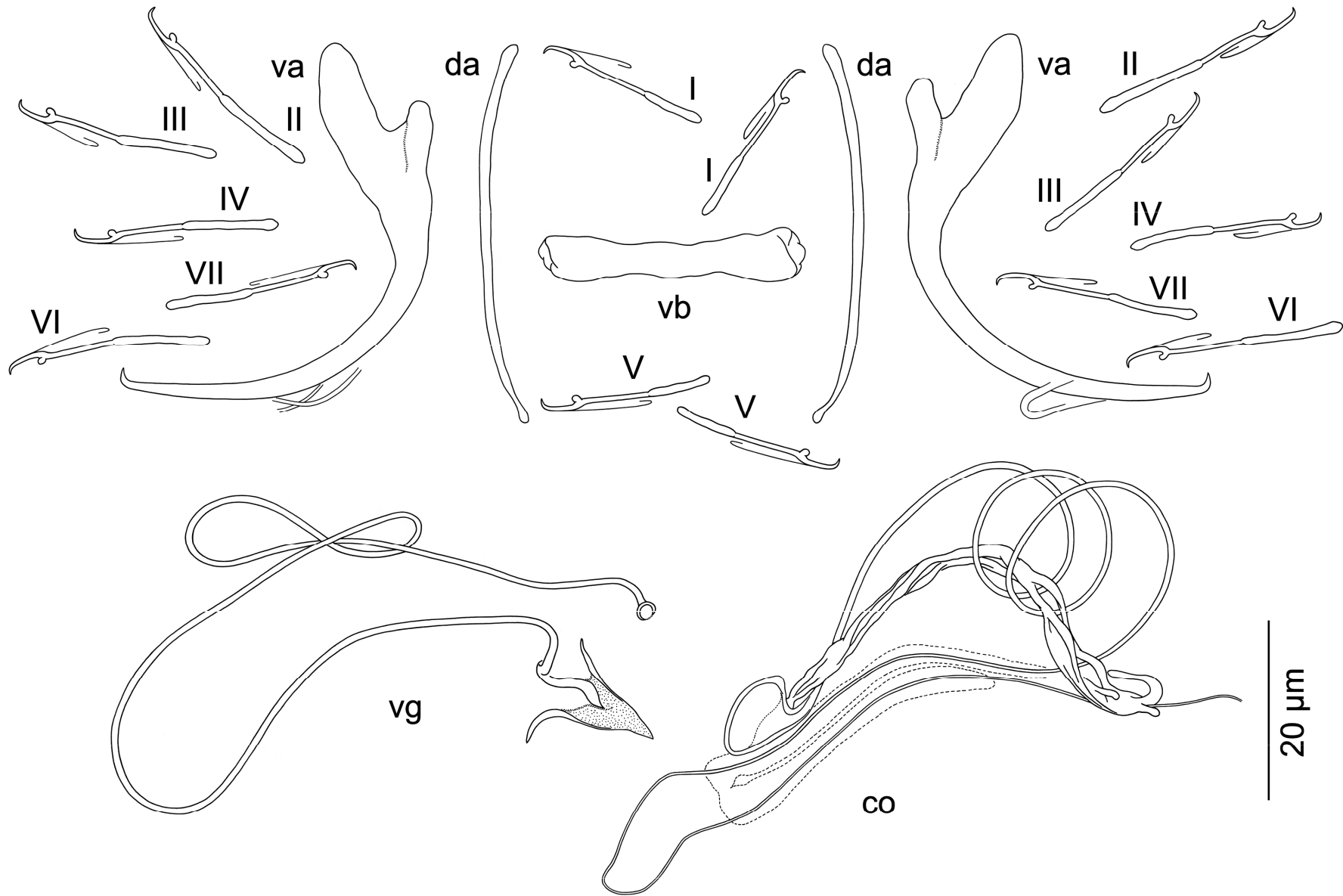

Nanotrema niokoloensis n.sp.

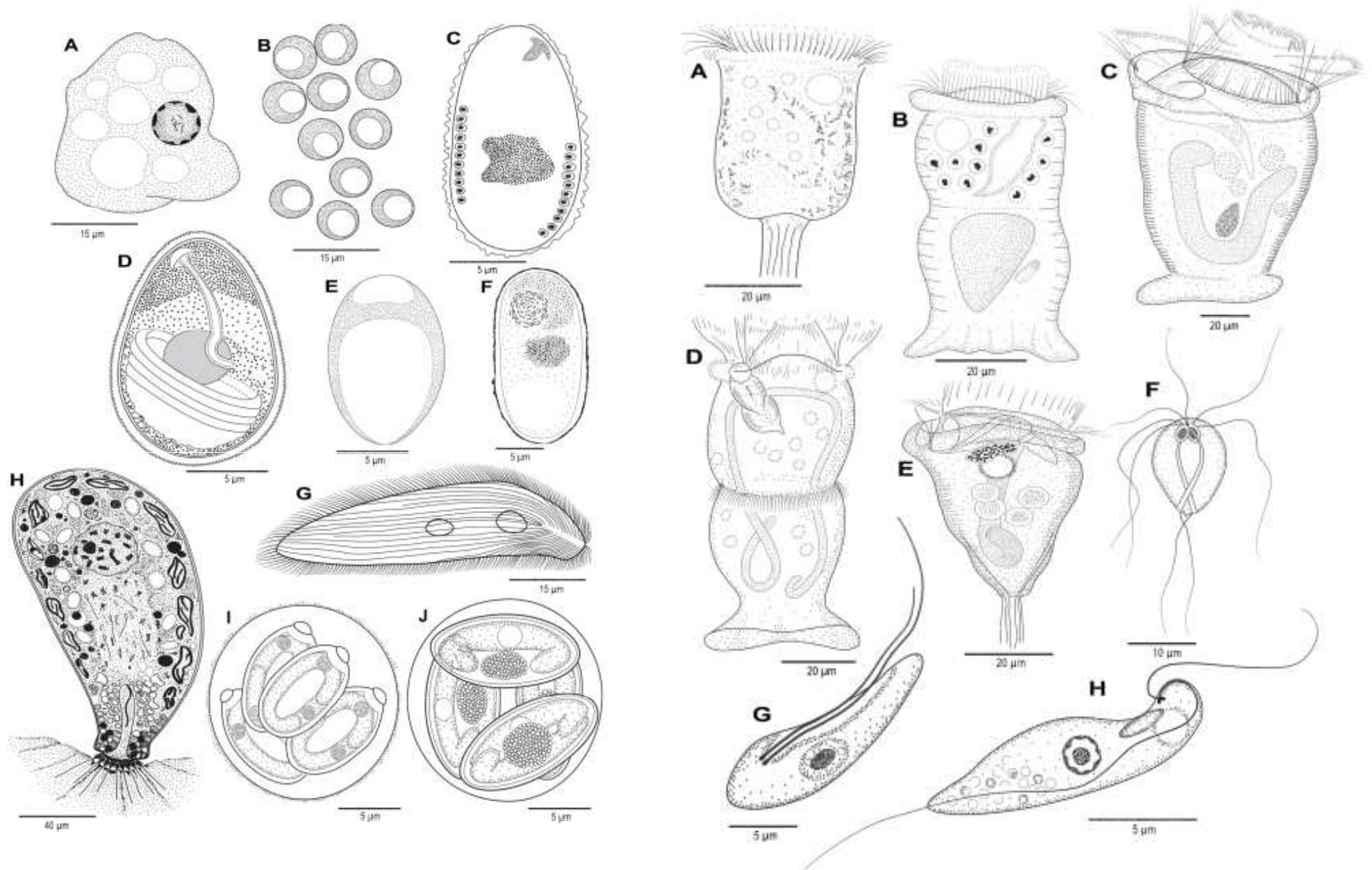
Host: *Citharinus citharus citharus*

Locality: Niokolo Koba River near Pont Suspendu Niokolo-Koba National Park, Senegal

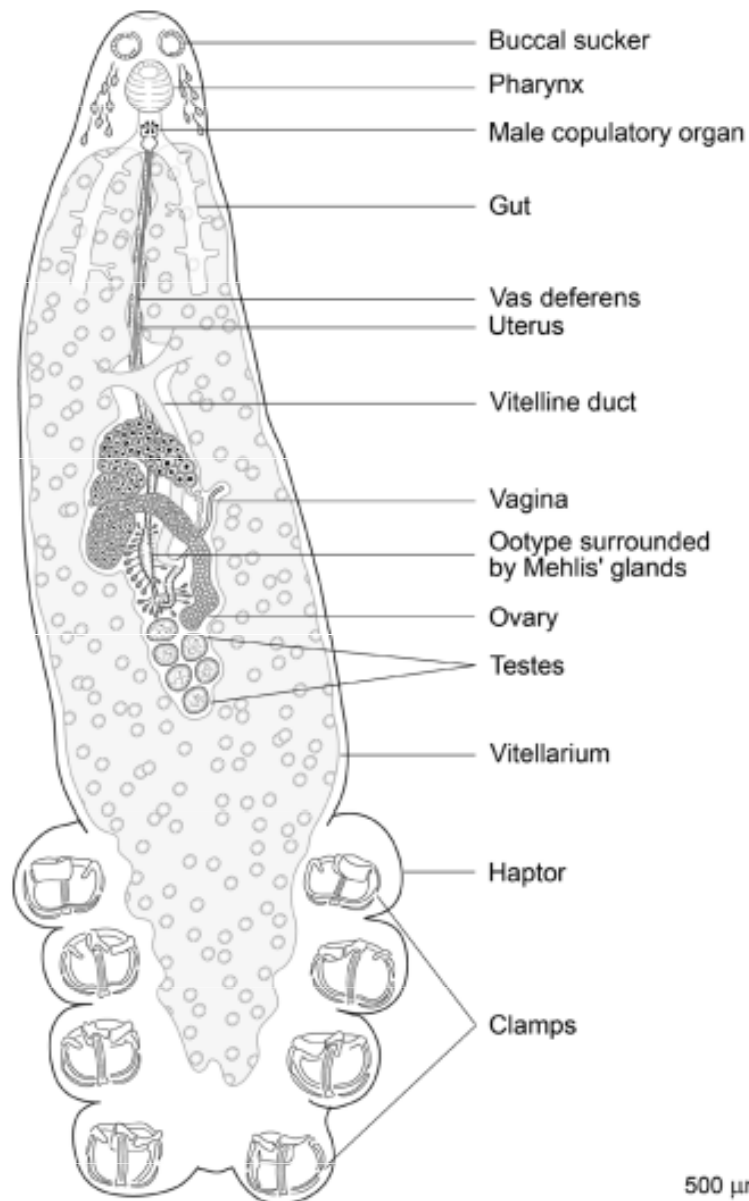
Sclerotised structures of Nanotrema niokoloensis sp.nov.: va = ventral anchor, vb = ventral bar, da = dorsal anchor, I-VII = pairs of hooks, co = copulatory organ, vg = vagina

Parazitická protozoa

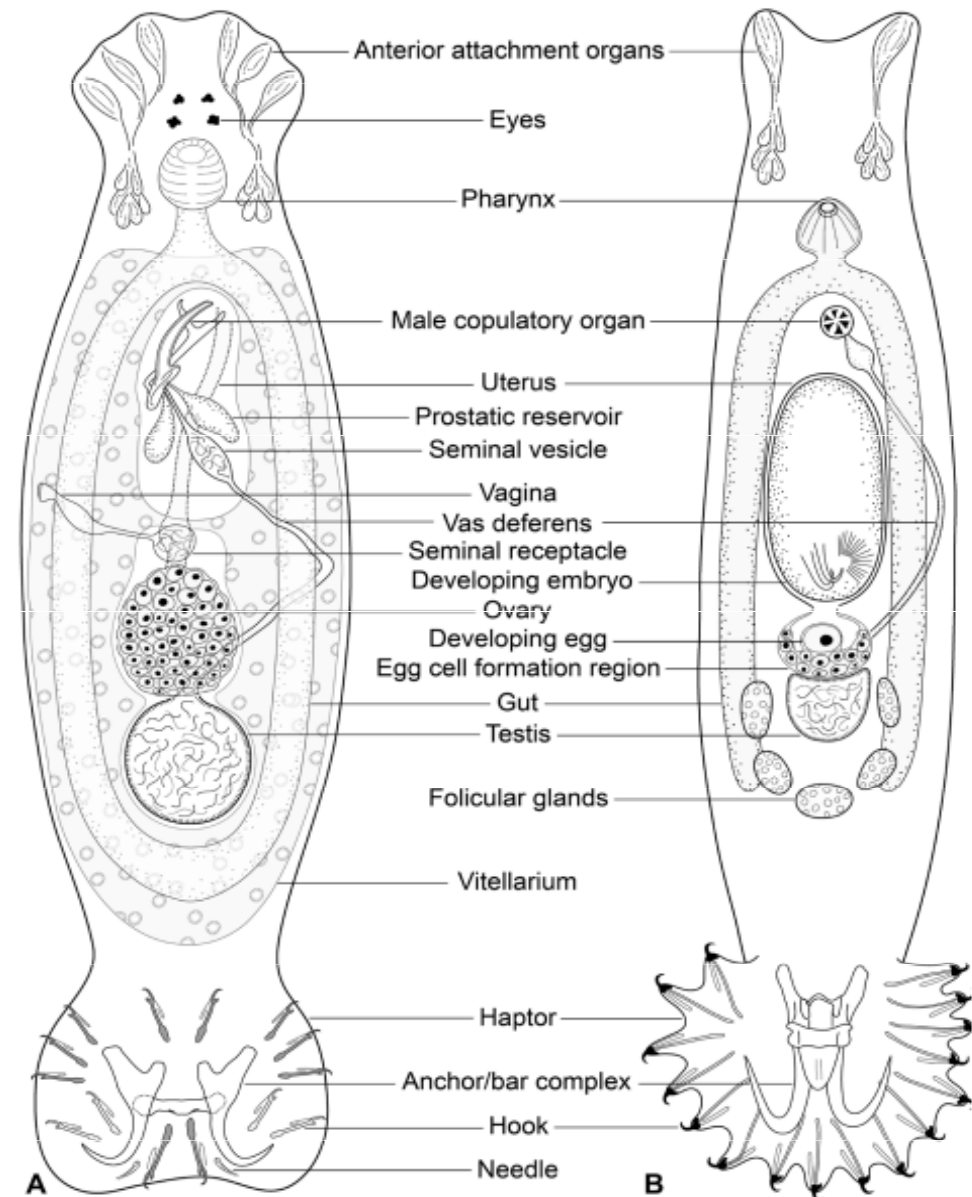

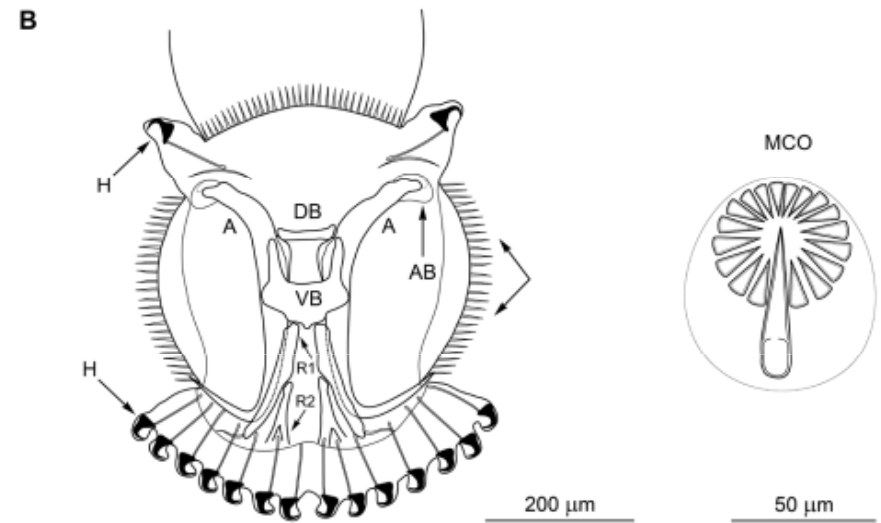
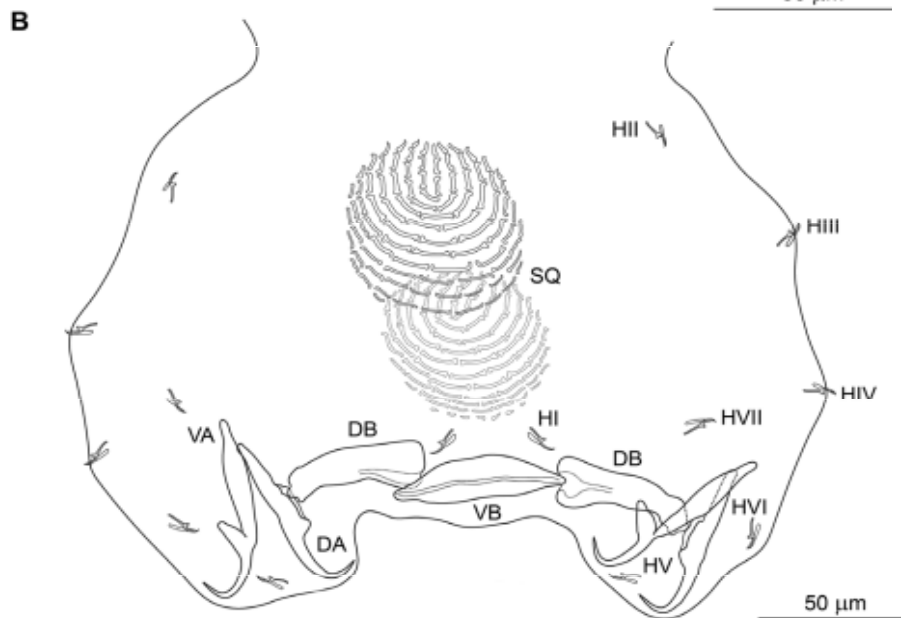
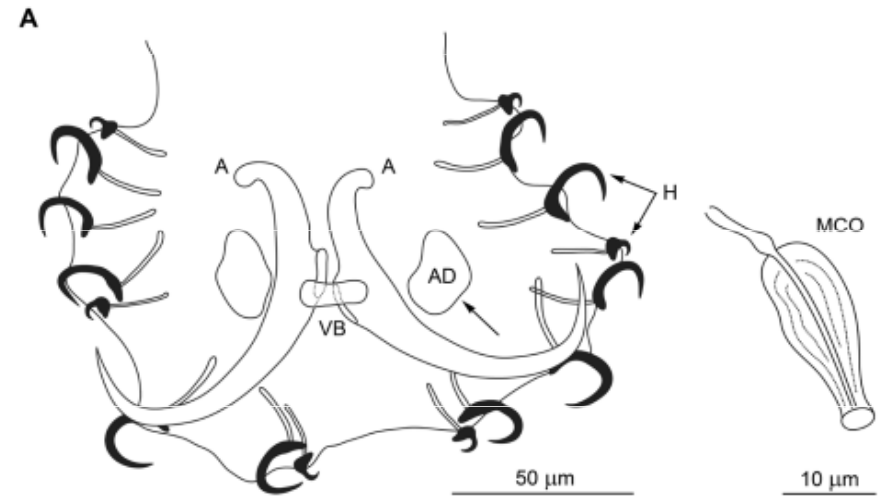
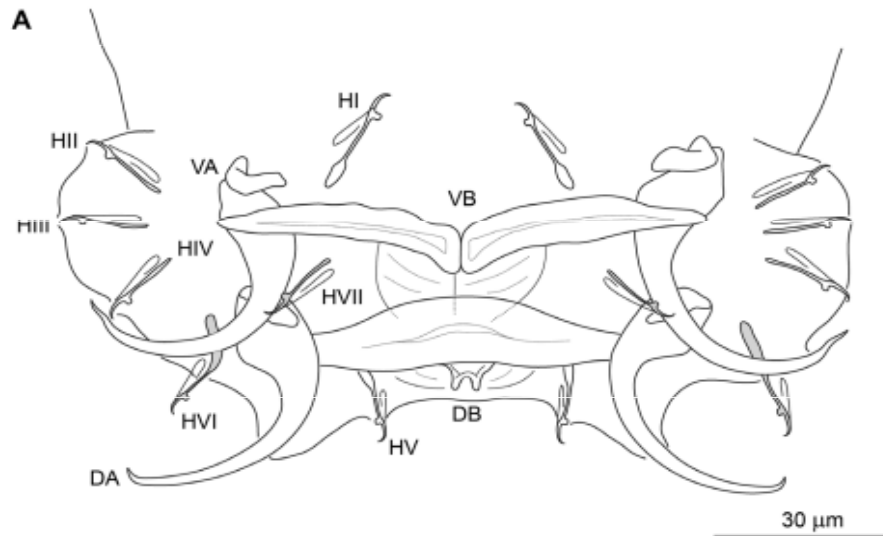
Zástupci Monogenea

500 μ m

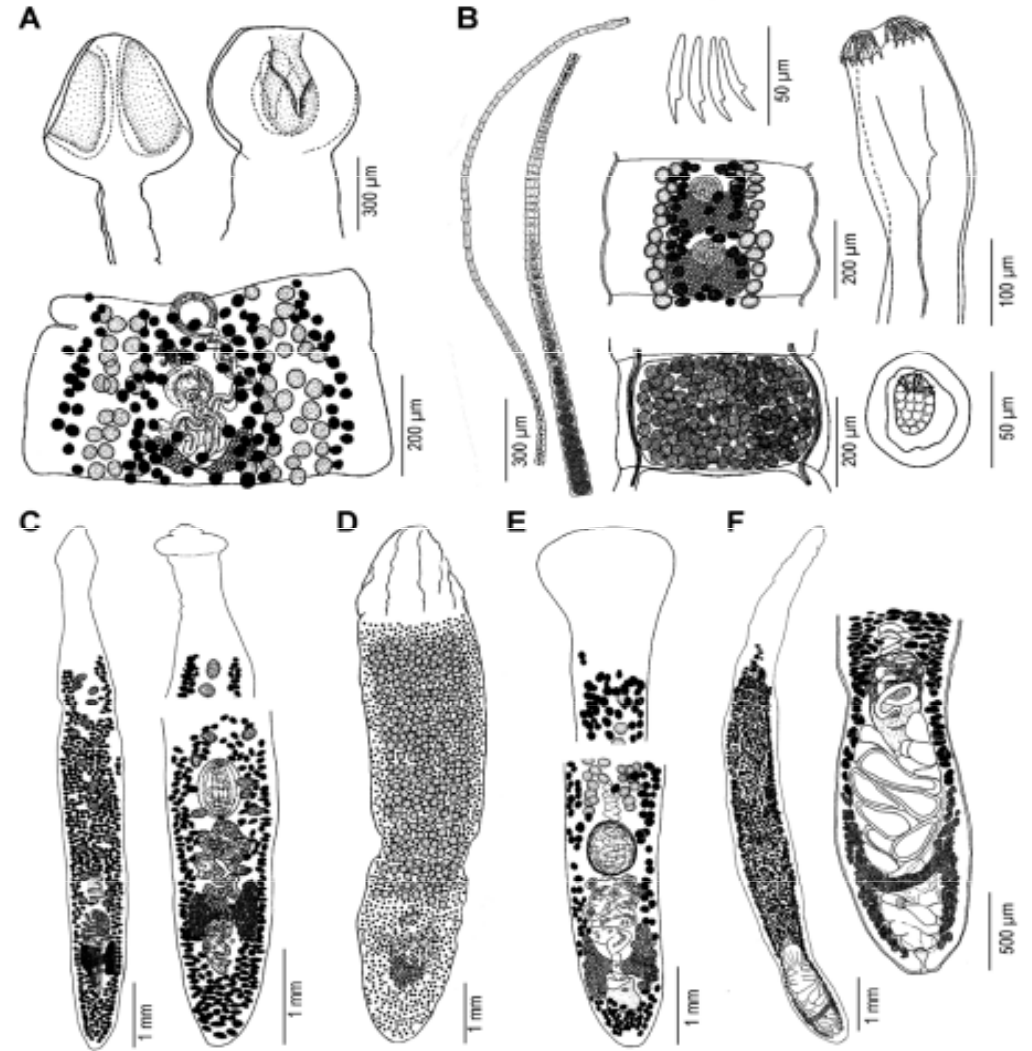
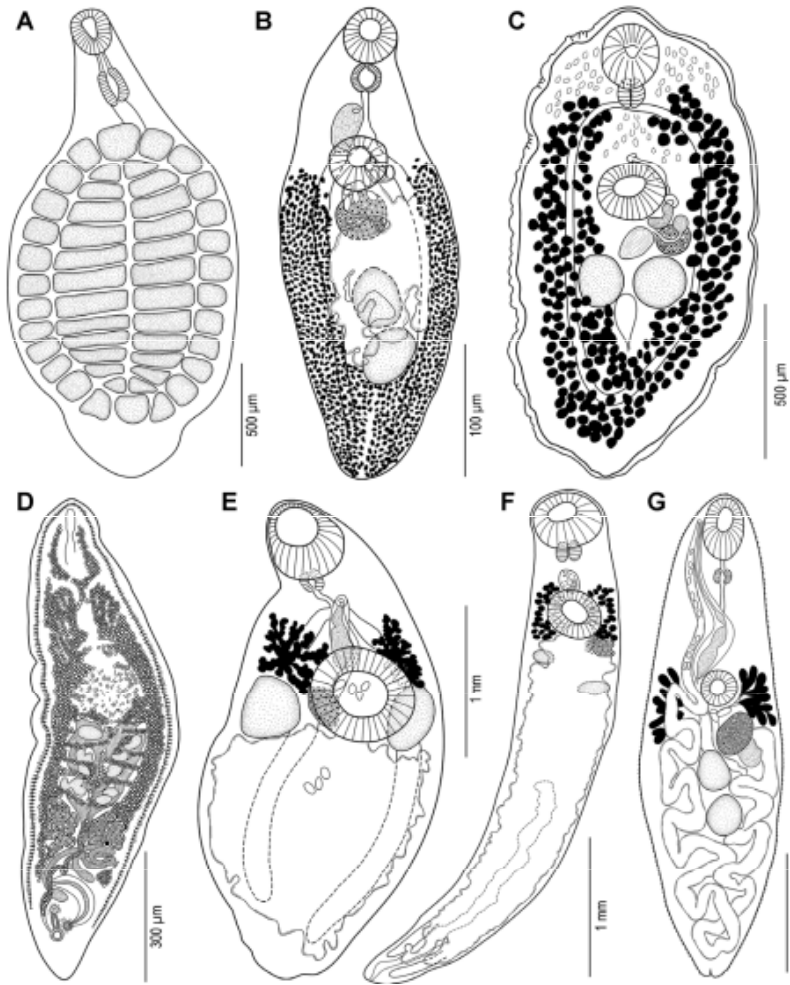

Přichycovací aparát - opisthaptor

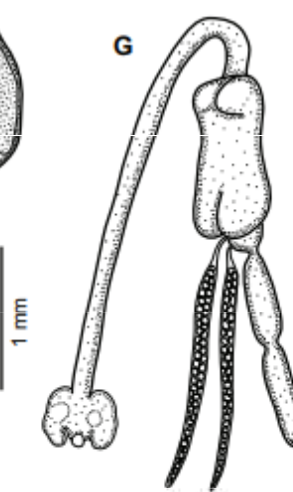
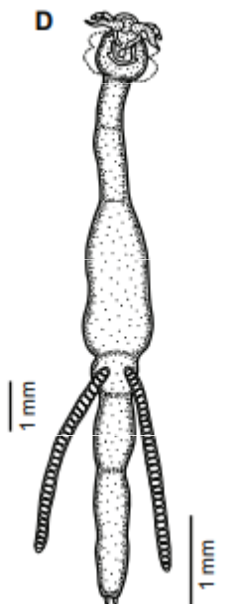
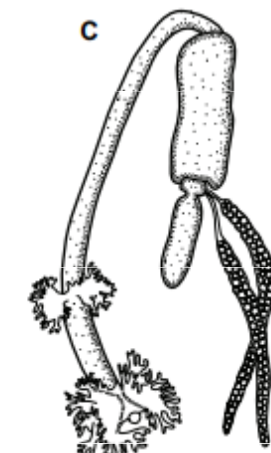
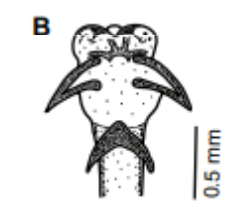
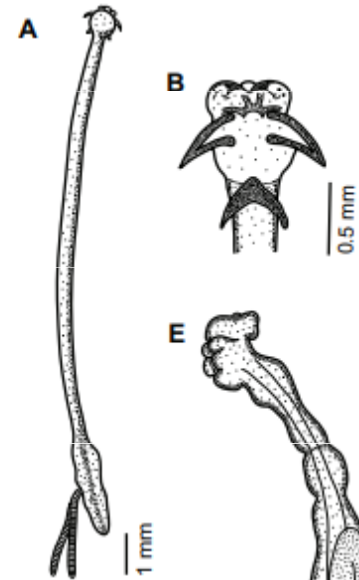
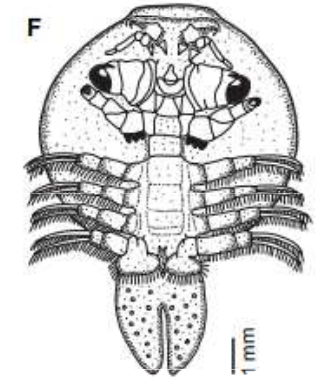
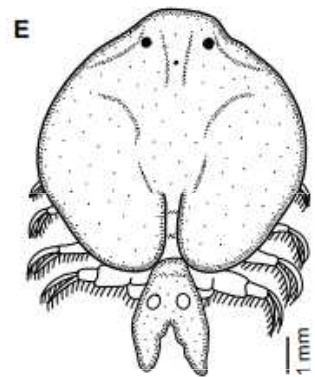
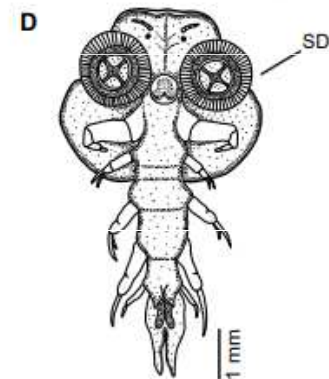
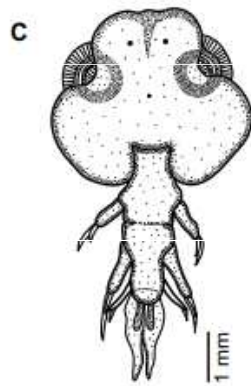
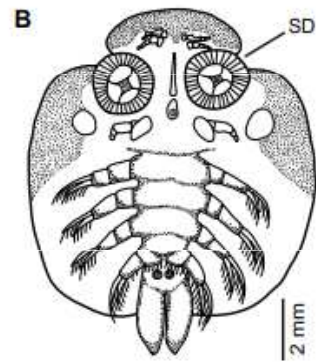
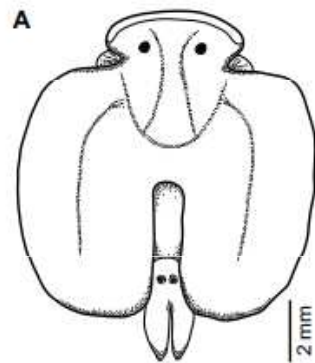

Motolice

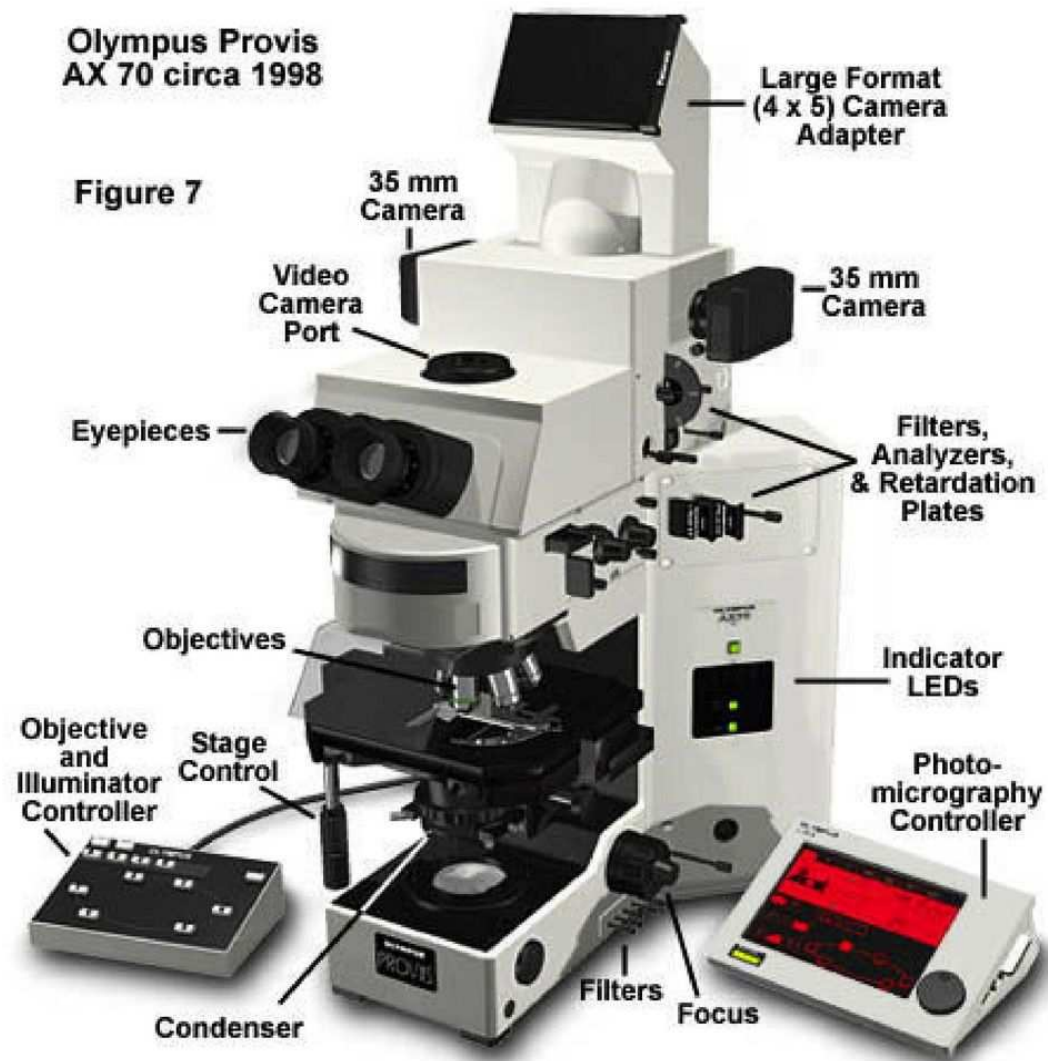
Tasemnice

Parazitiční korýši

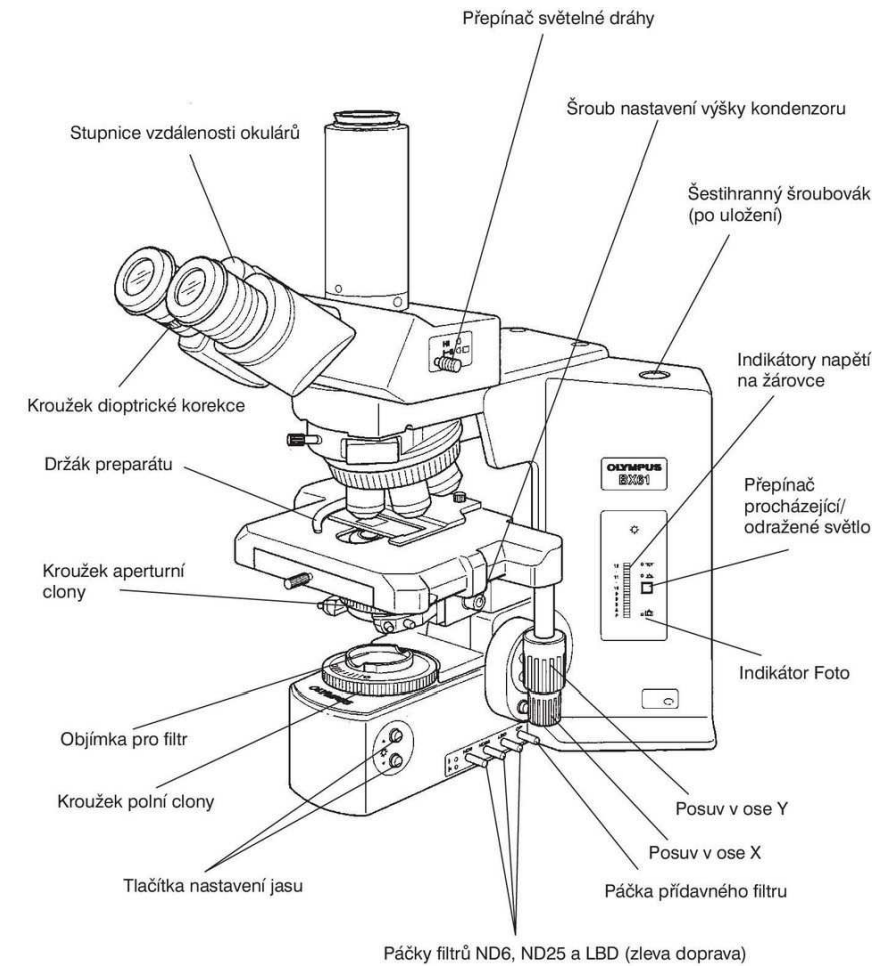
Velký badatelský mikroskop Olympus AX 70

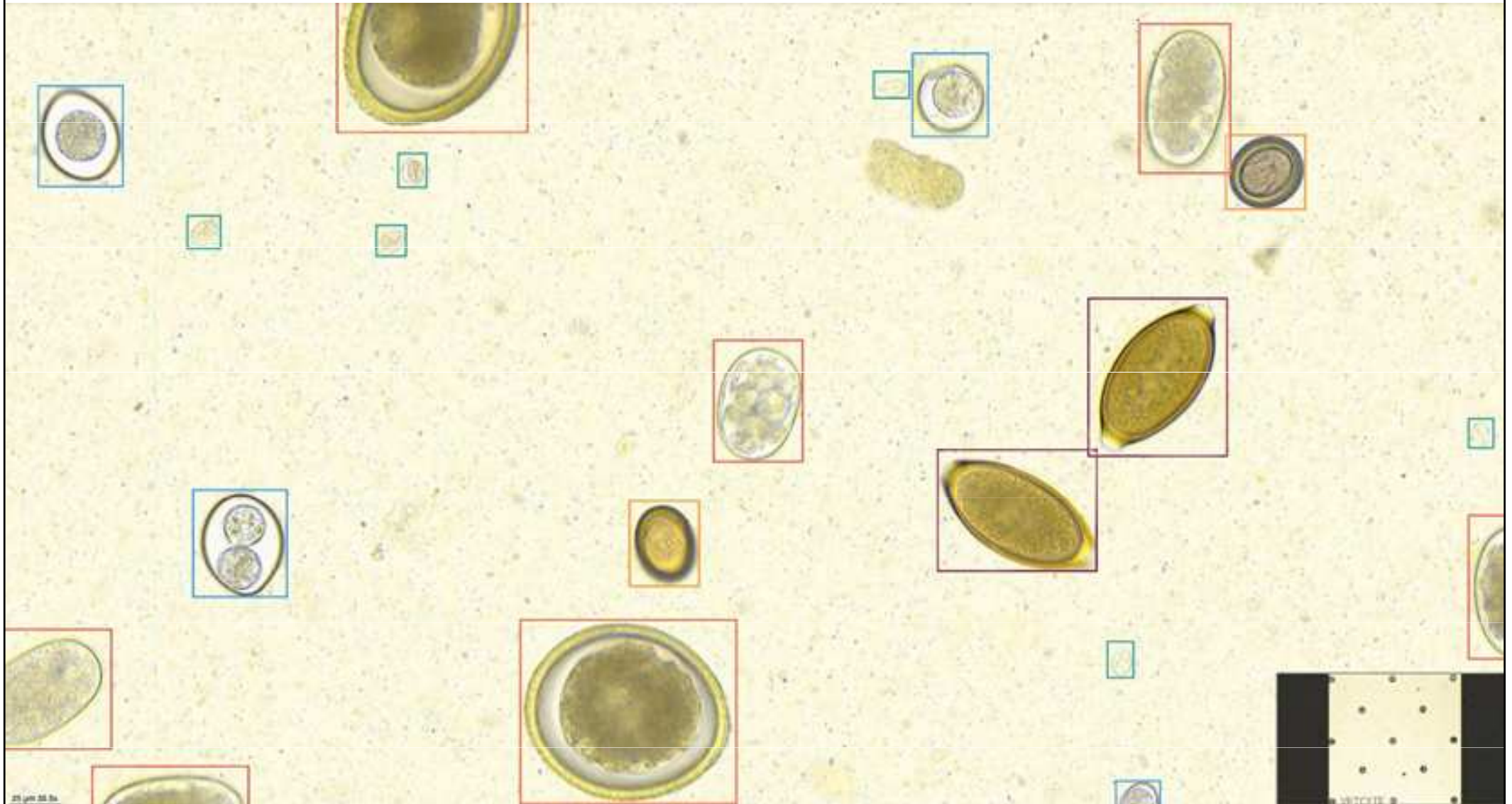
OLYMPUS AX 70

1. Popis mikroskopu

Model pro pozorování v procházejícím světle

Světelný mikroskop – vajíčka helmintů

Barvení

Neobarvené řezy – nerozlišíme jednotlivé struktury, mají stejný index lomu (prohlížení jen s použitím speciálních optických zařízení – mikroskop s fázovým kontrastem)

Běžná světelná mikroskopie - založena na použití velké palety barvicích metod
Barviva jsou látky, které absorbují světlo určitých vlnových délek. To, co pak vnímáme jako barevný vjem, jsou neabsorbované vlnové délky.

Různé součásti buněk a tkání váží různá barviva – po obarvení se proto dají od sebe dobře odlišit

Barvení nefixovaných tkání:

Vitální: např. tuš, trypanová modř, lithiumkarmín, aplikace do krve či vaziva – vychytávání se sleduje na řezech. Fagocytární aktivita buněk.

Supravitální: např. Janusova zeleň – mitochondrie, methylenová modř – nervové bb.

Vitální barvení

Barvení je biochemická metoda, kterou se přidá k objektu specifická barvicí látka (barvivo) a slouží k prokázání výskytu (kvalifikaci) nebo množství (kvantifikaci) specifické látky ve zkoumaném objektu nebo ke zvýraznění vnitřních struktur.

Barvení (buněk, tkáně) za živa je **vitální barvení**

Do živé buňky pronikají pouze tzv. **vitální barviva**

Potravní vakuoly (ph)

Makronukleus, jádra buněk

Mitochondrie

Neutrální červeň

Kongo červeň

metylenová zeleň

metylenová modř

(nervová ukončení, gangliové buňky)

Bismarkova hněd'

Janusova zeleň B

Nilská modř

Lugolův roztok

(jádra buněk)

Zásobní roztoky barviv o nízké koncentraci

(zásobní 1%, k použití se silně ředí - až 0,05%

možnost rozpustit ve fyziologických tekutinách)

Přehled barvicích metod

BARVICÍ METODA	JÁDRO	CYTO PLAZ.	VAZ.	SVALY	ERYT ROC YTY	BARVIVA
H-E						
ŽLUTÝ TRICHOM						šafrán
MODRÝ TRICHOM						hematoxylin, anilinová modř, kyselý fuchsin
ZELENÝ TRICHOM						hematoxylin, kyselý fuchsin, světlá zeleň, oranž G
AZAN (HEIDENHAIN)						<u>azokarmín</u> , oranž G, anilinová modř
WEIGERT VAN GIESON						železitý hematoxylin, <u>pikrofuchsin</u>

Druhy barvení

Intravitální - barví se normální živé buňky, přímo v těle organismu

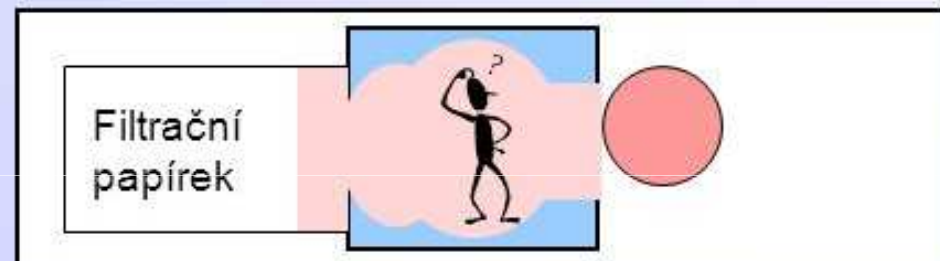
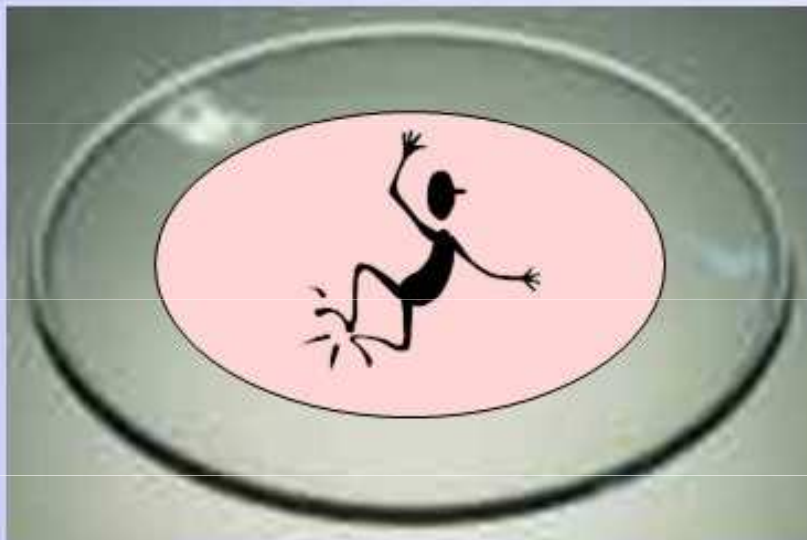
Drobné objekty se **vkládají přímo** do nízkoprocenních roztoků těchto barviv, nebo se **vstříkují** do živého organismu (obratlovci)

nebo tzv. **prosáváním** (bezobratlí)

Příklad:

neutrální červeň - potravní vakuoly prvoků

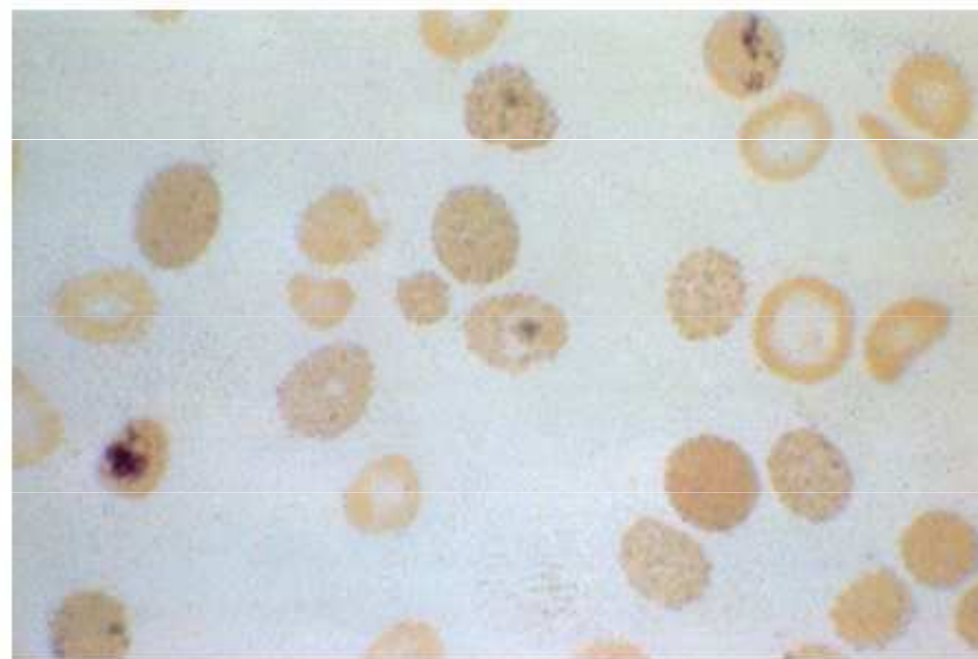
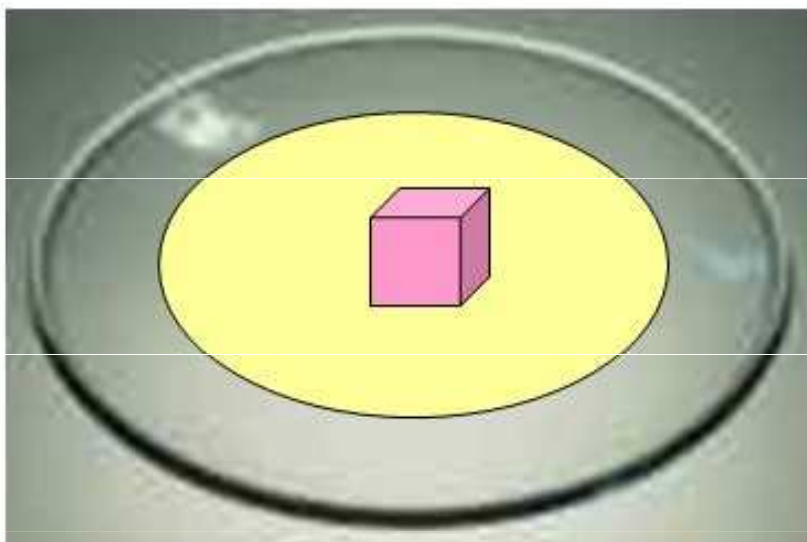
Janusova zeleň B - mitochondrie v plasmě prvoků

Druhy barvení

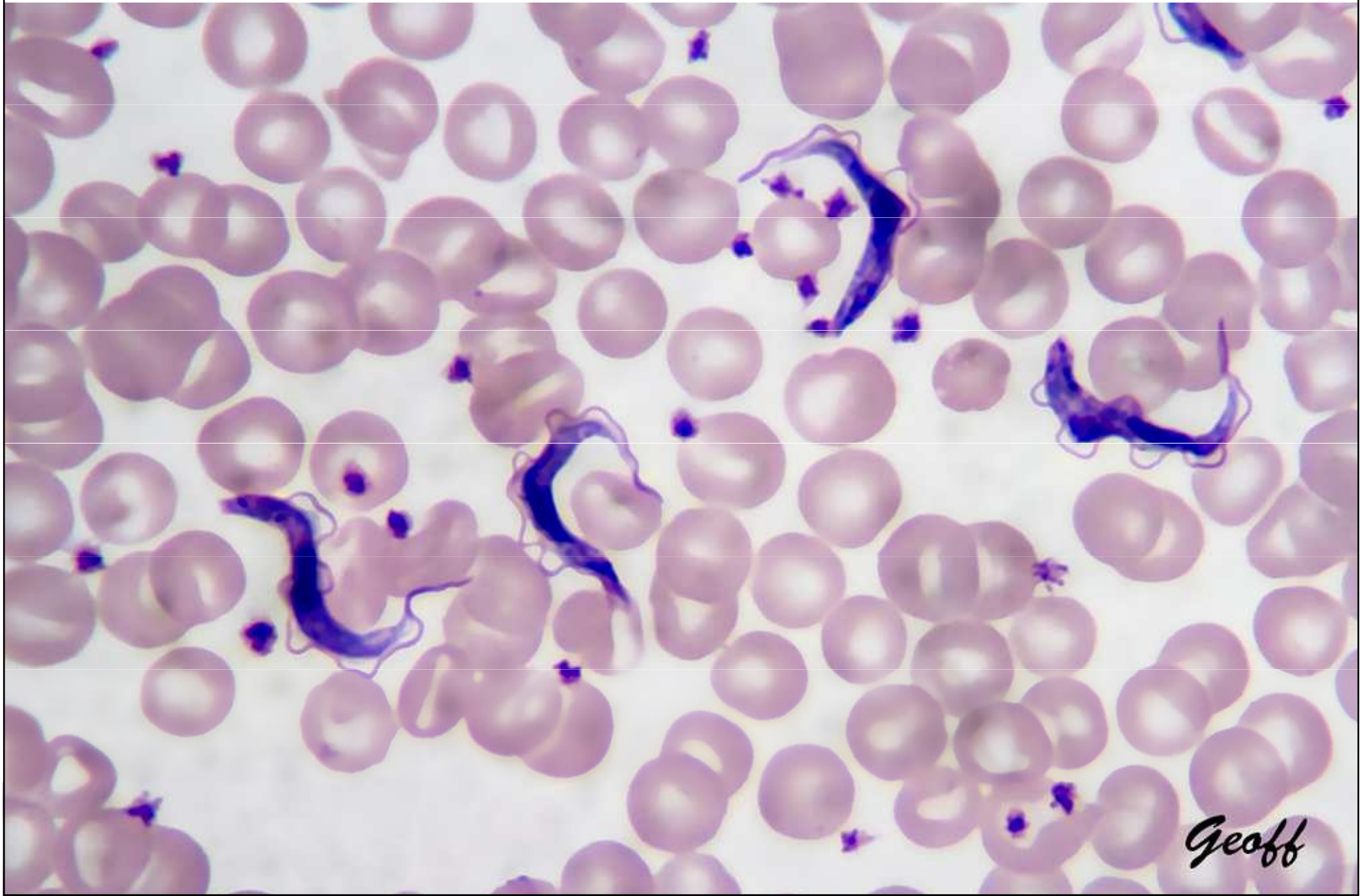
Supravitální - barvíme živé buňky vybrané z těla (kousky tkáně)

propustnost membrán je větší u oslabených buněk

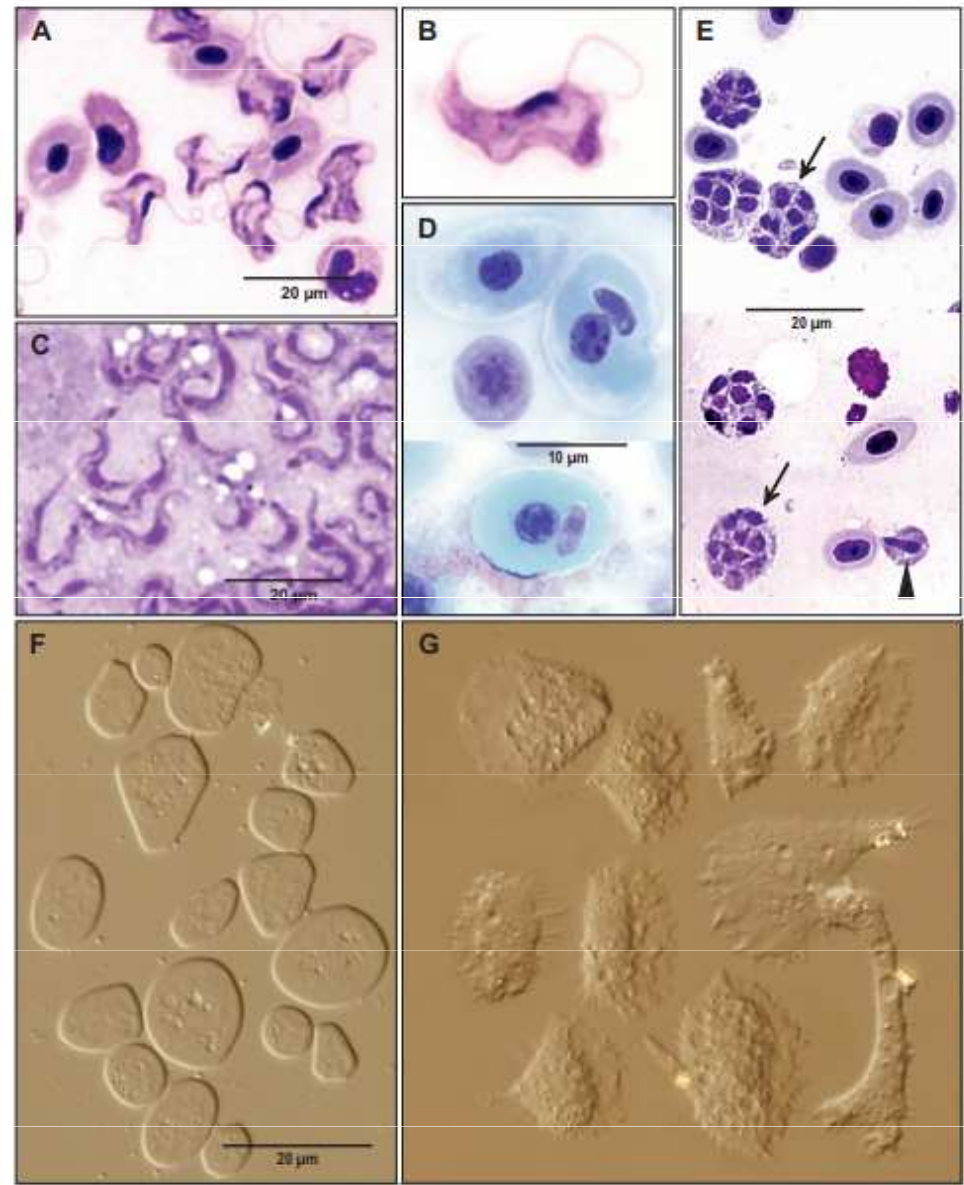
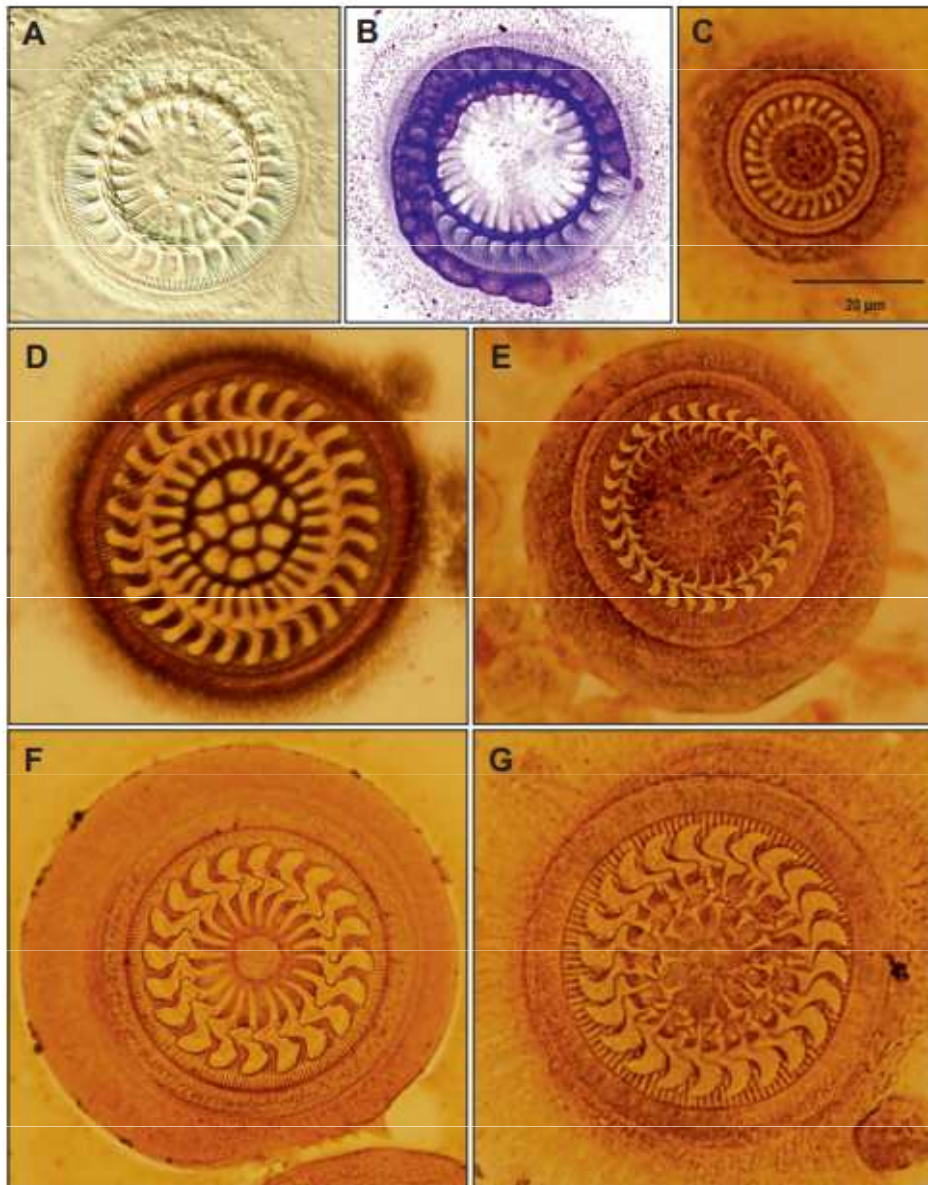
Supra vital stain in hemoglobin H disease that reveals Heinz bodies (golf ball appearance).

Barvení Giemsou - trypanosomy

Geoff

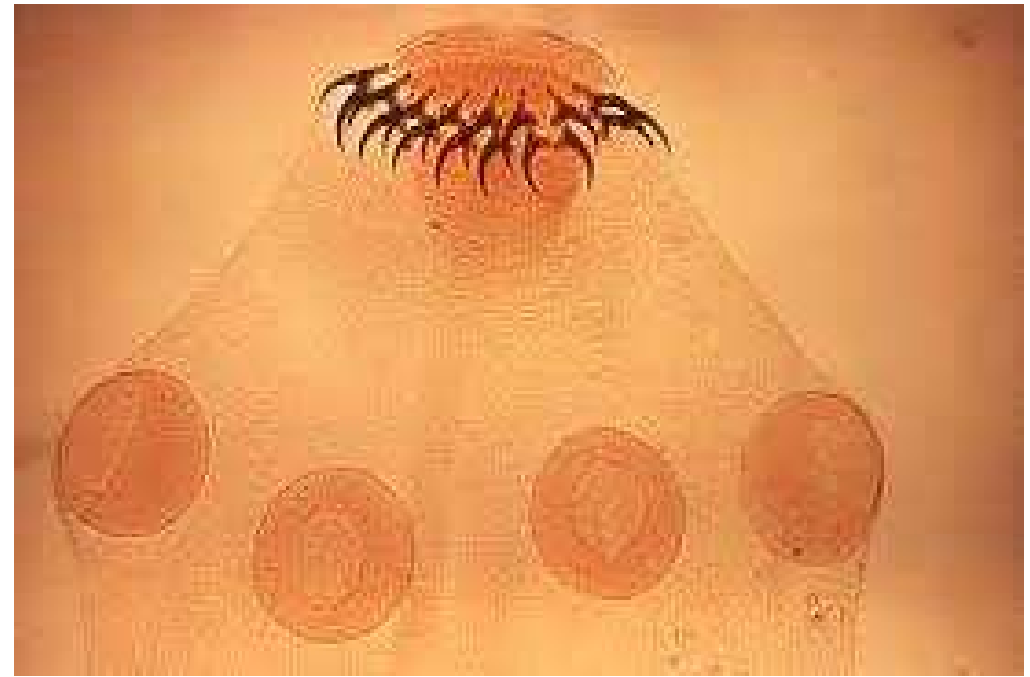
Barevné preparáty - protozoa

Barvené preparáty - motolice

Barvené preparáty tasemnice

Bright field

Eudiplozoon nipponicum

- Acetylcholine visualised with 5-bromo-chloro-indolyl acetate

(Zurawski T.H. et al., 2001)

Gomori Trichrom Staining

E. nipponicum

P. homoion

Sampling of parasite individual

Variety of monogenean body shapes and haptor morphology

Variety of types of scolexes of cestodes

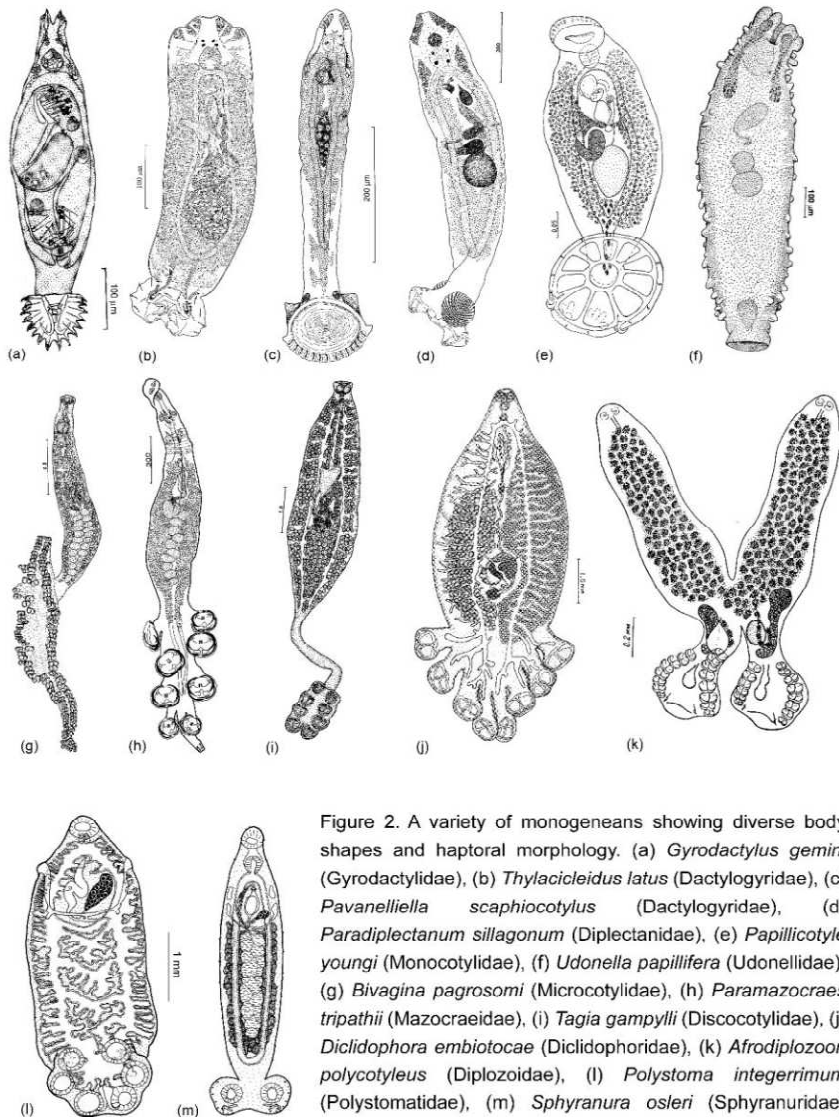
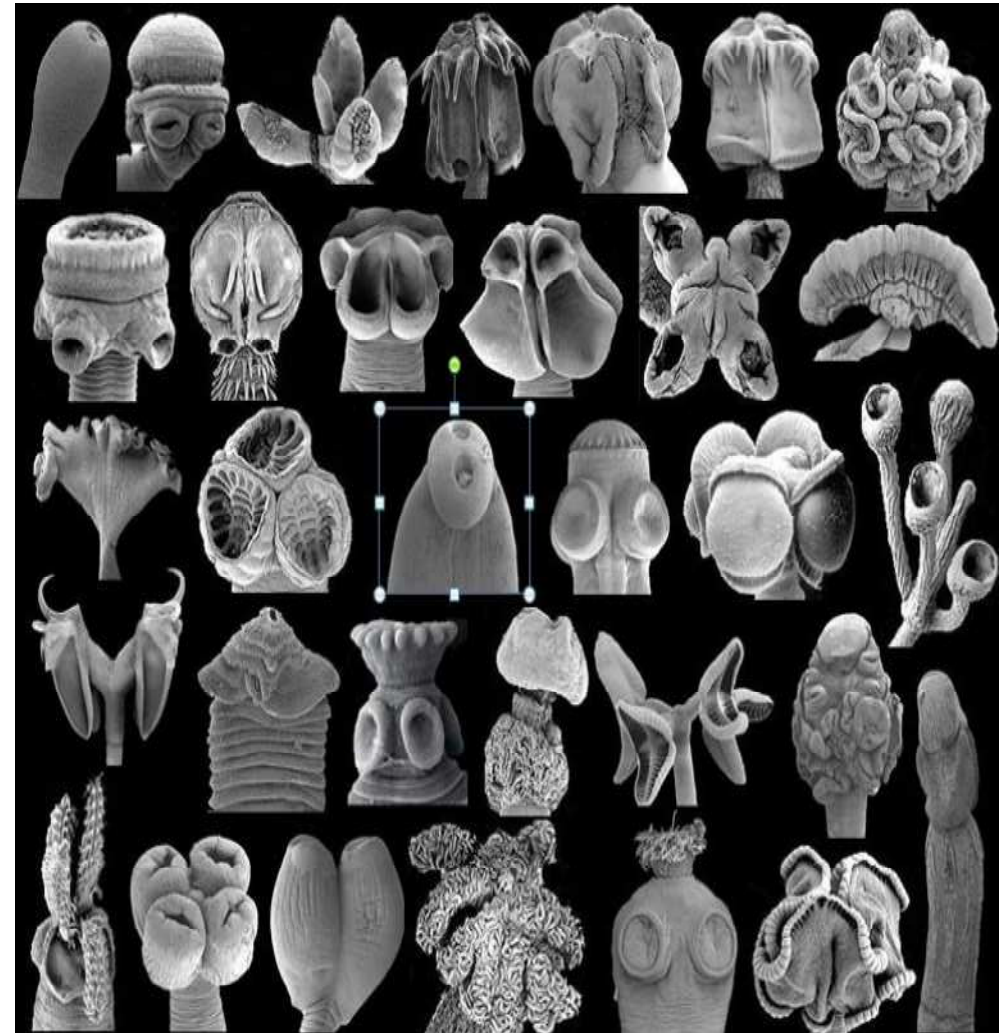
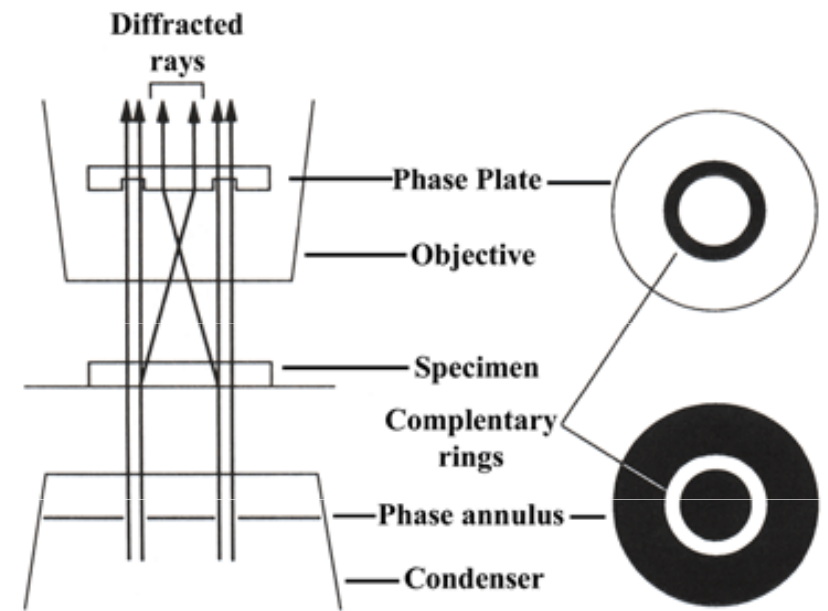

Figure 2. A variety of monogeneans showing diverse body shapes and haptor morphology. (a) *Gyrodactylus gemini* (Gyrodactylidae), (b) *Thylacicleidus latus* (Dactylogyridae), (c) *Pavanelliella scaphiocotylus* (Dactylogyridae), (d) *Paradiplectanum sillagonum* (Diplectanidae), (e) *Papillicotyle youngi* (Monocotylidae), (f) *Udonella papillifera* (Udonellidae), (g) *Bivagina pagrosomi* (Microcotylidae), (h) *Paramazocraes tripathii* (Mazocraeidae), (i) *Tagia gampylli* (Discocotylidae), (j) *Diclidophora embiotocae* (Diclidophoridae), (k) *Afrodiplozoon polycotyleus* (Diplozoidae), (l) *Polystoma integerrimum* (Polystomatidae), (m) *Sphyranura osleri* (Sphyranuridae)

Phase contrast (PC)

- PC enhances contrasts of transparent and colorless objects by influencing the optical path of light
- Light passing through a transparent part of the specimen travels slower and, due to this is shifted compared to the uninfluenced light
- Difference in phase is not visible to the human eye → change in phase can be increased to half a wavelength by a transparent phase-plate in the microscope and thereby causing a difference in brightness
- Transparent object becomes shining out in contrast to its surroundings

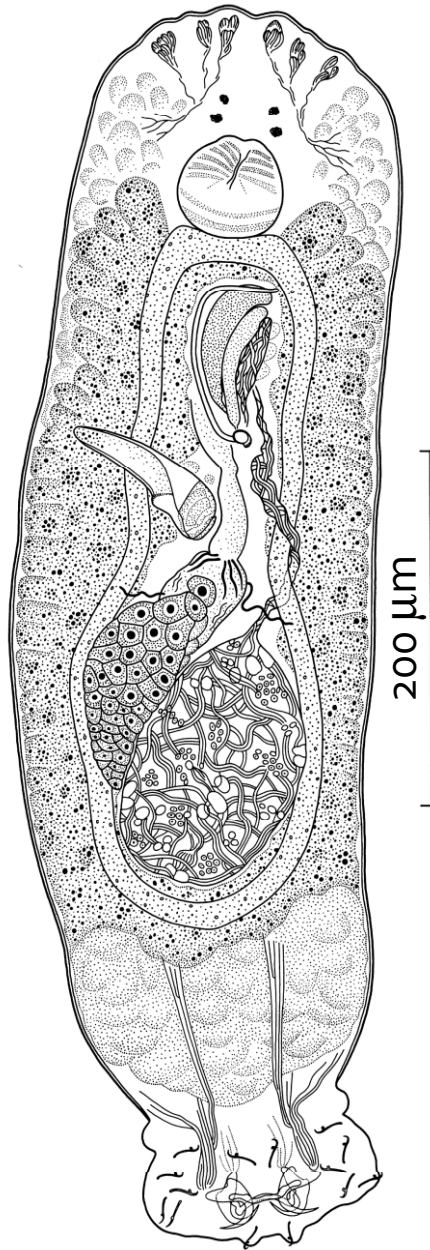

I. Organismal and structural diversity - species identification

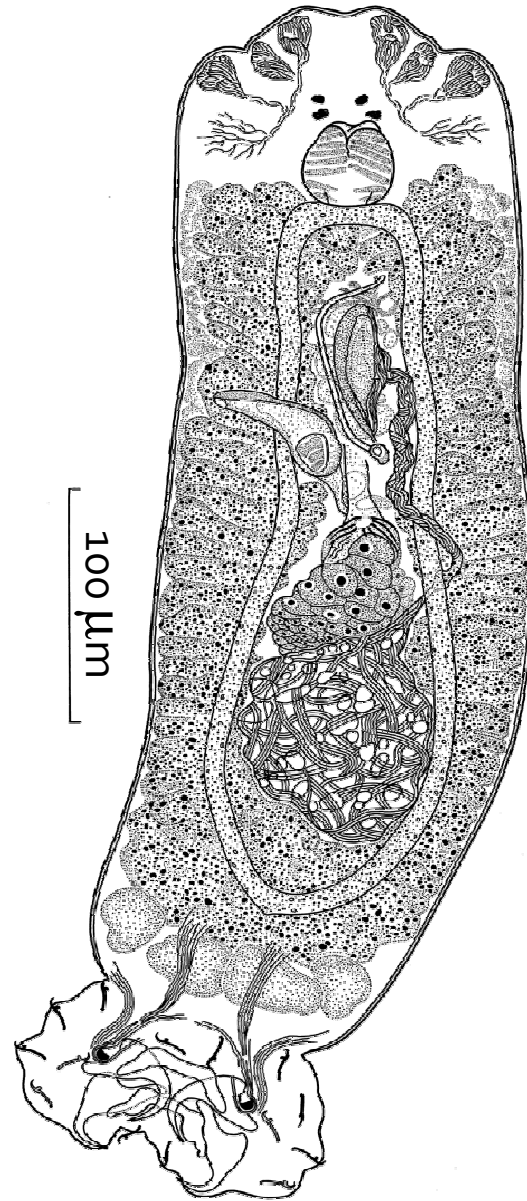

Drawings: microscope Olympus BX 50 equipped with a phase contrast optics and drawing tube; **Measurements:** Digital Image Analysis

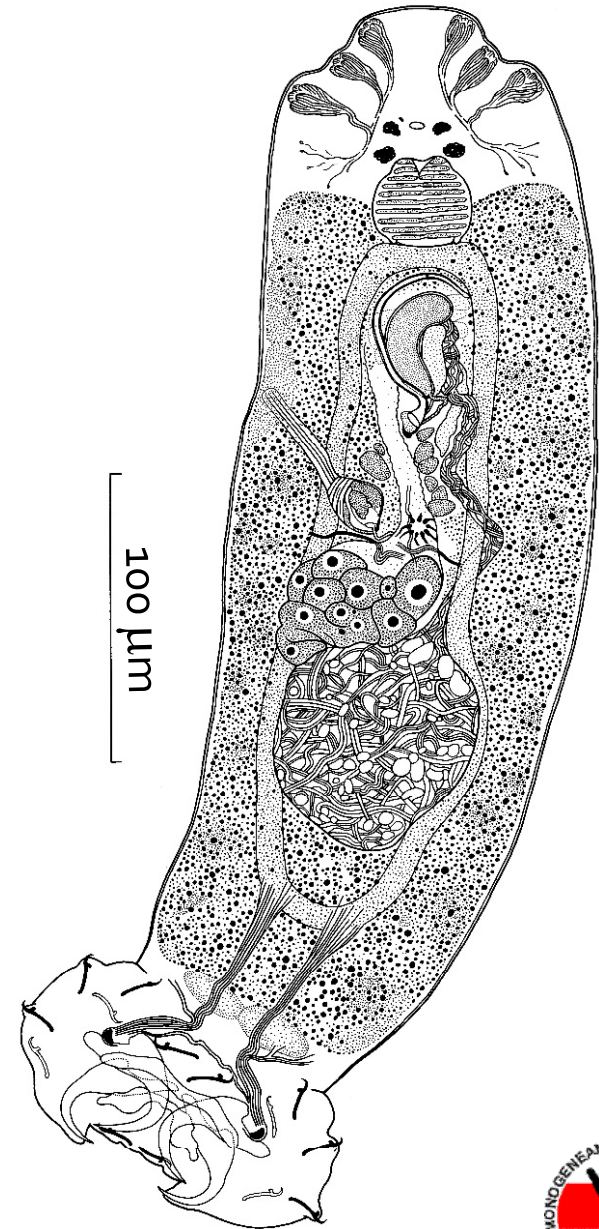
Thylacicleidus serendipitus

Thylacicleidus
sp. 1

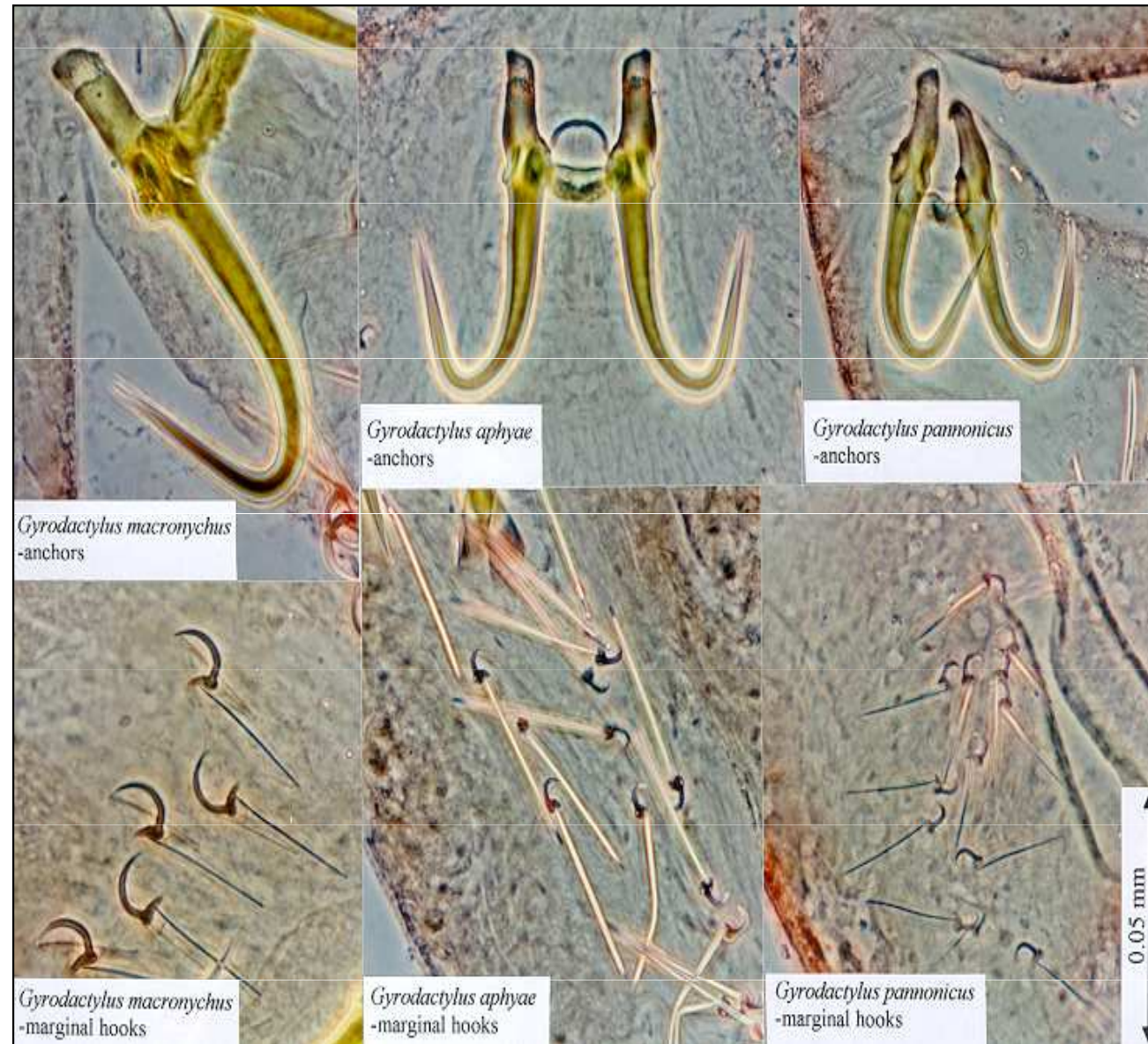

Thylacicleidus
sp. 2

Laboratoř speciální mikroskopie

Fázová mikroskopie

**Thylacicleidus
serendipitus**

**Thylacicleidus
sp. 1**

**Thylacicleidus
sp. 2**

Nomarski differential interference contrast

- DIC Nomarski
- mid-1950s - Georges Nomarski modified the Wollaston prism
- Living or stained specimens, which often yield poor images when viewed in brightfield illumination, are made clearly visible by optical rather than chemical means

Differential Interference Contrast Schematic

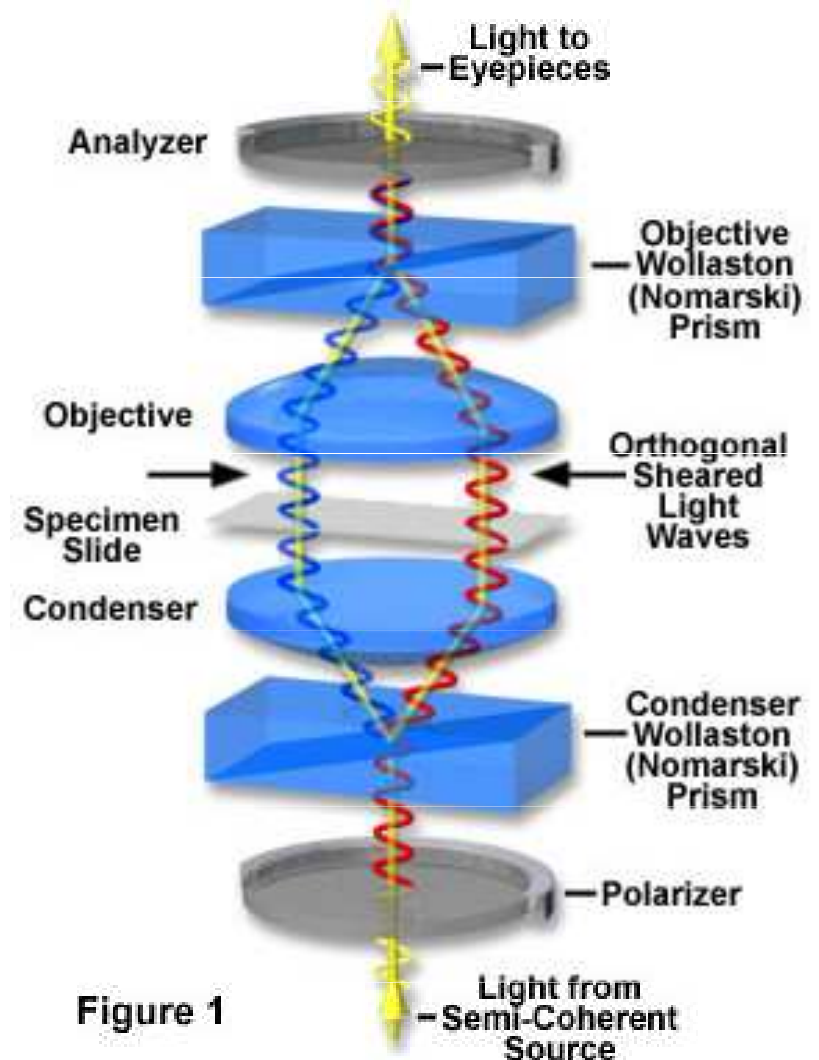
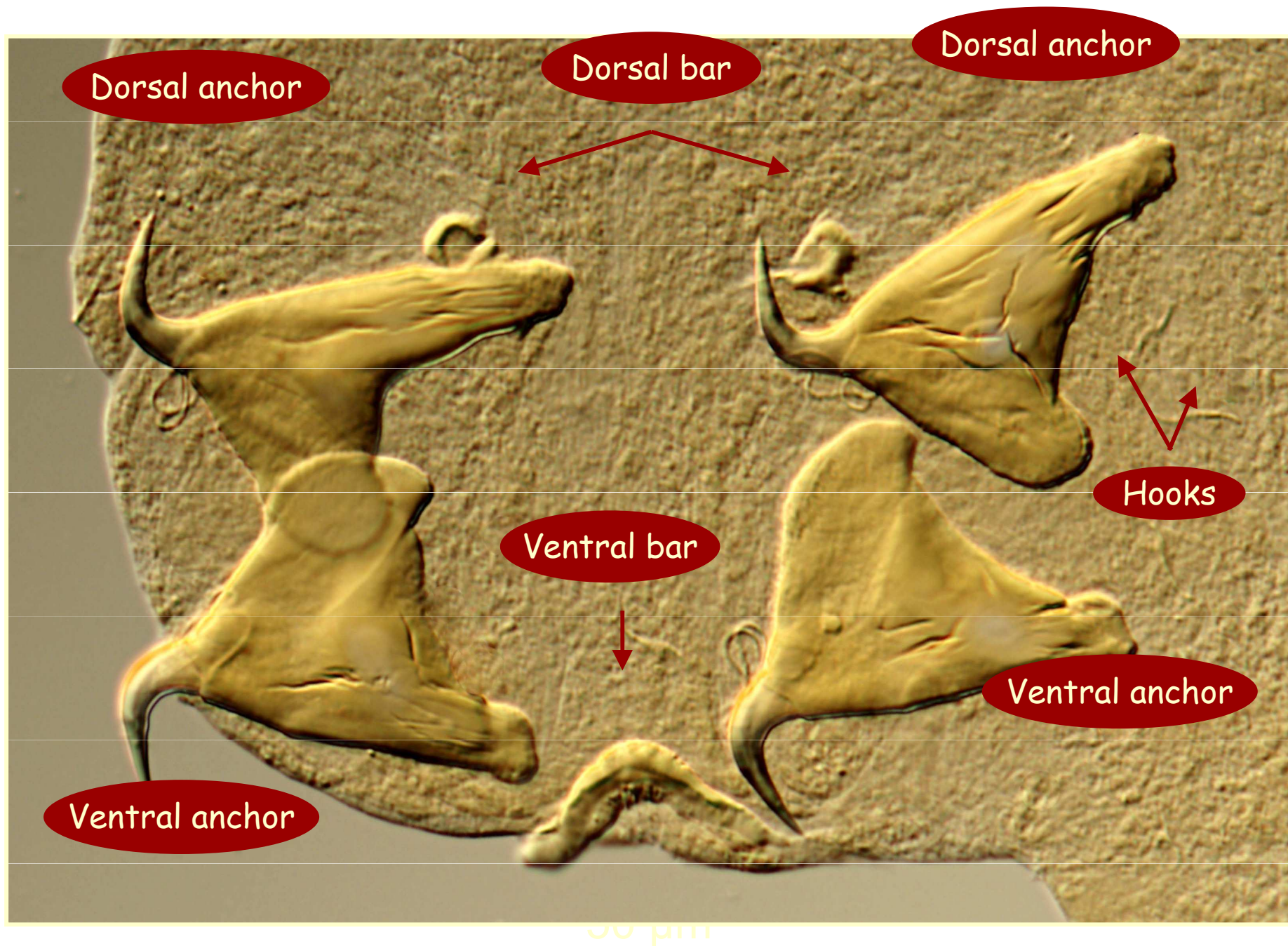
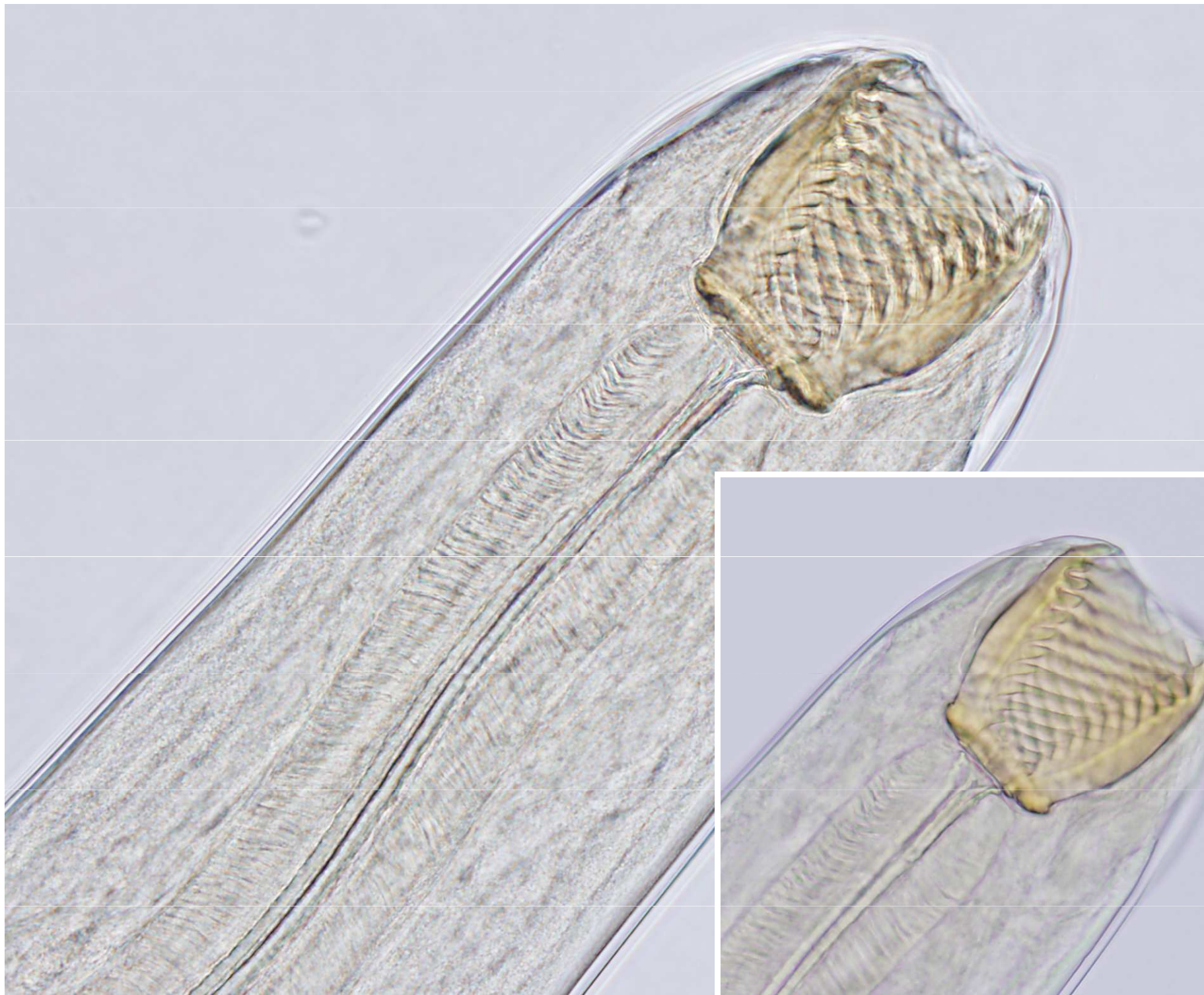

Figure 1

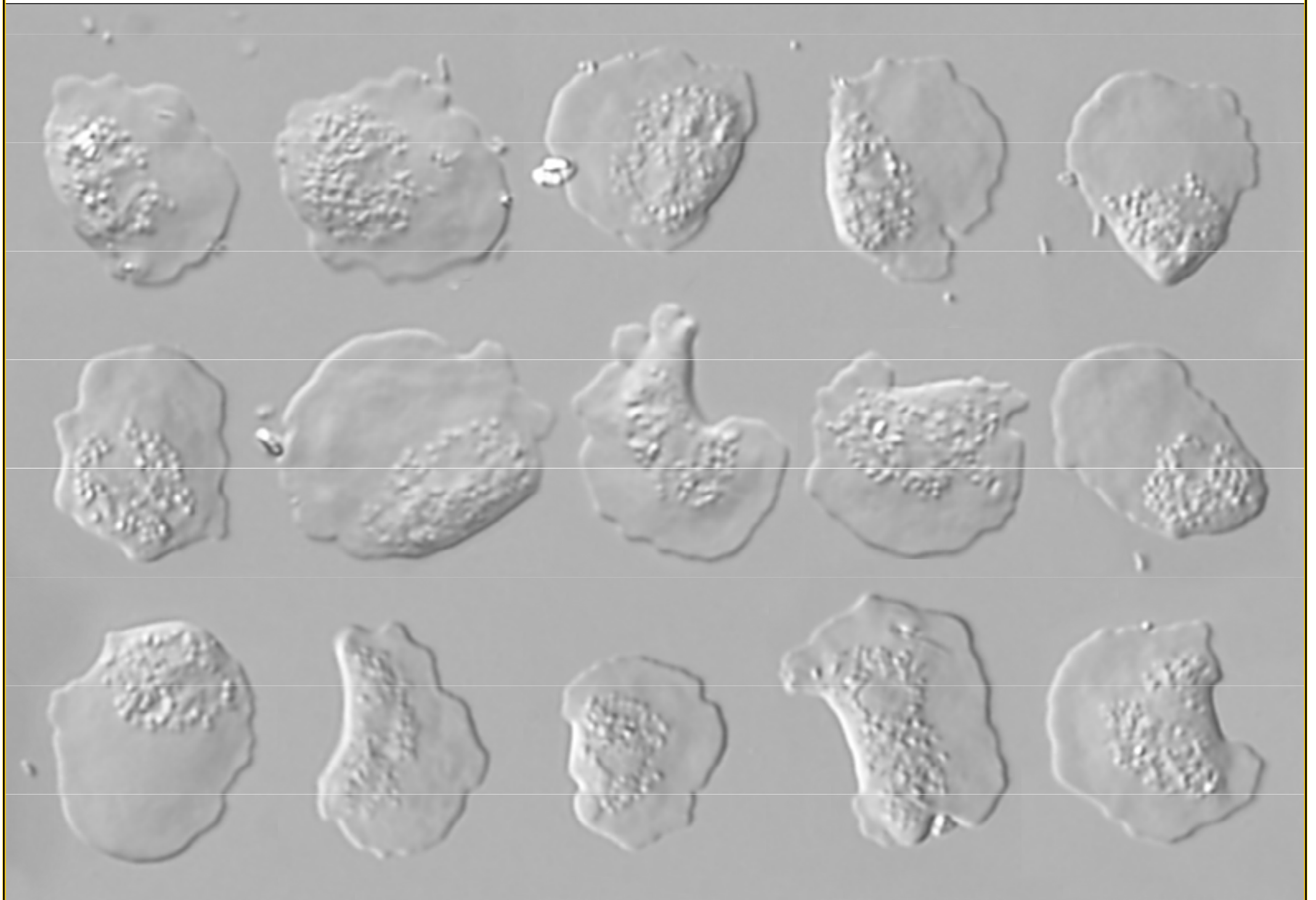
Laboratoř speciální mikroskopie (DIC Nomarski)

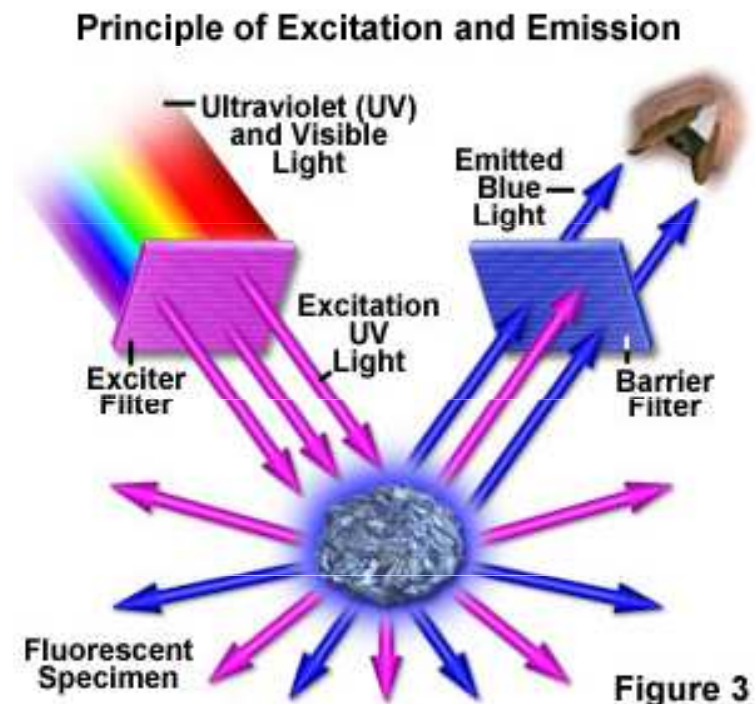

Model parasites group: free living amoebae

Fluorescent illumination

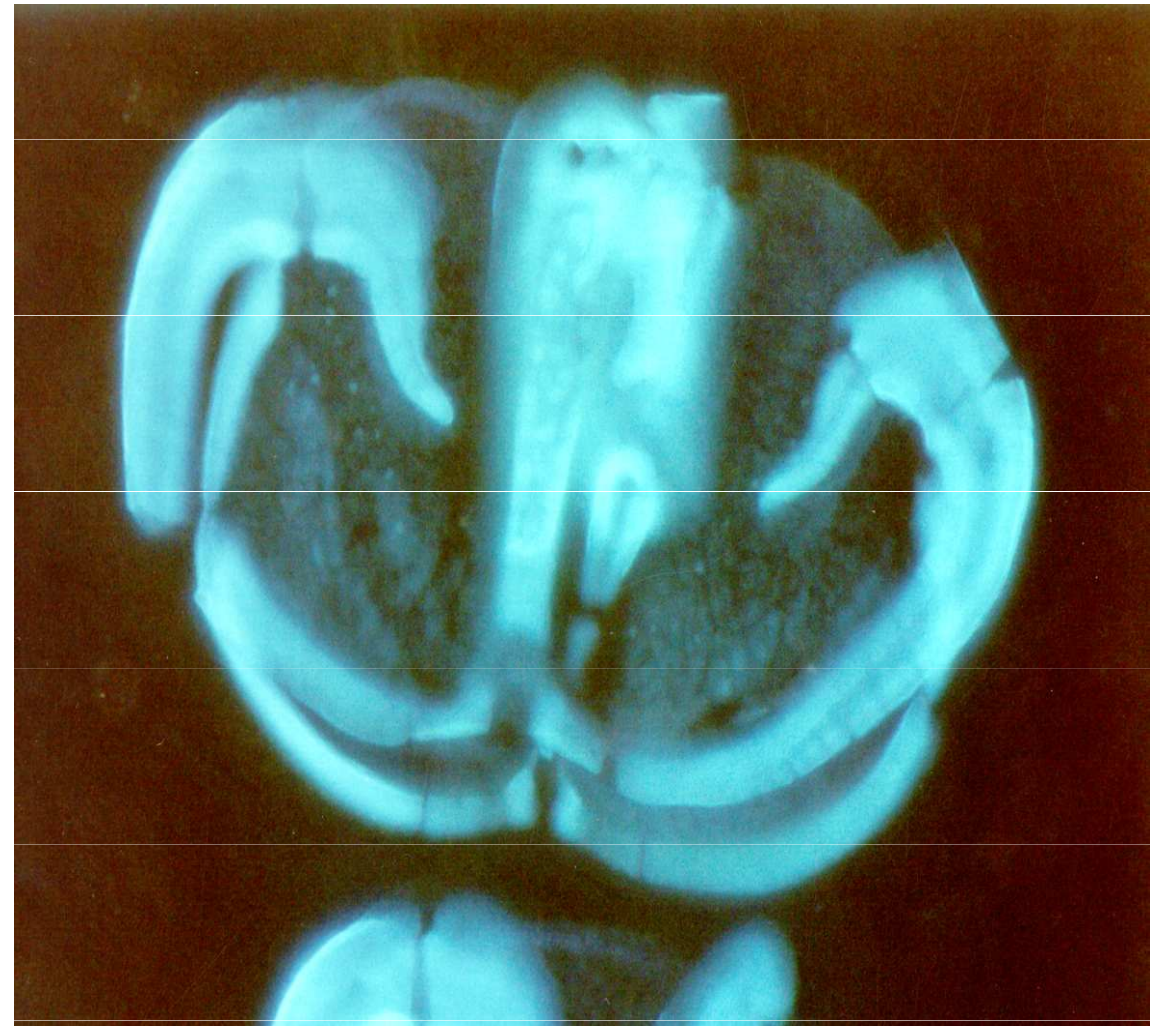
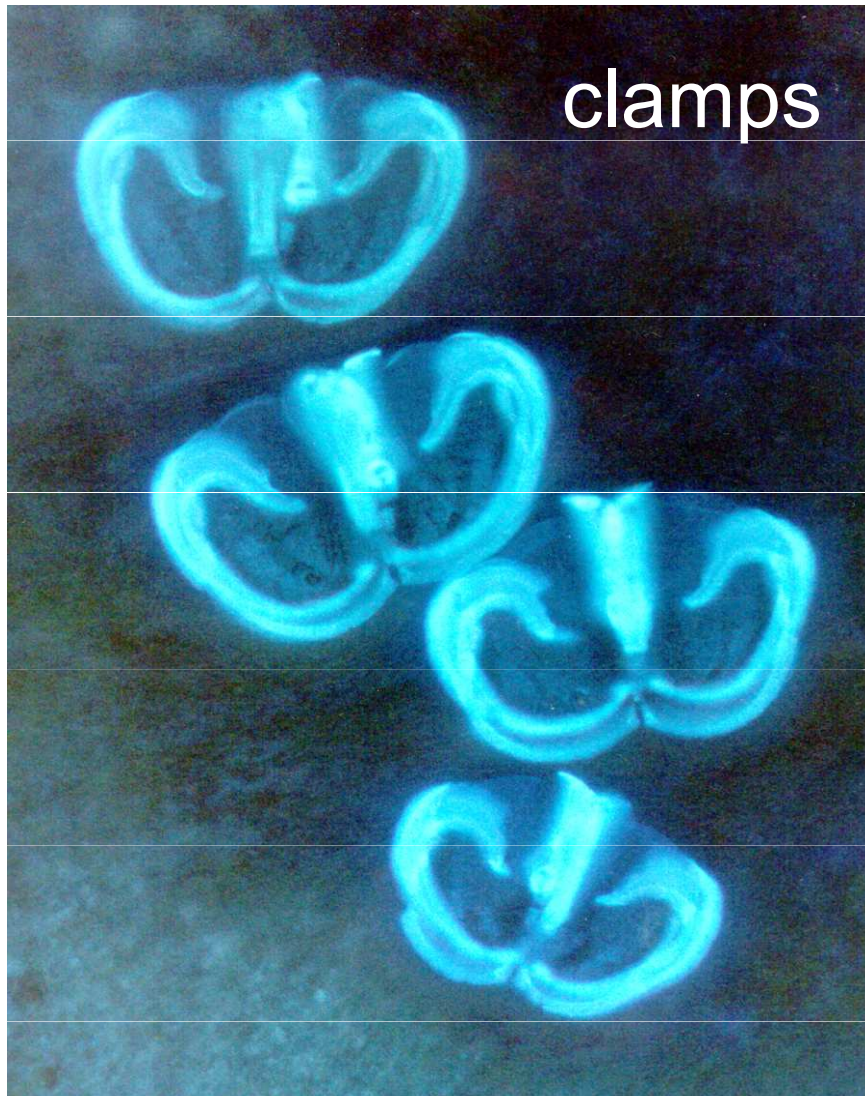
- emission of light by a substance that has absorbed light or other electromagnetic radiation of a different wavelength
- emitted light has:
  - longer wavelength
  - lower energy

Fluorescenční mikroskopie

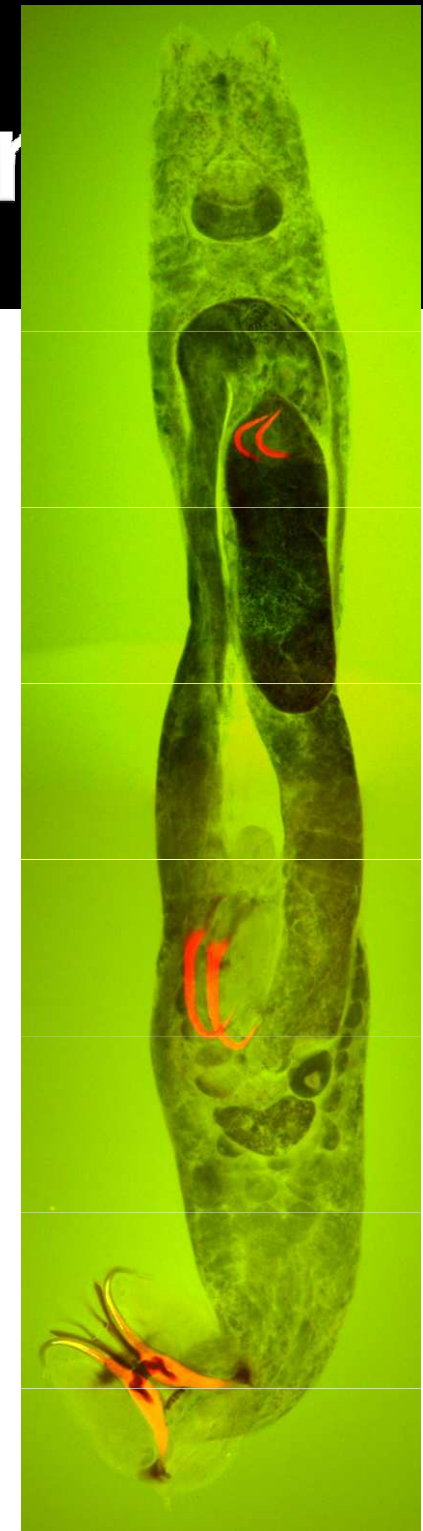
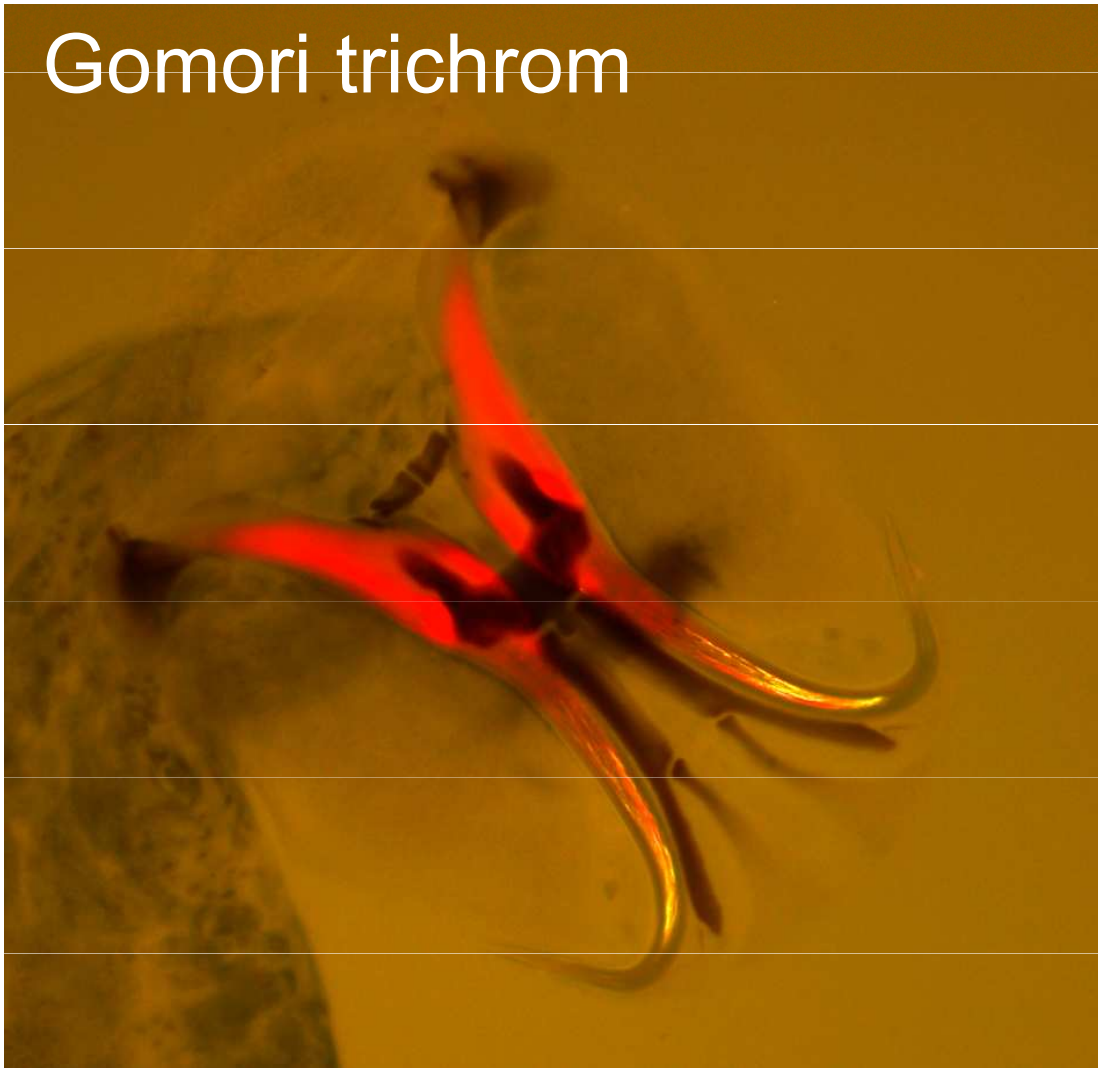
Fluorescent illumination

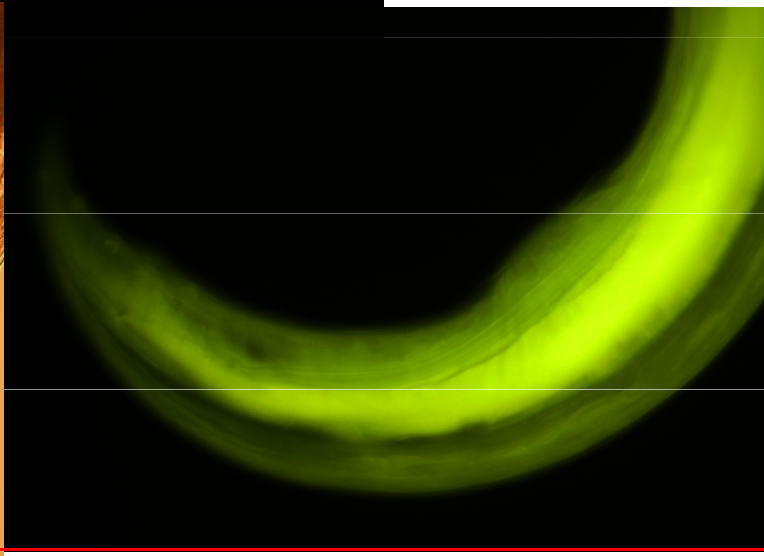
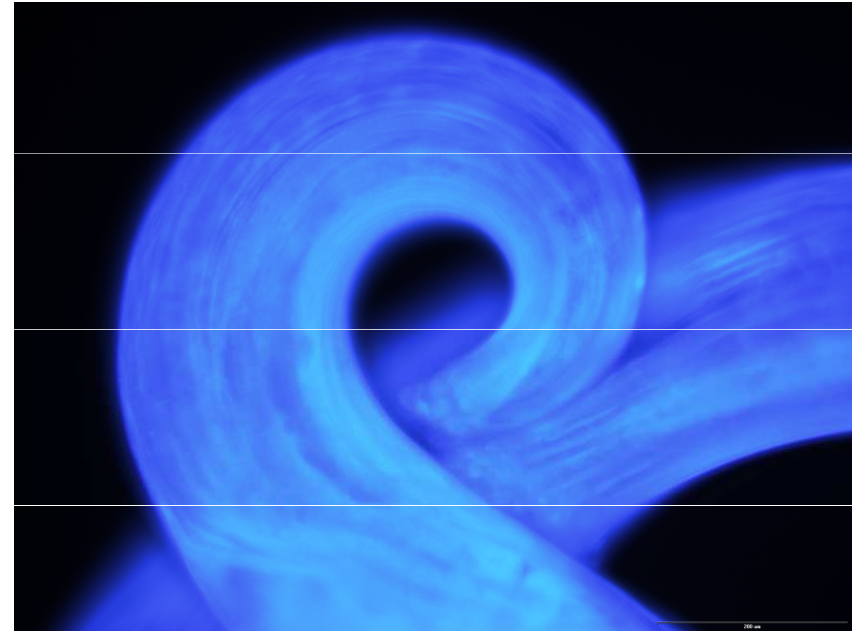
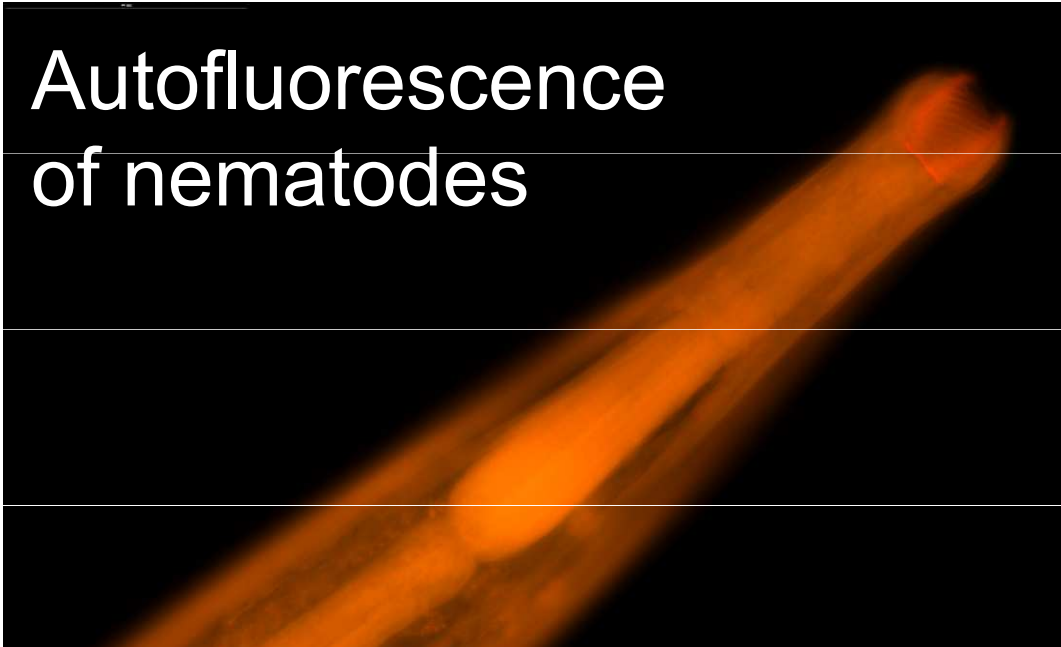
Fluorescent illumination

Gomori trichrom

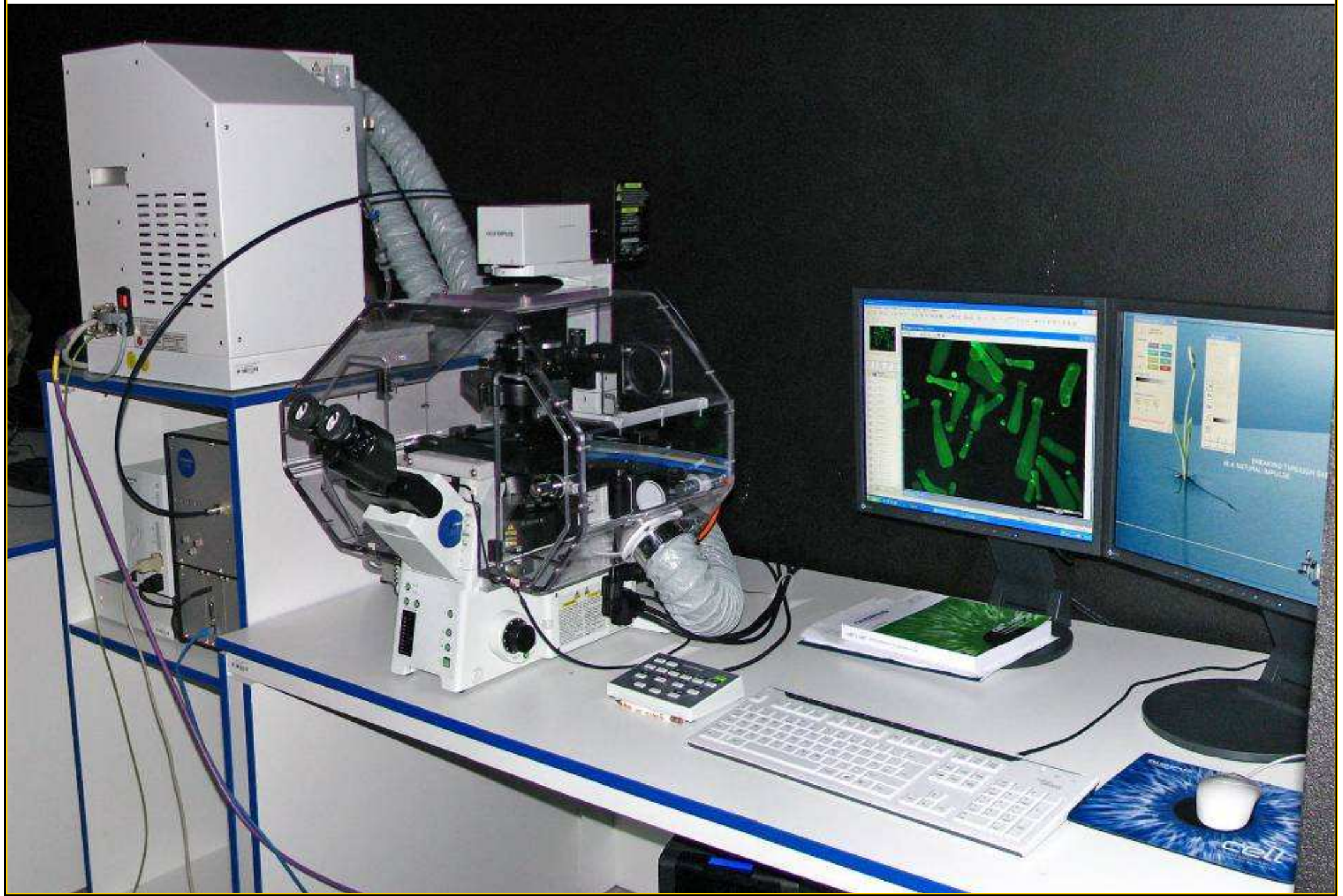

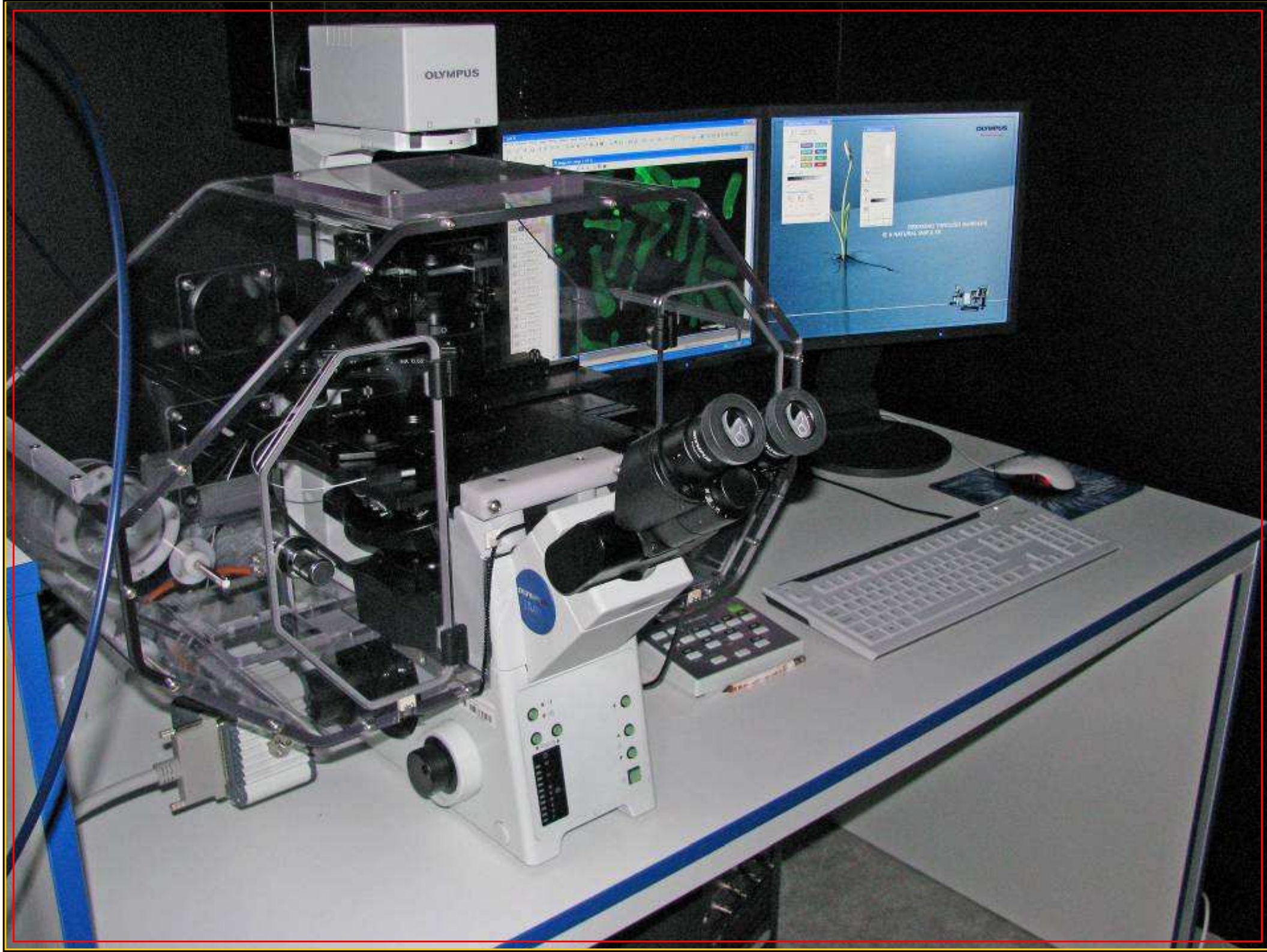
Fluorescent illumination

Autofluorescence
of nematodes

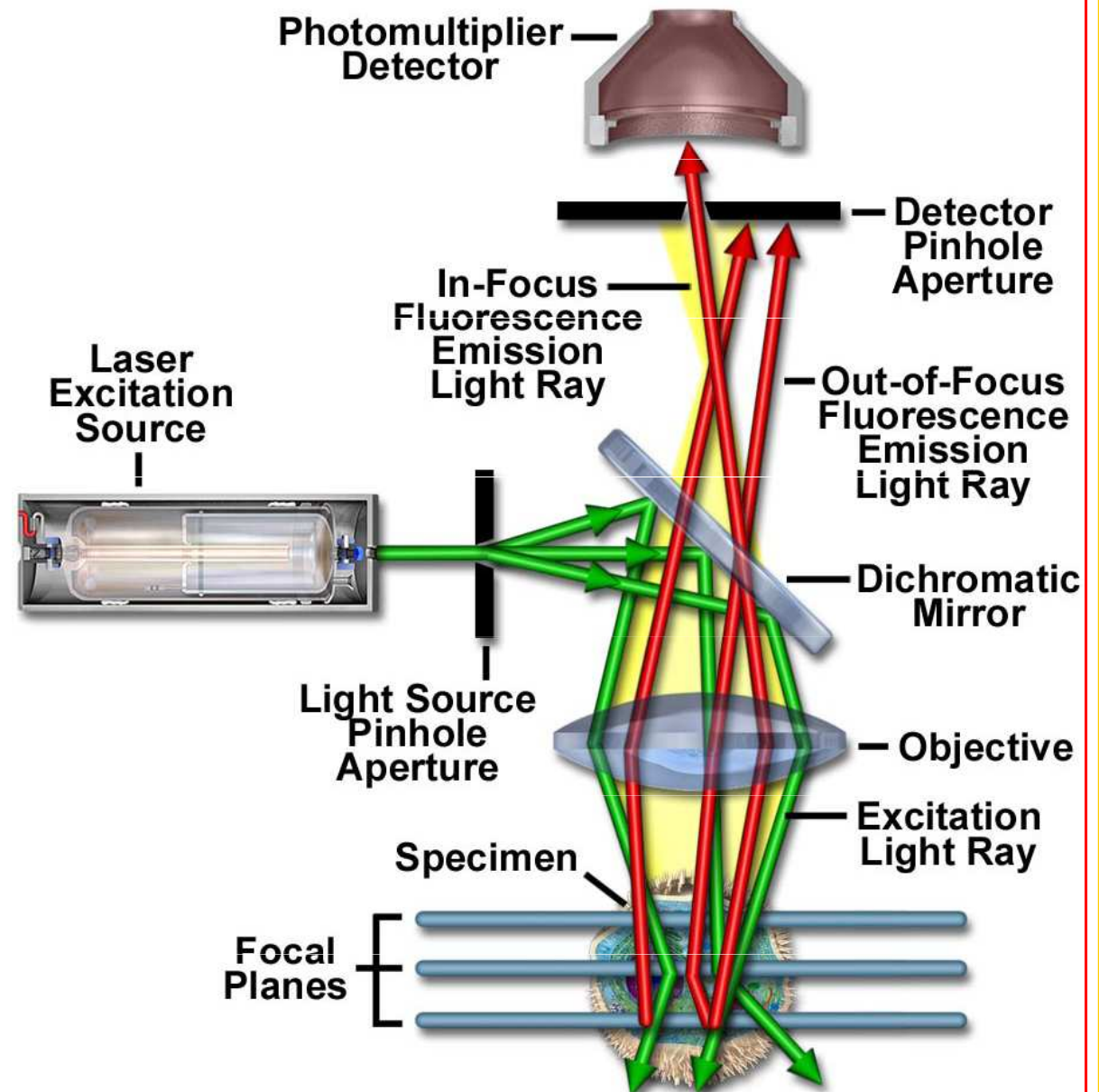
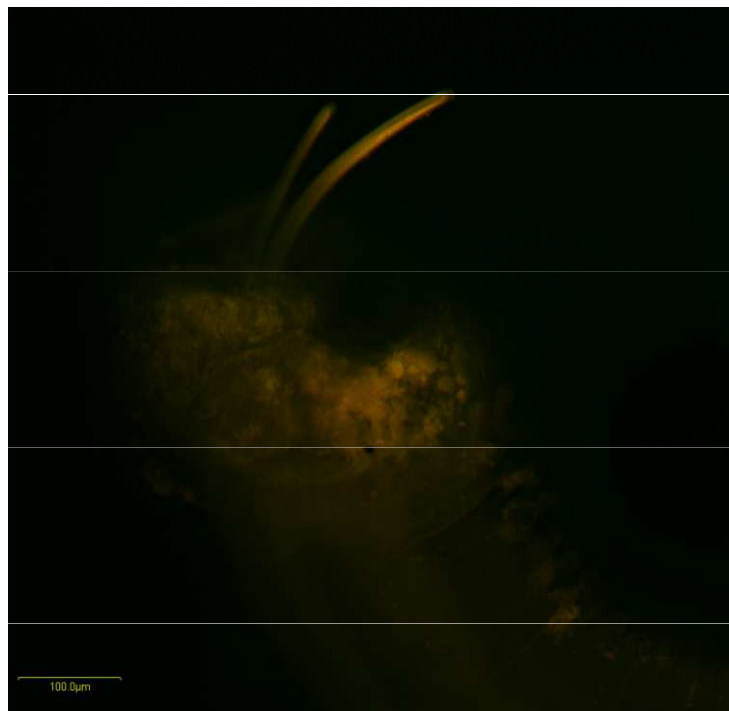

Olympus Cell^R - motorizovaný invertovaný mikroskop se systémem rychlé fluorescence pro sledování procesů v živých buňkách

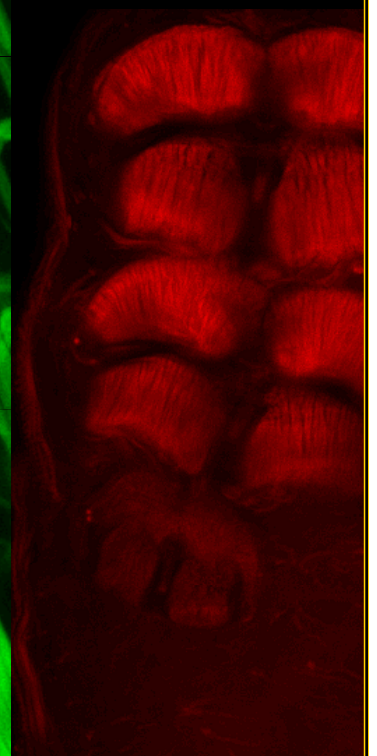
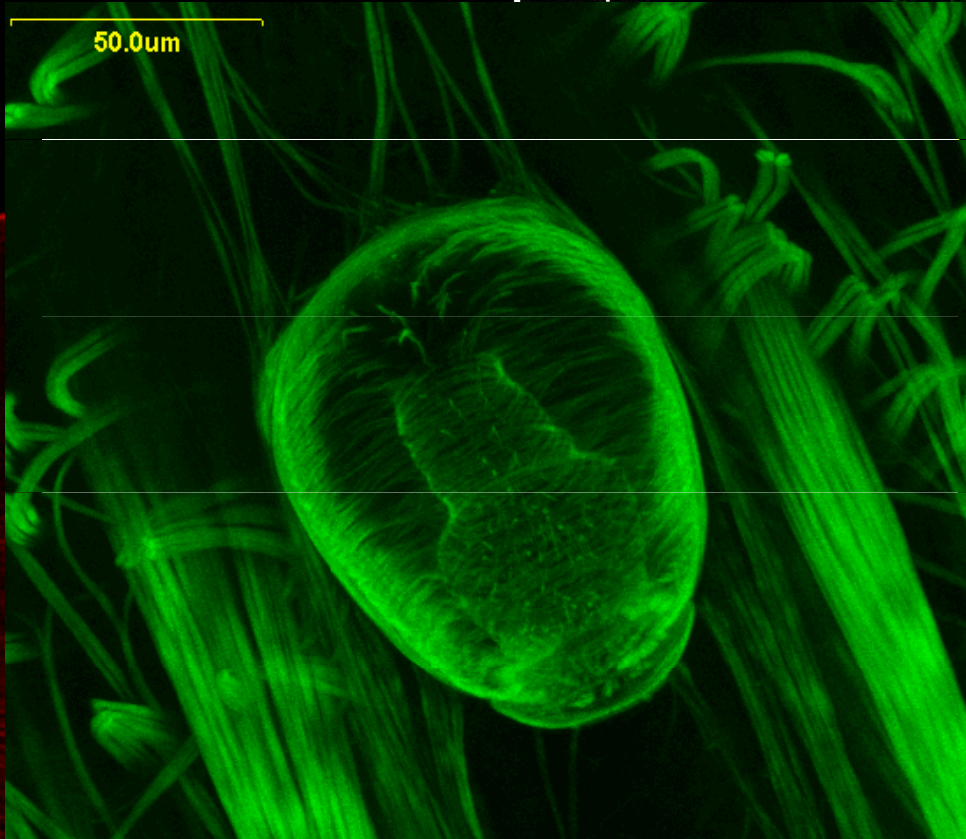
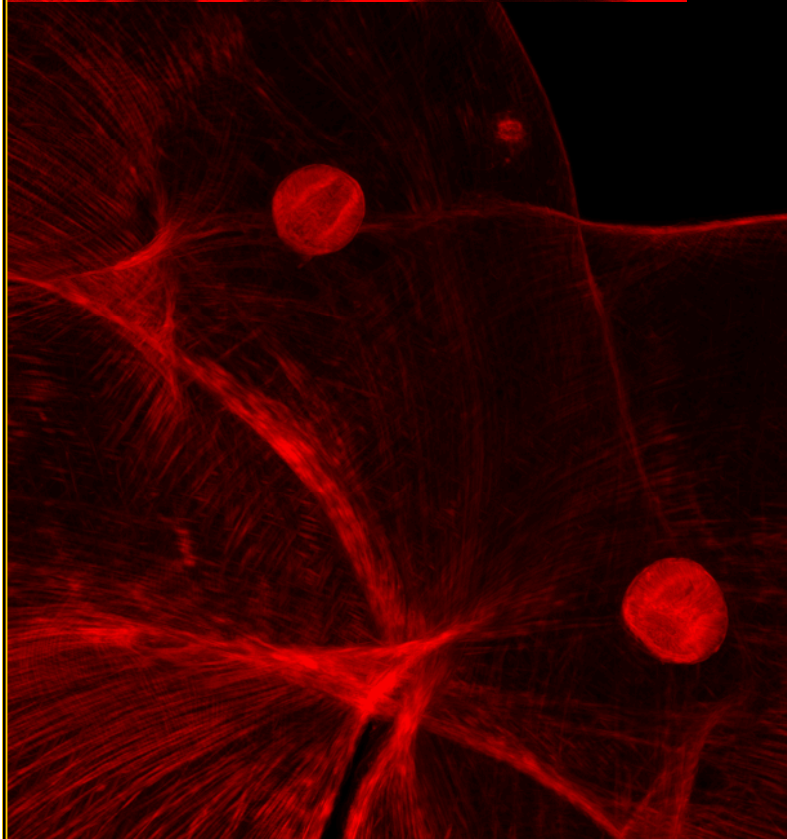
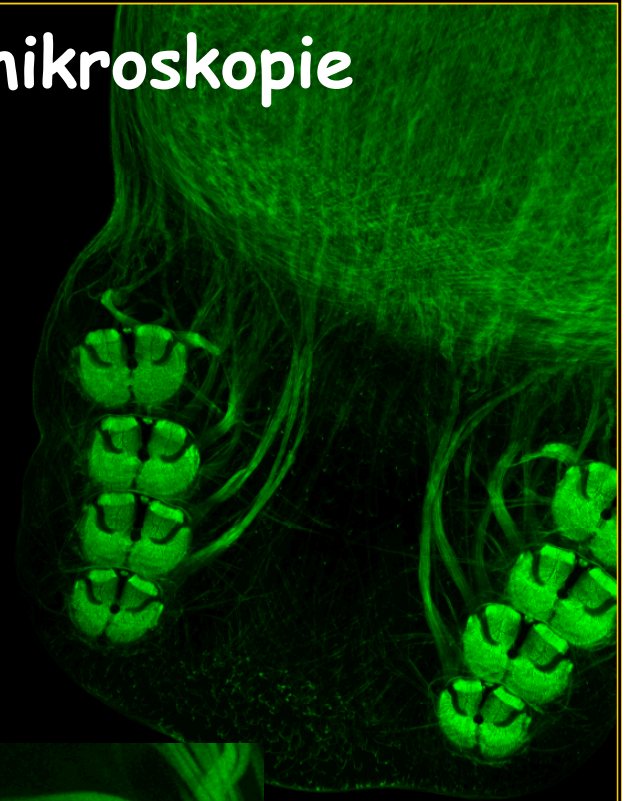
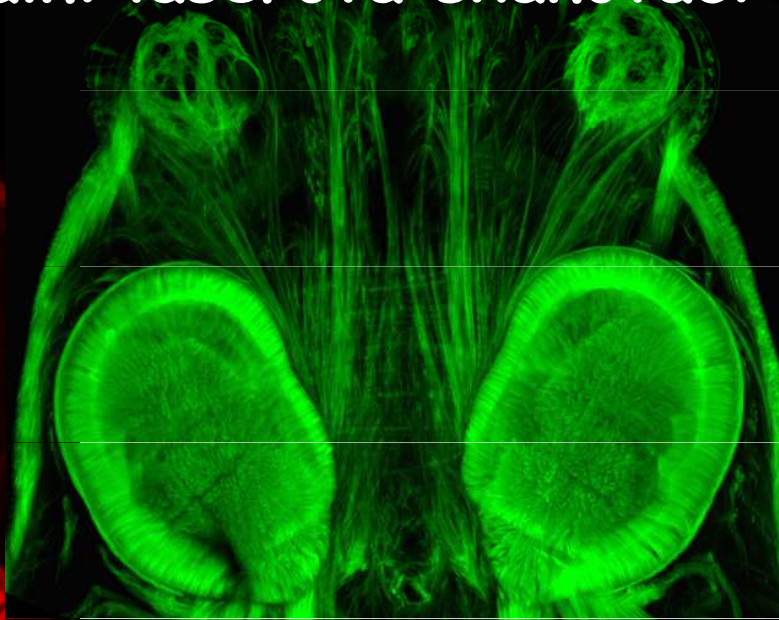
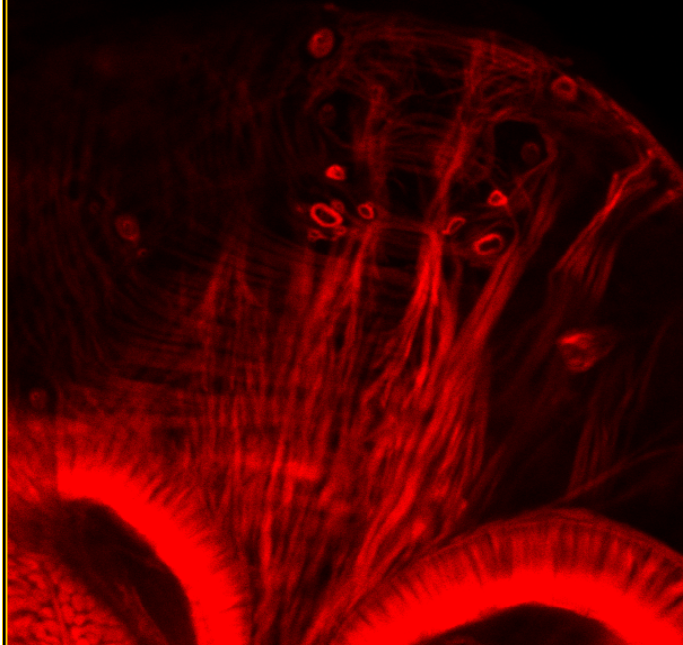
Confocal Laser Scanning Microscopy

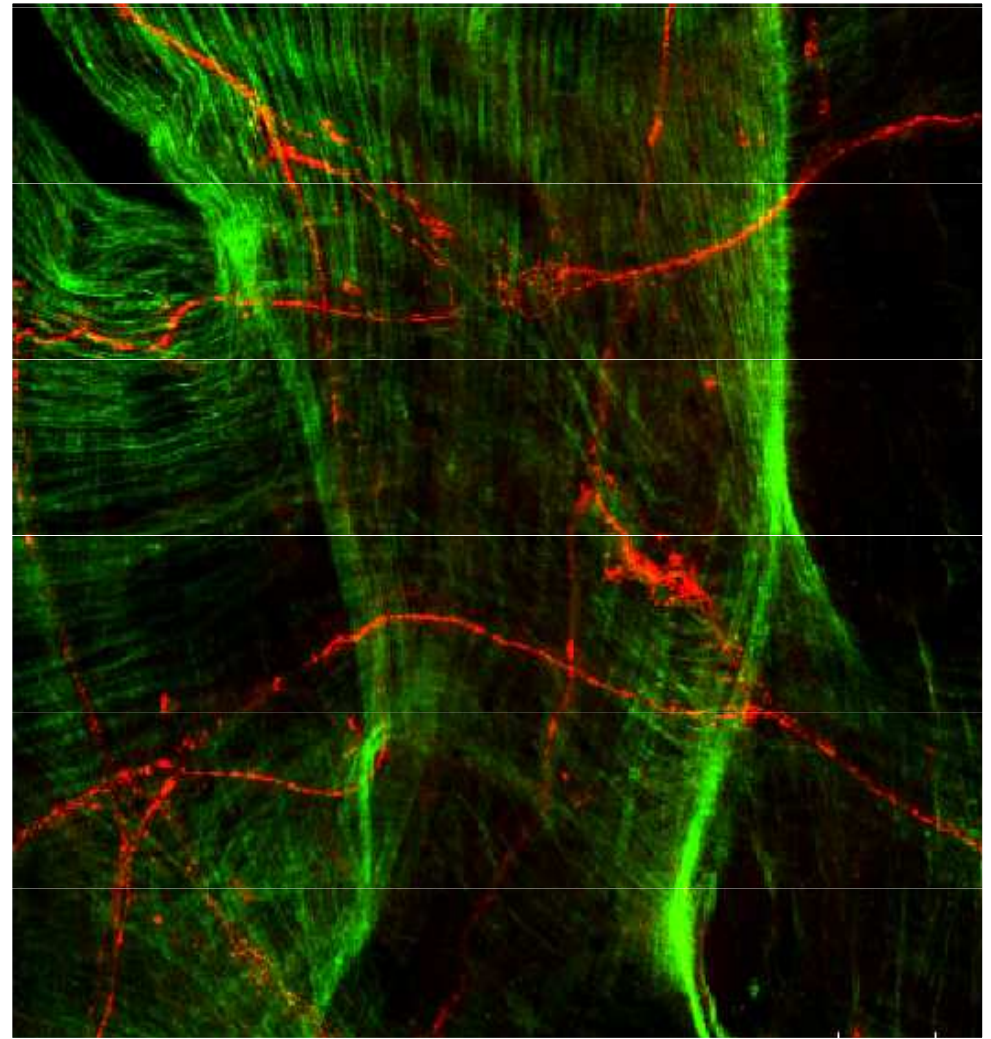
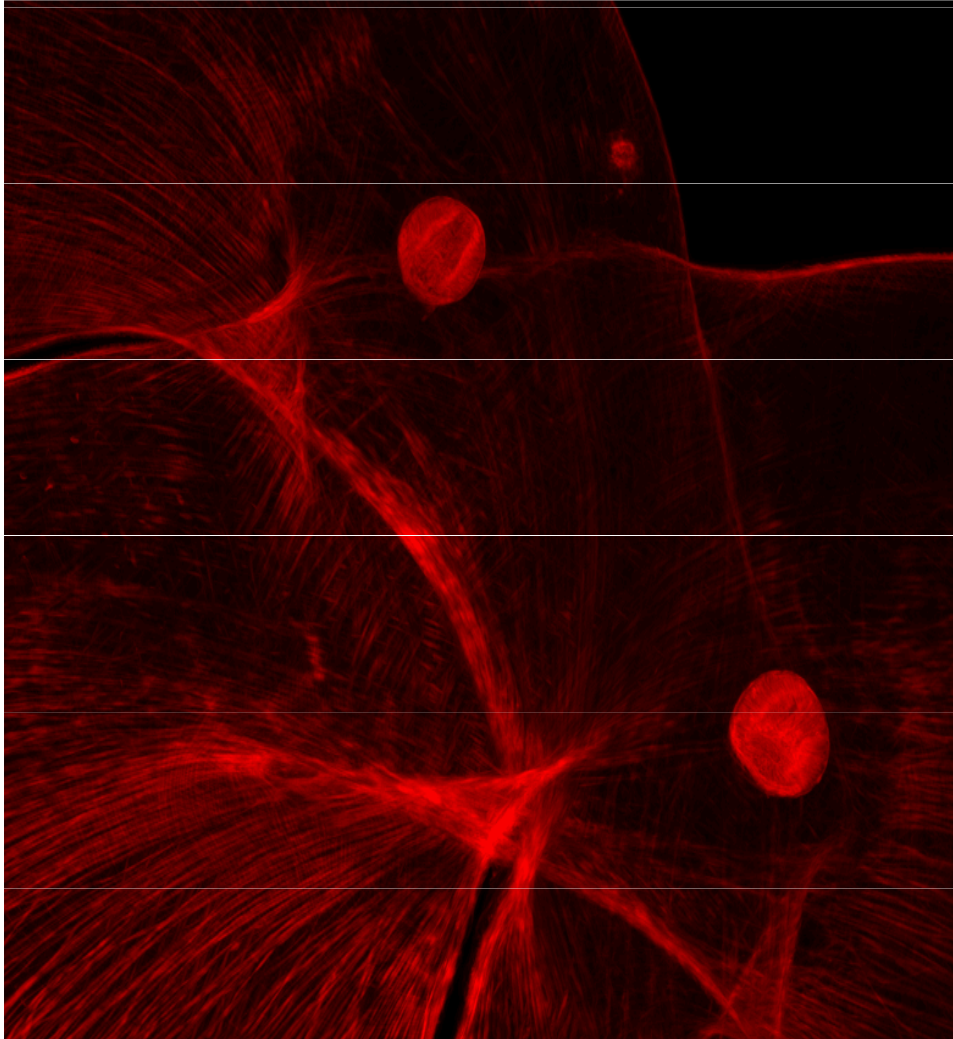
CLSM

CLSM - Konfokální laserová skanovací mikroskopie

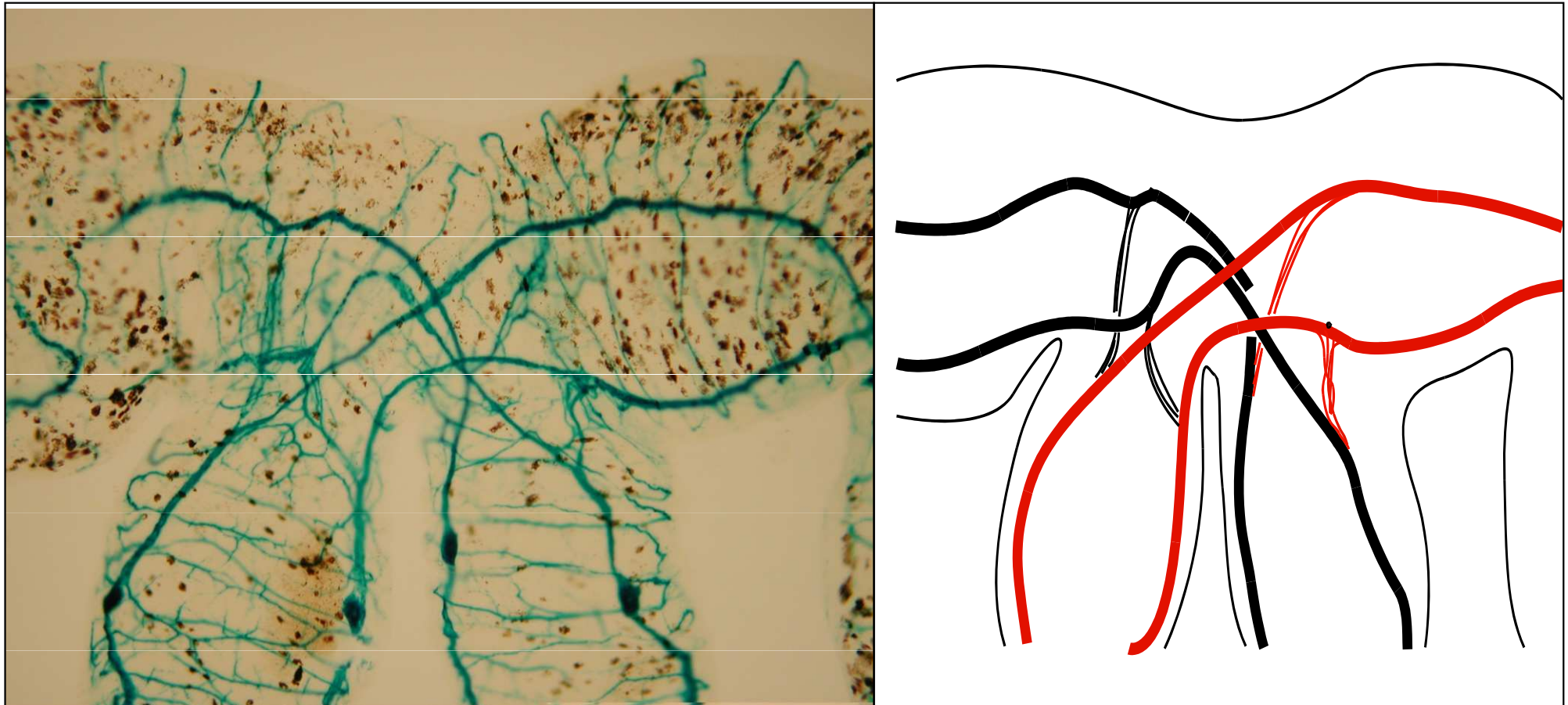

Možnost kombinace barvicích technik

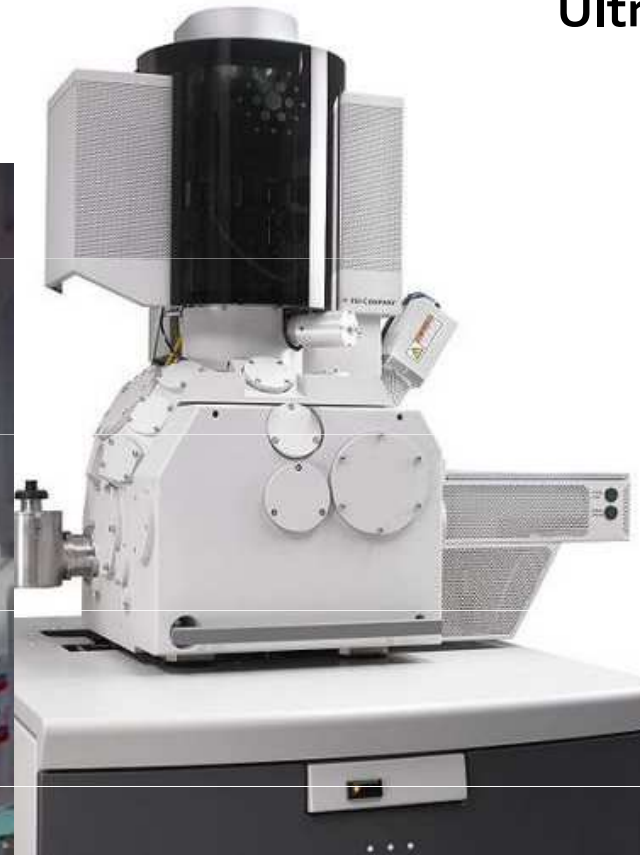
Schematic illustration of neuronal interspecific connectivity between 2 heterogenic CNS

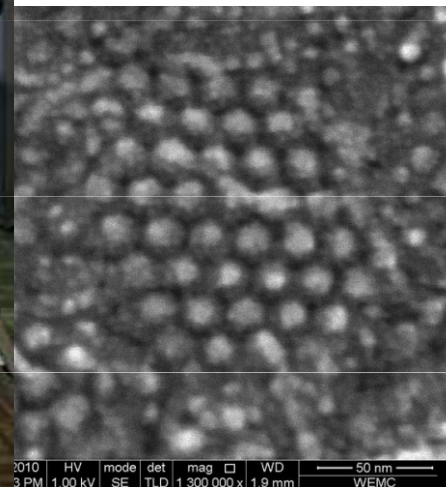
Zurawski T.H. et al., 2003: Microscopic evaluation of neural connectivity between paired stages of *Eudiplozoon nipponicum*. J. Parasitol 89:198-200

Elektronová mikroskopie

(Transmission Electron
Aberration-corrected Microscope)

Magellan (FEI).

resolutions
below one
nanometer

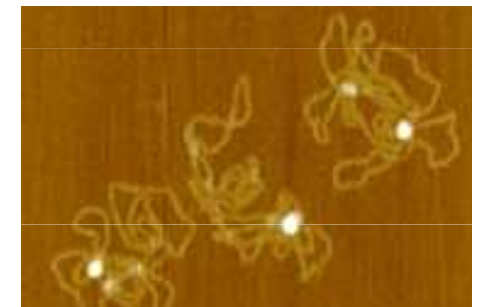
www.fei.com

Ultra High Resolution SEM

AFM

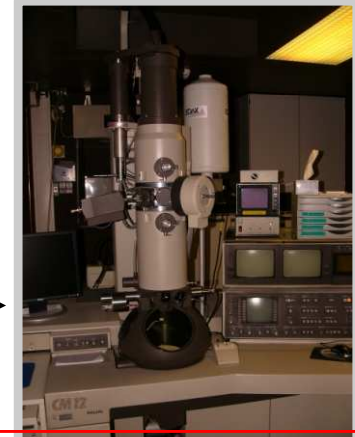
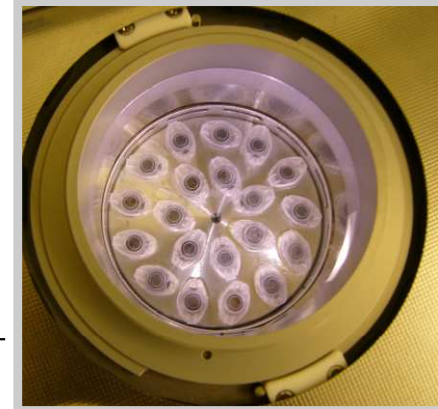
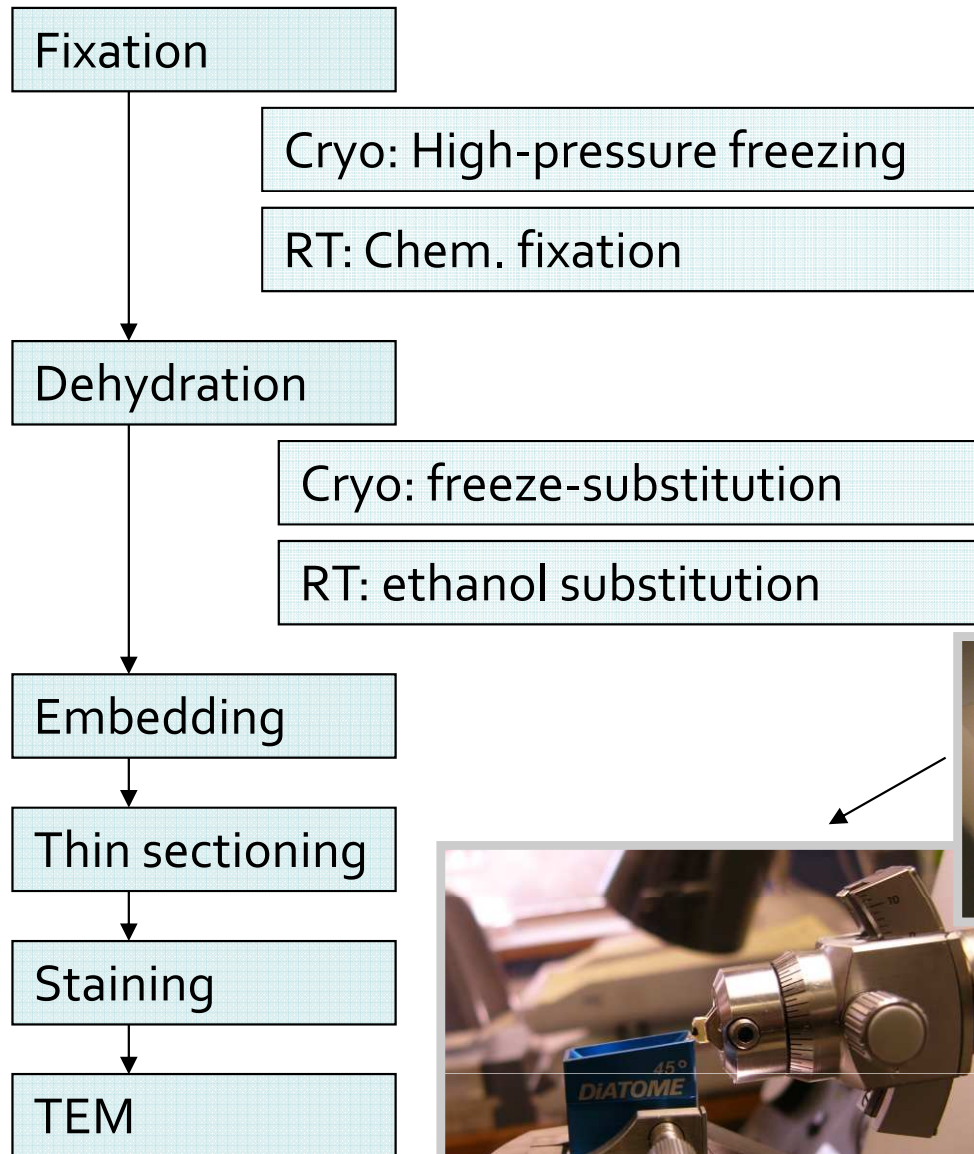

Example of AFM image is shown below where the shape of single DNA and protein molecules are seen. (<http://nano.uib.no/AFM.php>)

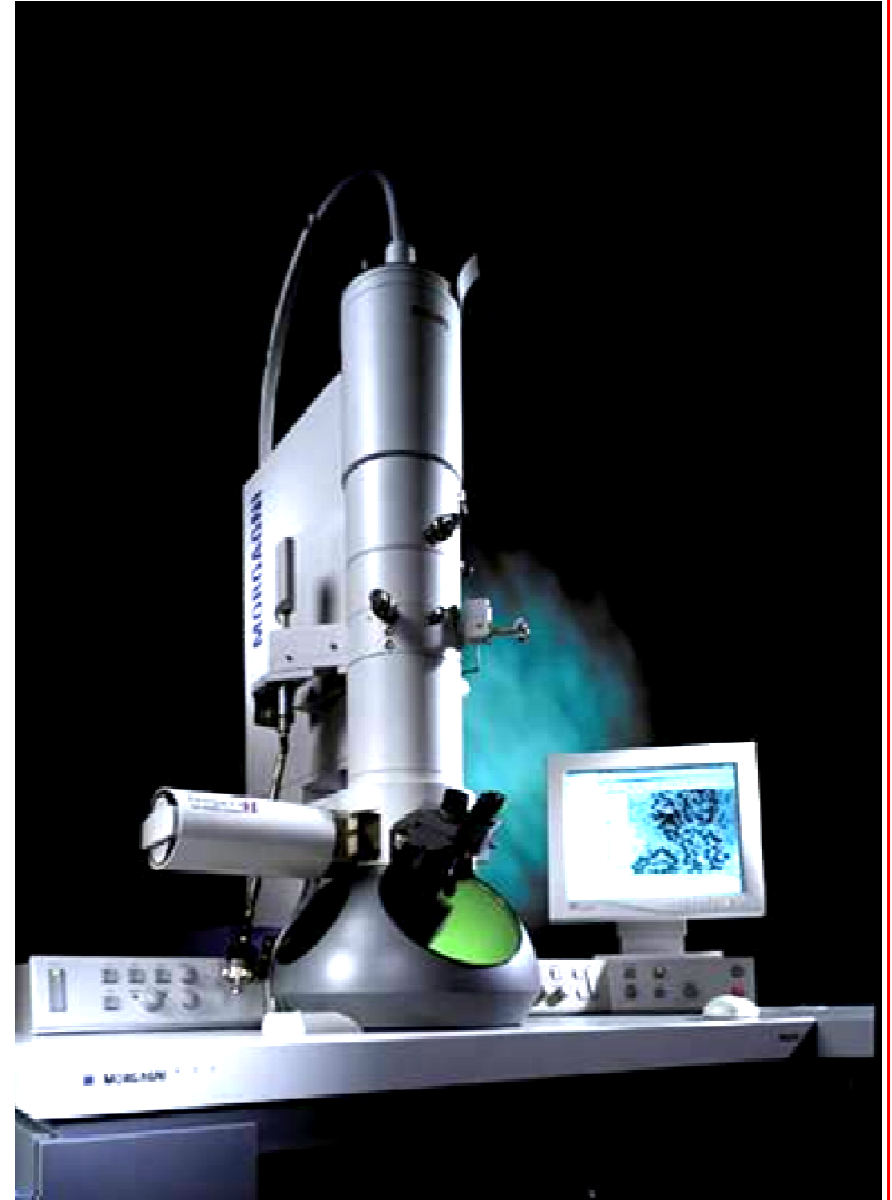
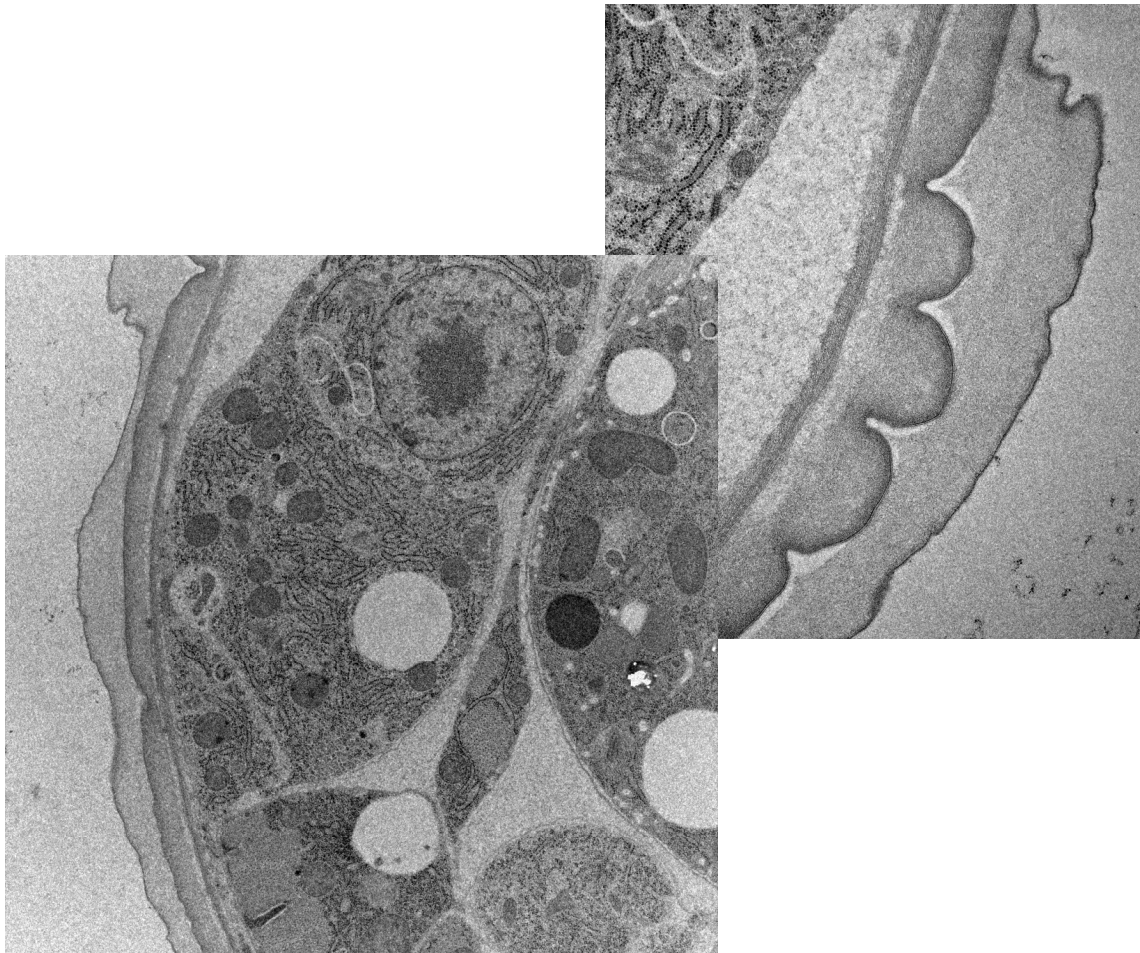
AFM determines the topology of a surface with a resolution down to 0.8 nm.

TEM - Sample preparation

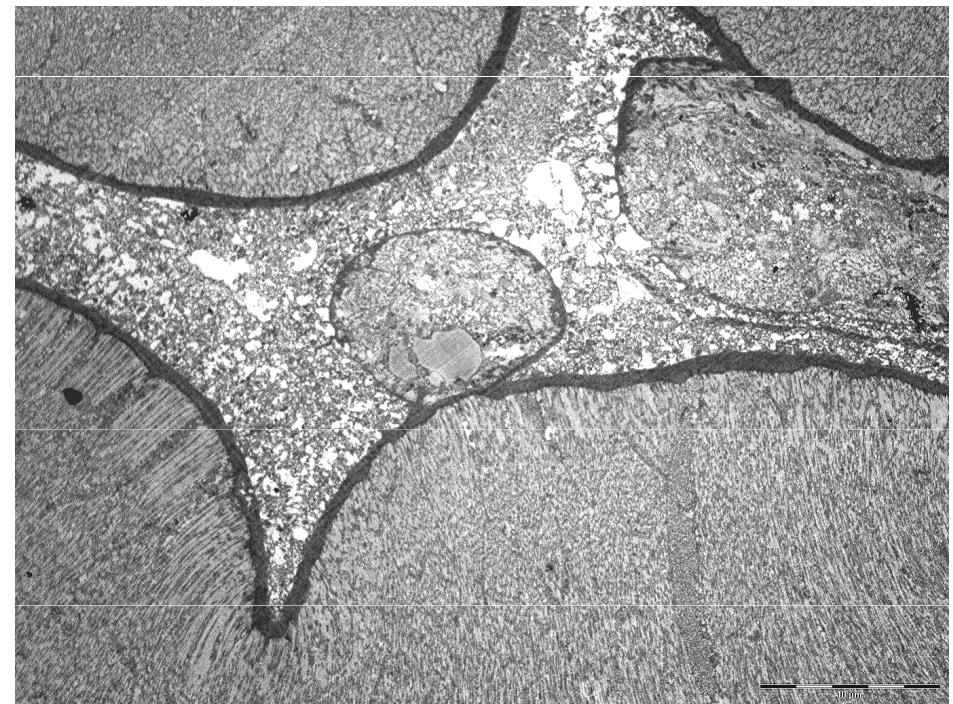
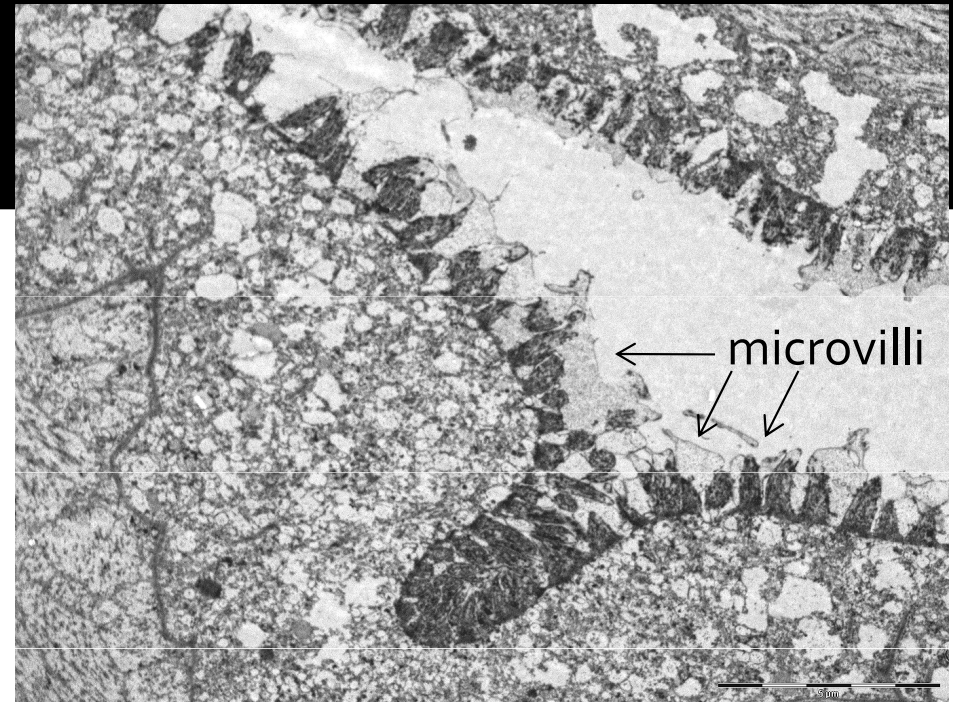
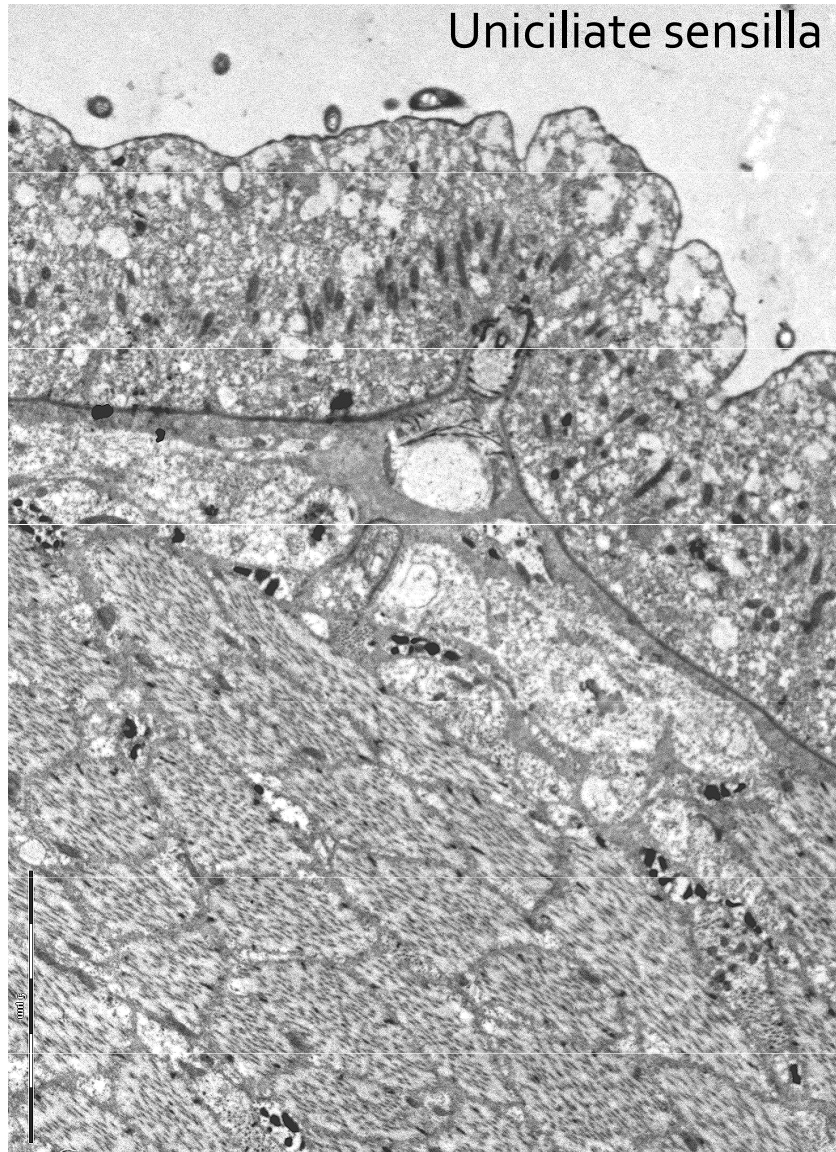

TEM

- Philips Morgagni

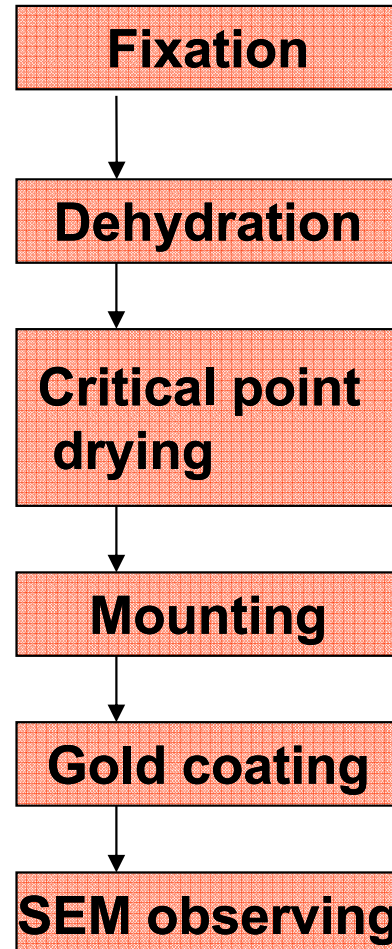
TEM – *E. nipponicum*

Muscle tissue

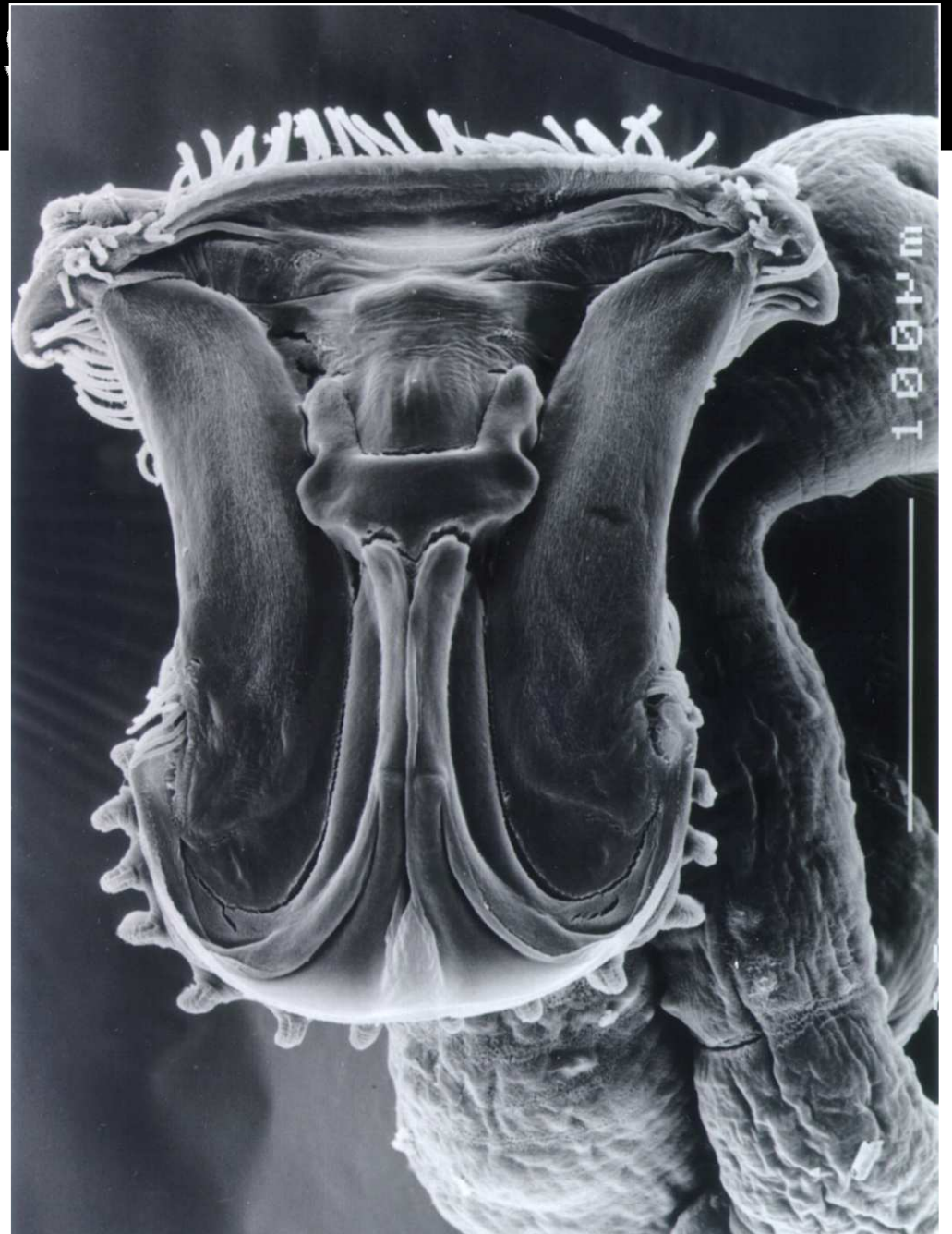
SEM

- FEI Quanta™ 3D FEG

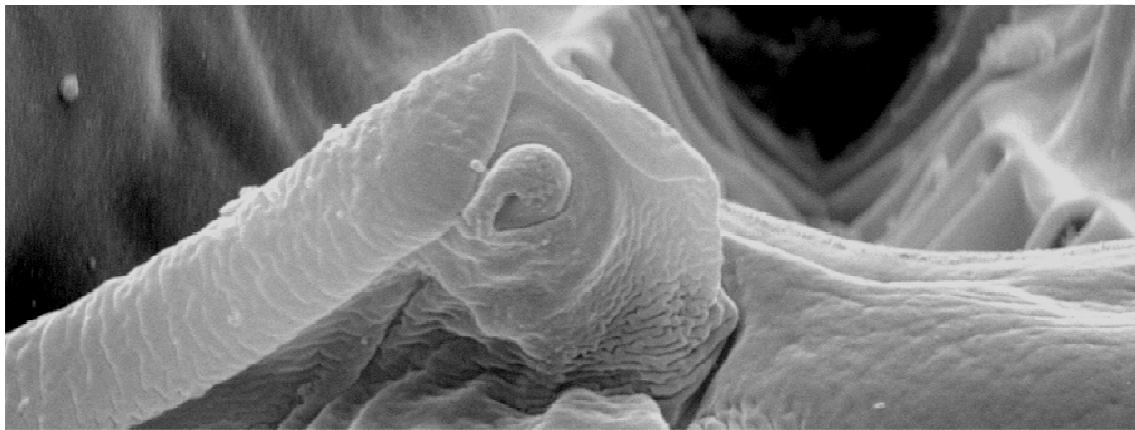
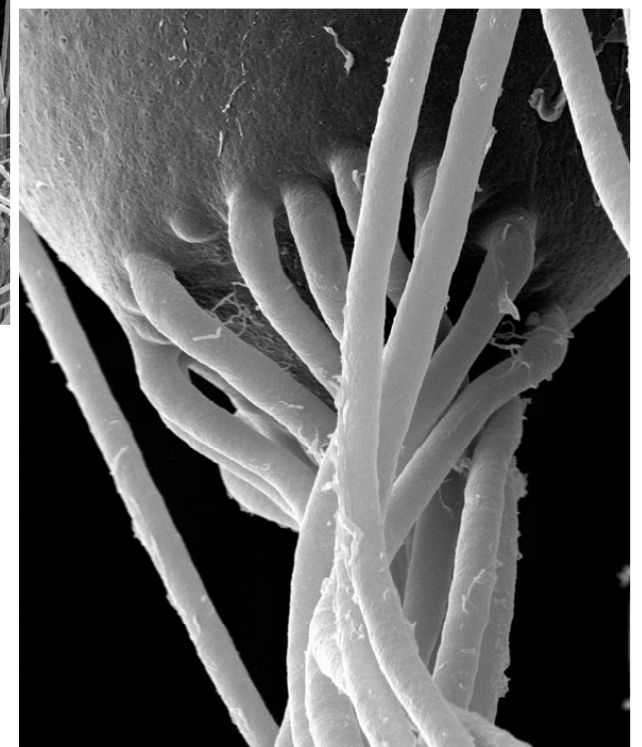
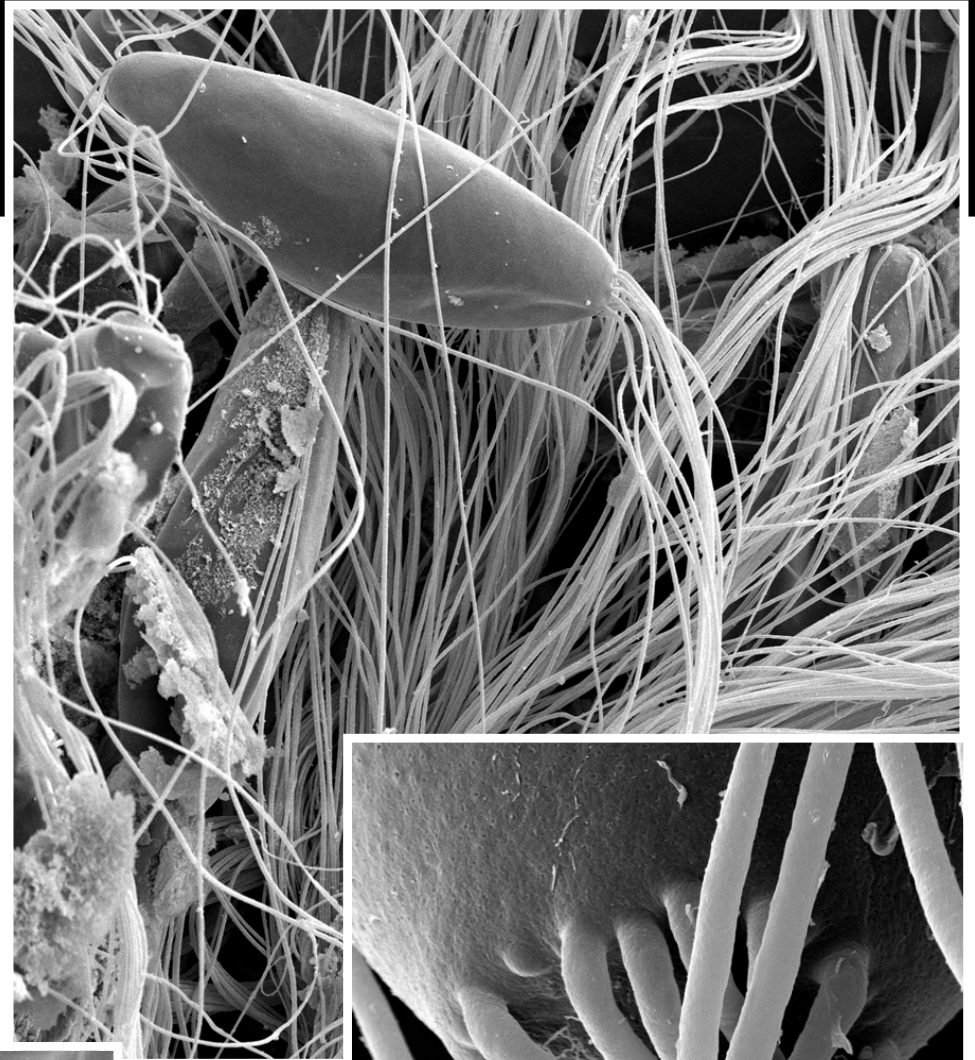
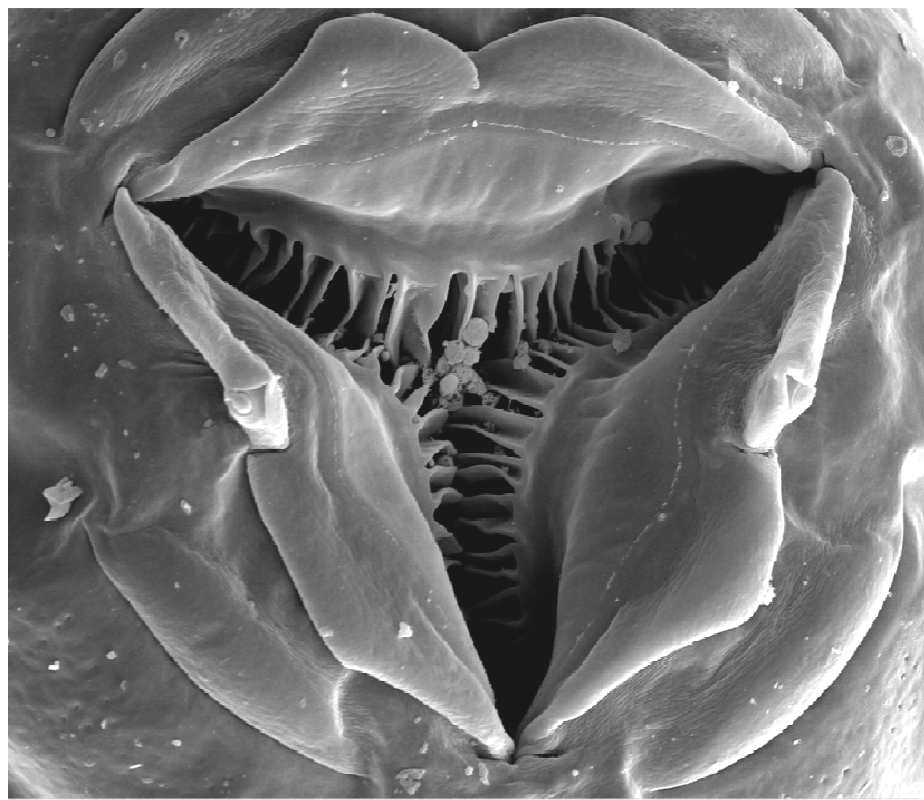

■ Tescan Vega and Mira

SEM - example

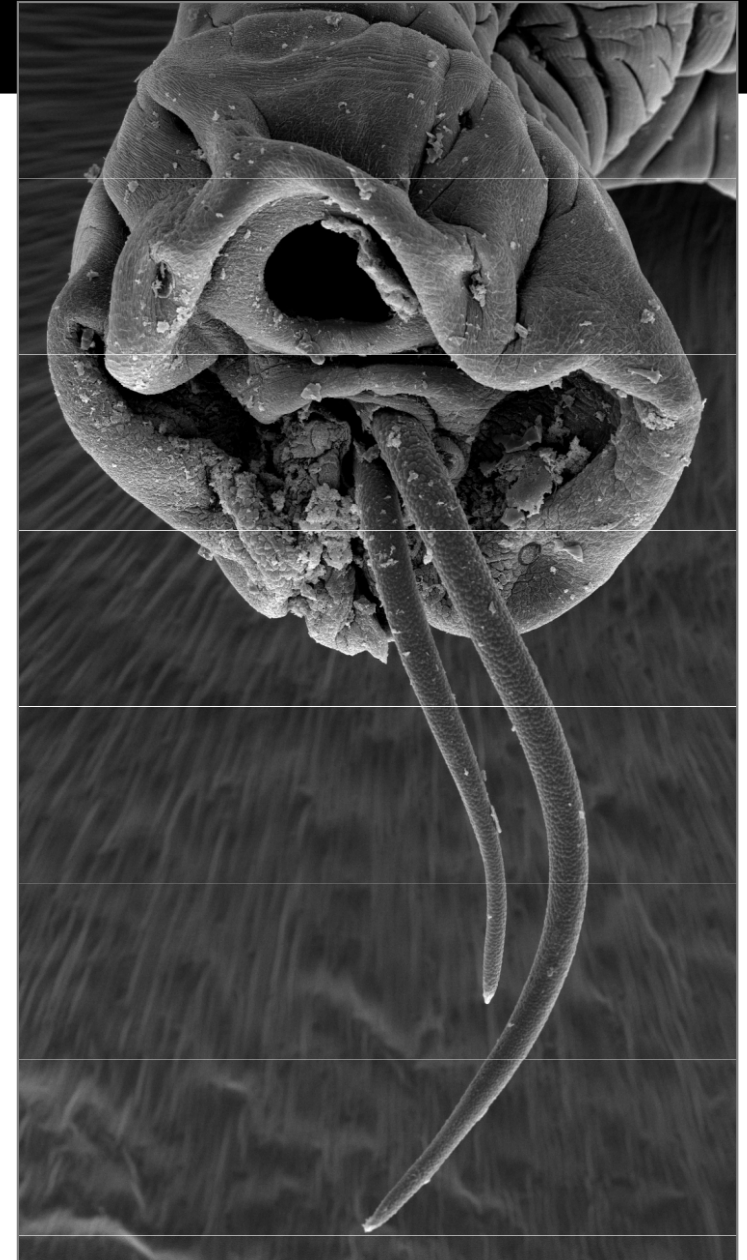
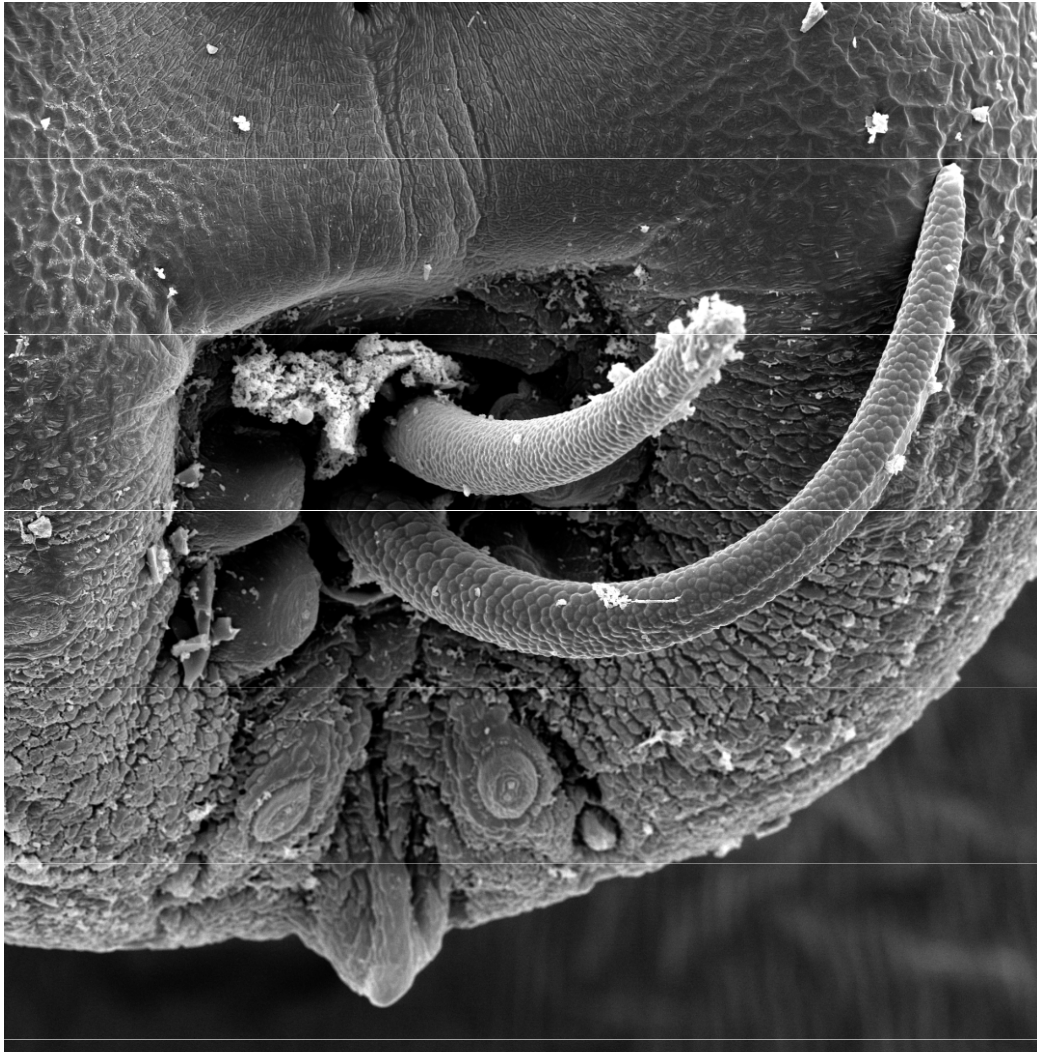

***Cithariniella*
*khalili***

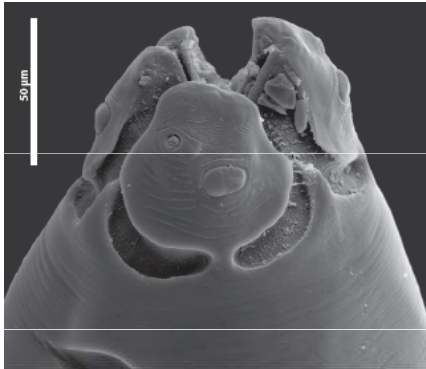

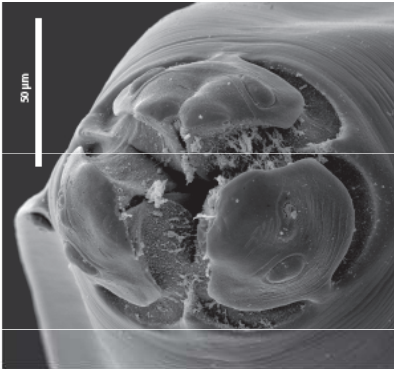
Strongyluris brevicaudata

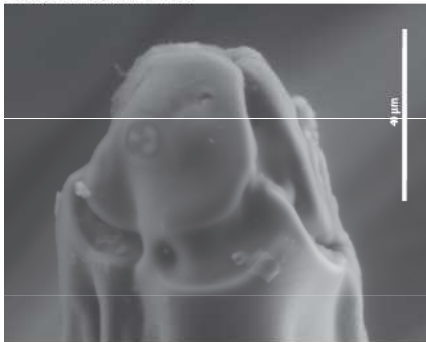
ESEM

SEM, lateral view, cephalic end

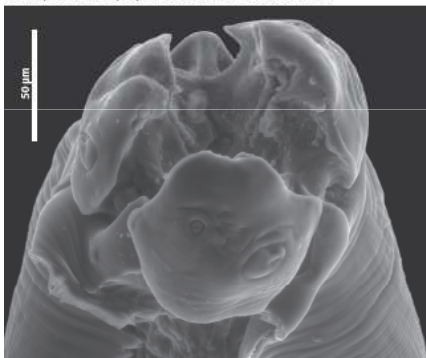
SEM, apical view, cephalic end

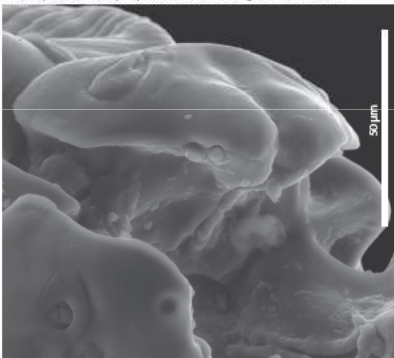
ESEM, lateral view, cephalic end with remains of water

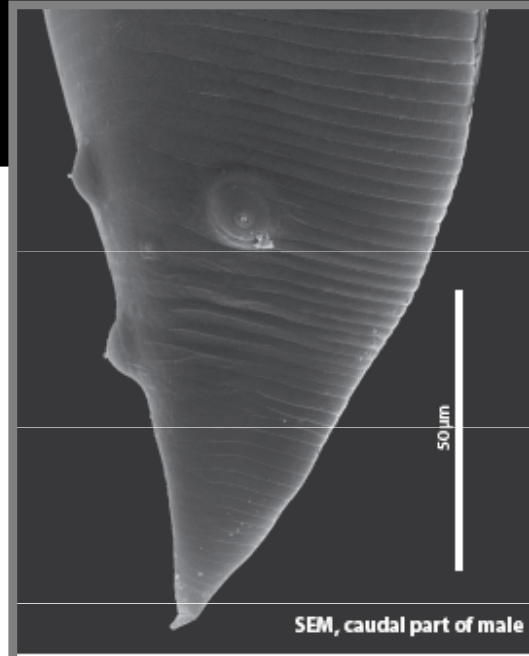
ESEM, lateral view, cephalic end submerged in the water

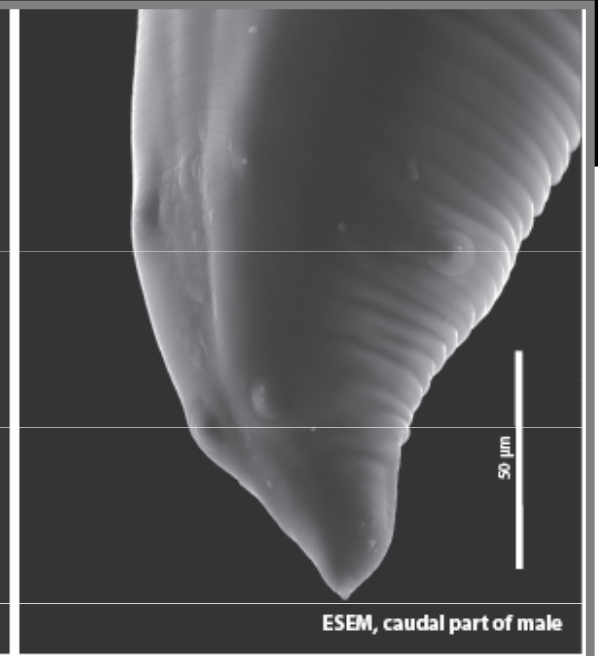
ESEM, cephalic end

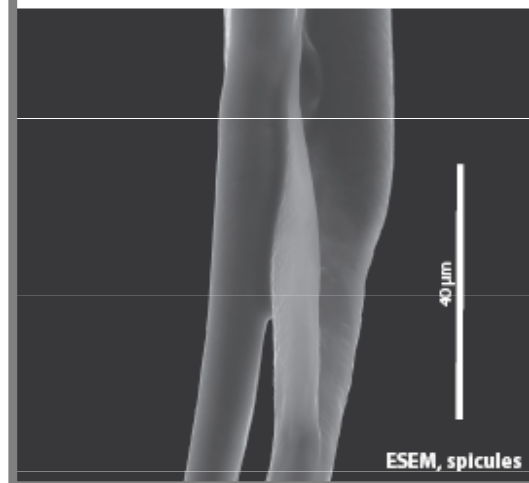
ESEM, dorsal lip with denticles

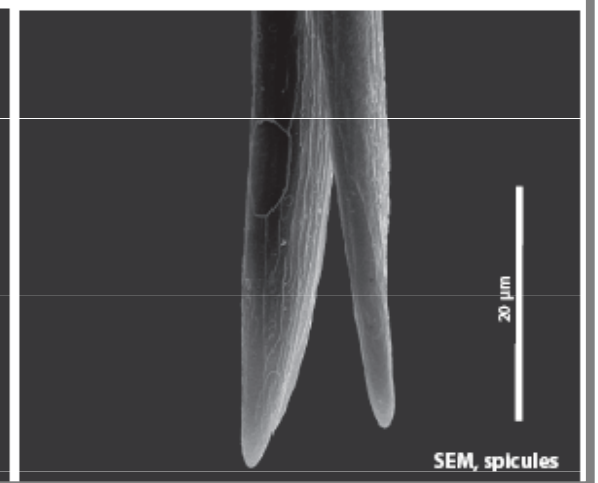
SEM, caudal part of male

ESEM, caudal part of male

ESEM, spicules

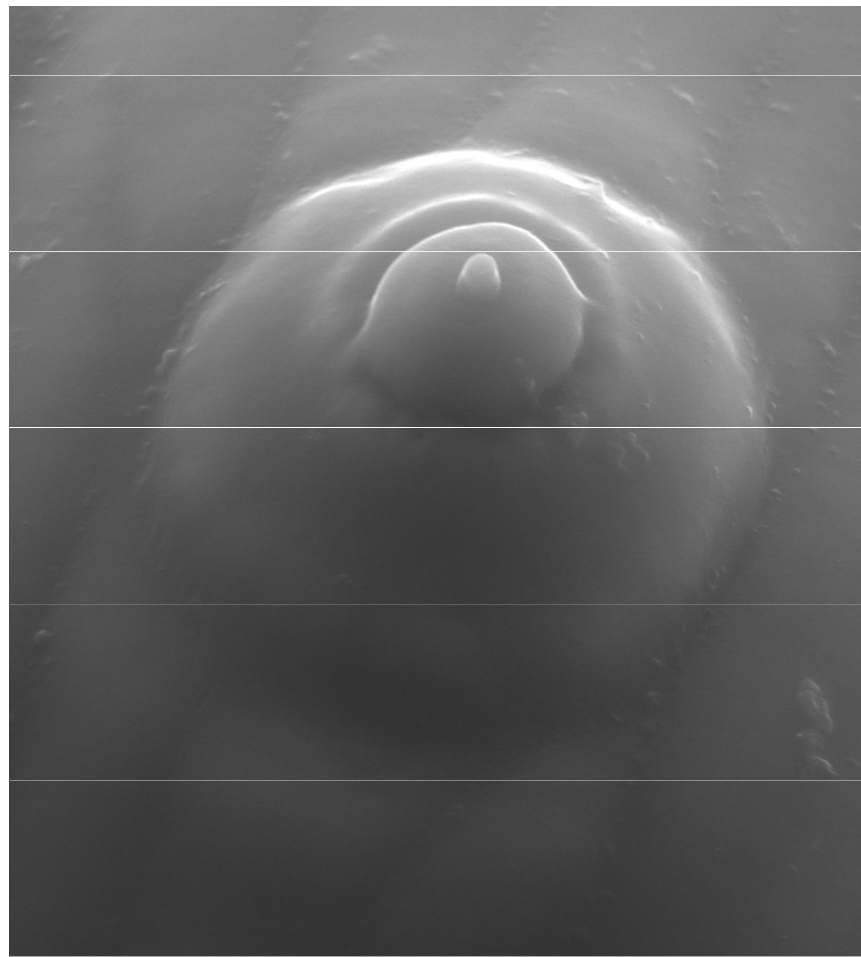
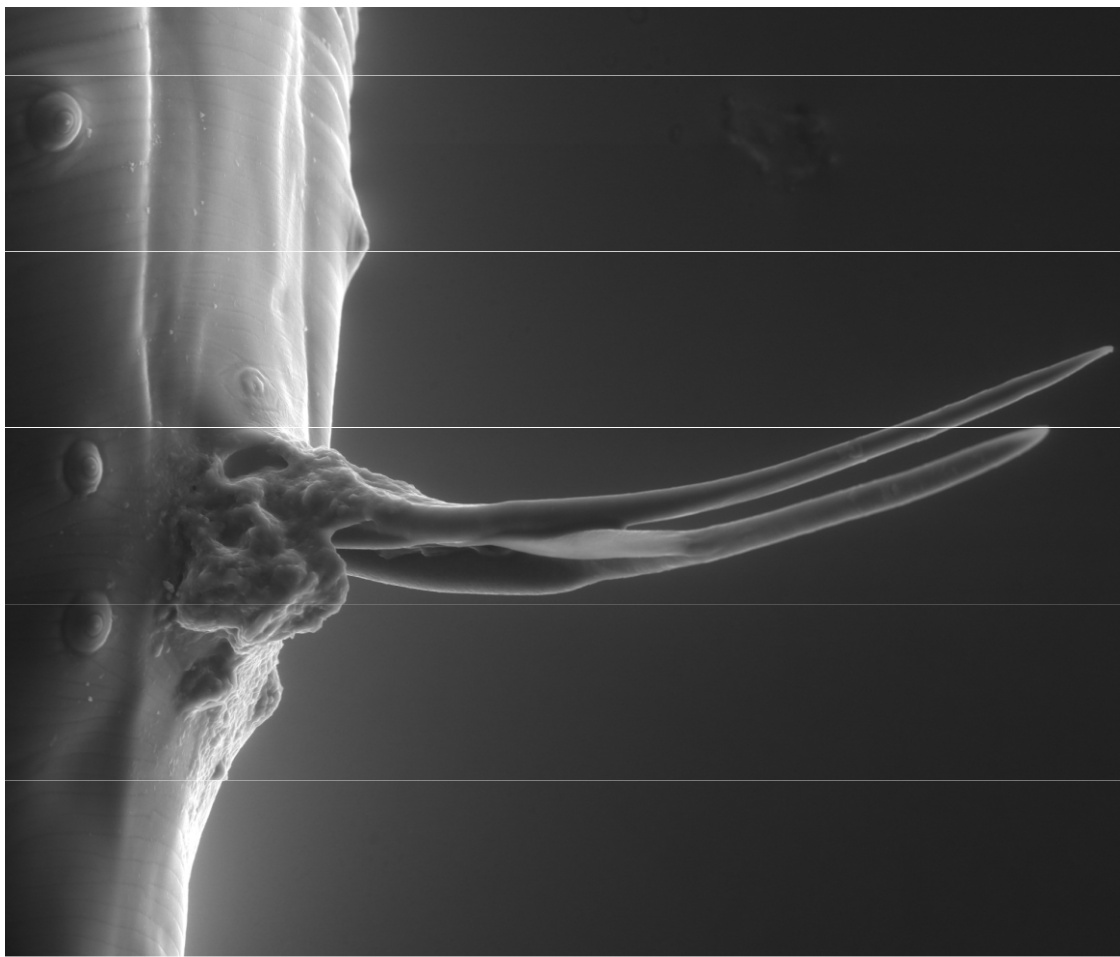

SEM, spicules

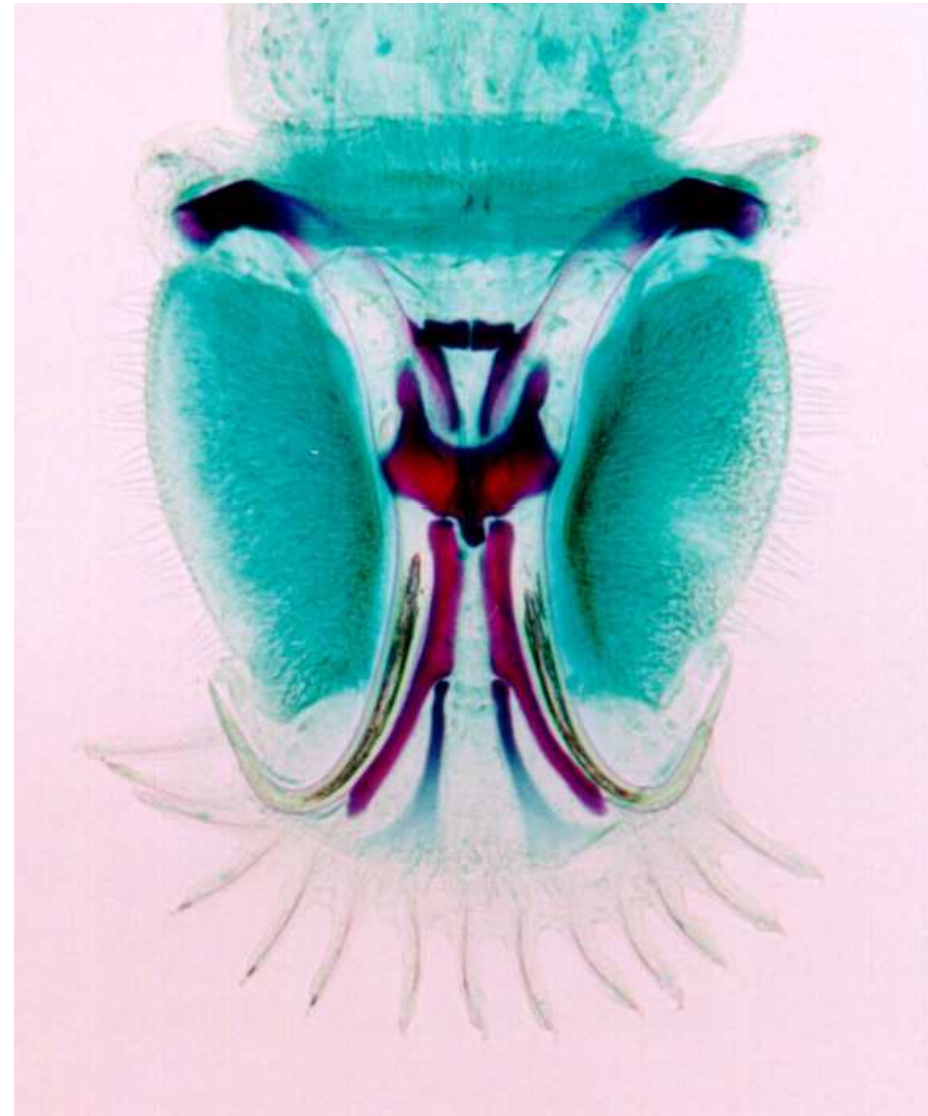
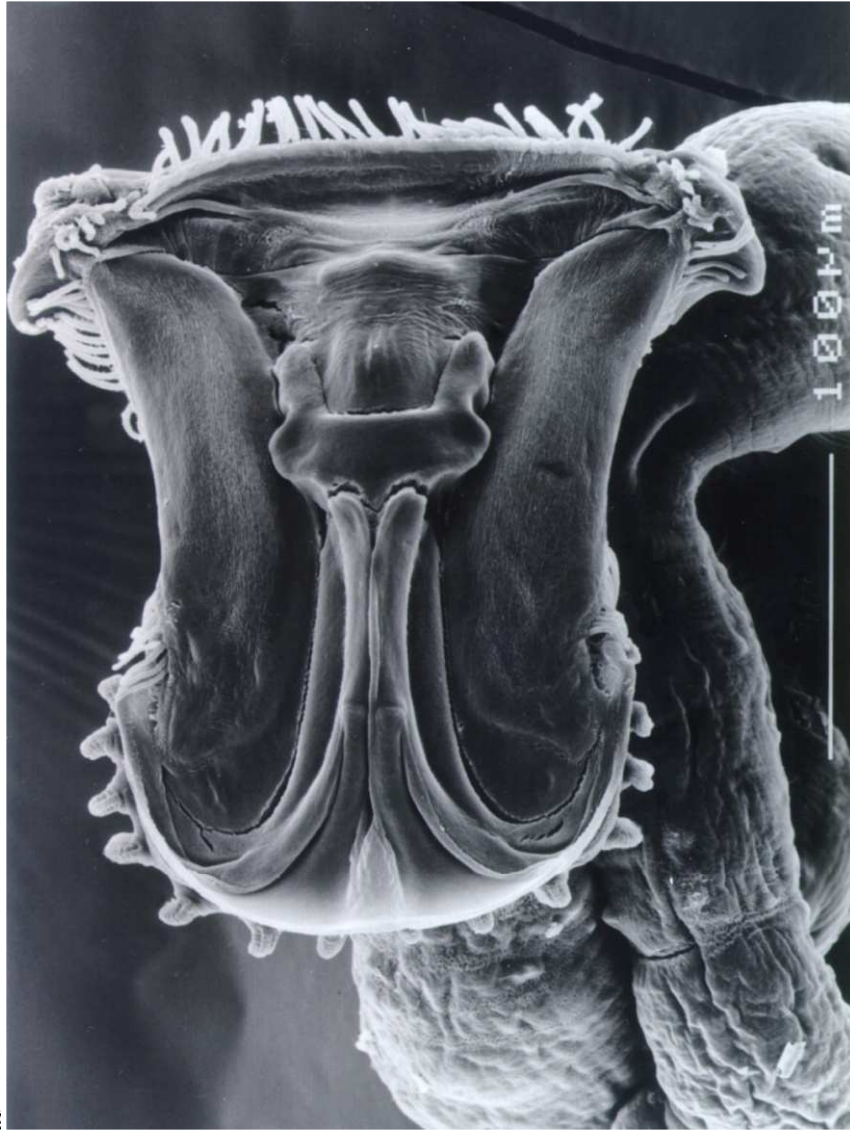
ESEM & SEM
comparison

Multicaecum heterotis

ESEM -examples

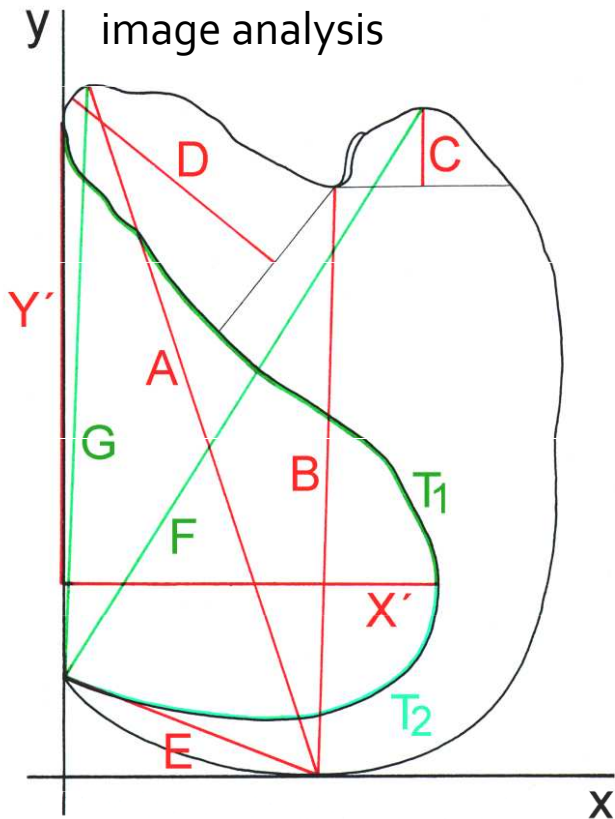
Combinations of techniques

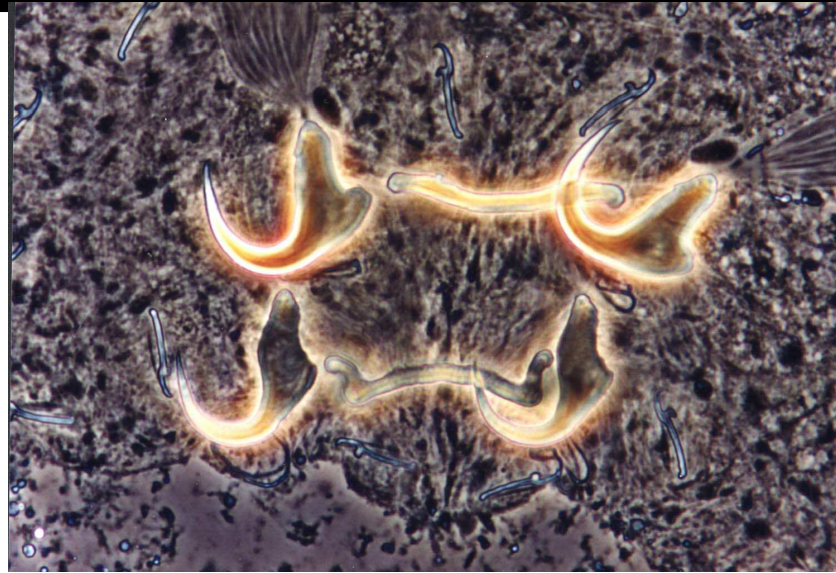
Dokumentace monogeneí

Phase contrast

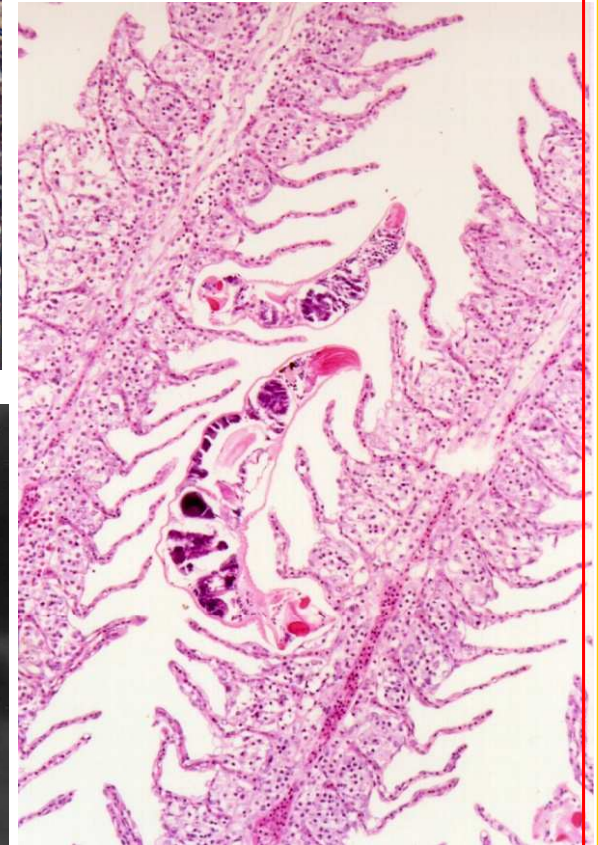
Morphometry- digital
image analysis

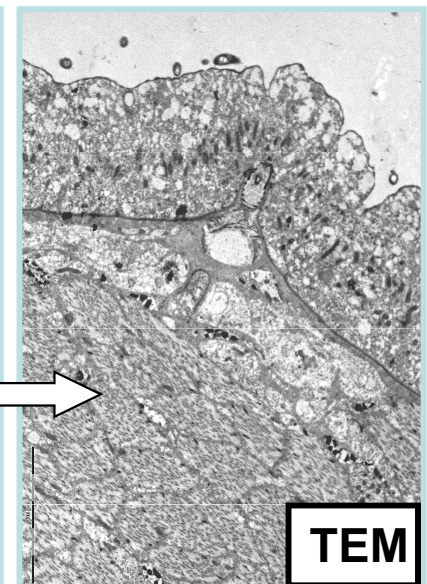
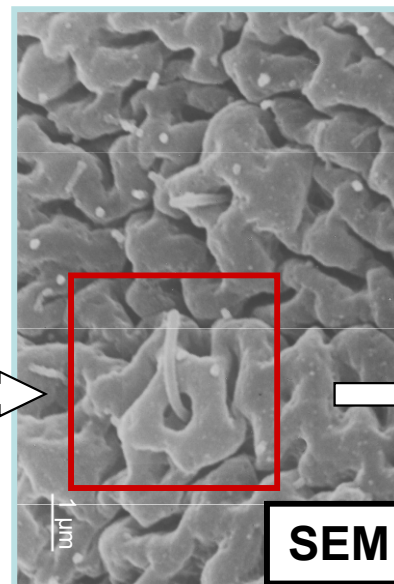
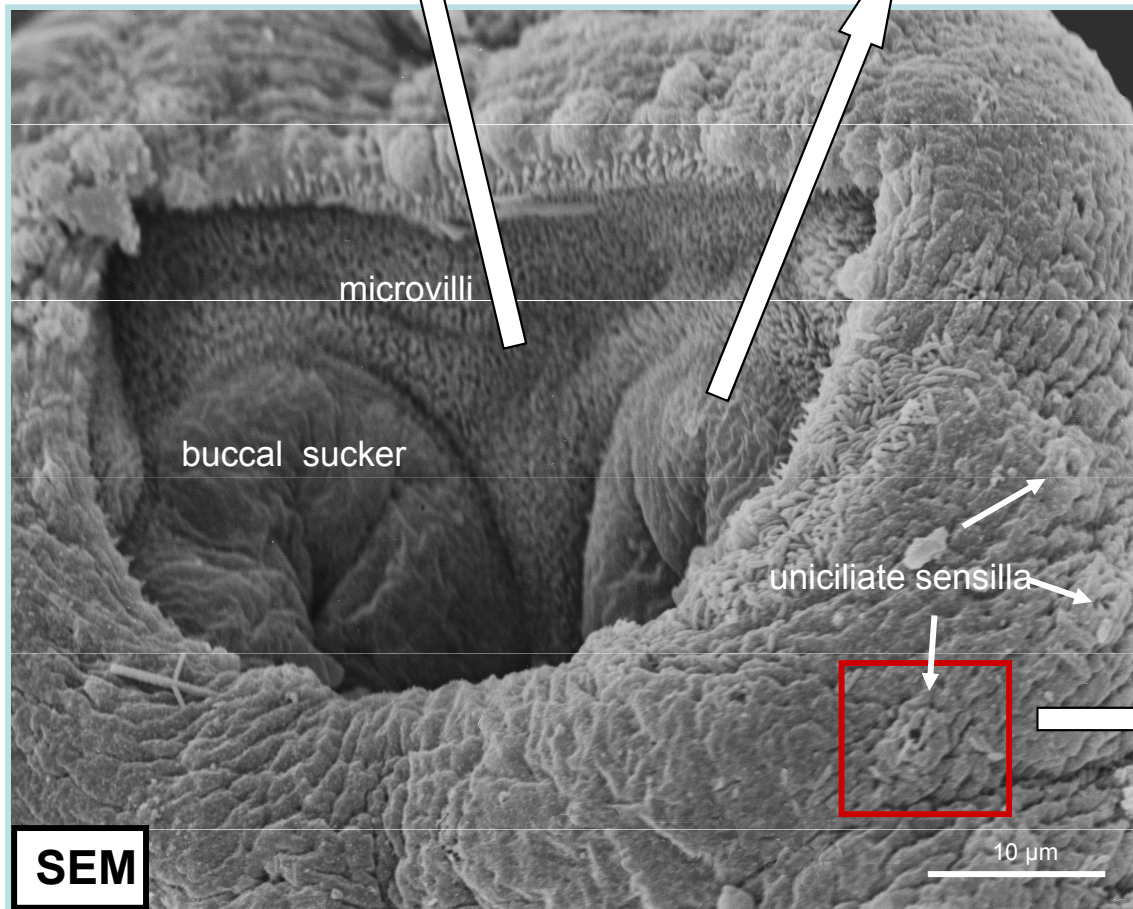
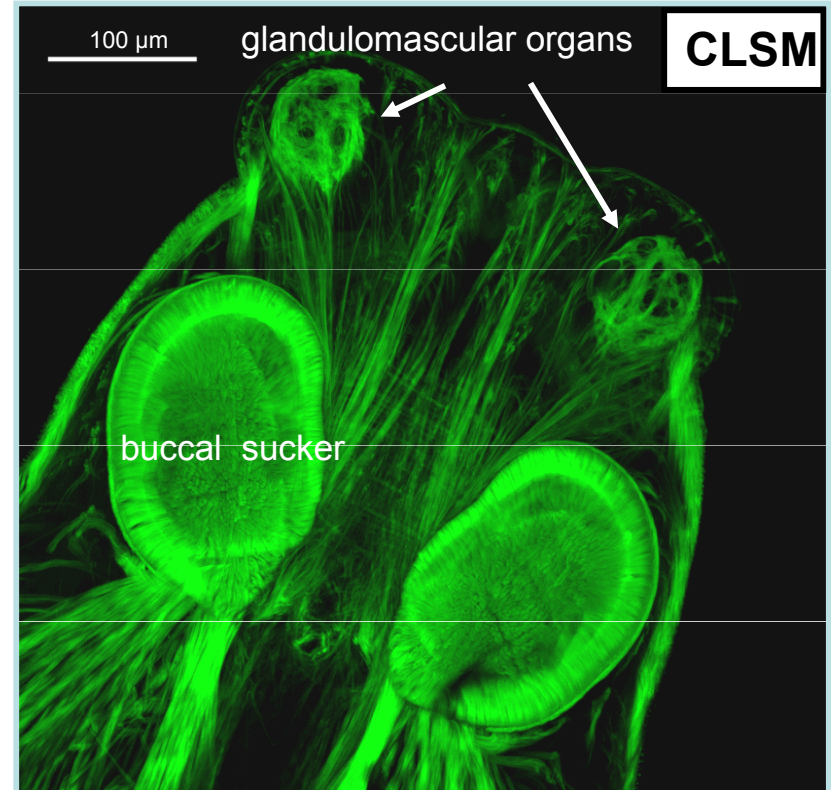
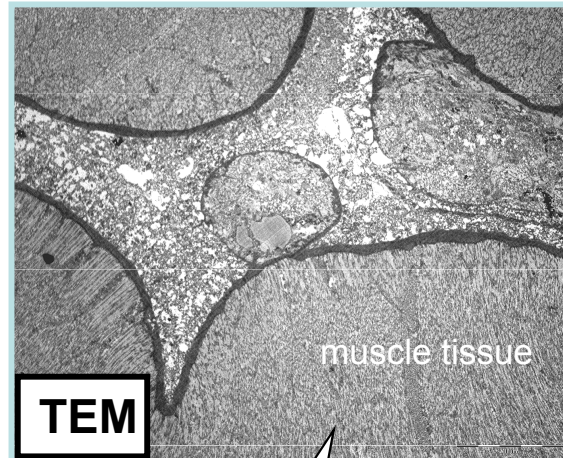
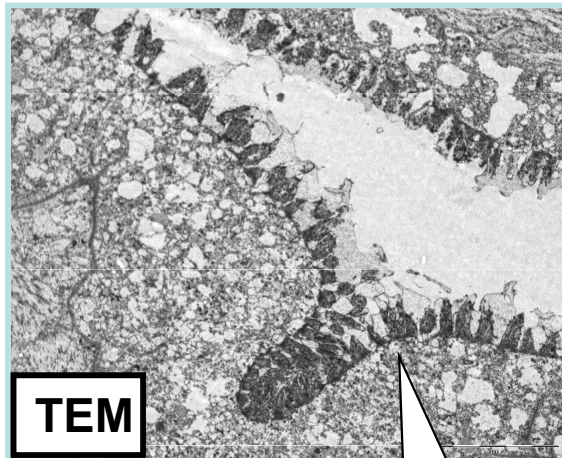

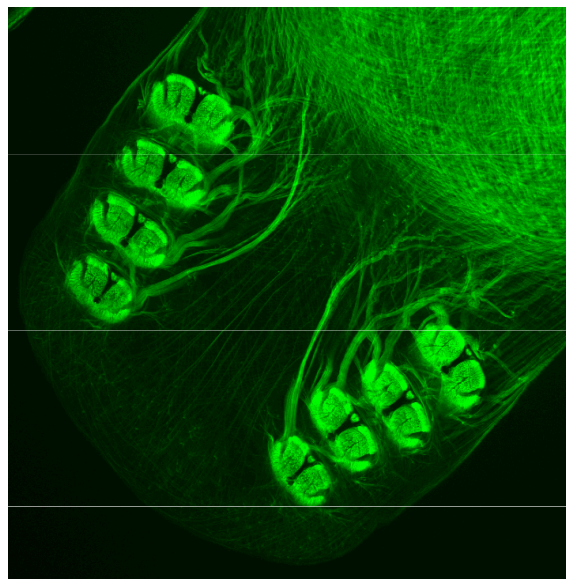
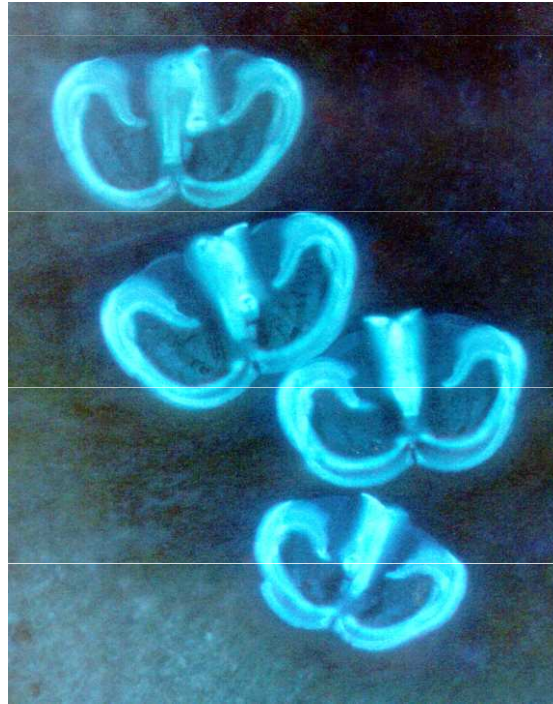
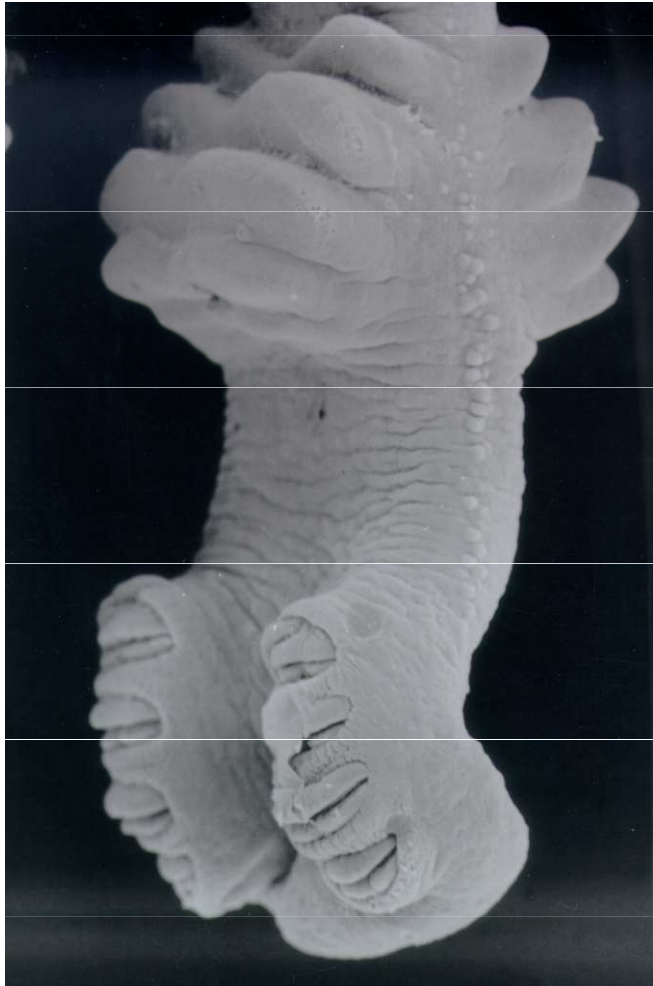
SEM

Histology (BF)

Eudiplozoon nipponicum

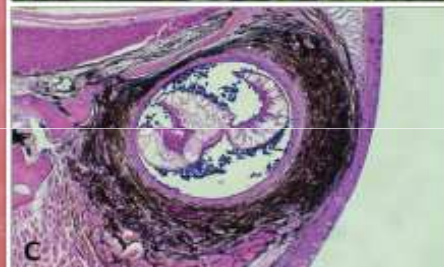
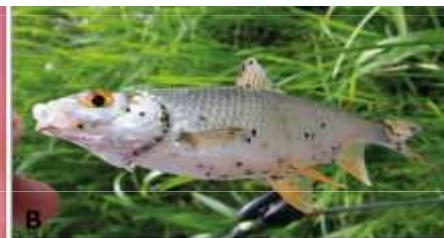
Ekologické a evoluční metody

Evoluční ekologie

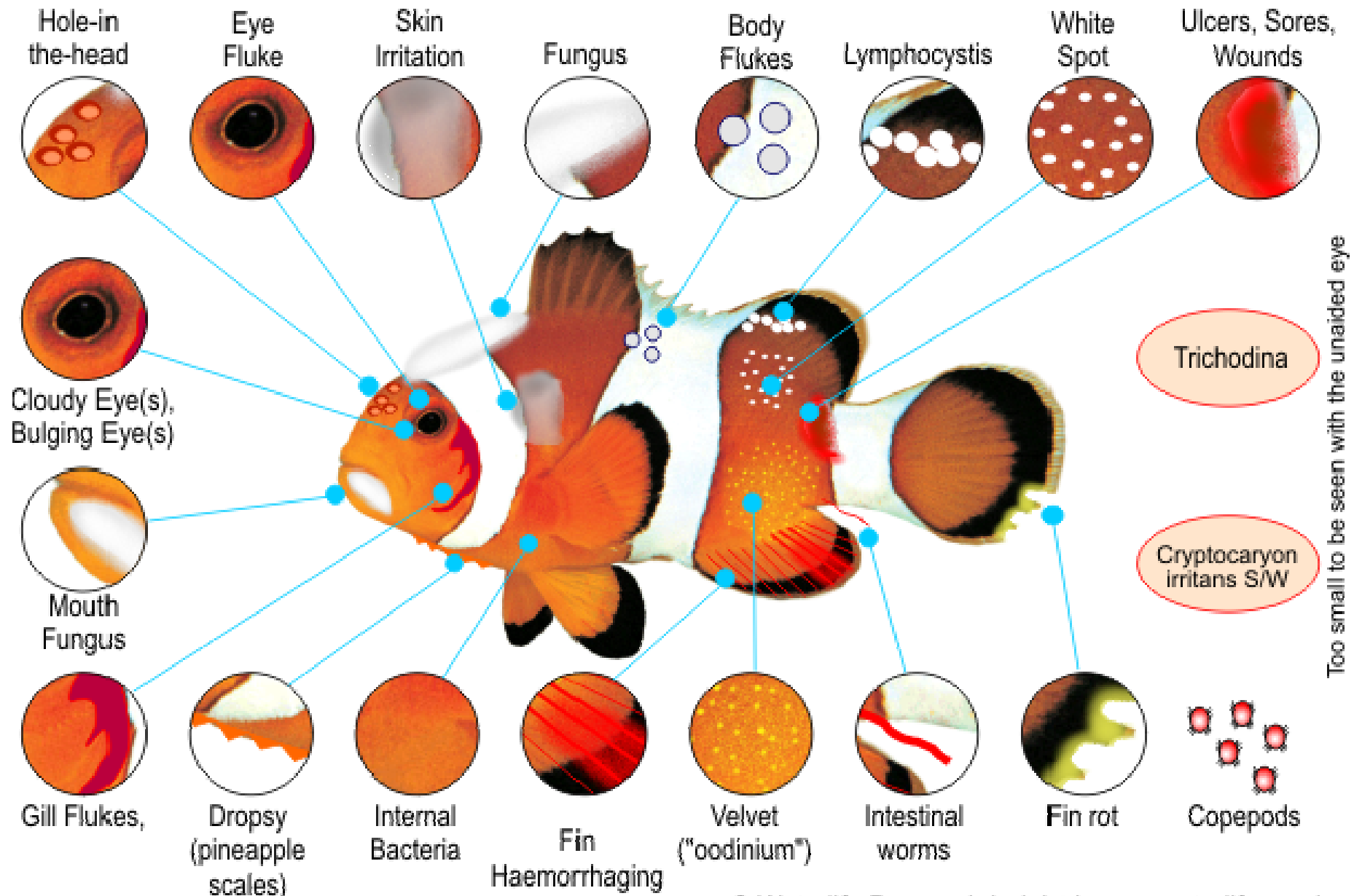
Evoluční parazitologie

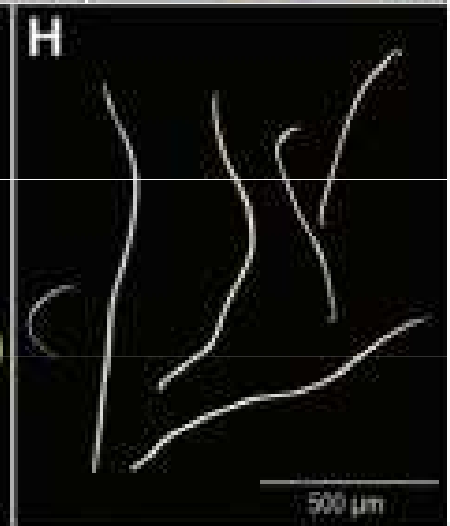
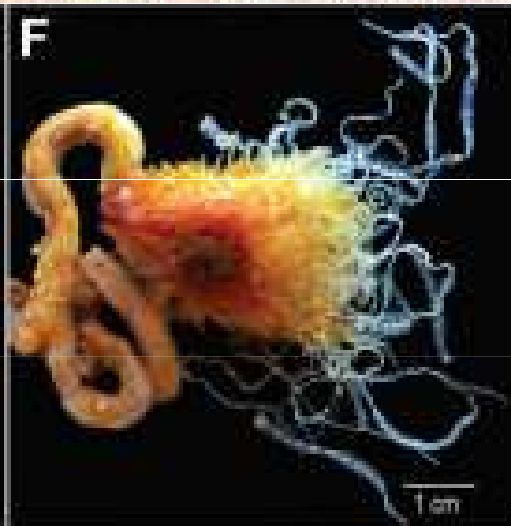
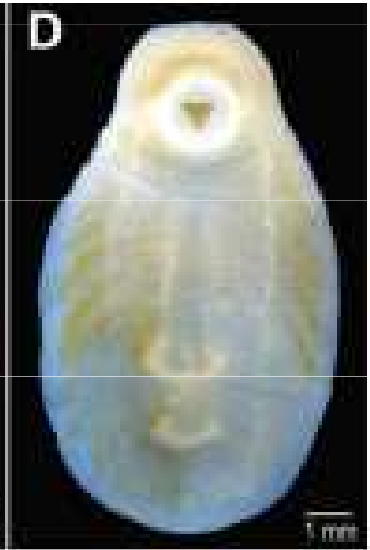
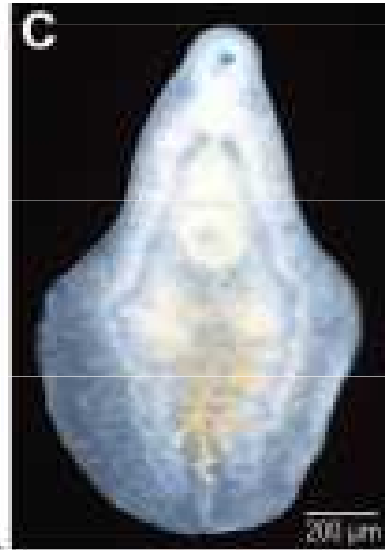

Ekologické metody

Orgány a tkáně – ekologické niky parazitů

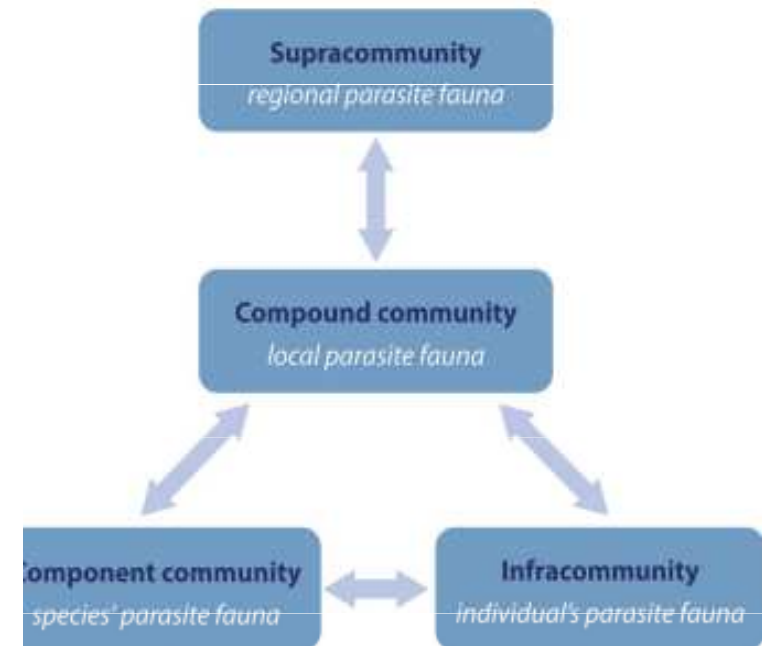
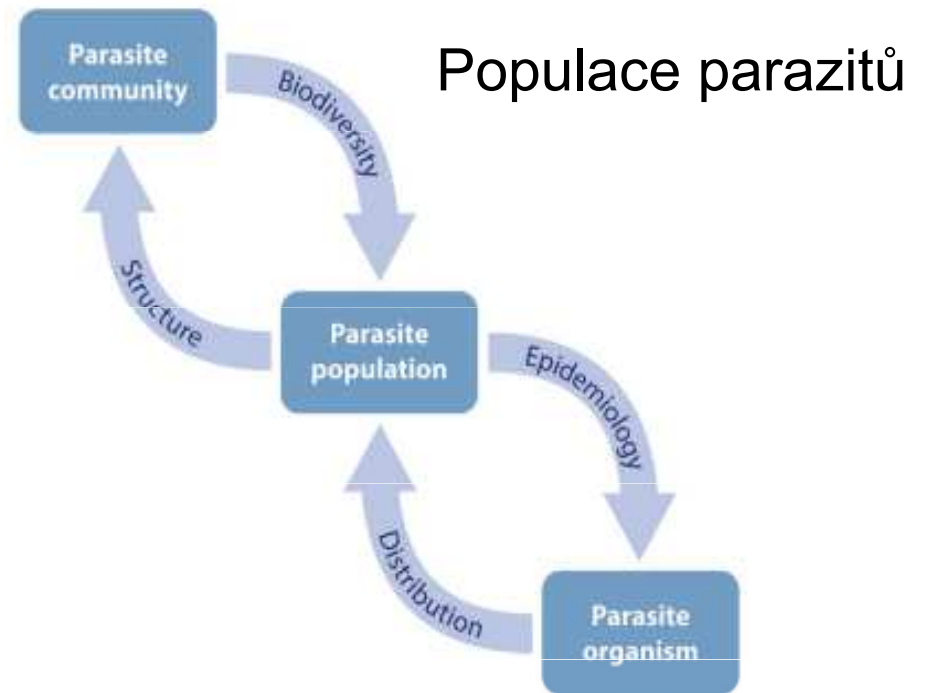
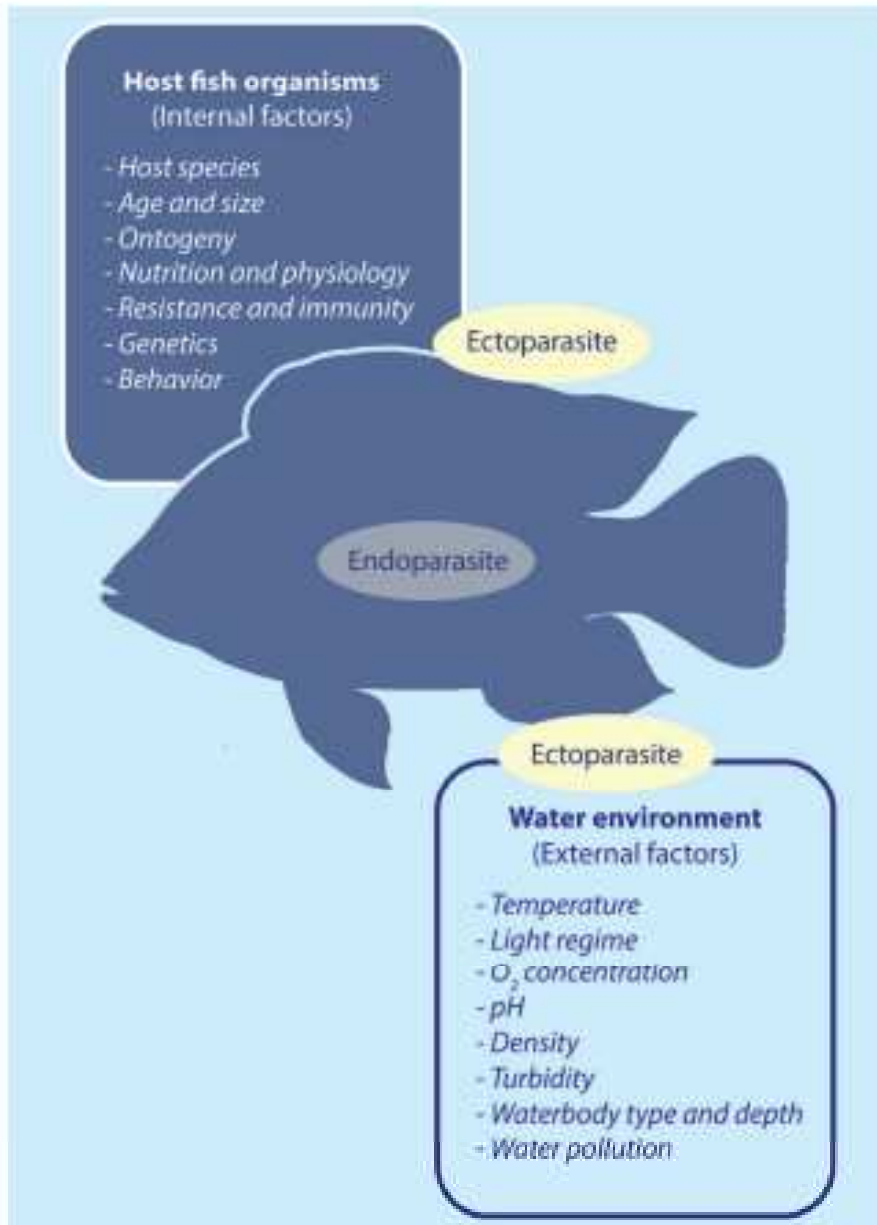
Vyšetření - endohelminthi

Charakter lokality

Ekologické metody

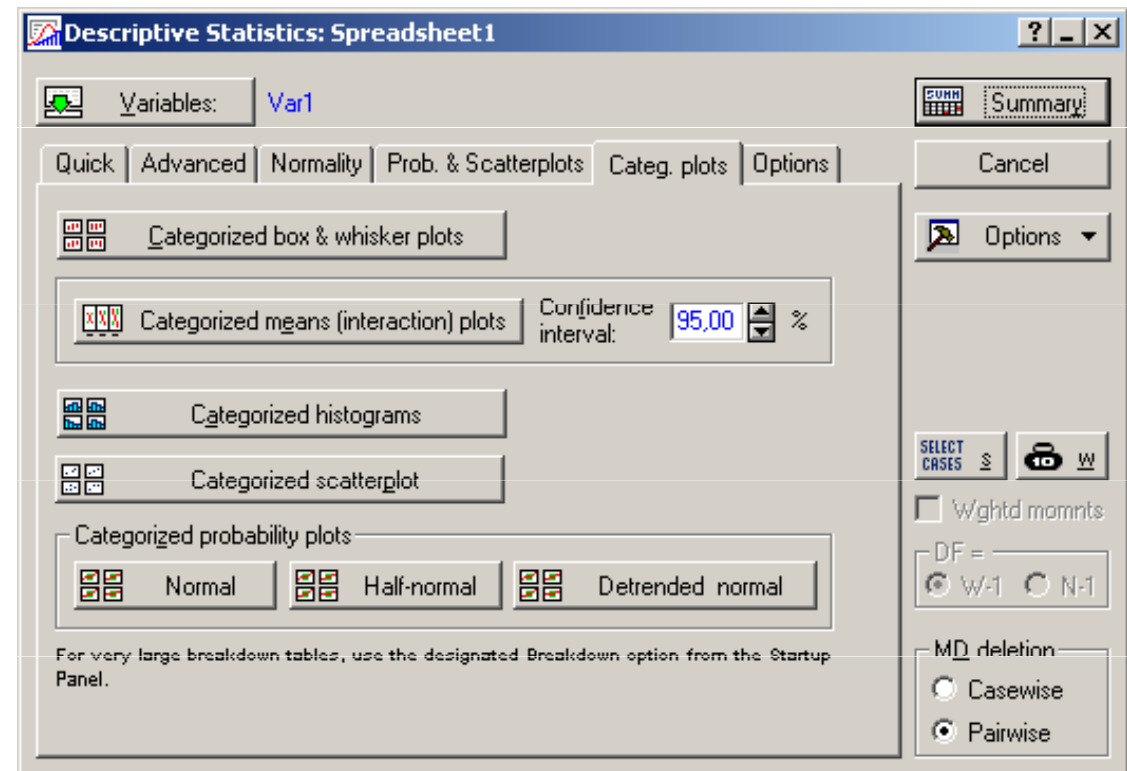
Společenstva parazitů

Základní ekologické indexy

Index	Equation	Index	Equation
Margalef index	$D_{Me} = \frac{(S-1)}{\ln N}$	Jaccard similarity coefficient	$S = \frac{a}{a+b+c},$ where a is the number of species occurring at both sites and b, c is the number of species occurring only at one of the sites
Menhinick index	$D_{Me} = \frac{S}{\sqrt{N}}$		
Shannon index	$H' = -\sum p_i \ln p_i, \text{ where } p_i = \frac{n_i}{N}$	Sørensen quantitative coefficient	$C_N = \frac{2jN}{aN + bN},$ where aN and bN are the abundance of species at sites A and B, and jN is the sum of abundances of species occurring at both sites
Brillouin index	$HB = \frac{\ln N! - \sum \ln n_i!}{N}$		
Simpson index	$D = \sum \left(\frac{n_i(n_i-1)}{N(N-1)} \right)$		
Berger-Parker index	$d = \frac{N_{\max}}{N}$ where $N_{\max}$ – abundance of the most abundant species		

Základní epidemiologické charakteristiky

- Prevalence (%)
- Intenzita invaze (infekce) (p/h)
- Abundance (N)
- Průměrná intenzita invaze ($\bar{x}$)
- Směrodatná odchylka (s)

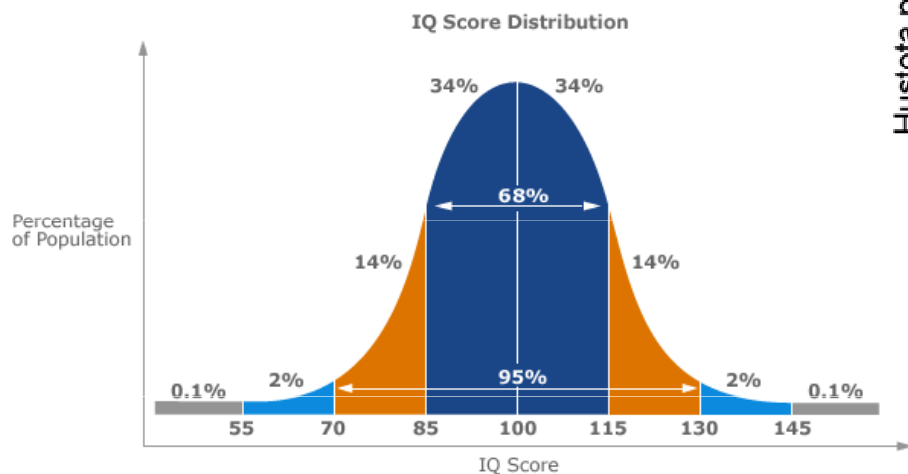
Směrodatná odchylka

$$s = \sqrt{s^2}$$

Výhoda – charakterizuje variabilitu v týchž jednotkách, v jakých jsou udány hodnoty stat. znaku (kdežto rozptyl v druhých mocninách těchto jednotek)

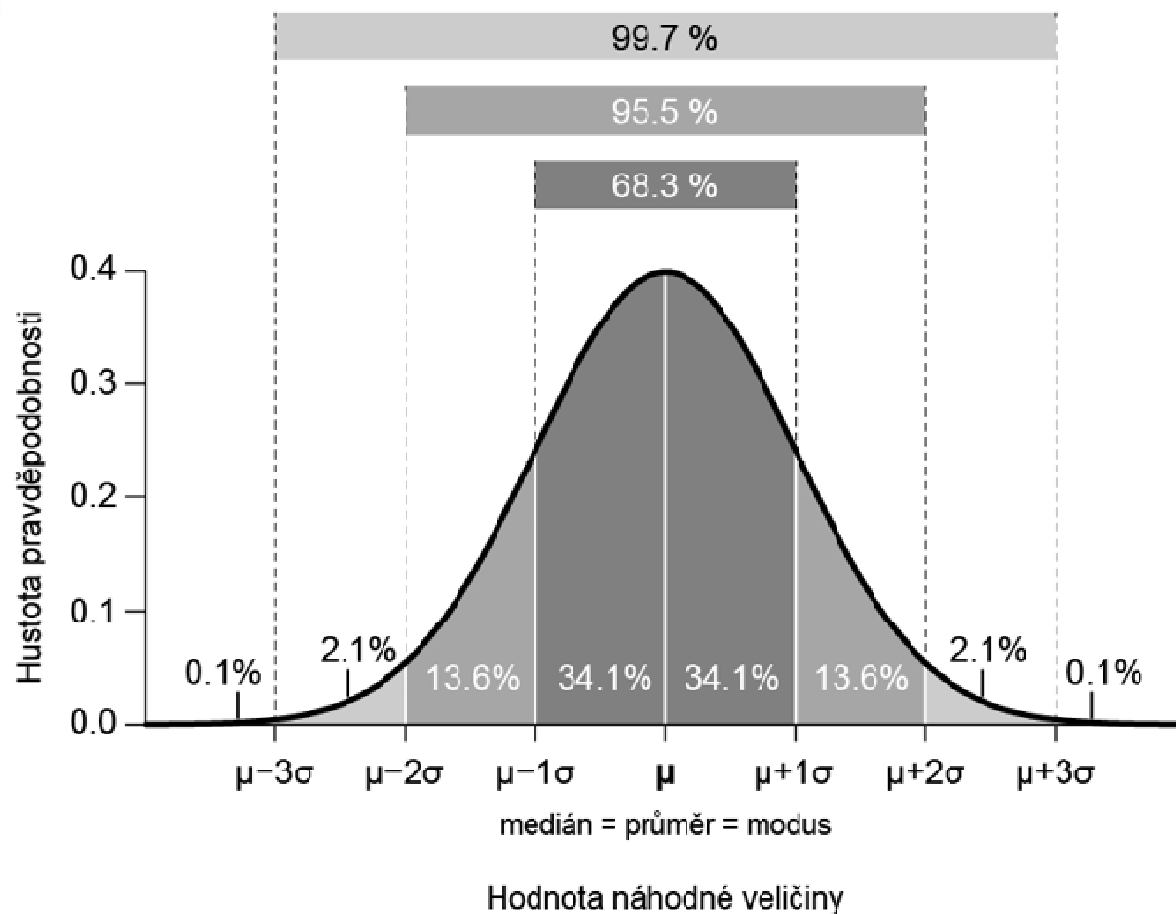
V předchozím příkladě je:

$$s = \sqrt{40,01} = 6,3\text{cm}$$

Průměr

$$\bar{x} = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n x_i$$

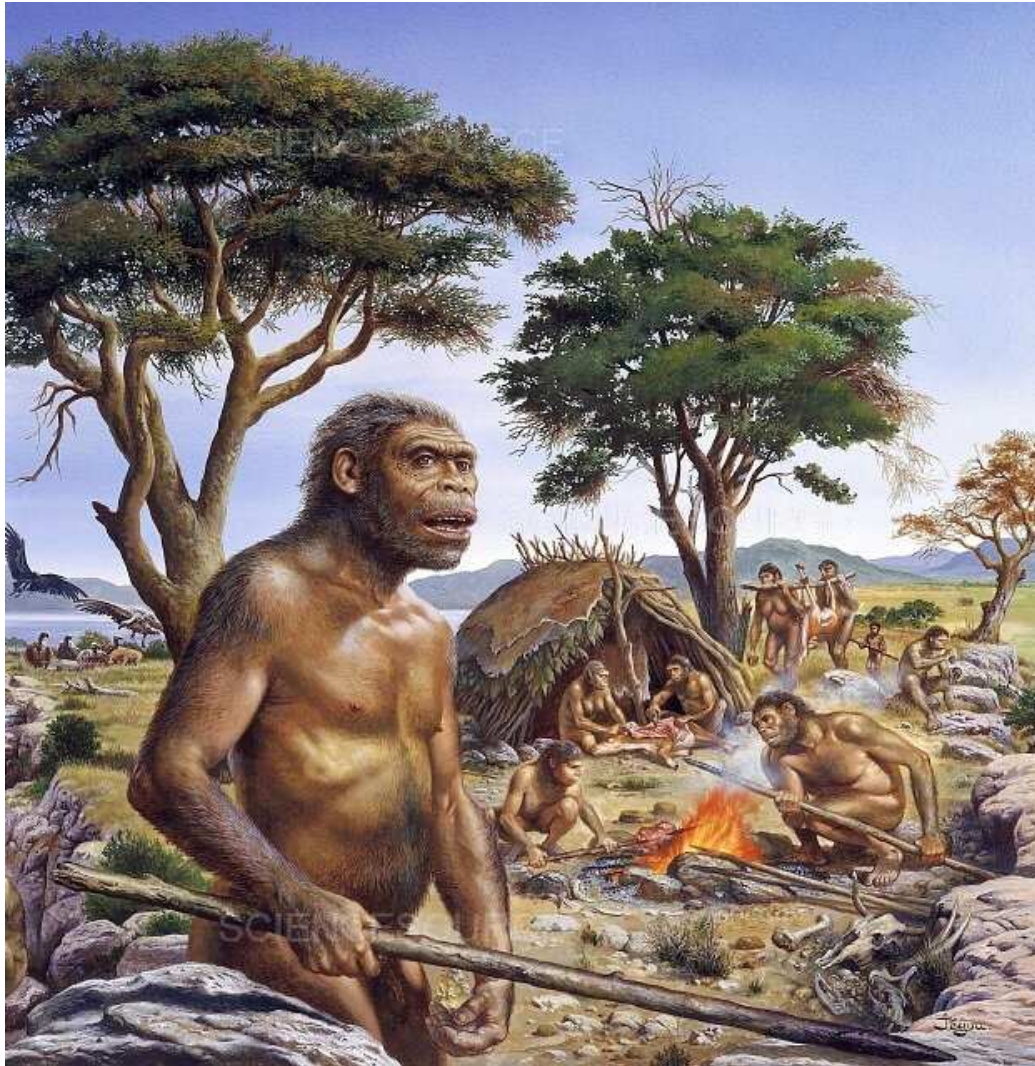
Sampling: Top 10 rules

- Not everything that can be measured should be.
- Find a problem and state your objective clearly.
- Collect data that will help achieve your objective and make a statistician happy.
- Some ecological questions are impossible to answer at the present time.
- With continuous data, save time and money by deciding on the number of significant Figures in the data before you start field work/an experiment.
- Never report an ecological estimate without some measure of its possible error.
- Be sceptical about the results of statistical tests of significance.
- Never confuse statistical significance with biological significance.
- Code all your ecological data and enter it on a computer in some machine-readable format.
- Garbage in, garbage out.

Vliv parazitů na evoluci hostitelů !

Evoluce člověka

Paranthropus

Australopithecus afarensis

Homo habilis

Homo erectus

Homo heidelbergensis

Homo georgicus

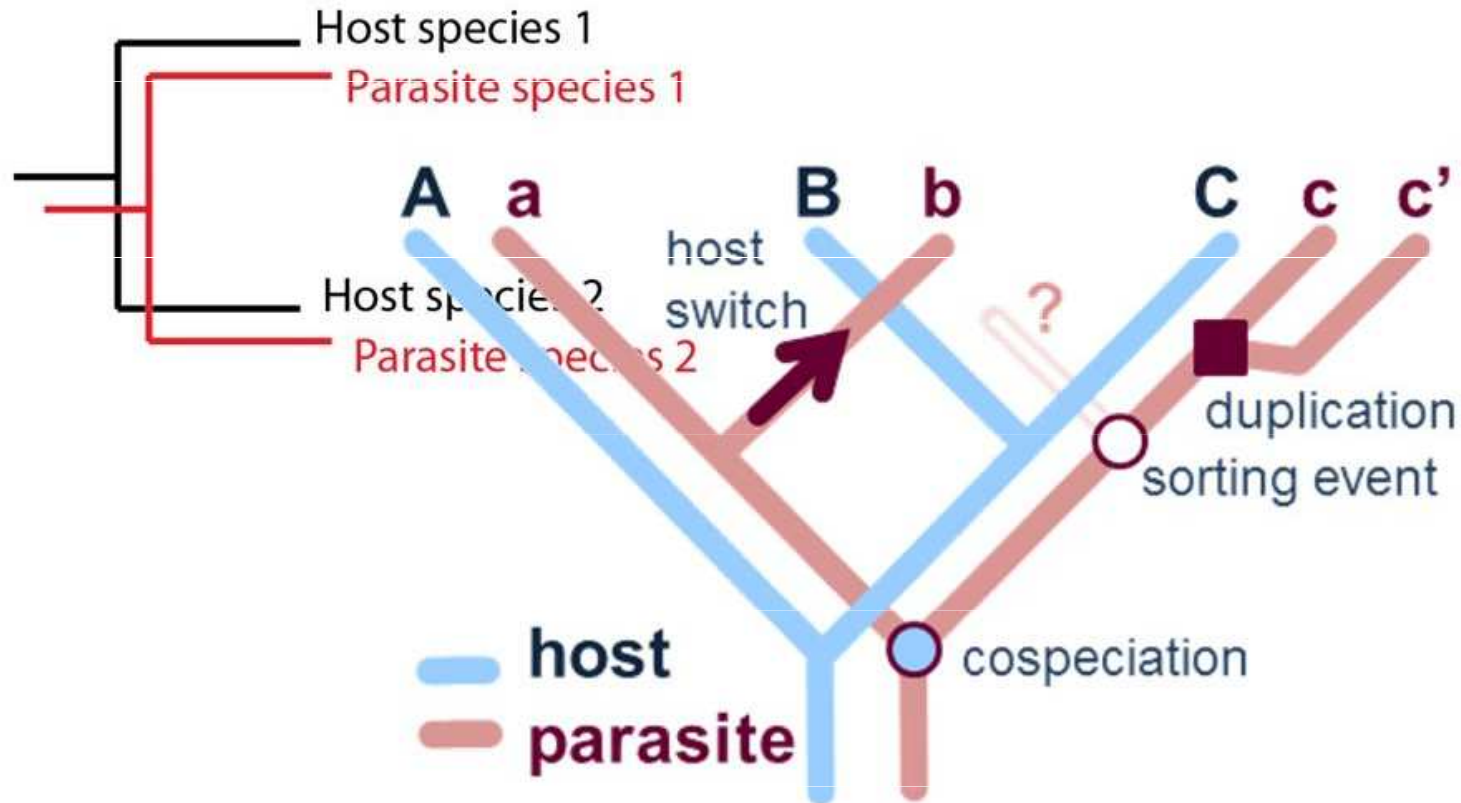
Homo sapiens neanderthalensis

Homo sapiens sapiens

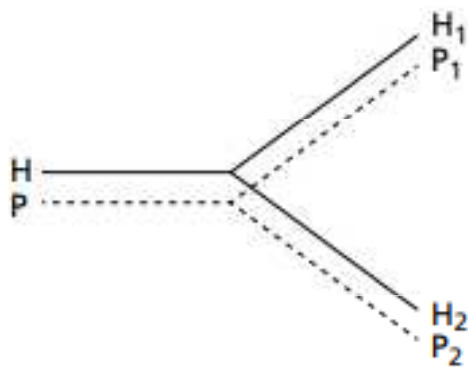
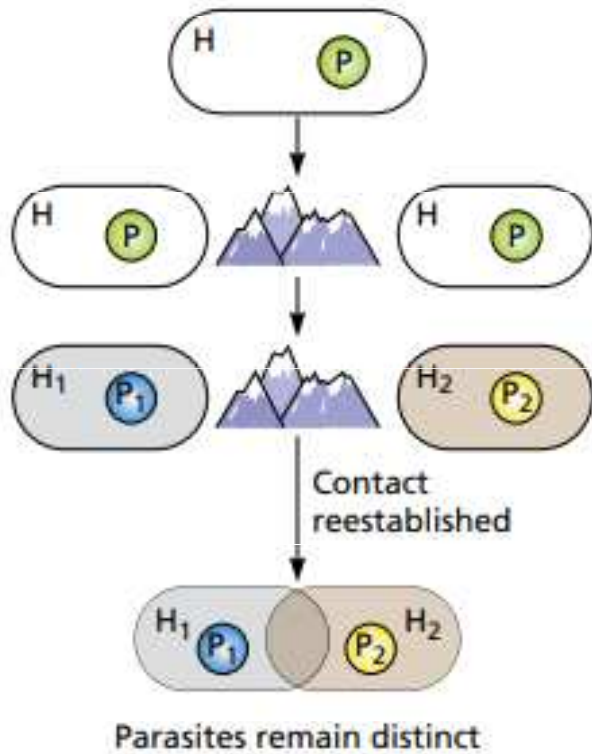
Mechanismus Ko-evoluere

The Mechanism of Host-Parasite Coevolution

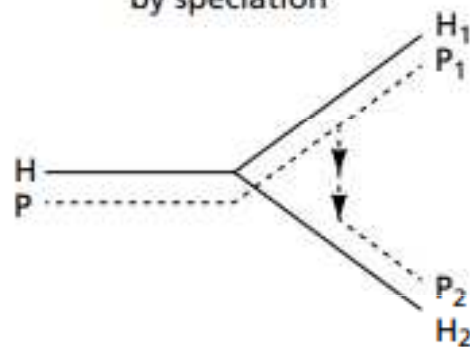
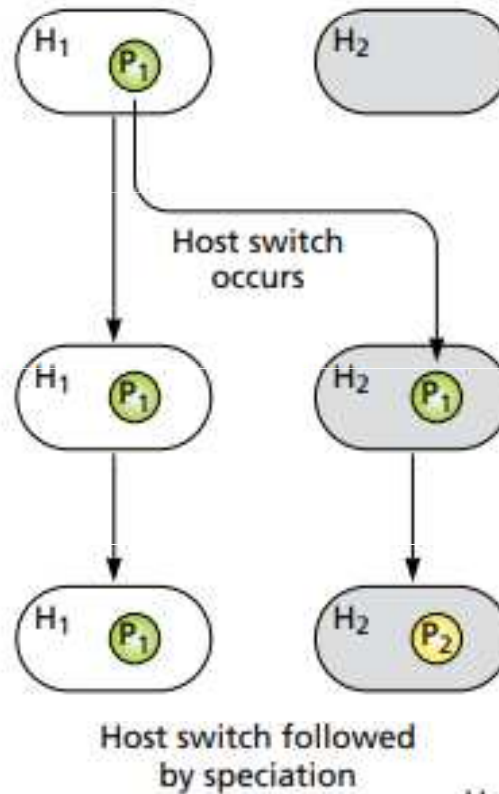

Tři modely speciace parazitů

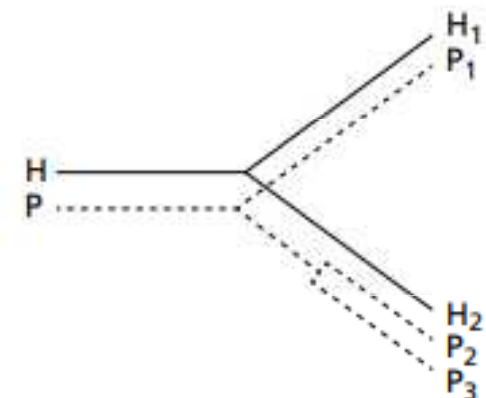
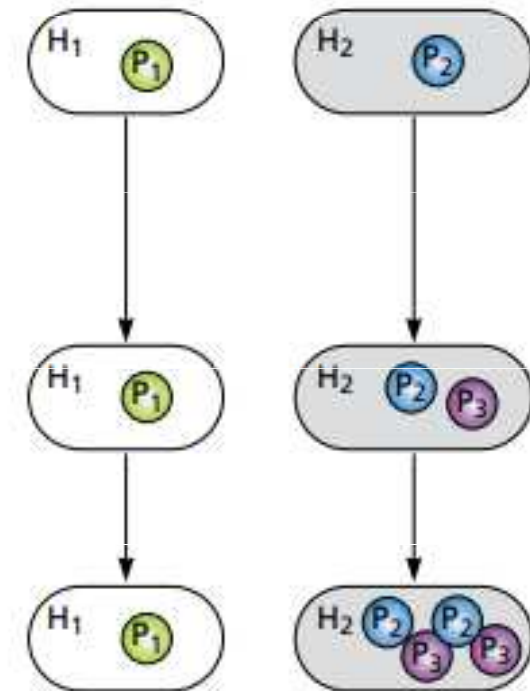
A Allopatric speciation by vicariance

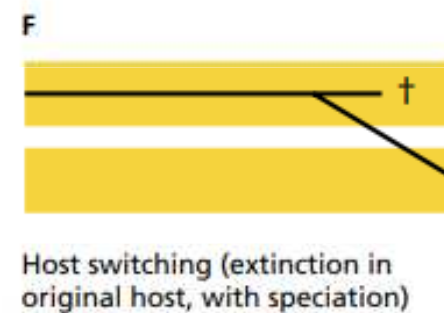
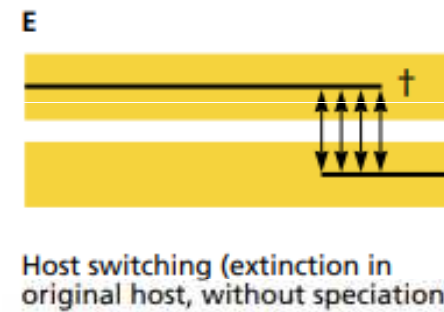
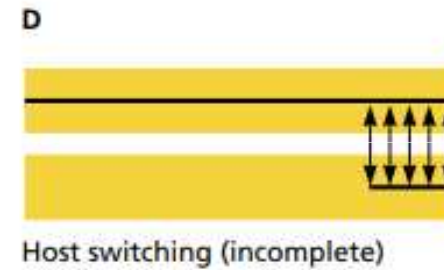
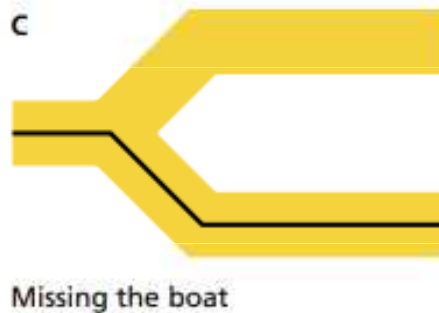
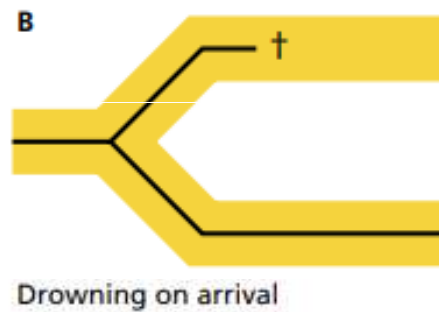
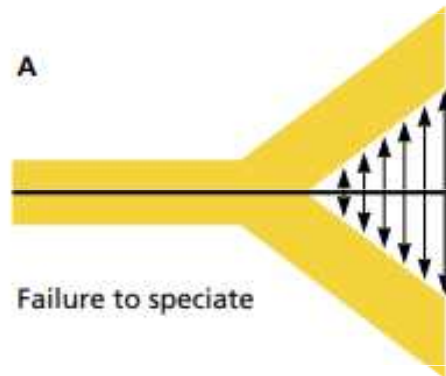
B Peripheral isolates speciation

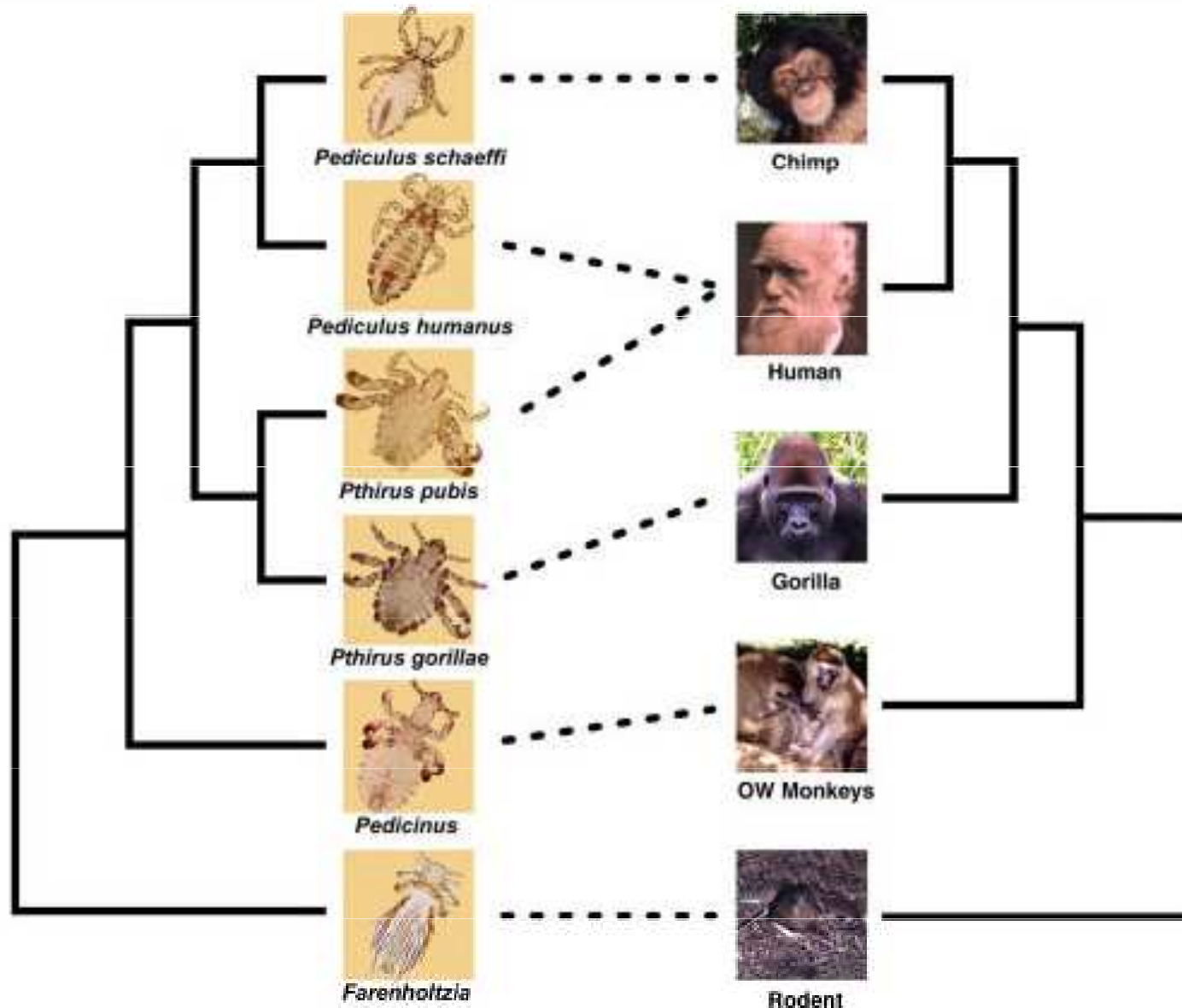
C Sympatric speciation

Evoluční procesy diversifikace parazita a hostitele

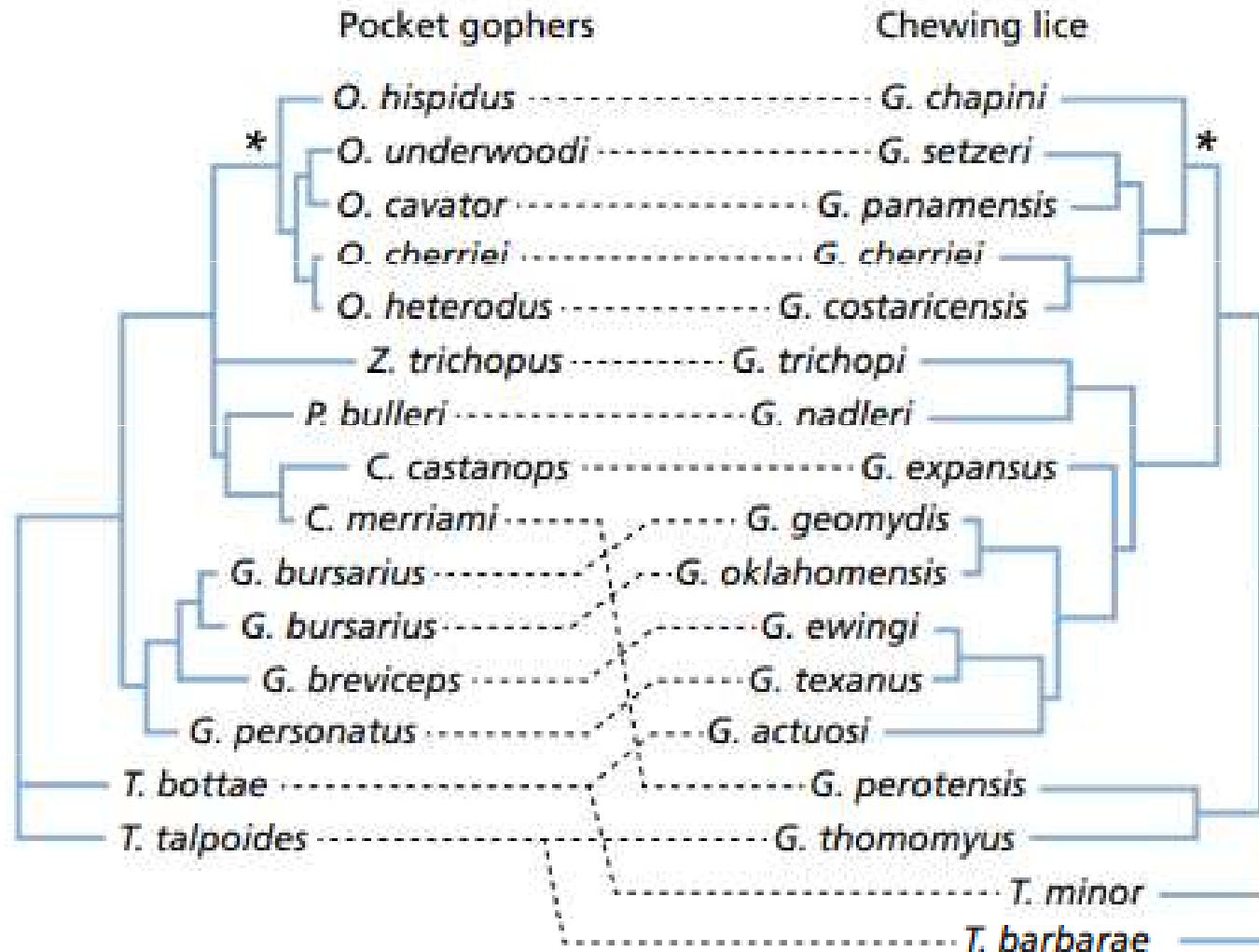

Koevoluce parazit - hostitel

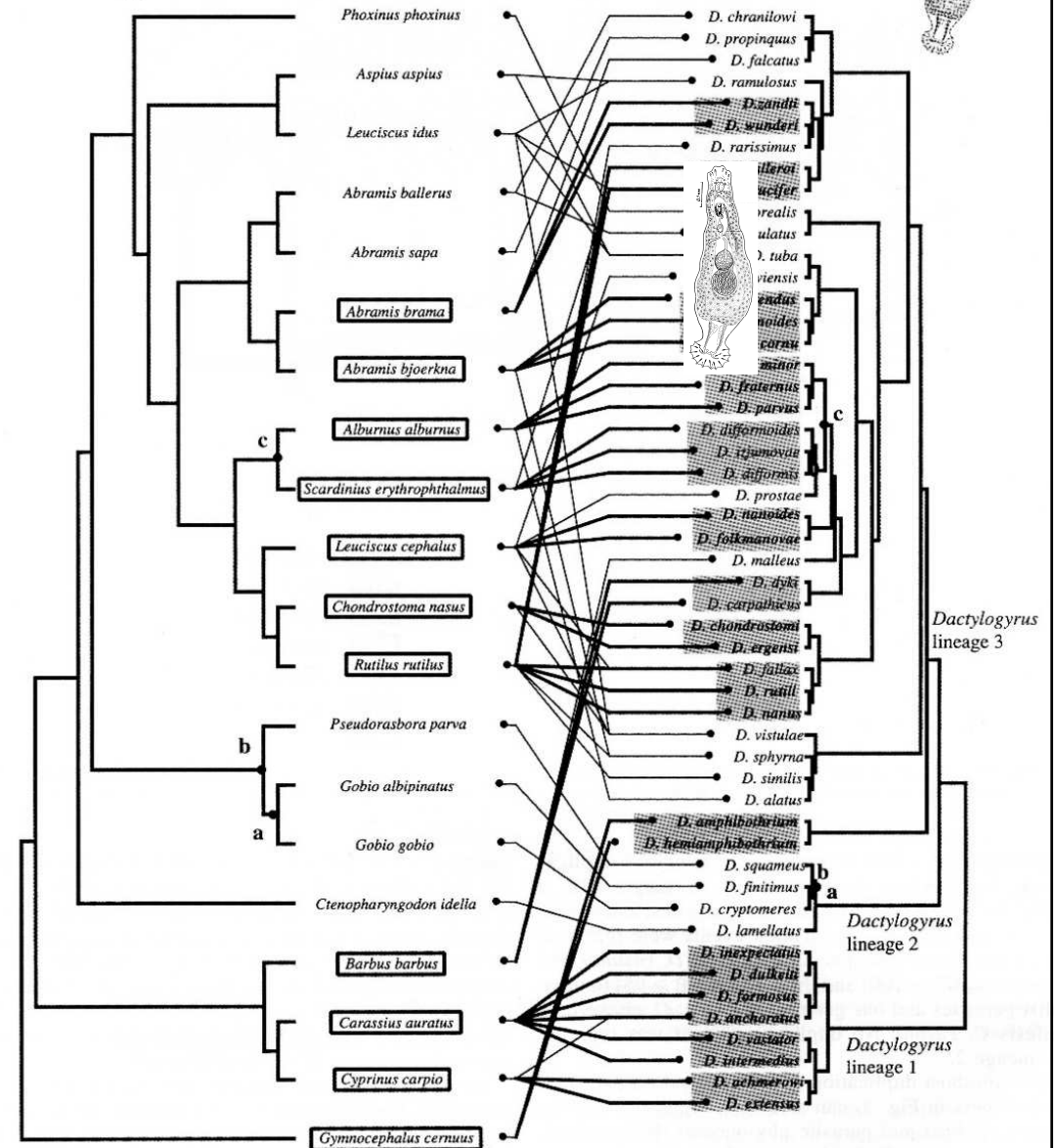
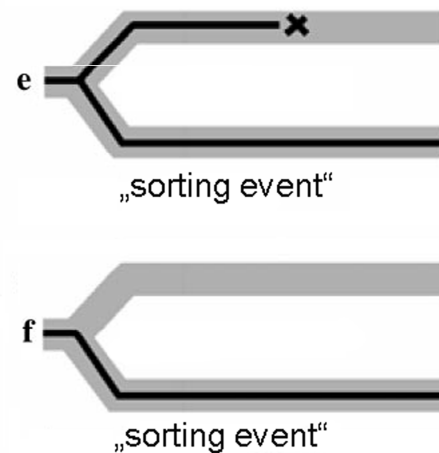
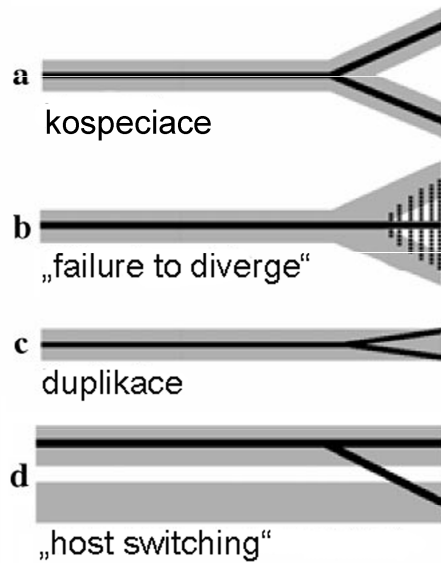
Kospeciace hostitele a parazita

Koevoluce v parazito-hostitelském systému

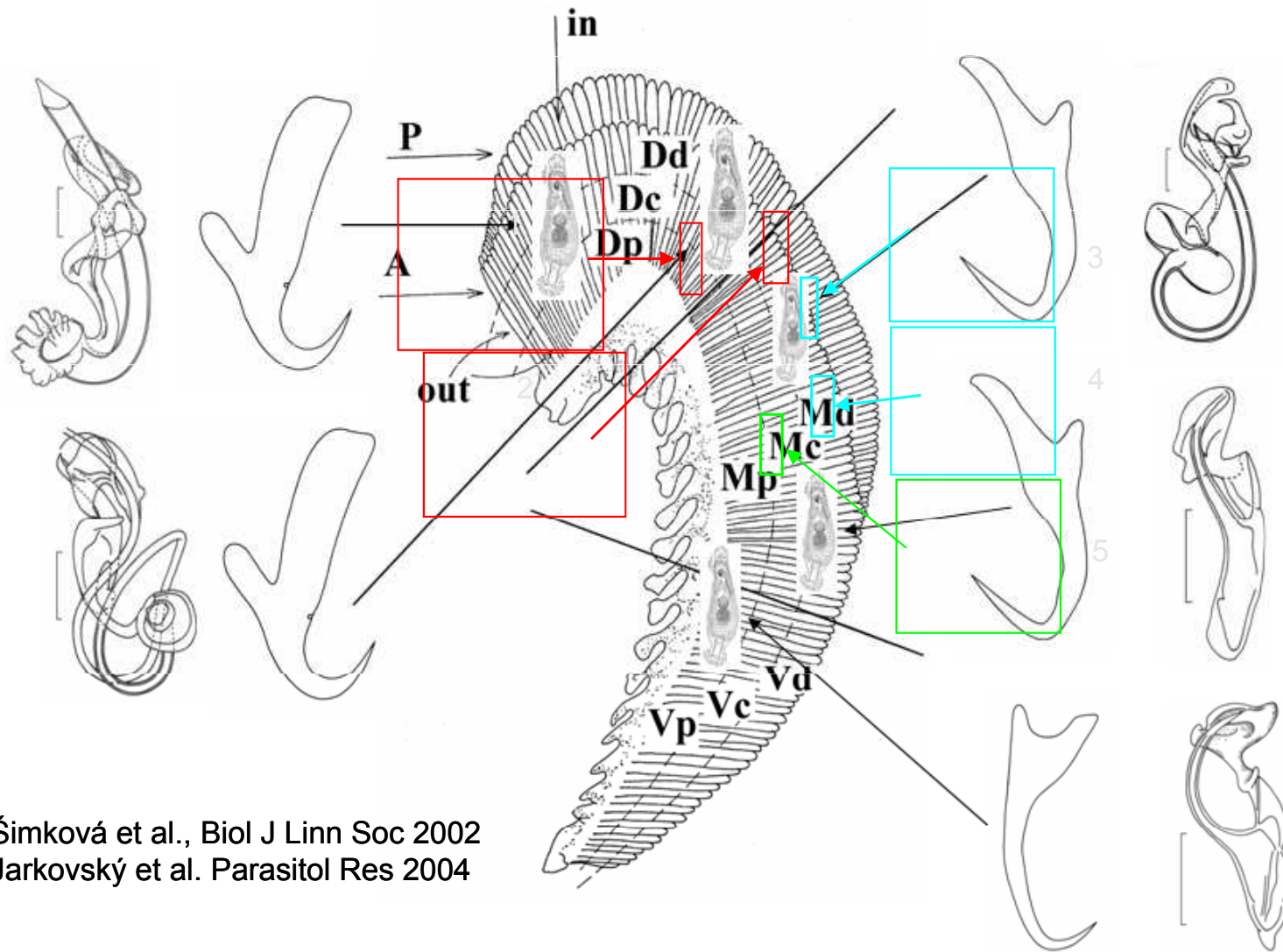

Host-specific parasites and fish hosts

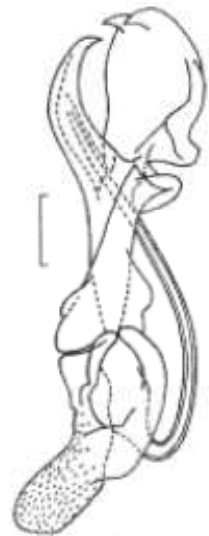
Studium evolučních mechanismů posilujících koexistenci kongenerických druhů

Specializace niky a reprodukční izolace

Šimková et al., Biol J Linn Soc 2002
Jarkovský et al. Parasitol Res 2004

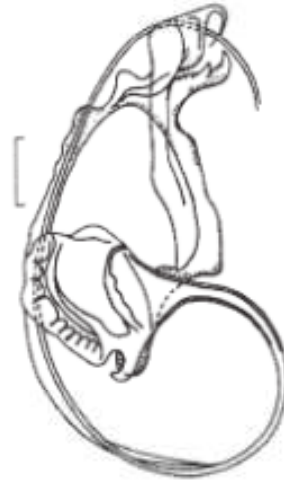
Reprodukční charakteristiky daktylogyrů koexistujících na jednom hostiteli

D. caballeroi

D. crucifer

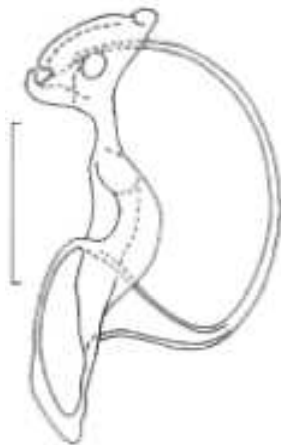
D. fallax

D. nanus

D. rarissimus

D. rutili

D. similis

D. sphyrna

D. suecicus

Agregační model koexistence

Intraspecifická agregace

$$J_1 = \frac{\sum_{i=1}^P \frac{n_{1i}(n_{1i}-1)}{m_1} - m_1}{m_1} = \frac{V_1 - 1}{m_1}$$

Interspecifická agregace

$$C_{12} = \frac{\sum_{i=1}^P \frac{n_{1i}n_{2i}}{m_1 m_2} - m_2}{m_2} = \frac{Cov_{12}}{m_1 m_2}$$

Koexistence druhů

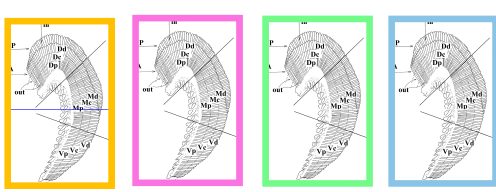
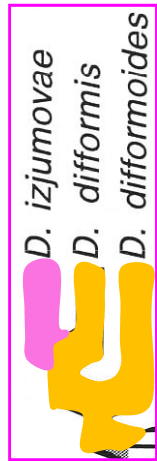
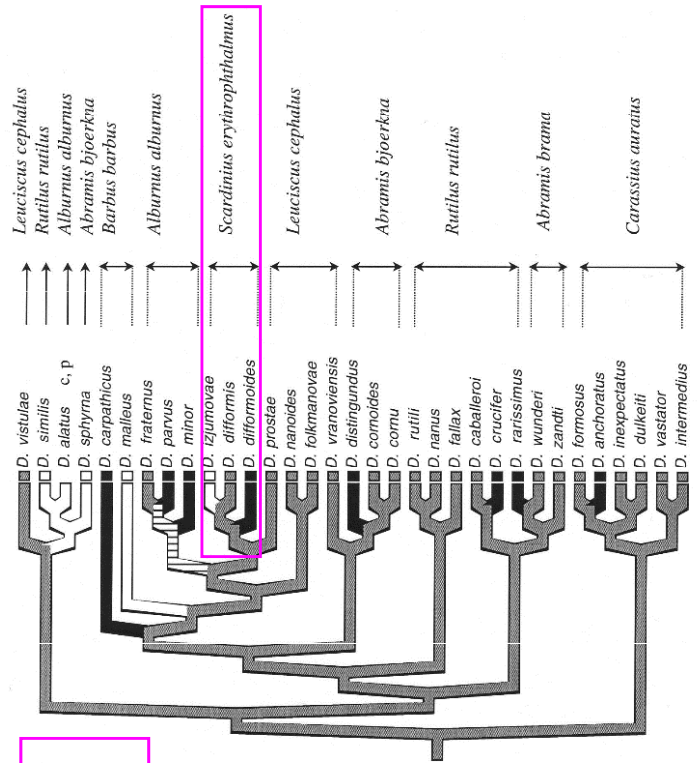
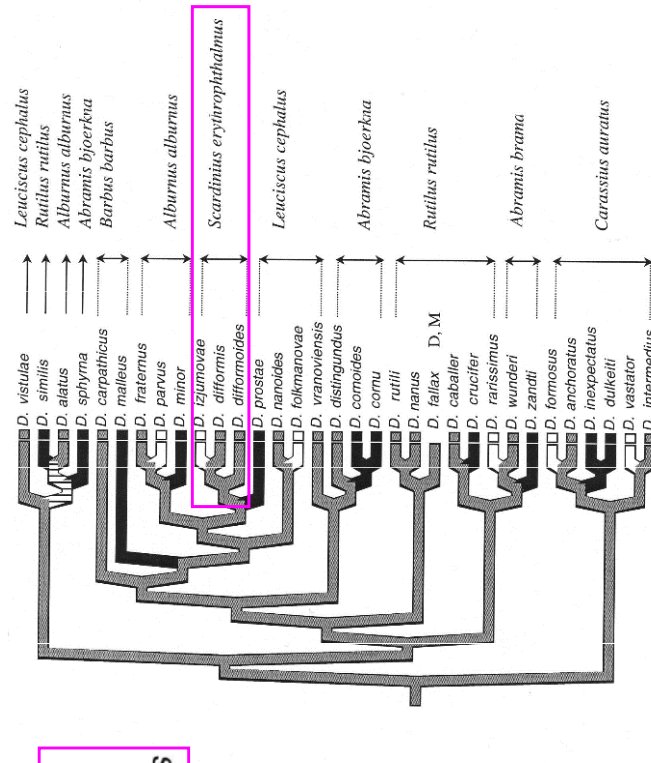
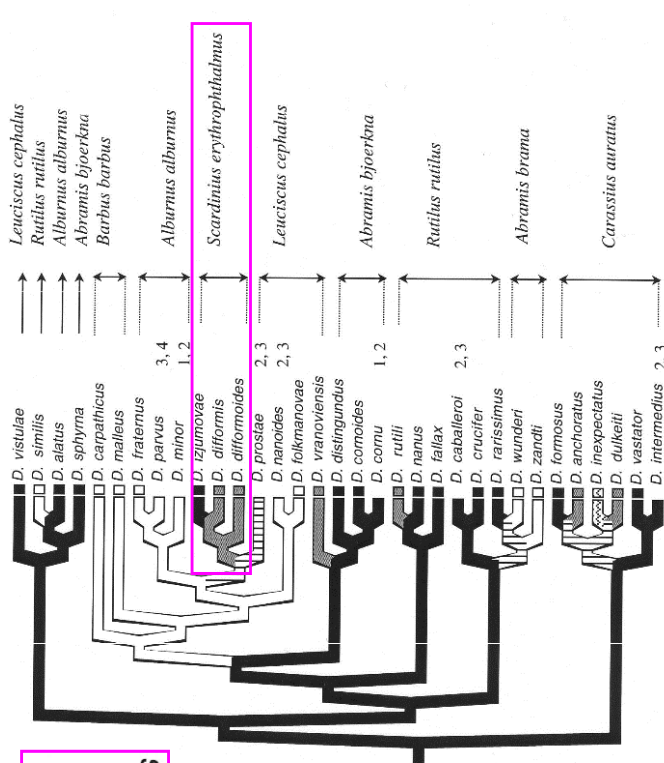
$$A_{12} = \frac{(J_1 + 1)(J_2 + 1)}{(C_{12} + 1)^2}$$

n_{1i} : počet jedinců druhu 1 v sektoru i
 m_1 : průměrný počet druhu 1 na sektor
 V_1 : variance v počtu druhu 1

n_{1i}, n_{2i} : počty jedinců druhu 1 a druhu 2 v sektoru i
 m_1, m_2 : průměrný počet druhu 1 a druhu 2 na sektor
 P : počet sektorů
 Cov : kovariance mezi druhy

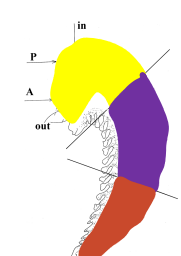
Šimková et al., Int J. Parasitol 2000
Šimková et al. Parasitology 2001

Evolve preferované niky

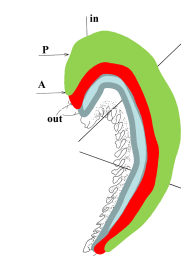
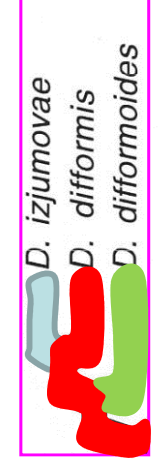
Arch

- 1
- 2
- 3
- 4
- equivocal

Segment

- Dorsal
- Medial
- Ventral
- equivocal

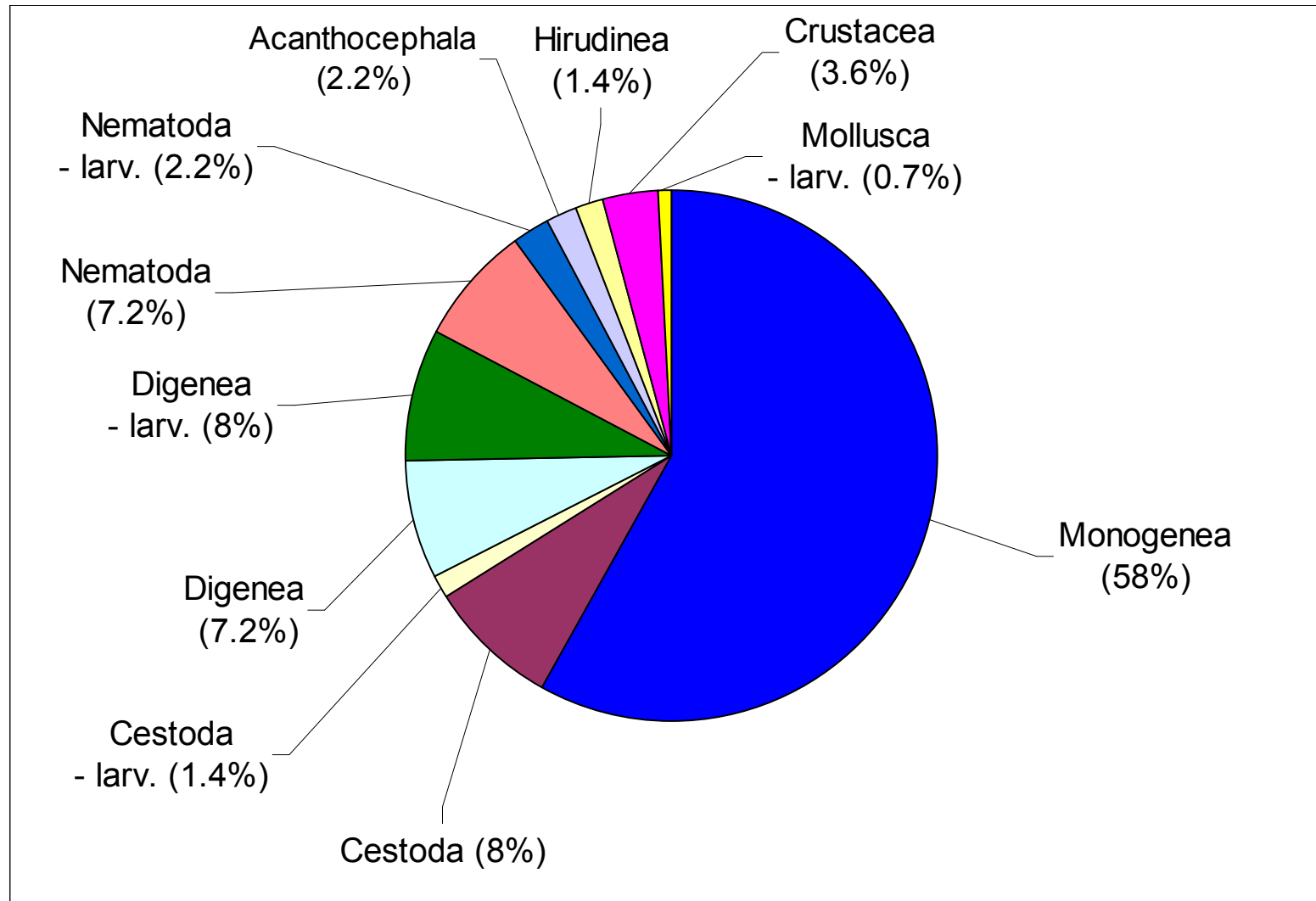

Area

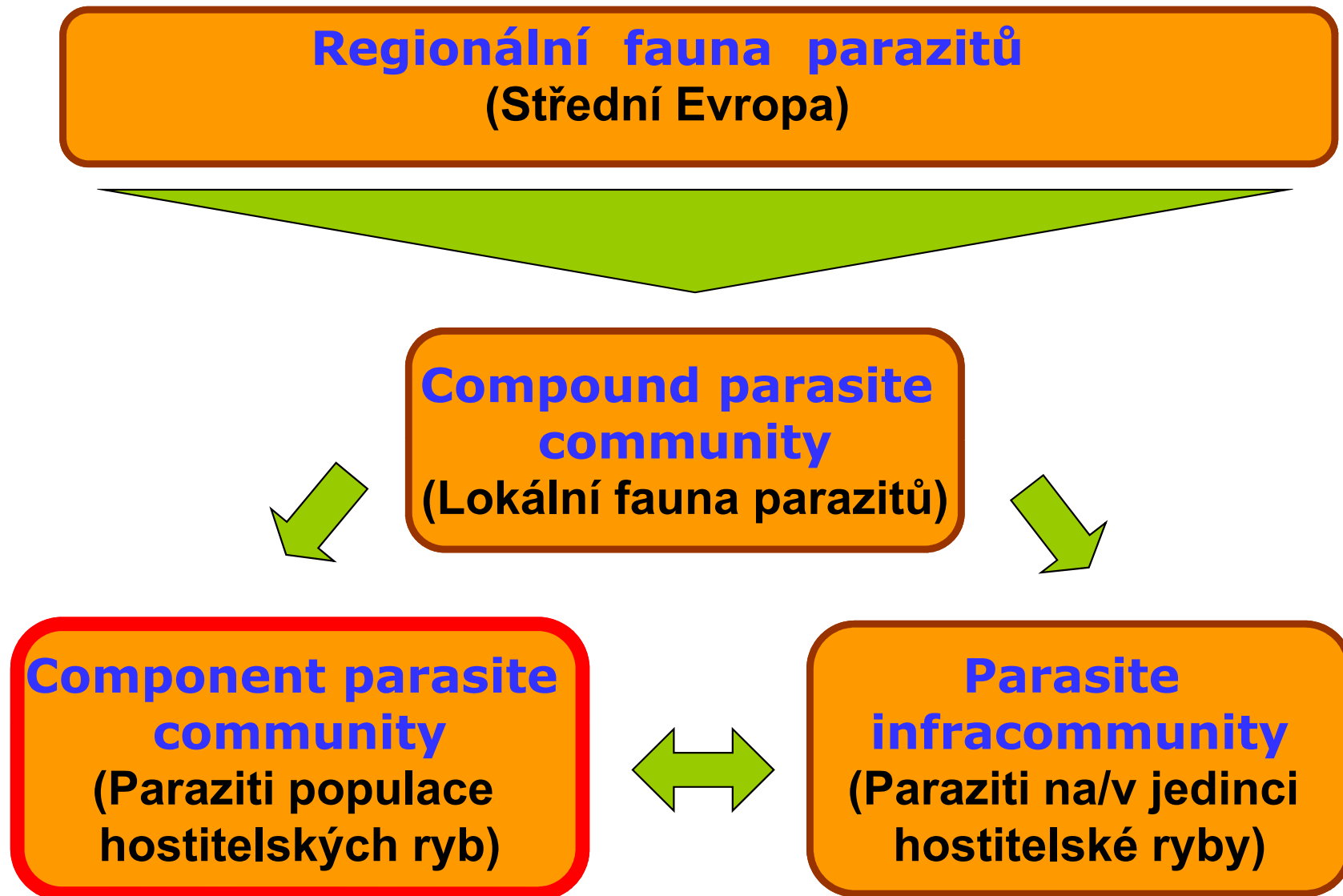
- Distal
- Central
- Proximal
- equivocal

Regionální fauna cizopasníků

Relativní proporce (v %) metazoárních parazitů náležejících do hlavních systematických skupin

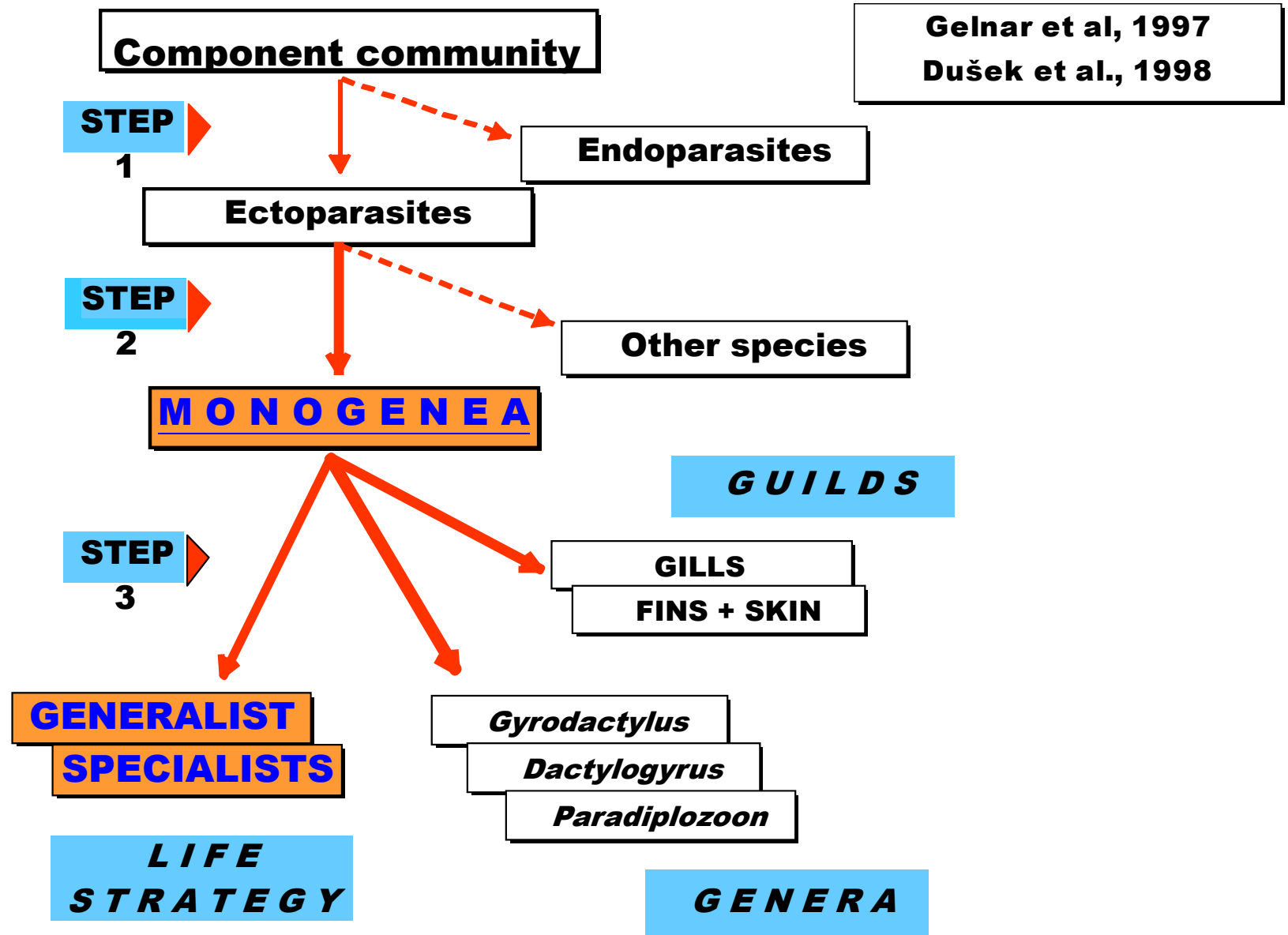

Koncept společenstev cizopasníků

Fractionace společenstva cizopasníků

Příkladová studie: srovnání dvou lokalit A– B

MONOGENEA

Gills, Fins Skin

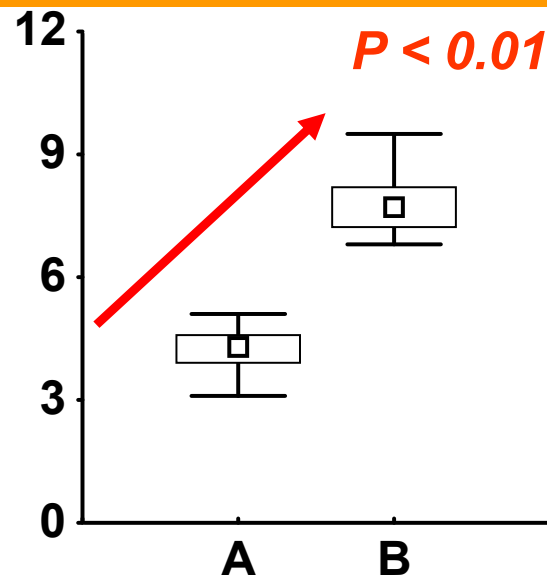
$p = 0.785$

Gyrodactylus
Dactylogyrus
Paradiplozoon

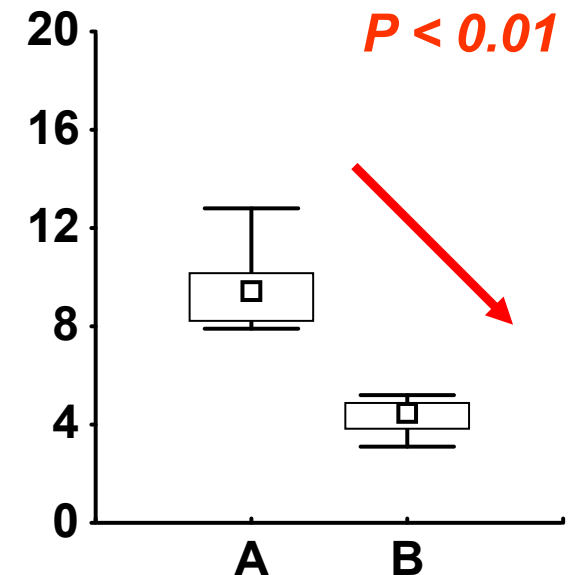
$p = 0.412$

Life strategy (generalist vs. specialist): Q

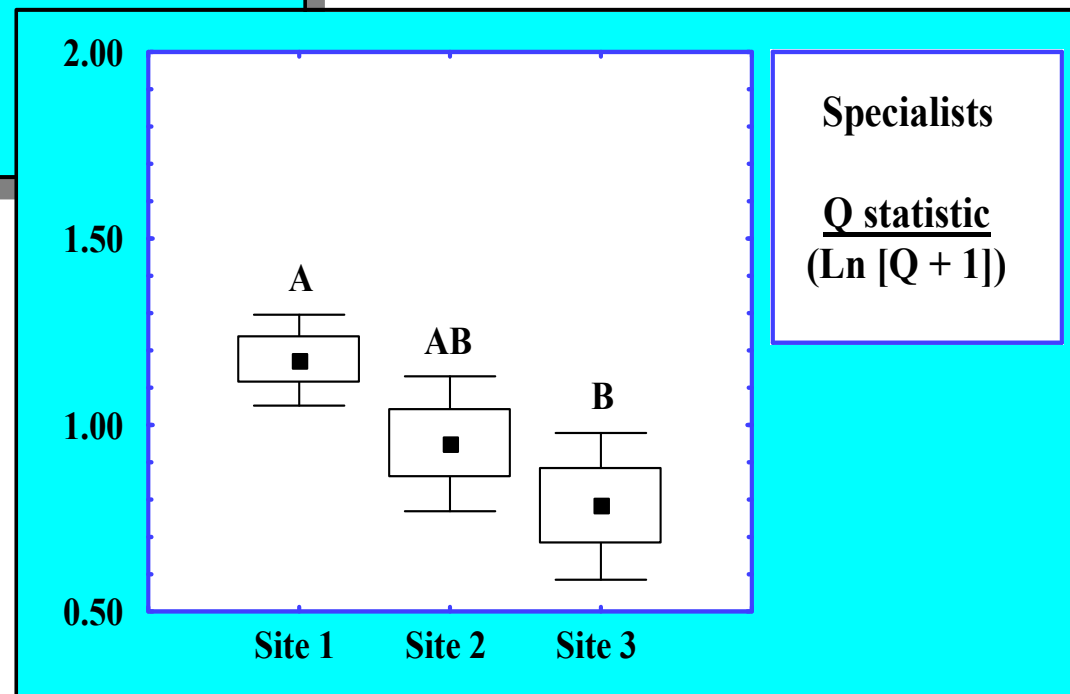
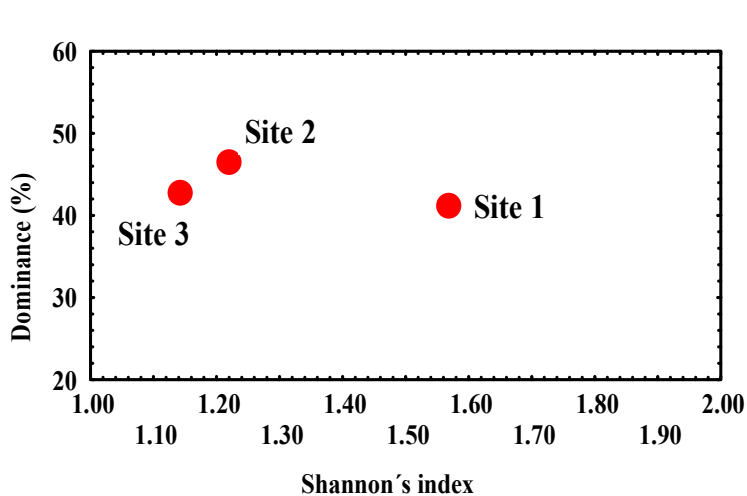
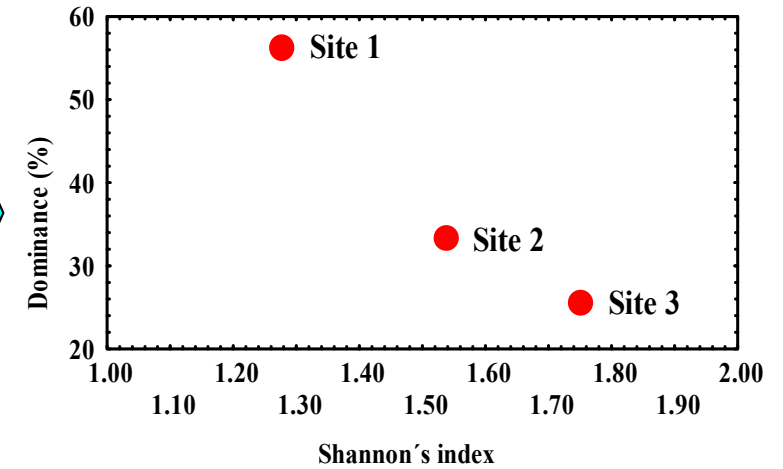
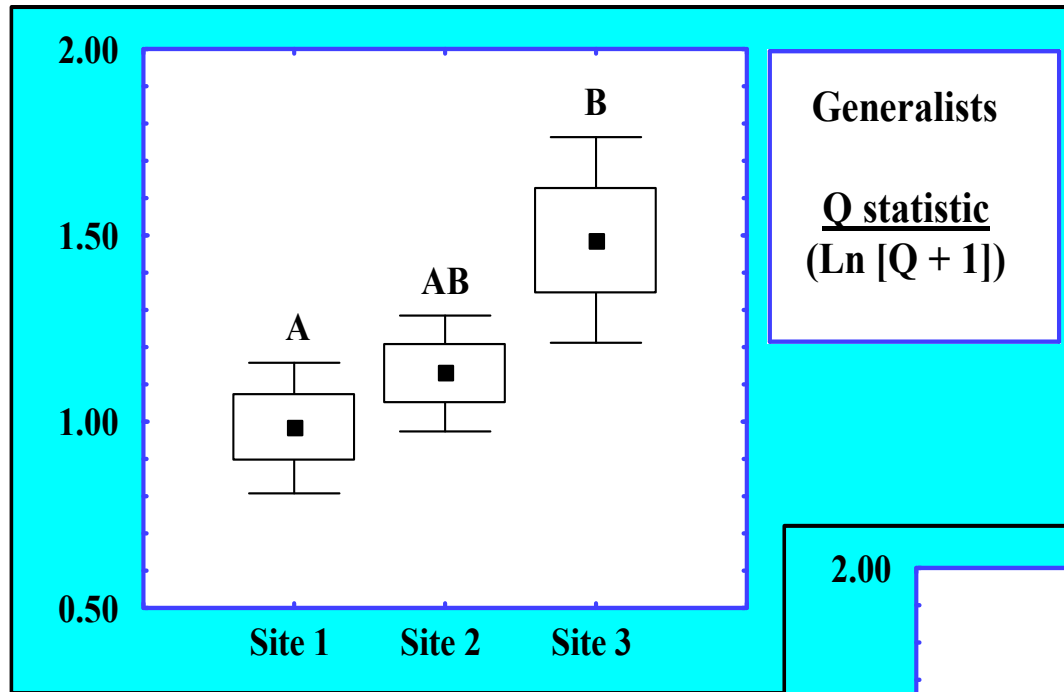
Generalists

Specialists

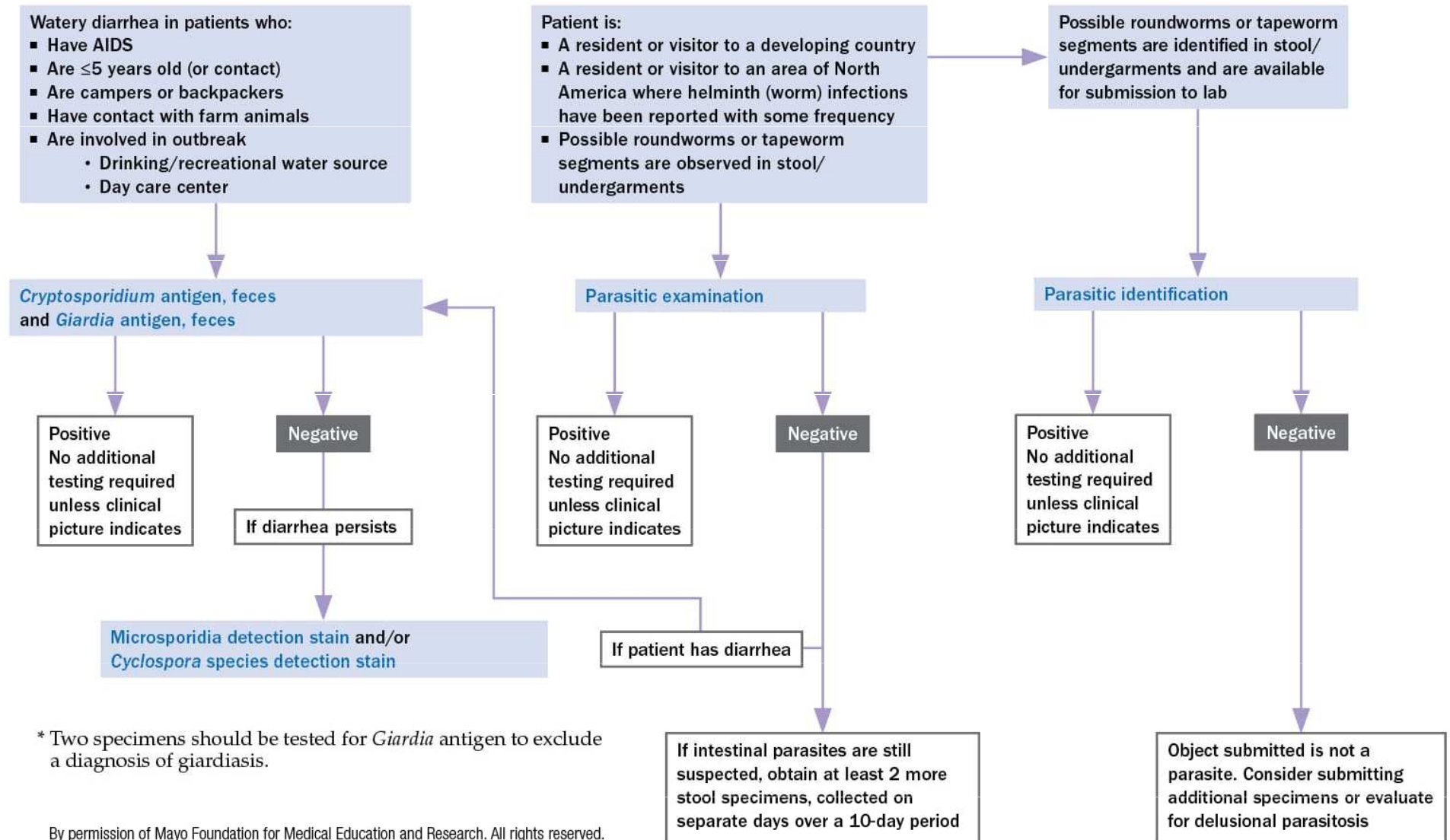
Příkladová studie - srovnání tří lokalit: Q statistic, Shannon's diversity (H') and dominance (D) Monogenea: specialists vs. generalists

Koprologické metody

Příklad – parazitologické vyšetření stolice

Parasitic investigation of stool specimens

Koprologické metody

soubor metod používaných v parazitologii k diagnostice parazitárních infekcí z trusu zvířete nebo ze stolice člověka

jedná se o základní, jednoduchou, neinvazivní, časově nenáročnou a velmi efektivní formu diagnostiky (monitorování zdraví u divokých zvířat)

principem je detekce vajíček helmintů, jejich larev či dospělců a exogenních vývojových stádií (oocyst, cyst, spor...) parazitárních protistů ve vzorcích trusu/stolice

přestože u řady parazitů neprobíhá vývojový cyklus v zažívacím traktu hostitele, opouští vývojová stadia tělo parazitovaného jedince trusem/stolicí

Sběr a uchovávání vzorků

čerstvý fekální materiál (z důvodu možného zkreslení výsledku vzhledem k omezení životaschopnosti trofozoitů parazitických prvoků nebo rychlému vývoji a líhnutí L1 larev některých nematod během několika málo hodin či dnů)

vzorky sbíráme do čistých nádob (sáčků), označíme druhem zvířete, datem odběru, lokalitou, věkem zvířete (důležité pro určování parazita)

optimální množství materiálu je cca 10 g

vzorky ihned zpracováváme nebo uchováme v chladnu či fixujeme (chemické směsi obsahující např. etanol, formaldehyd, k. octovou, k. propionovou, dichroman draselný, glutaraldehyd)

Nativní preparát

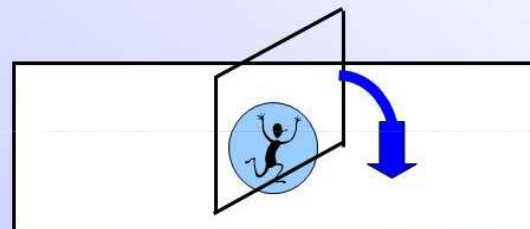
přímá prohlídka stolice v kapce fyziologického roztoku, případně se přidává Lugolův roztok na obarvení cyst prvoků

přítomnost pohyblivých stádií bičíkovců, nálevníků a měňavek
identifikace na základě velikosti, tvaru, povrchových struktur a typického pohybu

může se nechat zaschnout,
fixovat a barvit (→ zvýraznění
bezbarvých parazitů)

Příprava nativního preparátu

1. kapka média do středu podložního skla (velikost kapky)

2. vložíme objekt (orientace)

3. přikryjeme krycím sklíčkem

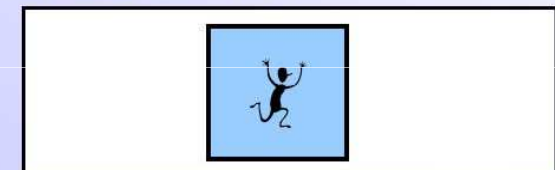
!!! bubliny !!!

Jak položit krycí sklíčko?

- hranou na podložní sklo pod úhlem 45°, podepřít jehlou a přiklopit
- uchopit za hrany do dvou prstů, položit kolmo shora

Přiměřené množství média

- přikápnout
- odsát

Makroskopická diagnostika

slouží k detekci dospělců (škrkavek, roupů aj.) nebo jejich částí (článků tasemnic)

zjištění neobvyklého vzhledu, barvy a konzistence, případně příměsí krve a hlenu v trusu může napovědět přítomnost parazitů

Tlustý roztěr

diagnostika vajíček helmintů

do kapky vody se rozmíchá určité množství stolice;

směs se rozetře na sklíčku (vrstva má být tak silná, aby přes ni nebylo možno číst);

roztěr se nechá zaschnout

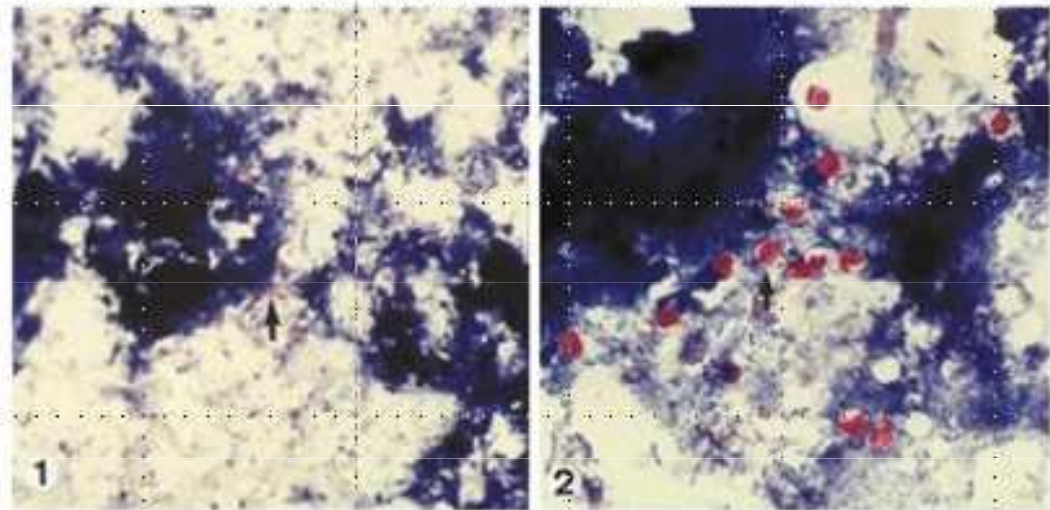

Fig. 1 and 2 - *Cryptosporidium* spp oocysts in fecal smear. Acid-fast staining using alcohol-chloride acid solution (250x and 1000x).

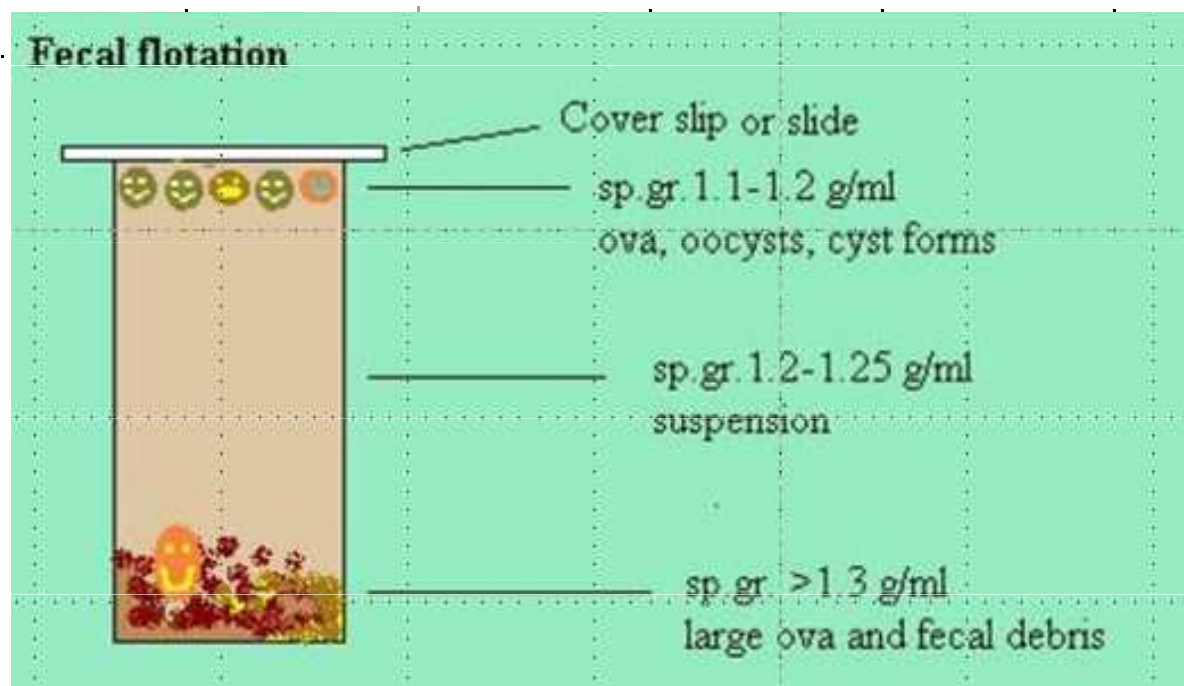
Koncentrační metody: Flotace

metoda využívající rozdílných hustot parazitárních útvarů a použitého flotačního roztoku (vyšší hustota), takže parazitární útvary vyplavou na hladinu, odkud se sbírají a přenášejí na mikroskopické sklíčko

preparáty se ihned prohlížejí

detekce menších vajíček a larev hlístic, tasemnic a oocyst kokciidií

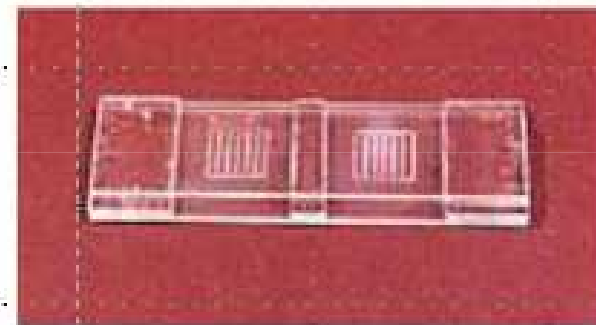
např. Sheatherova metoda

Koncentrační metody: McMasterova kvantifikační metoda

umožňuje vypočítat intenzitu infekce

navazuje na flotační metodu, tekutina z hladiny se vlije do McMasterovy komůrky, pomocí čtverců v ní obsažených se vypočítá množství vývojových stádií parazitů v gramu trusu

Koncentrační metody: sedimentace

metody využívající gravitace a hustoty roztoku k tomu, že těžká vajíčka a cysty sedimentují na dno zkumavky

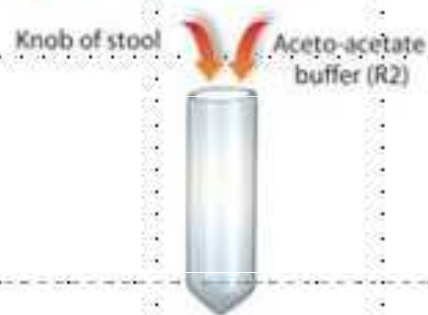
pro zvýšení rychlosti sedimentace se často používá centrifugace za použití různých sedimentačně-koncentračních roztoků (složení použitých směsí umožňuje sedimentaci a čistí koprologický materiál od balastu, který ztěžuje prohlížení)

detekce cyst prvoků a vajíček helmintů (motolic) a některých hlístic

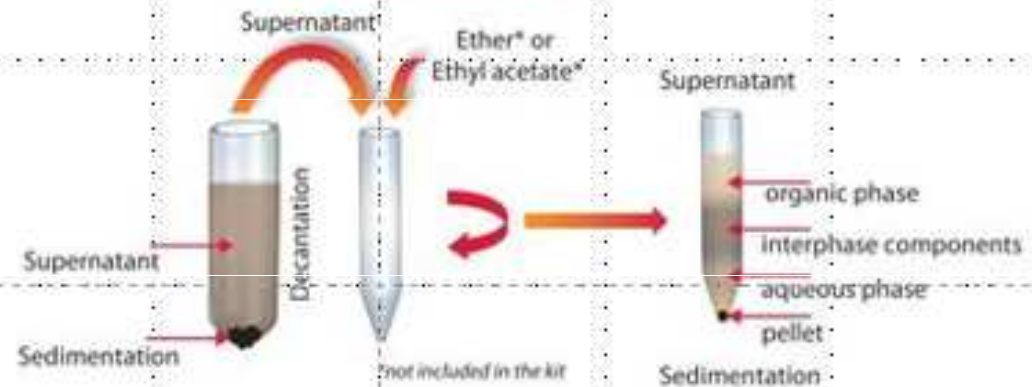
Schéma sedimentace

Sedimentace

STEP 1: Preparation

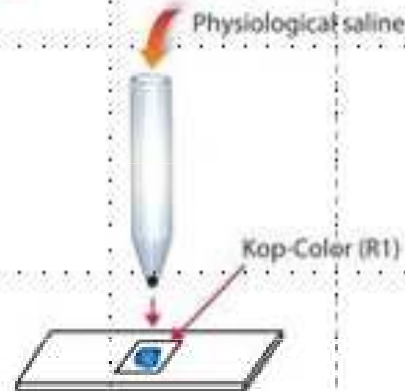
STEP 2: Centrifugation

STEP 3: Discard supernatant

STEP 4: Slide preparation

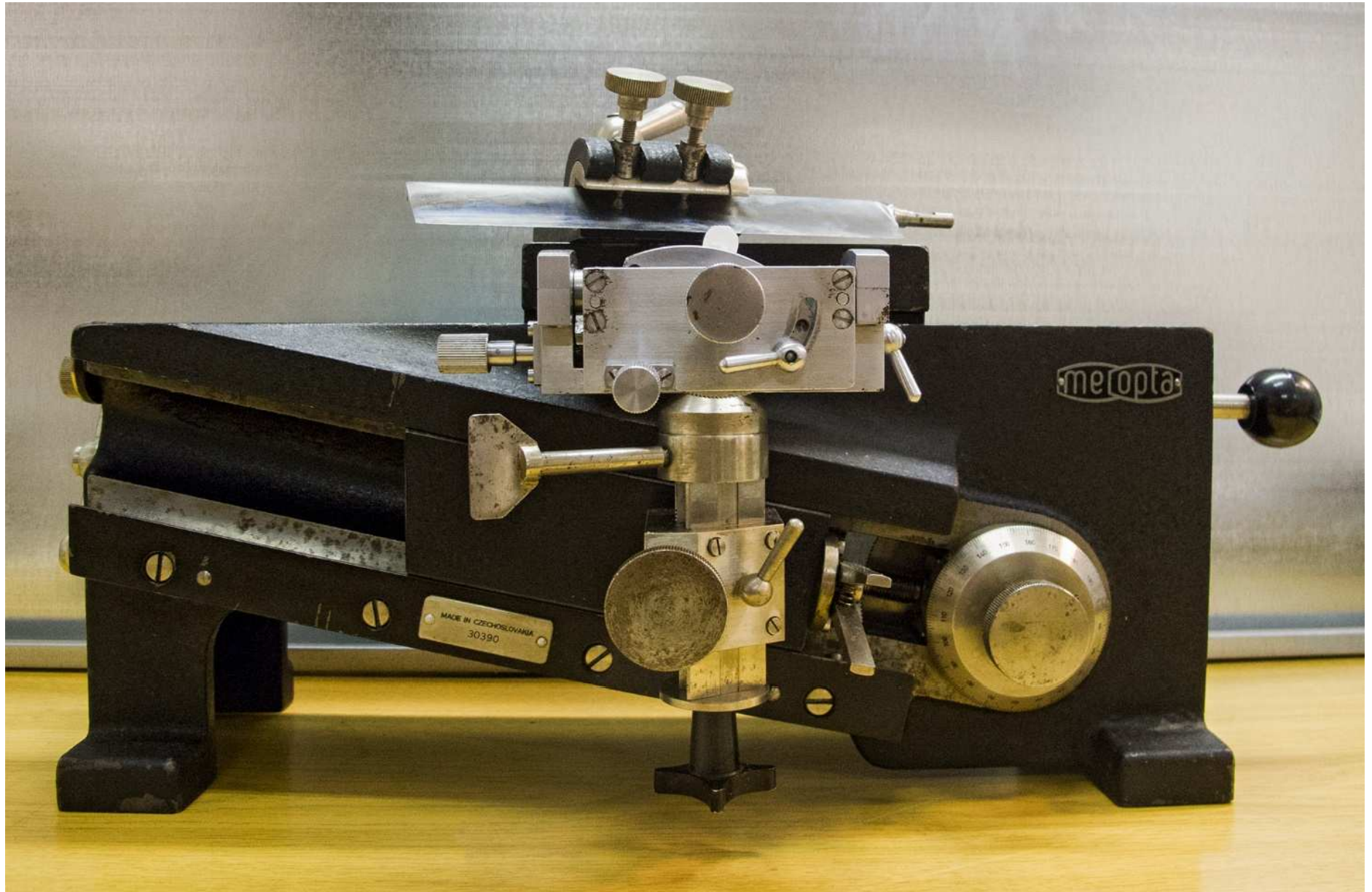
STEP 5: Microscopic examination with blue filter

Parasites are yellow; yellow-brange or brownish-yellow on a more or less dark blue background

Entamoeba histolytica

Histologické metody

Rotační mikrotomy

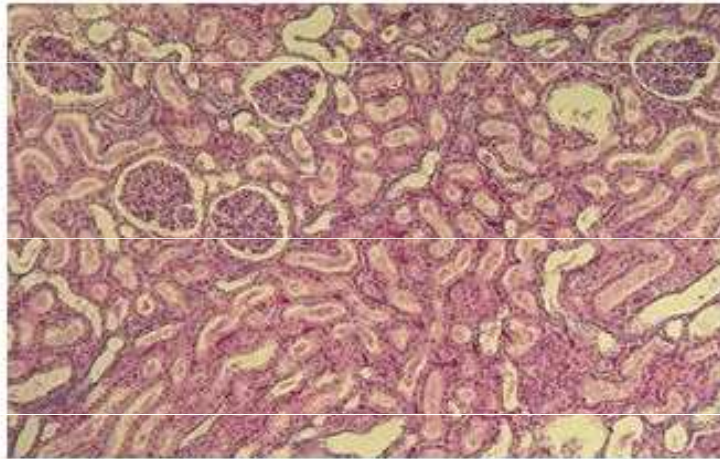

Druhy preparátů

Podle způsobu přípravy:

Řezové preparáty (histologické řezy – poloténkové, tenké, tlusté řezy žiletkou)

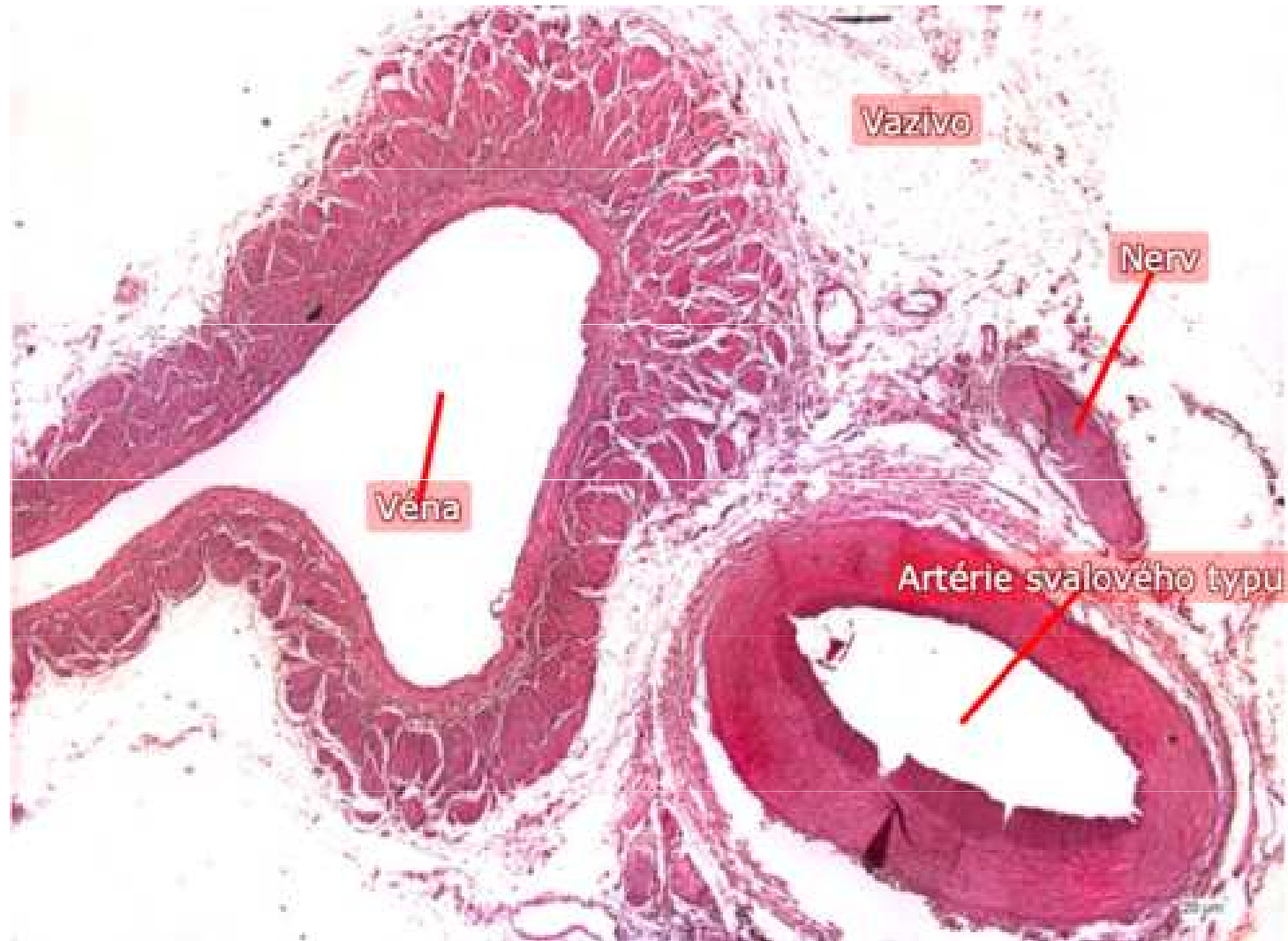
Objekt: ledvina
savce

Roztlaky (karyotypy)

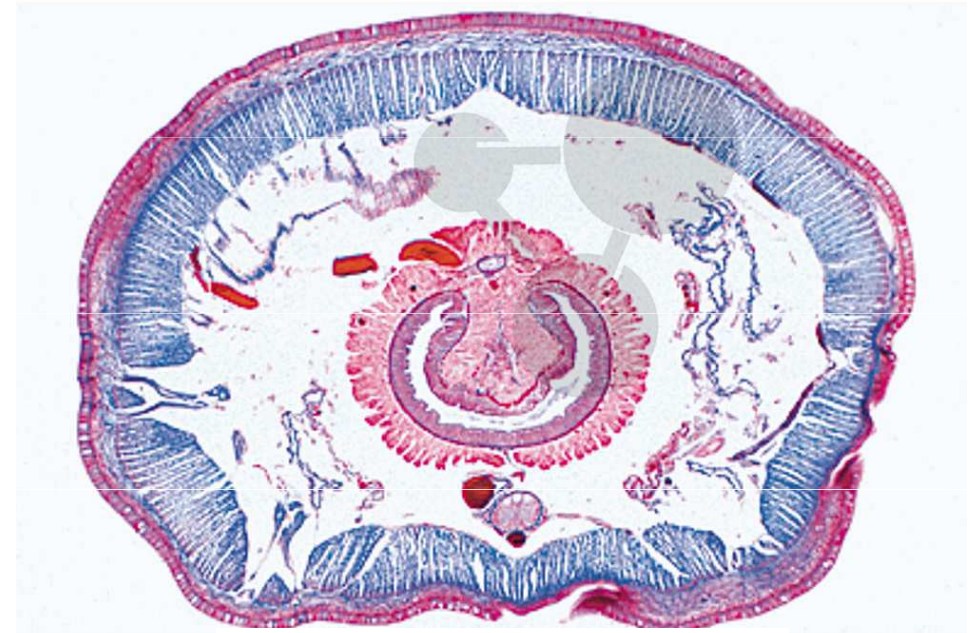
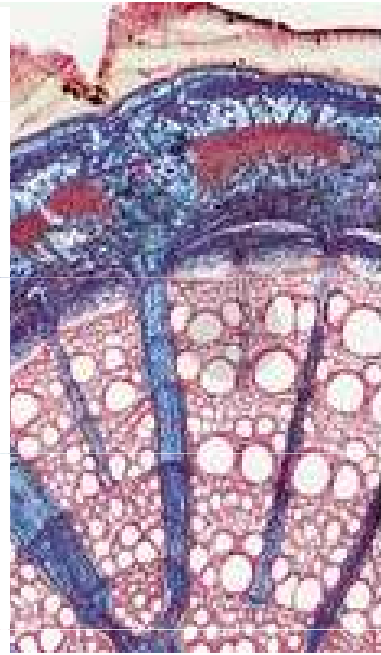
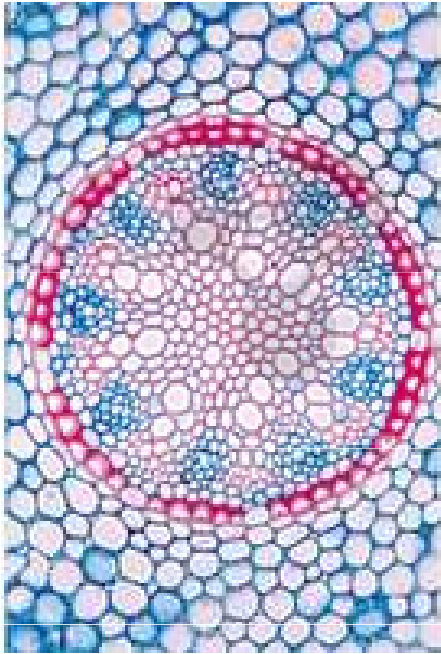

Objekt: obří
chromozómy,
slinné žlázy
larvy pakomára

Histologický preparát

Histologické řezy

Fixační směsi - FAA (FPA)

Formaldehyde - Acetic (Propionic) acid - Aethanol

- 50% nebo 70% ethanol 90 ml
- ledová kyselina octová 5 ml
- 37 - 40% formaldehyd 5 ml

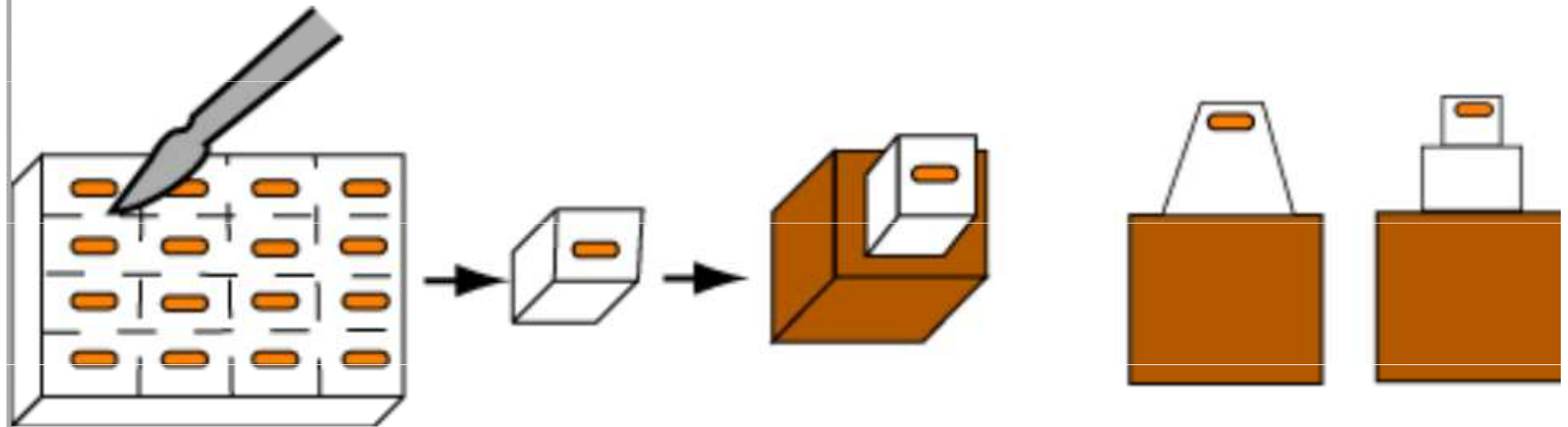
fixáž koagulující

stálá

rychle proniká

pro anatomické účely

Příprava bločku ke krájení

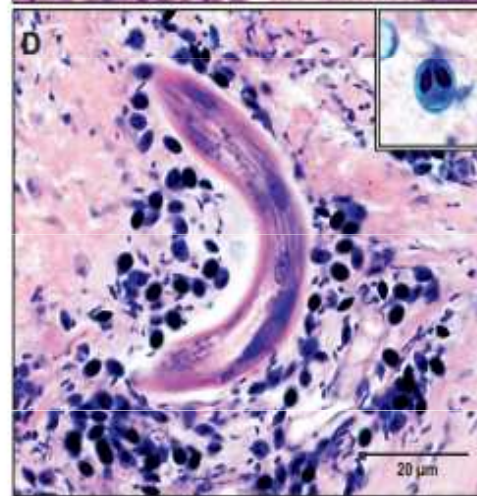
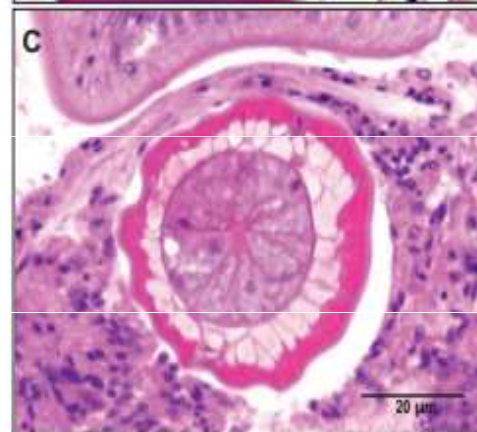
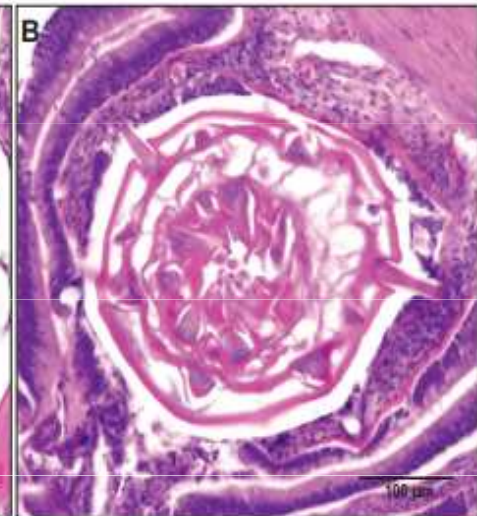
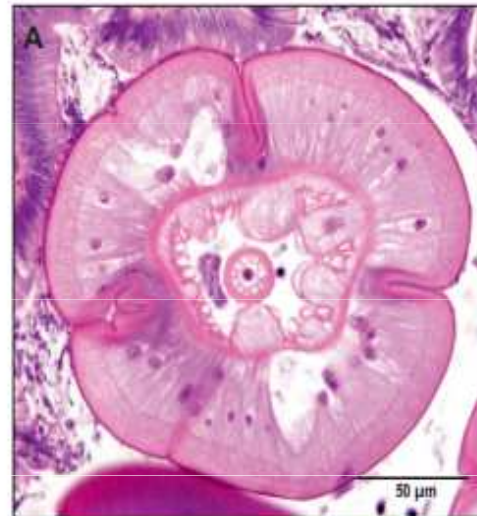
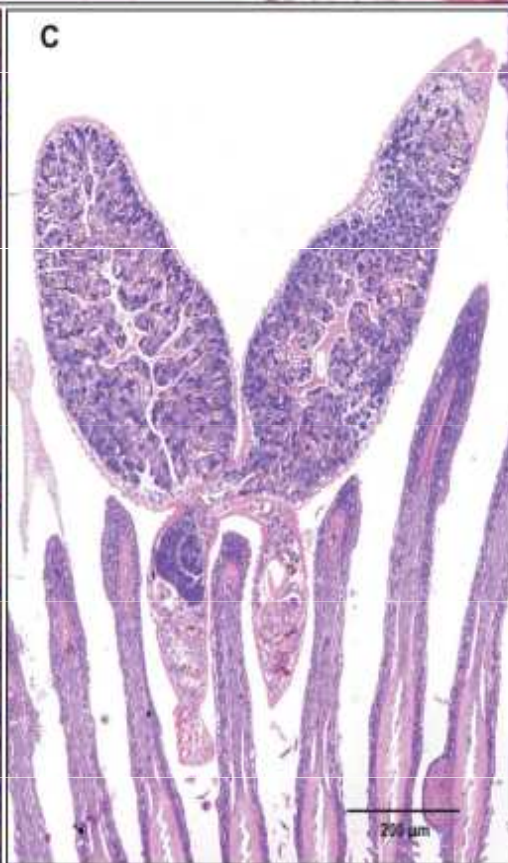
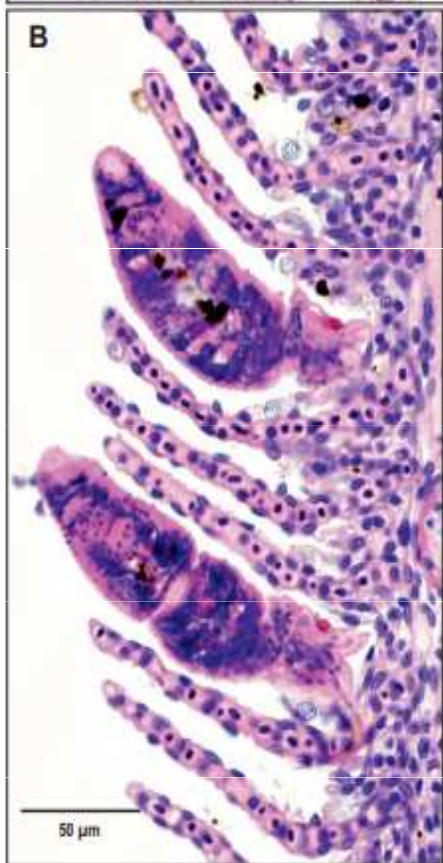

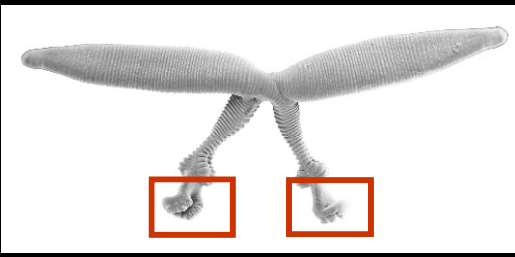
dělení bloku
parafínu

izolovaný
bloček
parafínu

přítavení bločku
parafínu na
dřevěný špalík

trimování
bločku
parafínu

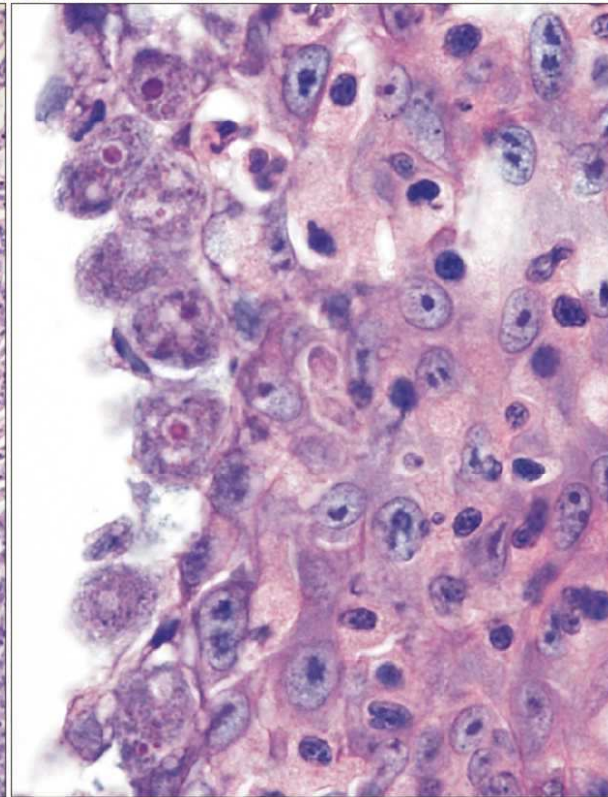
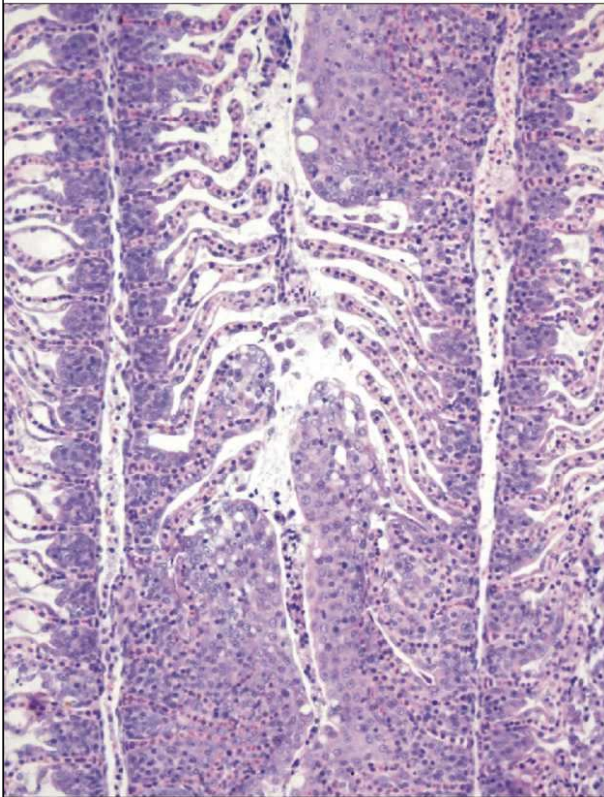
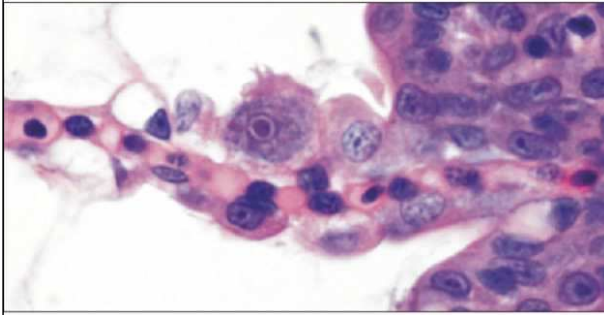
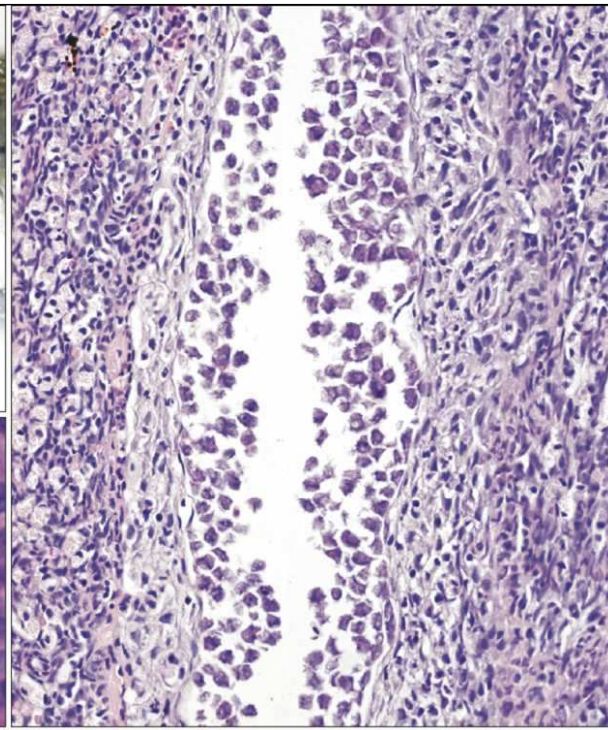
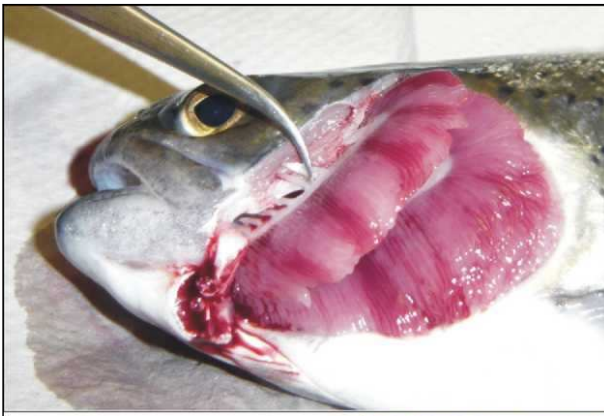

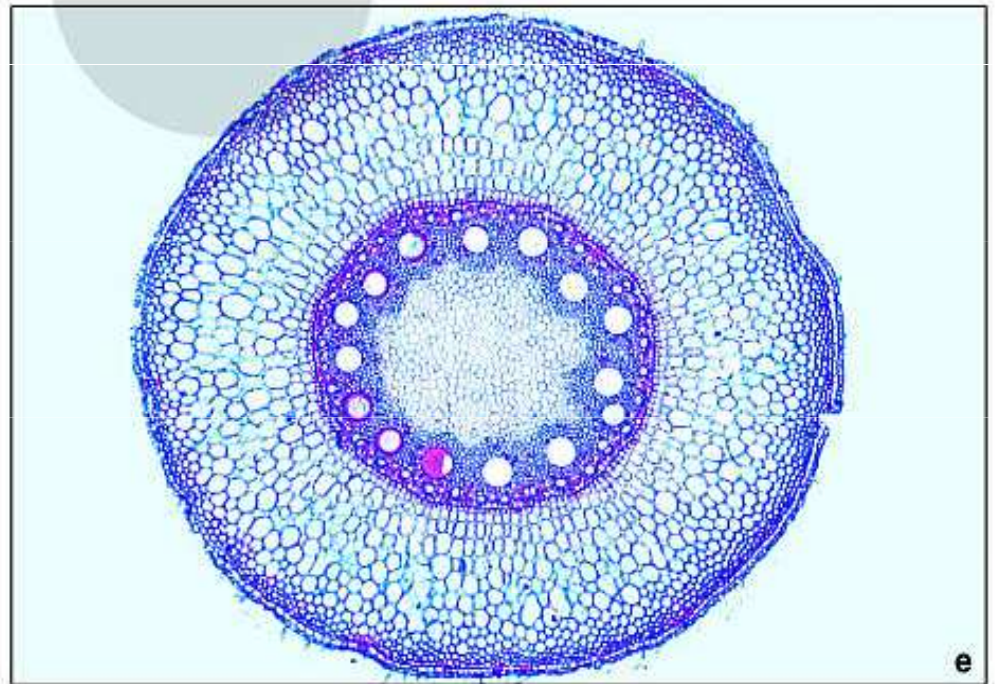
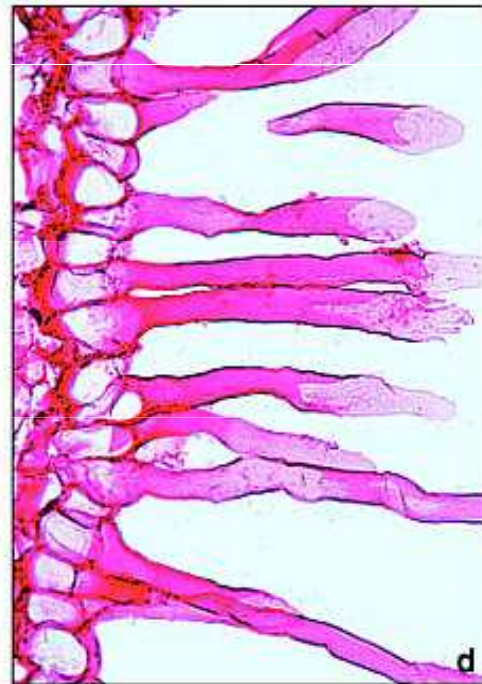
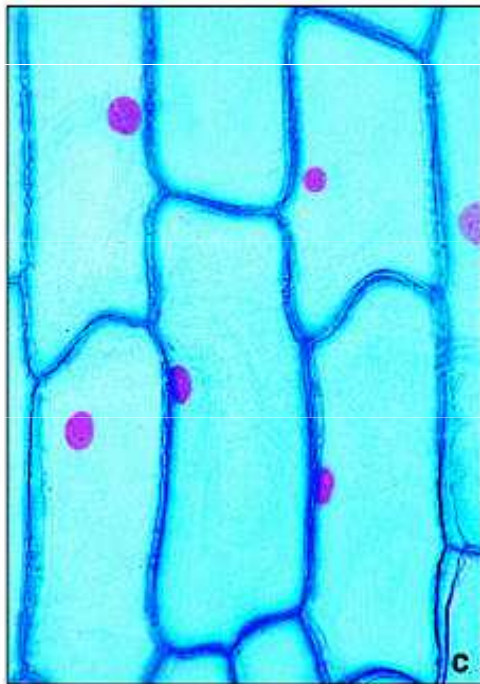
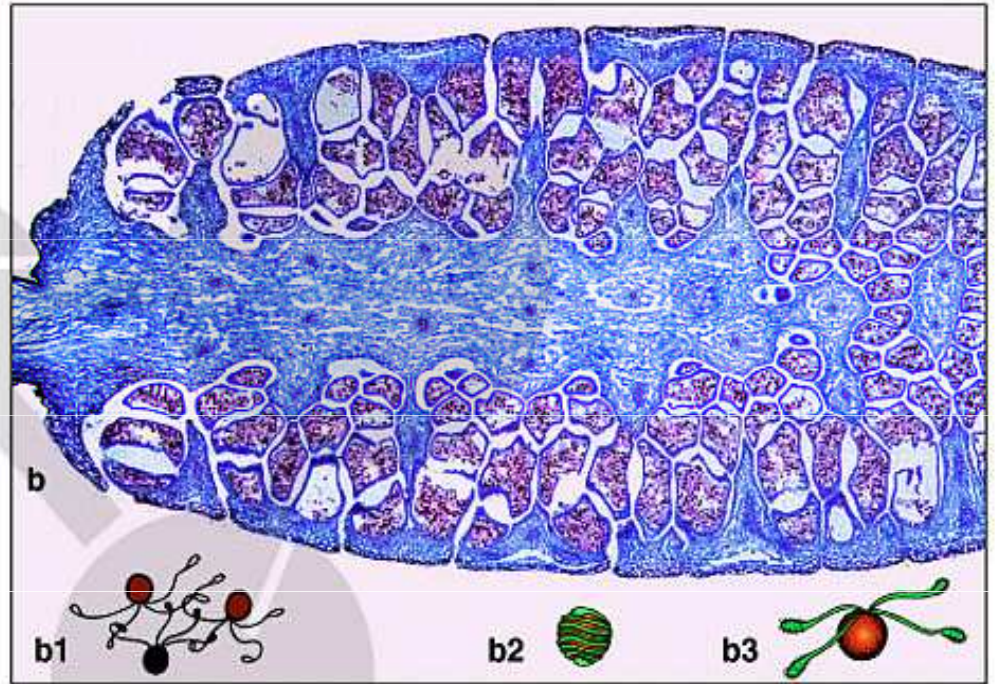
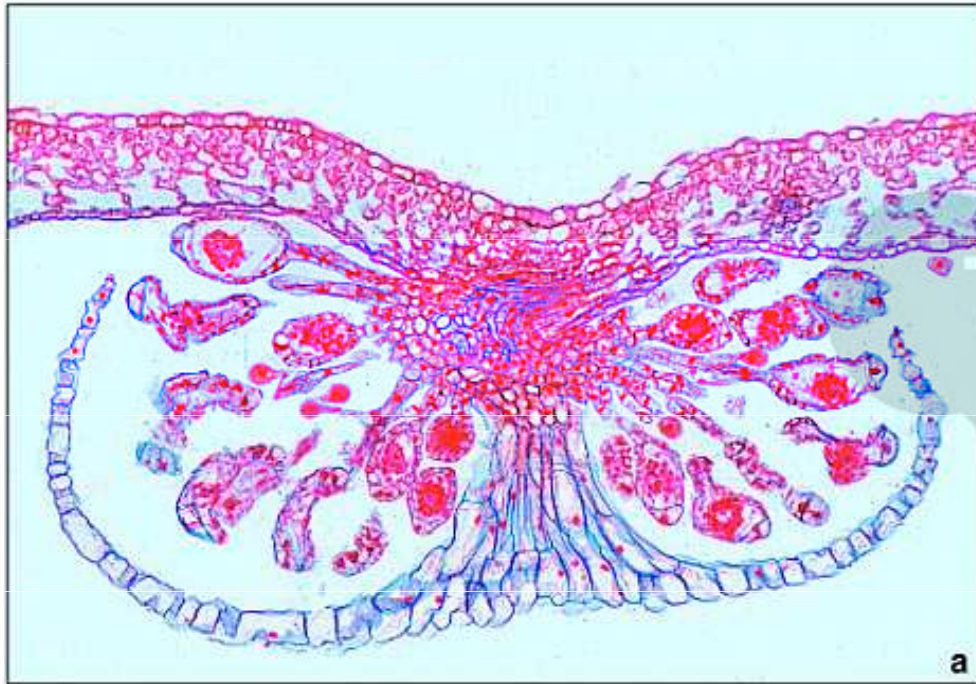
E. nipponicum - histology

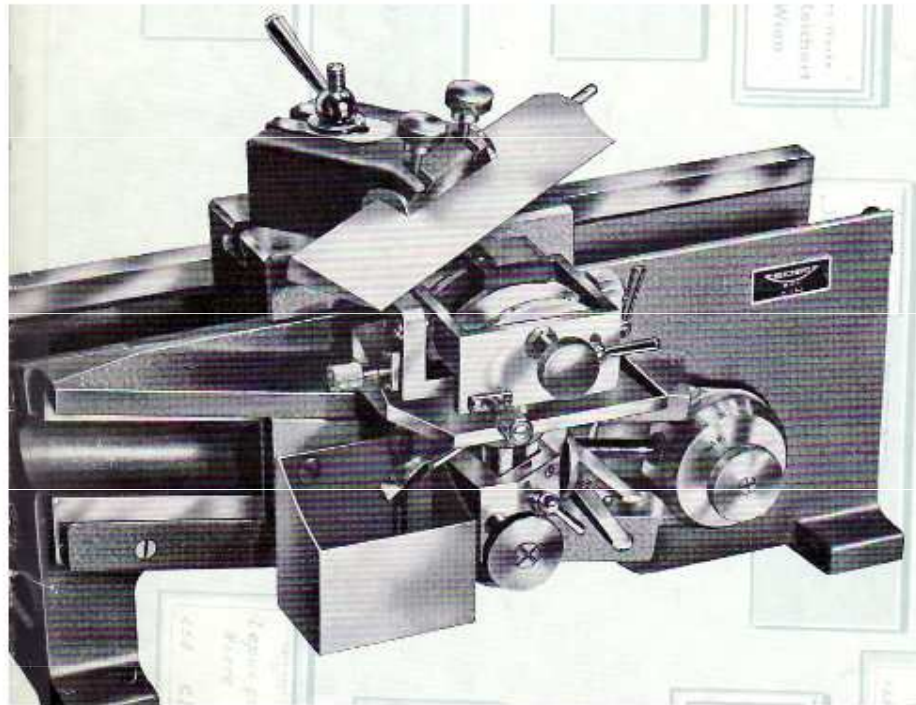
LM (Histological sections, Masson's trichrome)

Mikrotomy

sáňkový mikrotom Reichert

rotační mikrotom Leitz

Utramikrotom – poloténkové- řezy

Skleněné a porcelánové kyvety s víčkem

Hellendahl

Coplin

na 6 skel

Schiefferdecker

Dóza s držákem skel

Sada plastových kyvet na barvení

skla v držáku se přenášejí z jedné lázně do druhé najednou

Kryostat

Manupulace s kryostatem

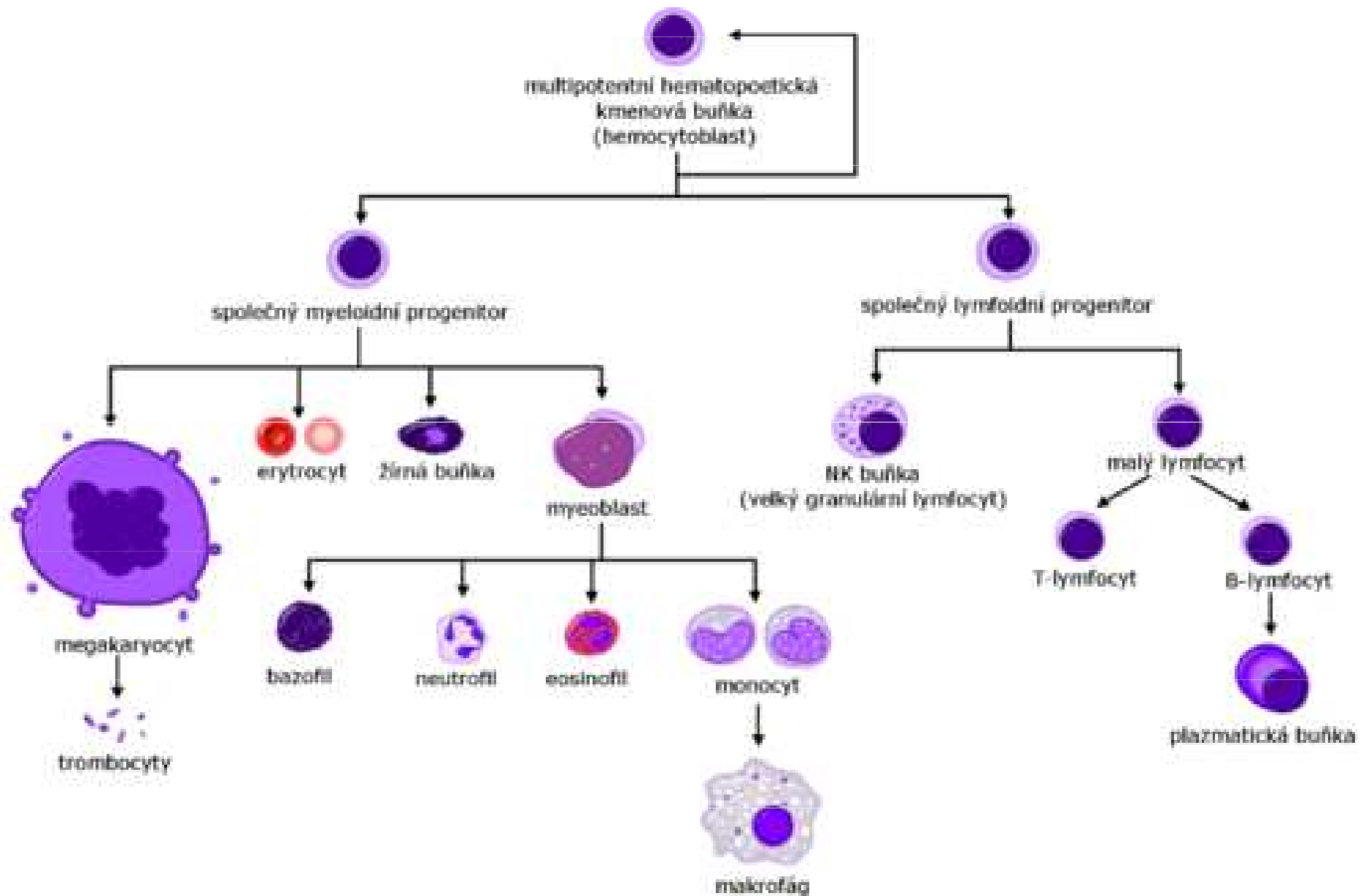
Kryostat

mikrotom pro přípravu řezů zmrazených objektů

Hematologické metody

Hematologická laboratoř

Metody molekulární parazitologie

Laboratoře molekulární parazitologie

Laboratoř PCR

Polymerázová řetězová

reakce (PCR, [anglicky](#) *polymerase chain reaction*)

je metoda rychlého a snadného zmnožení

úseku [DNA](#) založená na

principu [replikace nukleových kyselin](#). Úseky DNA,

které se mají namnožit (amplifikovat), musí být

ohraničeny na začátku a na konci

tzv. [primery](#) (krátkými oligonukleotidy DNA). PCR

slouží k vytvoření až mnoha milionů exaktních kopií

vzorového fragmentu DNA o maximální délce 10

tisíc [nukleotidů](#) (v některých případech bylo

dosaženo délky až 40 tisíc^[1]), což umožňuje

provést [analýzu DNA](#) i z velmi malého vzorku. K

syntéze nového vlákna DNA se používá nejčastěji

termostabilní [DNA polymeráza](#) bakterie [Thermus](#)

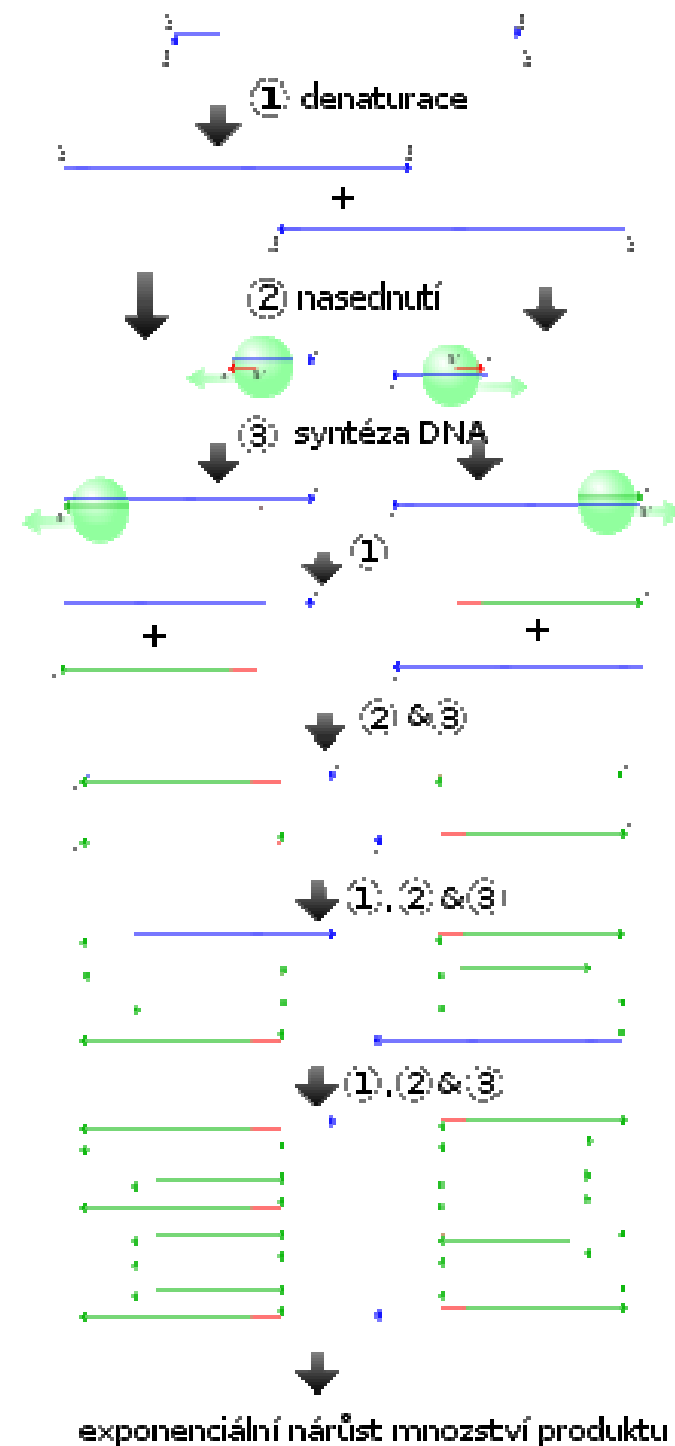
[aquaticus](#), odtud označení [Taq polymeráza](#). PCR

probíhá v zařízení zvaném termocykler, které je

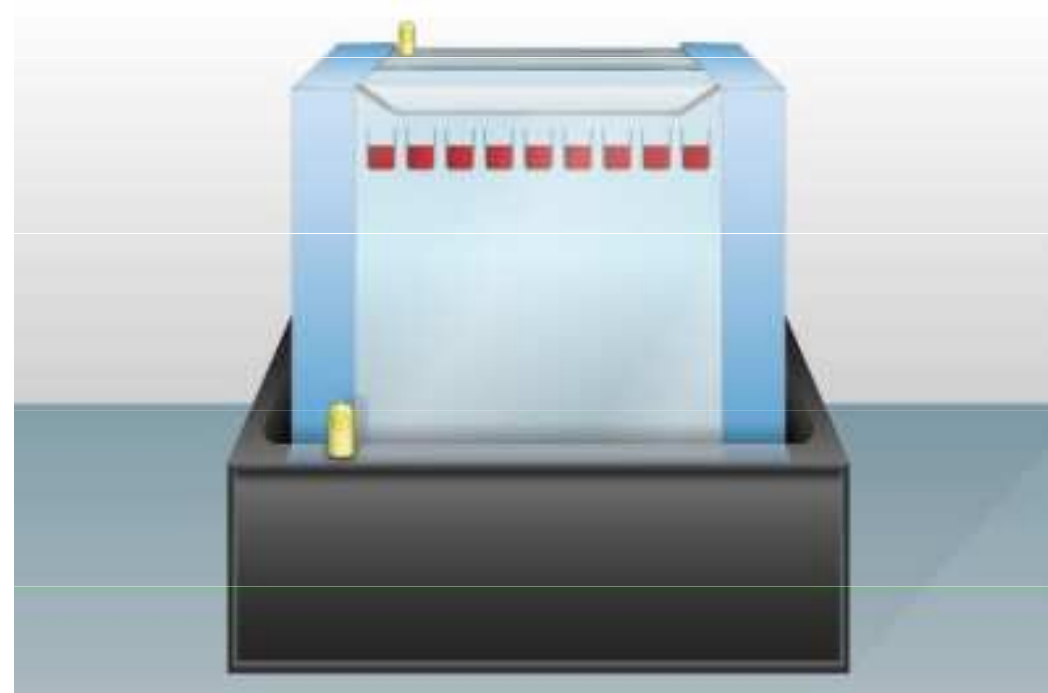
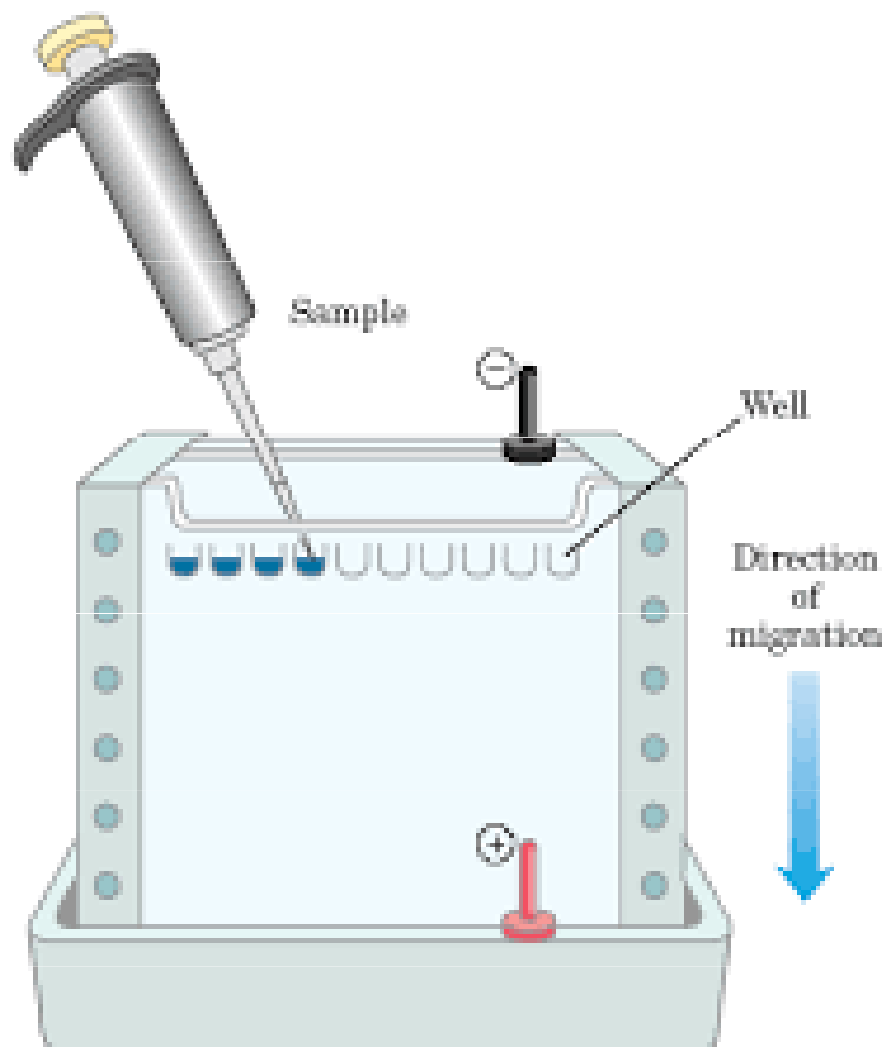
zkonstruováno tak, aby dokázalo během několika

sekund zvýšit nebo snížit [teplotu](#) o několik desítek

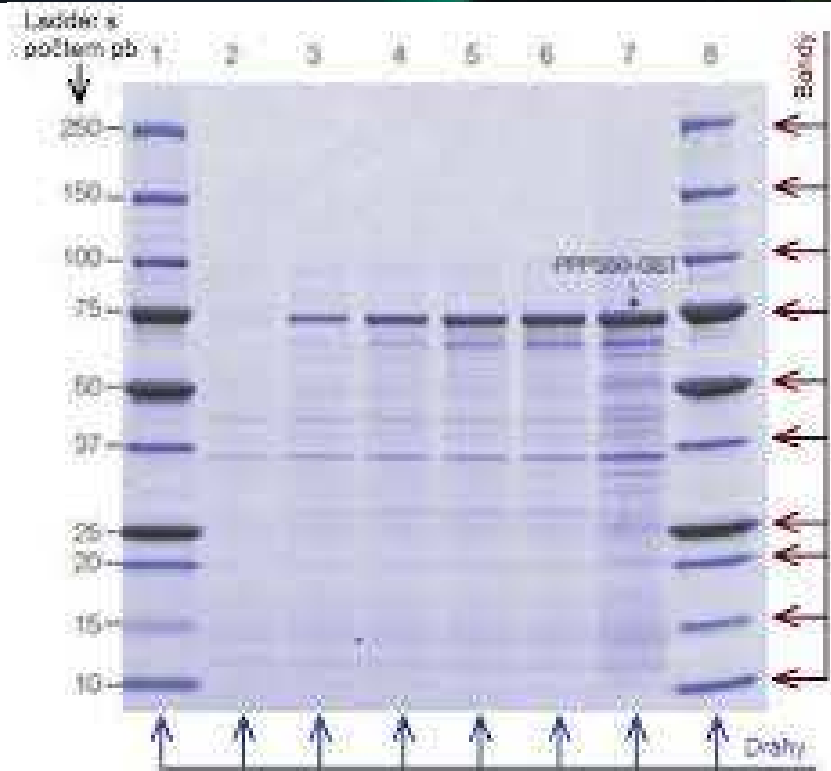
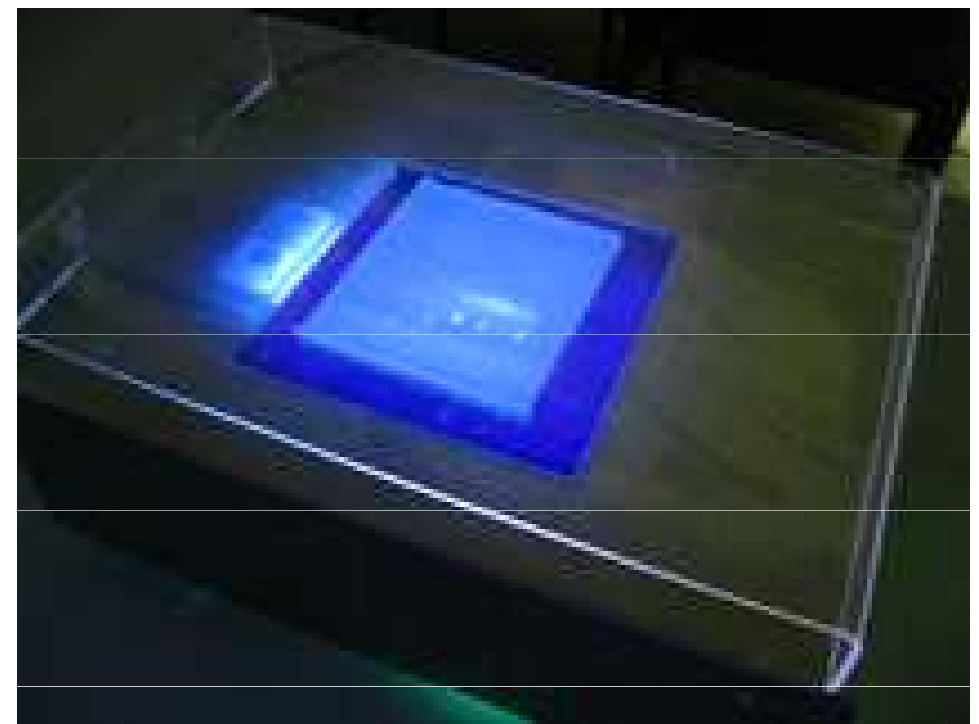
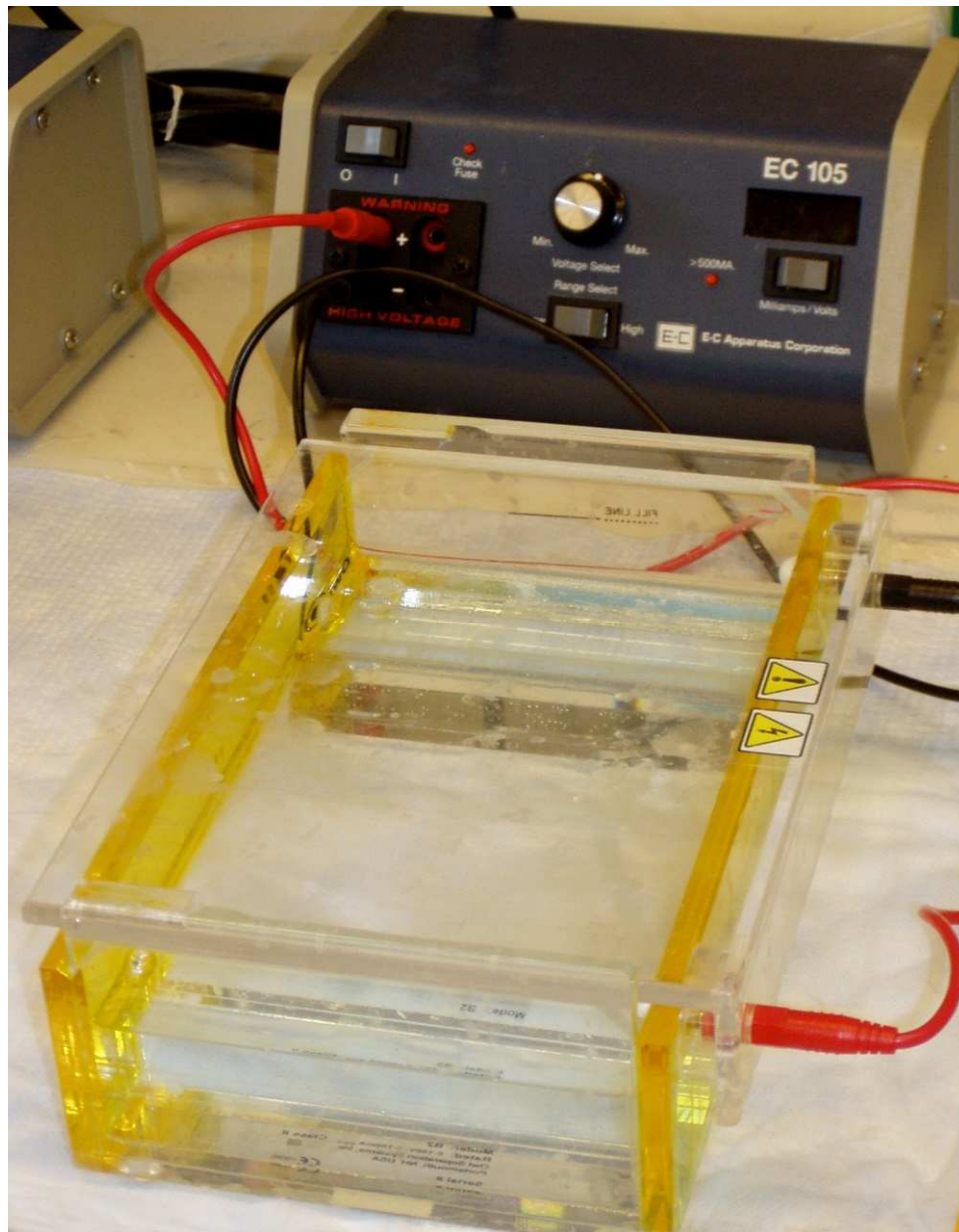
stupňů Celsia.

Zařízení pro elektroforézu

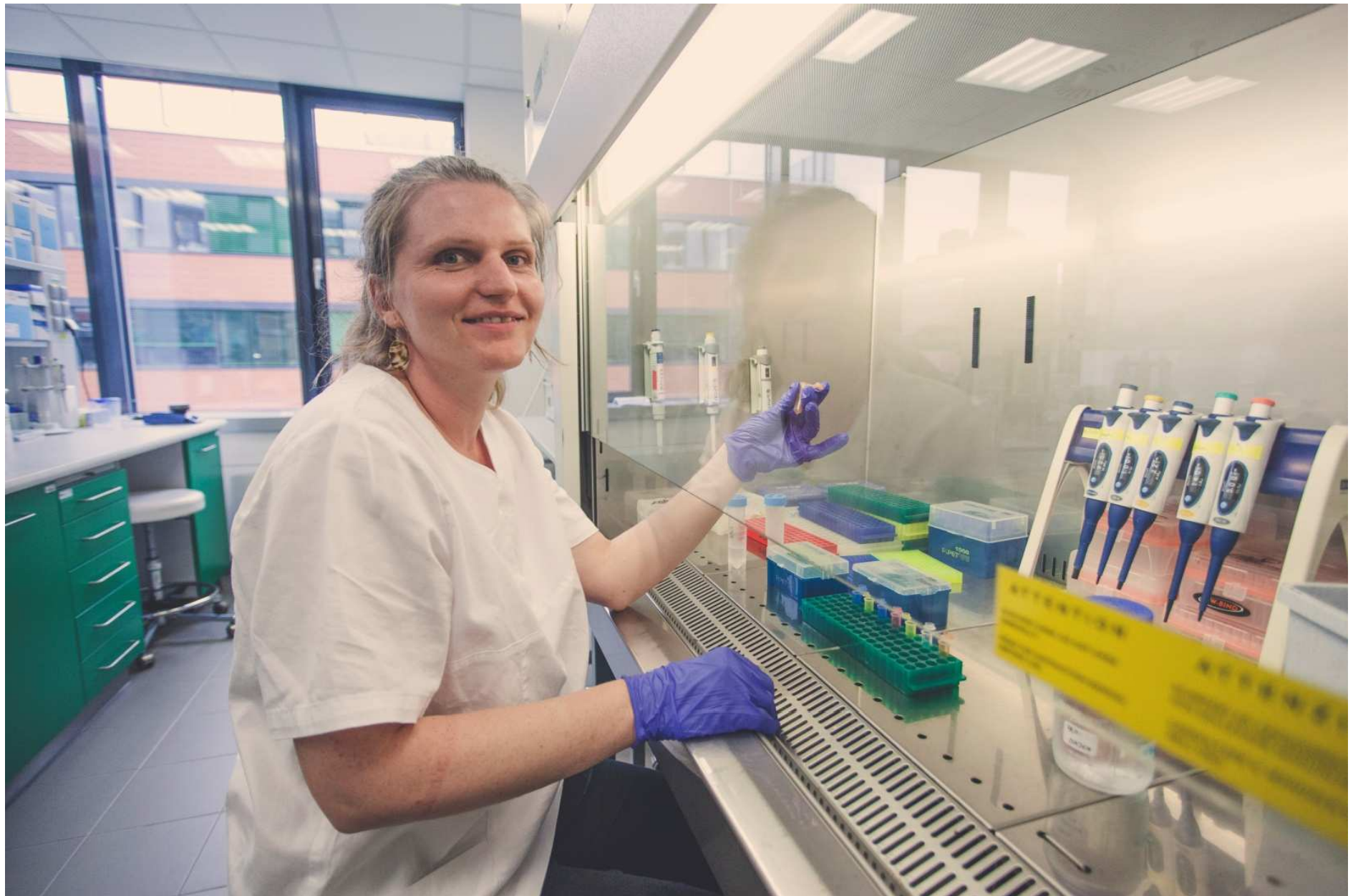

Gelová elektroforéza

Laboratoř molekulární parazitologie

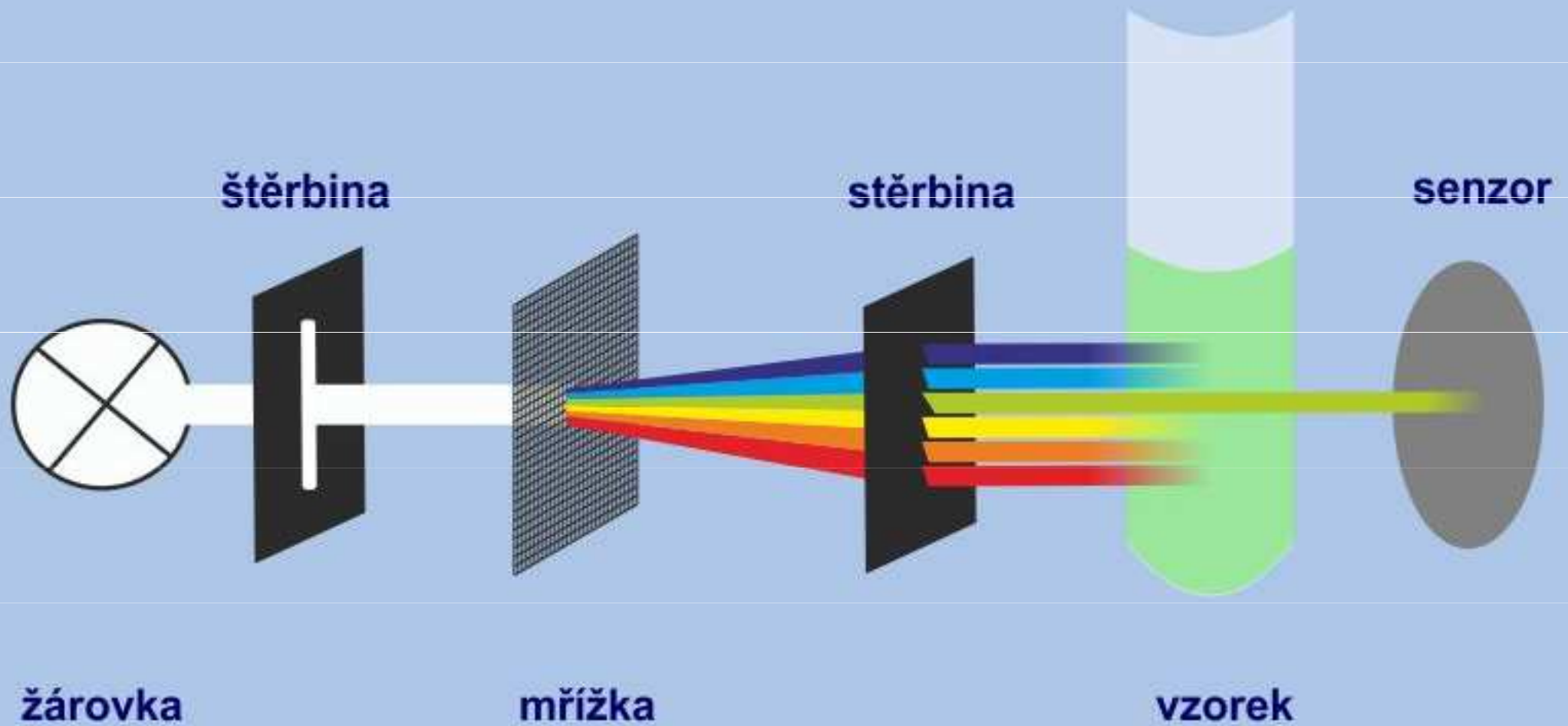
ELISA (z angl. **E**nzyme-**L**inked **I**mmuno**S**orbent **A**ssay), někdy také označovaná jako EIA (**E**nzyme **I**mmunoassay) je jednou z nejpoužívanějších imunologických metod sloužících k detekci a stanovení koncentrace [antigenů](#) nebo [protilátek](#). Principem této metody je imunoenzymatické reakce bezbarvého (chromogenního) substrátu, který je hydrolyzován v barevný produkt a lze měřit [spektrofotometricky](#). Intenzita zabarvení koreluje s koncentrací detekovaného antigenu nebo protilátky. ELISA využívá dvou základních vlastností [imunoglobulinů](#). Za prvé je to schopnost vázat se na povrch plastů (např. [polystyrenu](#)) a v druhé řadě pak schopnost vázat enzymy na Fc fragmenty (viz [protilátka](#)) imunoglobulinových molekul.

Spektrofotometr

schéma spektrofotometru

Sekvenátor DNA

Sekvenování DNA

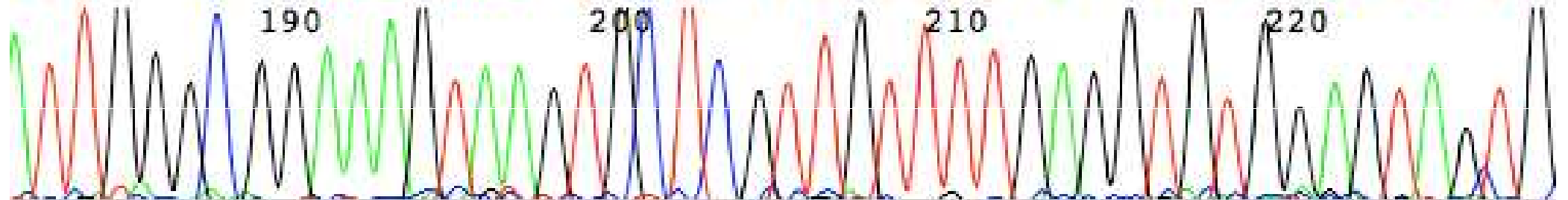
CGATTGATCGCGGTAGGTAGCCGTATGTCCCCCTAATGCCCTA

0 190 200 210 220

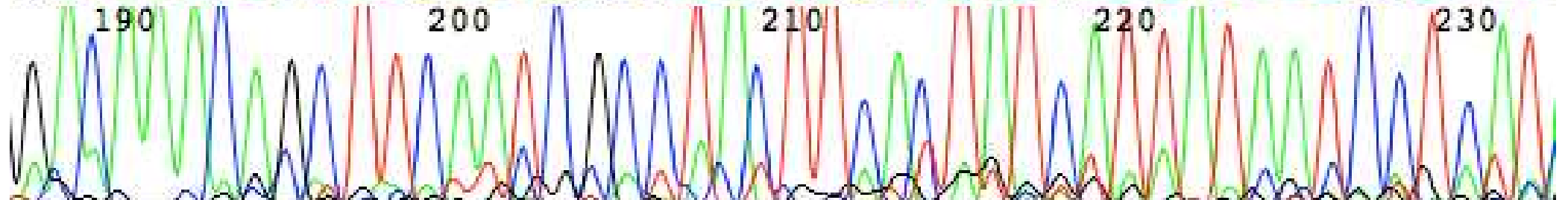
ATTGGGC GGAAAGTAAGTGC TC GTTGT TTTT GAG GT GT GGAGTAGTG

190 200 210 220

GCAACAAGC TTCATC GCCTACTTCACTATCATTAATAATCCTCAT

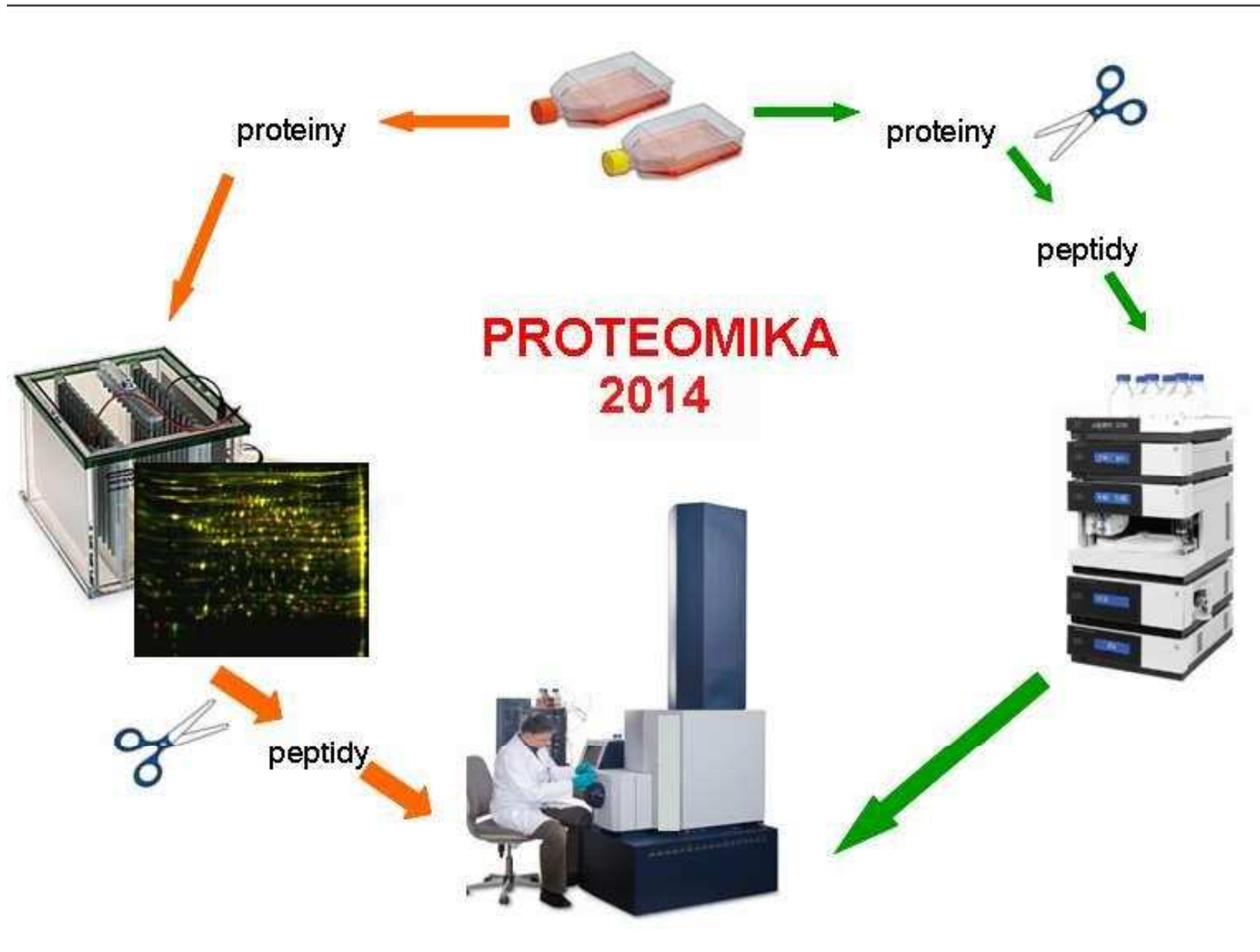
190 200 210 220 230

Komerční sekvenování

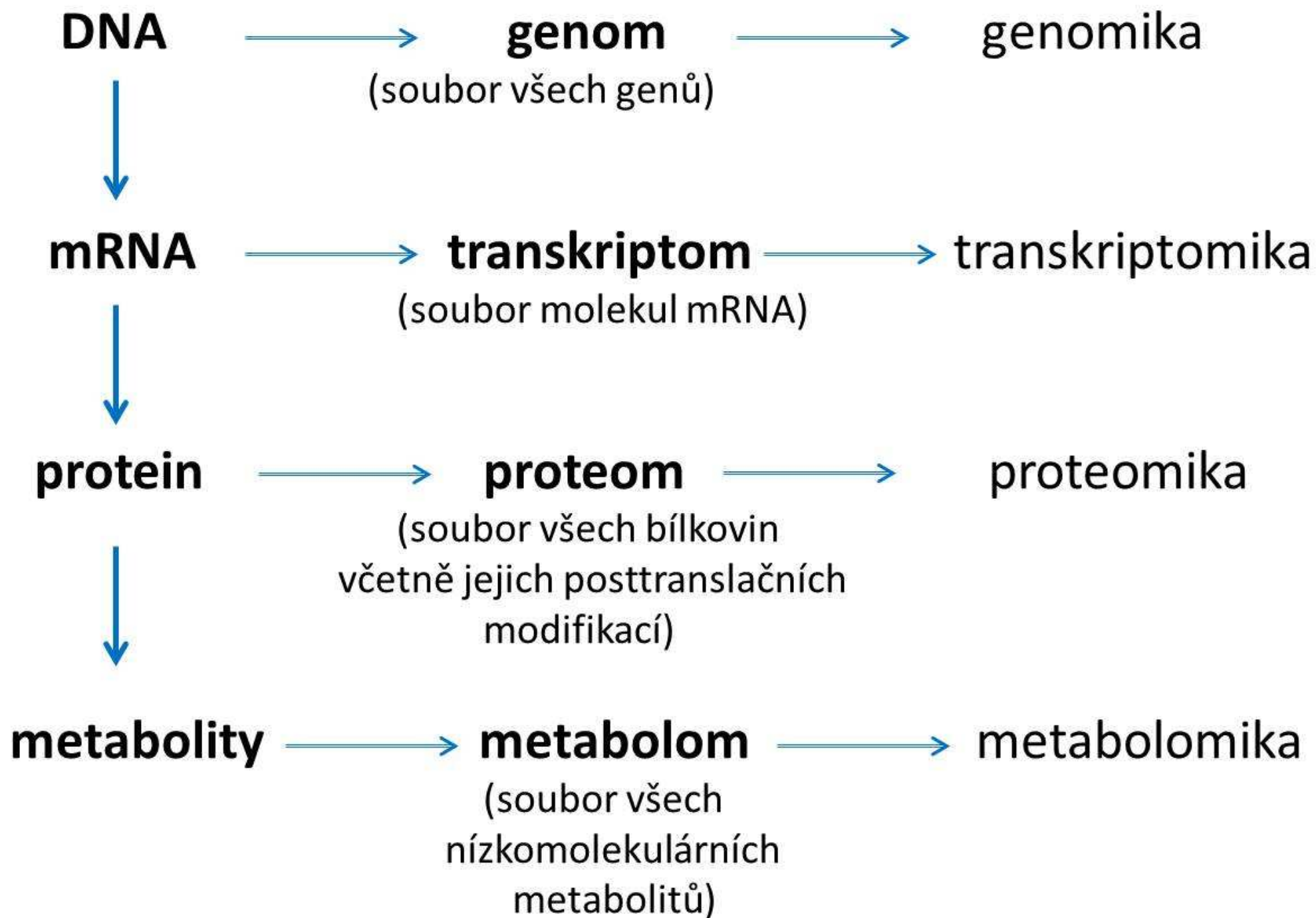
Moderní molekulární metody

Proteinový sekvenátor

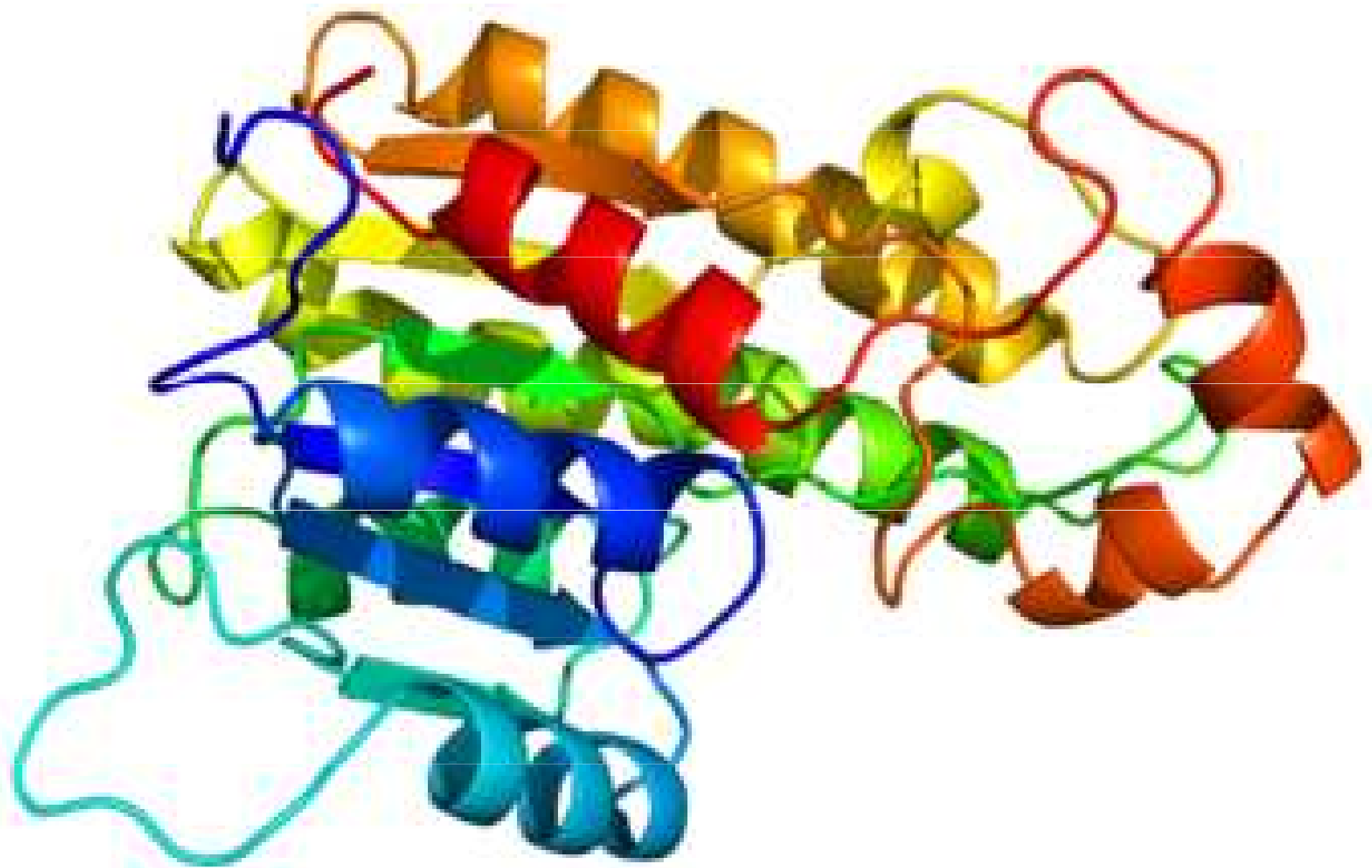

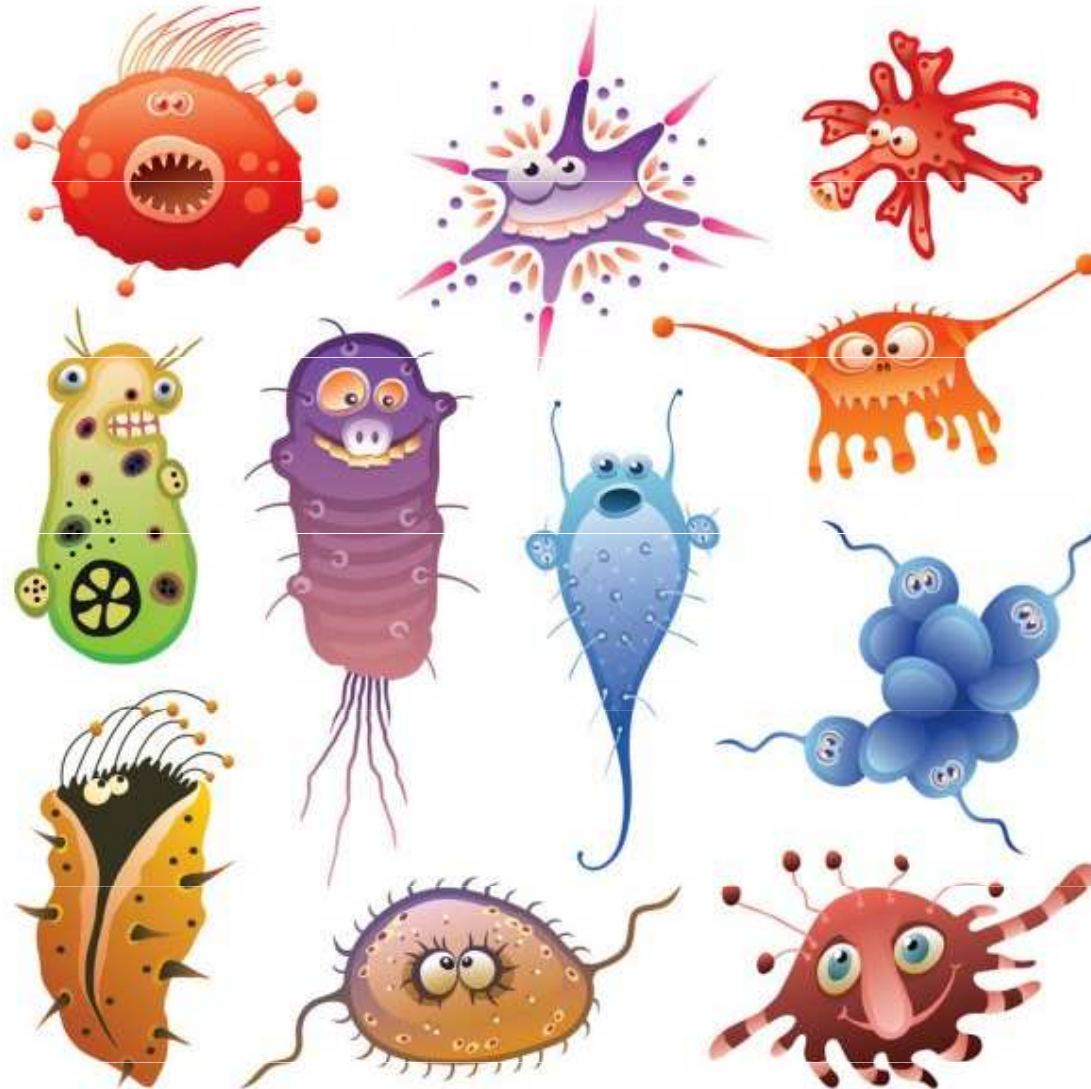
Proteomická laboratoř

Děkuji za pozornost !

Pokračování – úvod II

Humánní parazitologie

